

VADERLANDSCHE
SPREKWOORDEN
EN
SPREKWOORDELIJKE ZEGSWIJZEN.
BIJZONDER
uit het Dierenrijk ontleend.
EN
EENIGE ANDERE OPGEGEVENE.

V O O R R E D E.

Na de uitgave van mijn tweede Stuk over de Vaderlandsche Spreekwoorden en Spreekwoordelijke zegswijzen, ontving ik op nieuw onderscheidene bewijzen van belangstelling en goedkeuring, die mij zeer aangenaam waren. Onder anderen deed mij de WelEerw. A. S. VAN WERKHOVEN, R. K. Pastoor der Aartsbisschoppelijke Geestelijkheid te Utrecht een geschenk van een boekje, getiteld: het mergh van de Nederlandsche Spreekwoorden, gedrukt te Amsterdam 1660, waarvan het tweede gedeelte vooral, zeer belangrijk is, wegens de verzameling van dertien honderd Spreekwoorden, in eene alphabetische orde gerangschikt. Ik had dezelve nergens aangehaald gevonden, en zelfs TUINMAN, die zoo veel nader bij den tijd der uitgave leefde, moet daarmede geheel onbekend geweest zijn; anders toch, zou zijn werk daar door zeer zijn verrijkt worden.

Men zond mij ook de oude Nederlandsche Spreuken en Spreekwoorden, met taalkundige aanteeke-ningen van den Hoogleraar G. S. MEIJER, te Groningen, omtrent gelijktijdig met mijne Nalezingen in het licht verschenen, waarvan ik met vrucht gebruik kon maken. Het zij mij intusschen vergund hierbij te voegen, dat het eerste stukje, namelijk Gheemeene Duytsche Spreekwoorden Adagia of Proverbia gheenoemt/ seer gheeneuchlick om te leesen en profijtelick om te lueten/ allen den gheenen die der wijslick wullen leren spreken ende schrijben. Campen 1550. door zijn Hooggel. bewerkt, naar deszelfs meening, de oudste verzameling van Vaderlandsche Spreekwoorden is, terwijl ik echter reeds in mijne Handleiding tot de kennis der Spreekwoorden enz. van de Scheepvaart en het Scheepsleven ontleend, blad. 53, had aangehaald: De seer schaone Spreekwoorden in 't Franchois ende Duytsch/ gheprent 't Antwerpen/ bij HANS DE LET, 1549, eene verzameling, die wel eene gelijke behandeling als de genoemde verdienen zou, waartoe ik dezelve meen te moeten aanbevelen.

Tot de letterkundige geschiedenis van mijn onderwerp behoort mede, dat men mij in den straks nader te vermelden Vriend des Vaderlands, als schrijvers, over hetzelfde heeft aangewezen: ANT. MATTHAEI, Paroemiae Belgarum usitatissimae. Ultraj. 1667. en W. ENGELN, Spec. Jur. Traj. a. Rhenum 1777. Als ook, dat ik opmerkzaam gemaukt ben op twee deeltjes verhandelingen van VINCENT LOOSJES, in 1822 en 1824, het eerste onder den titel van Zedekundige, en het tweede, onder dien van nieuwe

Zedekundige Uitspanningen, uitgekomen, die ook wegens de verklaring en toepassing van vele Vaderlandsche Spreekwoorden, geene geringe waarde hebben en waarvan ik, tot eene proeve, het volgende uittreksel geven wil. Bij het Spreekwoord: De beste Stuurlieden staan aan land/ bladz. 154 en 155, mijner Handleiding tot de kennis der Spreekw. van de Scheepvaart enz. ontleend, behandeld, schreef de vernuftige man:

» De oorsprong van hetzelfde laat zich gemakkelijk ontdekken. Men stelle zich slechts een schip door de golven en winden geslingerd, voor, dat in nood is, en van strand kan gezien worden. De aanschouwers op het strand kunnen niet nalaten, oordeel te vellen over de handelwijze van den stuurman in dien benarden toestand, en zullen al dikwijls op zijn gedrag iets af te wijzen hebben, ja meenen, indien zij slechts aan het roer stonden, dat zij raad zouden weten, om het vaartuig veilig in de haven te brengen, althans voorzigtiger en wijzer te handelen, dan hij, die zich in het gevaar bevindt en alle pogingen inspant, om hetzelfde te ontkomen. — De nood klimt hooger, het schip strandt, en terwijl de scheepslieden, en daaronder de stuurman, zich zegenen, dat zij in den vliegenden storm hun leven en de lading er afbrengen, wordt de laatste door de toekijkers aangevallen met aanmerkingen op zijne handelwijze in dezen; ziet hij zich overstelpt met terechtwijzingen en raadgevingen, die hij niet noodig had, daar de voorgeslagen middelen op dat oogenblik onuitvoerlijk waren; en wat is het antwoord op alle deze aanmerkingen, dat hij bitter grimlagchende geeft? *de beste stuurlieden staan aan land.*

De zaak zich zoo voorstellende is de bedoeling niet duister, het geheele spreekwoord is eene bespotting of ironische hekeling van neuswijze betweters en verwaande bedilallen, die zelf zich in het geval niet bevindende, altijd iets in anderen te berispen weten en uit de hoogte raad geven, zonder in staat te zijn om dikwijls het geval zelfs te beoordeelen. Het oogmerk toch kan niet zijn, dat de *beste stuurlieden waarlijk aan land staan*; aan land genomen voor in veiligheid, moet men dus dit spreekwoord lezen: *zij die zich de beste stuurlieden wanen, staan in veiligheid, zijn schootvrij, of buiten gevaar*, zij kunnen dus gemakkelijk koelbloedig beredeneren, indien zij er al verstand van hebben, wat er best ter besturing van een schip of van elke zaak, die aan gevaren of zwaarigheden is blootgesteld, behoort aangewend te worden; maar het zou dan altijd de vraag blijven, of zij, in dezelfde omstandigheden verplaatst, misschien niet nog verlegener zouden staan, nog dommer handelen, die spitsvindige redeneerders, zoo lang zij in veiligheid zich bevinden?

Vindt men nu alleen zulke stuurlieden op onze stranden? of vinden wij die bijna overal? Het laatste zal wel het naaste aan de waarheid zijn. Welk bestuur, van wat aard ook, hoe uitgebreid, hoe beperkt, ondervond dit niet, ten allen tijde? Het werd door lieden berispt, die geen deel in hetzelfde namen, die in geene gelegenheid ooit gesteld waren, om den aard van deszelfs beheering regt te doorgronden, of de gevaren en zwaarigheden te leeren kennen, en die dus als blinden over de kleuren oordeelden, maar zich toch veel wijzer waanden dan hen, aan welke het bestuur dadelijk is toevertrouwd. Overal treffen wij zulke waanwij-

zen aan, zoo wel onder de veigetene ambtelooze burgers, als onder hen, die hooge posten bekleeden; ieder is op zijne beurt de beste stuurman, die aan land staat."

Zulk soort van stuurlieden vond ik echter niet in degenen, die zich met dezen mijnen letterkundigen arbeid inlieten. Hunne bescheidene, en over het geheel genomen, gegronde mededeelingen, hebben denzelfden bijzonder veraangenaamd.

Om van het naamloos ontvangene niet te spreken, de Heeren P. VAN DER WILLIGEN en A. DE JAGER, die vroeger hunne belangstelling in deze mijne studie betoonden, en door mij werden vermeld, deden het op nieuw. Met hen vereenigden zich de Heeren A. VAN DEINSE, G. VAN REIJN, A. NIFRMEIJER en G. D. J. SCHOTEL; terwijl ook de schrijver in het Athenaeum, of Tijdschrift voor Wetenschap en Kunst, in de maanden Maart en Augustus, die in de Vaderlandsche Letteroefeningen voor de maand September, en die in den Vriend des Vaderlands voor de maand November, l. l. niet weinig bruikbaar in het midden hebben gebracht. Gaarne wil ik van hetgeen bijzonder mijne aandacht trok, verslag doen. »Indien, schreef men, Spreekwoorden, gelijk daaraan niet te twifelen valt, doorgaans den stempel dragen van het volk, waar zij gangbaar zijn, dan is gelijk hunne oorspronkelijkheid, aan de eene zijde, het kenmerk is van zelfstandigheid en afscheiding, hunne overeenkomst aan den anderen kant, met die van andere volken, dat van verwantschap in denkwijze, zeden en betrekkingen van gemeenen oorsprong. De nussporing en aanwijzing hiervan zou zeer dienstig zijn voor de wijsgeerige Vol-

kenkunde:" Ik vereenig mij geheel met dit denkbeeld, 't welk ook dat reeds van J. CATS moet geweest zijn, blijkens zijne verzameling van Spreekwoorden in onderscheidene talen, over hetzelfde onderwerp, vooral in zijn Spiegel van den ouden en nieuwen tijd, te vinden, en wenschelijk zou het zijn, zoo eene of andere letterkundige Maatschappij in ons Vaderland, de uitvoering van een zoo veel bevattende taak beproefde.

Schreef ik in mijne aantekeningen, niet te weten, waarom men van iets dat duur is, zegt: Het richt naar den mastert; men heeft in bedenking gegeven: of men ook daar niet mutsaard moet lezen, en of het niet afgeleid kan worden van het geld, 't welk men tijdens de Inquisitie moest geven om verdenking of beschuldiging aftekoopen, en zoo zijn leven van den brandstapel te redden?

Deelde ik in mijne nalezingen uit het schimpdicht van VONDEL op Schout BONT mede

Klein en groot
Doopt hem dood,
Graever van de honden.

Men heeft opgemerkt, dat dit een fout is in meerdere drukken van VONDEL's werken gevonden, die den zin onverstaanbaar maakt. Doodgraever is één woord, en VONDEL heeft hier, zoo als op enkele plaatsen ook onzer voornaamste dichters, meer voorkomt, het woord afgebroken, zoo dat er geen comma, maar een koppelteeken in dezzer vorge staan moet

Doop hem dool-
Graever van de honden.

*Men heeft van dergelijke afkapping der gekoppelde woorden, onderscheidene juiste voorbeelden bijgebragt, zoo als uit de vroegere dichtstukken: **

Hier wint een ADAM, als hij uit-
Geslapen heeft, de schoonste bruid.

J. VOLLENHOVEN.

en uit de latere:

Zing, dischgenoot! zing vrolijk met mij mée
De Roos, de lust van gulde Cijtherée
De schoone Roos, 't bemind gewas der ne-
Gen zanggodinnen.

W. BILDERDIJK.

Betrekkelijk de reeds opgehelderde donkere Spreekwoorden ontving ik de volgende aanmerkingen.

1.

Het is een kalf MOZES.

De uitlegging van *het kalf MOZES*, het woord, naar de wijze der Bijbelvertaalders, in den tweeden naamval behoudende, zouden wij liever uit het verhaal Exod. XXXII vs. 20, afleiden van het niet bieden van eenigen tegenstand tegen harde behandelingen, zoo weinig als het kalf, 't welk MOZES verdelgde.

19.

Daar loopt wat aan St. Anna onder.

Wij weten hoeveel het bijgeloof van St. ANNA, als moeder van den Zaligmaker, beuzelt, om de *zoogenoemde onbevleete ontvangenis* goed te maken, en dat zelfs verstandige Roomschegezinden om die fabeltjes lagchen. Zou hiervan het Spreekwoord niet

moeten worden afgeleid, vooral om dat men het gebruikt, *wanneer er eene gekheid* wordt gezegd?

29.

Hij luert van *Cecines* noch *Mercuries*.

Wij lezen in de proeven bladz. 71. » *Teeuwes* is eene verbastering van *TEUNES*, *Meeuwes* van *MATTHEUS* en een mensch, dat dronken is, weet dikwijls van geen onderscheid tusschen die beide namen, maar verwart ze ligt met elkander. Dit mag wel de oorsprong van dit triviale Spreekwoord zijn: "Er is echter eenvoudiger uitlegging. De onze taal zoo ingewevene klanknabootsing, *bij Wijntje en Trijntje, weg noch steg* en dergelijke (uitvoerig aange- toond in de voorrede van *BILDERDIJKS Mengelpoëzij*, kleine uitgave bladz. VII in de aant.) zoo dienstbaar aan de welluidendheid en het rollen der zinsnoden, komt hier alleen in aanmerking. Ik zie geene reden, waarom men hier een dronken mensch bij moet brengen, die geen onderscheid tusschen die namen weet. Even als in *kris en kras*, eene klankverwisseling plaats heeft met gelijkheid der eerste letter of letters, insgelijks voor de welluidendheid geschikt, (verg. almede *BILDERDIJK* l. l. bladz. 5, enz. in de aant.) wordt hier het rijm tot hetzelfde einde gebezigd. Dat deze klankwendingen onzen taalstam bijzonder eigen zijn, heeft onlangs de Heer *VAN DEN BERGH* in zijne *Nederlandse Volksoverleveringen en Godeleer*, insgelijks aange- toond bladz. 157 — 162. Het zoo even door ons aangevoerde voorbeeld van *Wijntje en Trijntje*, verschilt in dit opzigt niet van *Teeuwes noch Meeuwes*.

Even zoo is het met *lutje en mutje*, eene combinatie van twee gelijksoortige, gelijk klinkende woorden. Ook, *hoeren en snoeren*.

In het *Letterkundige Magazijn* voor 1824, No. 16 bladz. 721, leest men: Het is zonderling, dat het woord *tehws* in het Lettisch *vader* beduidt. Ook *tewns* in het oud Persische en *tevus* in het Litthausche. In den *Mithridates* van ADELUNG ontmoeten wij er voorbeelden van Th. II. S. 703, 704, 707, 713. Ik ben daardoor op de gedachte gevallen, dat deze spreekwijze zoo veel beduidt als: *hij kent zijn vader en moeder niet*.

38.

Hij is bekend als de bonte hond.

Hoe ingenieus ook de uitlegging van het Spreekwoord, bladz. 76, opgegeven, zijn moge, kan ik mij daarmede echter niet vereenigen. Dat wij in *den bonten hond*, een wezen zien, of uit de Godsdienst onzer Heidensche voorouders afkomstig, of daaruit voortgevloeid, blijft mij nog altijd waarschijnlijk. Het spookdier *de bonte hond met zijn blaauwen stuart*, ook bij DROST *Schetsen en Verhalen*, bladz. 404, voorkomende, bevestigt dit niet weinig.

39.

Hij praat zich zelven in den zak.

Dit Spreekwoord van het billiard-spel afteleiden, dunkt mij, wat ver gezocht te zijn. Liever denk ik aan het jagtgebruik om gevogelte of andere dieren in een zak b. v. die van een fuik of cendenkooi

te lokken. Hij praat zich in den zak / zal dan beteeken: *hij zet zich met zijne eigene woorden vast.*

43.

Het is een *slimme vocatīvus*.

Zou men den *slimmen vocatīvus* wel verder behoeven te zoeken dan in de voorbeelden van zoovele onkundigen, die bij al wat hun nieuw voorkomt, luidkeels o! (*signum vocativi*) uitroepen?

65.

Lange klerren korte zinnen.

Zou ik liefst overeenbrengen met *prachtige klerren / domme zinnen*. Als zoodanig, behoort dit Spreekwoord regtstreeks tot de *onware*, die geen steek houden; doch het wordt meer in de beteekenis genomen van 't zijn al geen koks / die lange messen dragen. Mogelijk zou het ook van domme monniken in hunne lange overkleederen, kunnen afgeleid worden, en dan heeft het eene scherpe naïviteit.

68.

Hij heeft zich een knal laten wijsmaken.

Een *ui* (*ajuin*) voor *aardigheid, grap, gekheid*, is algemeen. Hoe ligt kan men voor een *ui*, een *knal* wegens de gelijkvormigheid, genomen hebben, en de zin is dan: *hij heeft zich eene aardigheid laten wijsmaken.*

71.

Het is een *Han hen*.

Dat *hen* (hoenderkip) hier een *vrouwelijk* wezen

zou beteekenen, kan ik niet gelooven. *Henne* is een bijvoegelijk naamwoord, volgens KILIAAN beteekende *verwijfd*; dus een *verwijfde man*. Wat kan duidelijker zijn?

Ziedaar, wat ik wel eene mededeeling waardig keurde, en welk een gebruik ik gemaakt heb van hetgeen mij, tot opheldering der laatstelijk opgegevene donkere Spreekwoorden ter hand is gesteld zullen de geëerde inzenders en schrijvers in de straks genoemde Tijdschriften, bij de vermelding ervan kunnen bemerken. Bij voortdoring beveel ik my hunne doeltreffende medewerking aan.

Terwijl ik mij onledig houde met de Spreekwoorden en Spreekwoordelijke zegswijzen, van het Landleven ontleend, op gelijke wijze, als die, welke van de Scheepvaart en het Scheepsleven oorspronkelijk zijn, te bearbeiten, geef ik inmiddels mijne verzameling van hetgeen uit het Dierenrijk, met uitzondering van den mensch, naderhand afzonderlijk te behandelen, is afgeleid.

Ik twijfel niet, of men zal ook daarin onzer vaderen vernuft, vooral dan bewonderen, wanneer zij vergelijkingen kozen, waardoor de bedoelde zaak terstond aanschouwelijk en begrijpelijk wordt, en het strekte mij tot een waar genoegen, veel, waarop dit toepasselijk is, vooral dan, wanneer het allengs in onbruik geraakte, der vergetelheid te mogen ontrokken.

Wel is waar, mij kwam wel eens voor, wat minder, of in het geheel niet voegzaam schijnt, en ik heb

hetzelve dan slechts even aangeroerd; maar over het geheel genomen, bleef ik de Spreekwoordelijke les gedachtig: Wie de raag hui plaatsen maect de haarcn niet antzicn; ook gevoelde ik de waarheid van hetgeen de straks genoemde Hoogleeraar MEIJER schreef, namelijk, dat onze voorouders andere begrippen van welvoegelijkheid hadden als wij, en dat zij vele zaken, bij derzelve ware namen noemden, welke wij, daar wij ze toch niet altijd ongenoemd kunnen laten, door omschrijvingen en verdraaijingen aanduiden.

Wanneer ik aan de dieten dacht, stelde ik mij tevens hunne voortbrengsels, zoo als eijeren, zuivel en honig voor; maar niet het fabrikaat ervan; zoo als boter, bokking en stokvisch, in het vervolg, daar, waar zij behooren, te plaatsen.

Ik heb ditmaal slechts zeer zelden iets uit Prozaïsche of Poëtische schrijvers ingevlochten, omdat het getal der nu behandelde Spreekwoorden en Spreekwijzen zoo groot was, dat ik, naar mijn gemaakt bestek, de bladen daarvoor bestemd, wel noodig had. Om dezelfde reden heb ik ook oorsprong en zin ervan zoo beknopt mogelijk, voorgedragen. De ondervinding leert toch, dat, wanneer de prijs der uitkomende werken, om derzelve uitvoerigheid wat hoog is, zij al zeer dikwijls minder worden gezocht.

Gelijk de verzameling niet gemakkelijk was, viel het mij somtijds moeijelijk, den oorsprong en zin juist te bepalen, en wel, dan vooral, wanneer hetgeen mij voorkwam, tot de verouderden behoorde, zoo als, om iets te noemen, het tweede, dat bladz. 5

voorkomt, *namelijk*: Een aap/ een paap en een luets-steen/ komen zeer veel overeen. *Het gebeurde dan ook wel, dat mijne nasporingen geheel vruchtloos waren, zoo als ten aanzien van: Komy/ stomy/ thuaalf vijeren/ dertien kiekens/ bladz. 20 voorkomende, doch dan heb ik dit ook daarbij te kennen gegeven, en de voorlichting van anderen gevraagd.*

*Nadat alles omtrent afgedrukt was, herinnerde ik mij nog de verklaring van: De St. Jutmis/ als de kalheren op het ijs dansen/ door W. BILDERDIJK in het midden gebracht, waarvan ik de volgende mededeeling voegzaam keurde. » Het is (schrijft hij) eene uitdrukking van een' tijd die nooit komen zal, en welke men daarom met de Latijnsche *ad Kalendas Graecas* gelijk stelt. Wat beteekent zij?*

In ouden tijd waren alle verval- en betaaltijden aan Heilige of Misdagen bepaald; want men rekende niet anders dan bij die; en, viel er op een dag waarop iets geschiedde, geen feest, zoo werd die dag naar het laatst voorgaande of eerst volgende genoemd, als *'s daags voor onzer Lieve vrouwe lichtmisse; twee dagen voor Apostelenscheiding; drie dagen na Bânisse, na sint Jan in den zomer*, of dergelijke. Gelijk alle oude Charters eenstemmig inhouden, en ook werkelijk onze haringvangst nog aan den evengemelden *sint Jan* bepaald is. — Wie derhalve niet betalen wilde, verwees den vervaldag naar een feest- of heiligen dag, die niet bestond en nooit bestaan zou. En zoo begreep men dien van *sint Jut* te zijn. — Maar wie is *sint Jut*?

» Deze *Jut* is geen ander dan de elders genoemde Paus of Pausin Joanna, welke men verhaalde dat met verberging van hare kunne, tot de Pauslijken zetel verhe-

ven werd, en bij een plechtigen Ommegang op de straat van een kind beviel. Welke inderdaad ook bij ons altijd onder dezen naam van Paus Jut bekend was. Dit Fabeltjen of hoe men het noemen wil, over de aanleiding waartoe veel te zeggen ware, doch hetgeen van geen ketterschen uitvinding is, maar uit den boezem der Roomsche kerk-zelve is voortgekomen in eenen veel vroeger tijd, wanneer men in Italie, (waar de spotterij van het Ongeloof met de zedenloosheid van de Paus-selijken hoog geklommen was,) al vrij algemeen toelei om de Godsdienst belachelijk te maken; werd eeuwen lang geloofd, en nog in mijne jongen tijd hielden onze Grootouders daar als een welbewezen Historische waarheid, aan vast. Bij de menigte van Canonisatien nu die er steeds geschieden, en waar men vrij openlijk den spot mede dreef, werd het hachelijk gerekend, iemand te noemen wiens naam en feest niet wel eenmaal in den Almanach zou kunnen gesteld worden; en dus, om de zaak zeker te nemen, koos men den naam van *sint Jut* uit; en te betalen op *sint Jutmis* is, wanneer Paus Jut als heilig een feest in den Almanach hebben zal.

» Dit alles is zeer klaar en eenvoudig; maar meer verwarrend is het bijvoegsel, *als de kalveren op het ijs dansen*. — Dit is eene verbastering van eene andere oude spreekwijze of spreekwoord, naamlijk: *Als het hard vriest, kolft men op het ijs*, of *als het vriest dat men op het ijs kolft*. Dit was geen deel van den sint Jut of zijn mis, neen; maar het was de *repartitie*, het antwoord, of de toeslag, gelijk men het noemde, van den genen die deze tijdbepaling ontving, op het zeggen van *te sint Jutmus*. — *Als het hard vriest*, of,

als 't eens een harde winter is, was een oud zeggen om een buitengewoon toeval uit te drukken. En daar 't ijs een gladde baan oplevert, kolfde men dan wel eens daarop voor een aardigheid. Deze repartitie nu was: *Ja als het hard vriest*, en even zoo hoorde ik 't honderdmaal in mijn kindsheid. Naderhand zei men: *Ja, dan zal er meer gebeuren!* — Maar dit toepassende op het feest van Paus Jut, zei men, naar den Hollandschen geest die altijd met woorden speelde: *Ja dan, zal men niet KOLVEN* (als het spreekwoord zegt,) *maar KALVEN op 't ijs*, doelende op het *kindkrijgen* van deze Pausin, 't geen men *kalven* noemde, dat als een gemeen woord voor *baren* (parere) gebezigd werd. — Naderhand zei men kortelijk *ja; kalven op 't ijs!* en toen men de geheele nu saamgevoegde spreekwijze (gelijk zoo veel andere) niet meer verstond, Jutmis in *Jutmus* veranderd was, en dit niet als een saamgesteld woord, maar als een naam gelijk *Paulus*, *Augustinus* of *Anselmus*, werd aangemerkt, en men het woord *kalven* voor een naamwoord, in plaats van een werkwoord nam, vond men geen zin in het zeggen *te sint Jutmis, als kalven op 't ijs!* en zocht er een zin aan te geven; en van daar dat men in mijn tijd den mond vol had van het *sint Jutmis, als de kalven op het ijs dansen.*”

Om nu op mijnen letterkundigen arbeid terugte komen, moet ik uit vroeger gemaakte aanmerkingen herhalen, dat het niet anders zijn kan, of, bij zulk een' overvloed, als voorhanden is, zal wel overgeslagen of gedwaald zijn, en in eenige nalezingen, alles, wat tot aanvulling en volmaking

wordt aan de hand gedaan, en mij voorkomt daartoe te zullen kunnen dienen, (zelfs zoo men zulks verkiezen mogt, met bijvoeging van de namen der inzenders) zal worden opgenomen. Als ook, dat hetgeen ik geef, beschouwd moet worden als slechts bouwstof voor iets grooters en volledigers, namelijk een Spreckwoordelijk Woordenboek zoo als tot hertoe in ons Land, ongelukkig niet bestaat.

Van alle praalzucht afkeerig, heb ik op den titel van dit louter letterkundig geschrift, slechts hulde uillen doen aan de vereerende onderscheiding welke ik genieten mogt, door mijne benoeming tot Lid der beide beroemde Maatschappijen onzes Vaderlands, aan wier loffelijk doel, ook deze mijne poging moge dienstbaar zijn!

VADERLANDSCHE
SPREKWOORDEN,
EN
SPREKWOORDELIJKE ZEGSWIJZEN,

UIT HET

Dierenrijk

ONTLEEND.

A.

A A L.

Hij heeft een gladden aal bij den staart. Daar de staart van den aal, het uiterste gedeelte van zijn glad vel, zeer ligt, ja meestal aan de hand, die hem vasthoudt, ontglipt, wordt dit spreekwoord gebruikt om aan te duiden, *dat men geen vat aan eene zaak heeft, of iets onderneemt, dat waarschijnlijk mislukken zal, en ook wel van een' schranderen, slimmen mensch, dien men moeyelijk in zijn plan kan krijgen, of vastzetten.*

Van een goet visfchez ontglipt wel een aal: *aan een knap man, kan wel eens iets mislukken of ontgaan.*

2.

Hij krimpt af als een aal / zegt men van iemand, die door eene krampachtige houding, toont, zware pijn te lijden.

Hij kringt zich af als een aal / (ook wel *slang*) in allerlei hogen: *hij legt het op allerlei manieren aan, om uit zijne verlegenheid, of tot zijn doel te geraken.*

A A P.

Hij heeft een gezigt af als een aap / of, een recht apen-gezicht: *het is al een heel leelijk, of gekkelyk gezigt, dat die man heeft.*

Hij zag er uit af als een gescharen aap: *hij zag er bespottelyk, of ook wel allerkaalst uit.*

De schoone aap heeft leelijke jongen. Pas geworpene apen zijn al zeer afzigtelyk. Zij zijn dat te meer, naarmate de moeder tot de fraaijste soort behoort, en het onderscheid daardoor te meer in het oog valt. Vanhier dat dit wel eens op *menschen* toegepast wordt, *die er wel uitzien, en echter leelijke kinderen hebben.*

Hij spreekt: aap! wat hebt je mooie jongen: *hij sopt hem, om hem in een goed humeur te houden, even zoo als men een aap zou doen, wanneer men zijne leelijke jongen streelde alsof zij mooi waren.*

Een aap blijft een aap / al draagt hij een gouden ring: *opschik brengt geen schoonheid aan; wat leelijk is blijft het, niettegenstaande pronk en pracht.*

Hij is er zoo mal mede af als een aap met zijn jongen. Het is een koddig gezigt, een aap met zijne jongen te zien spelen, en de grimassen nategaan, die hij er

3.

mede maakt, als hij ze solt, tusschen zijn poten en aan zijn borst drukt; het juiste afbeeldsel van *onberedeneerde zotte liefde onder de menschen*. Van daar ook: Het is maaꝝ apenliefde.

Het is maaꝝ apenij / apenspel of een holmaakt apenspel / voor: *het is maar gekheid, geheel en al gekheid*. Ook wel in denzelfden zin: apenhoel / doch, van waar dit?

Apen sij apen / en meerkatten sij meerkatten. Uit dit Spreekwoord schijnt men te moeten opmaken, dat de *meerkatten* (*cercopithecii*) langstaartige apen, oudtijds hier te lande, van de eigenlijk zoogenoemde apen onderscheiden zijn geworden; waarvoor, naar de meer gevorderde natuurkunde, geene reden bestaat. De zin van het spreekwoord is eenvoudig: *soort voegt bij soort*.

Hoe erg de apen ook zijn / zij kunnen de hoſsen niet bedriegen. De apen behooren ongetwijfeld onder de schrandere, slimme dieren, maar worden daarin door andere, inzonderheid de elefanten overtroffen. In het spreekwoord heeft men de *vossen* gekozen, mogelijk wel omdat deze ook hier te lande te huis behooren, en wegens hunne *slimheid* berucht zijn. Wanneer men nu het spreekwoord gebruikt, wil men er mede zeggen: *hoe leep hij ook zij, hij heeft toch zijn' meester en kan hem niet misleiden*. Het heeft dus denzelfden zin als: een aap is gaauw / maaꝝ nog gaauwer / die hem hangt.

De aap gooit de kastanje in het vuur en laat ze er de kat uit halen. Een vertelseltje, waarmede men in de samenleving aanduidt, dat *iemand eene zaak wel aanvangt, maar als de uitvoering moeyelijk of gevaarlijk is*,

4.

haar voor anderen overlaat, of gelijk men het ook wel noemt, *er een ander voor laut opdraaijen*.

Hij heeft den aap in zijn moutu/ en de aap komt of springt hem uit den moutu. Dit moet welligt afgeleid worden van het gebruik der japonnen of kabaaijen, met wijde mouwen, voormaals in de Oost en hier te lande in gebruik, waarin de aapjes, als men die aan boord of aan huis had, zich bij hun grappen maken wel verschuilden, en waaruit zij dan onverwacht te voorschijn sprongen, om te krabbelen of ander kwaad te doen. Vandaar, dat het eerste spreekwoord zegt: *hij verbergt zijne loosheid*, en het andere: *hij toont zijn' wezenlijken aard*.

Hij ziet op geen aap/ die uit Oost Indië komt. In het genoemde werelddoord houden zich velen van die diersoort op, en vandaar worden zij naar elders heen-gevoerd. Zeer natuurlijk is het derhalve, dat hij die vandaar, waar het gemakkelijk viel zich van die beesten rijkelijkt te voorzien, in ons Vaderland, tijdens de Oost Indische Compagnie, terug komen mogt, niet karig zal geweest zijn, in dezelve ten geschenke te geven, even als dit met meer artikelen, aan andere lieden eigen, bij zeevarenden het geval is. Het genoemde spreekwoord, in het gemeene leven gebruikt, zal dan beteekenen: *Hij is niet karig, maar gul met zijne geschenken, wanneer hij er zelf overvloed van heeft, en hij in de gelegenheid is, van ze ruimschoots te kunnen geven*, of ook wel: *hij is mild en gul met zijne geschenken, die door zijne middelen daartoe in staat is*. Hoewel deze beide uitleggingen niet veel verschillen en wel te vereenigen zijn, heeft echter de eerste, naar ons inzien, meer aannemelijks.

5.

Hij heeft den aap leet/ ook wel een tetteren aap ge-
 rief/ en de aap is rucht. In deze spreekwoorden be-
 teekent aap *eene som gelds*; maar zou men dan
 daarbij wel aan het genoemde dier moeten denken?
 Is aap niet mogelijk wel ~~eene verbastering van raap~~,
 verkorting van ~~zamenrapen~~, (colligere) verzamelen,
 zoo als met *eene som gelds* geschiedt, en wordt dit
 niet opgehelder door het oude, ook bij *Tuinman*
 voorkomende spreekwoord, *Rapen is een eitel kruut*:
heel de wereld is op rapen uit? (1)

Een aap/ een paap/ en een wetsteen/ komen zeer
 snel overeen.

Dit moet natuurlijk, zoo als in de spreekwoor-
 den meer het geval is, in een' tegenovergestelden
 zin verstaan worden. *Aap* is hier voorzeker in de
 oorspronkelijke beteekenis genomen, en *paap* kan
 er bijgevoegd zijn, of, *om de alliteratie alleen* (zoo
 als dikwijls in onze taal) of tevens, om de belagche-
 lijkheid der ~~zamenroeping~~ van die beide voorwerpen;
 terwijl *wetsteen* om 't lieve rijn, en als wederom in
 een belagchelijk contrast met de andere woorden
 staande, er zal bijgevoegd zijn, om te doen gevoe-
 len, hoe het in het zotte valt, het eene met het an-
 dere te verbinden.

Hij is daar als een aap in een garenwinkiel/ of, hij
 haegt daar als een aap in een porceleinkas: *hij voegt*
daar zoo min, als zulk een dier, dat er wegens zij-
ne geaardheid de jammerlijkste verwarring of schade
aanrigten zou.

Als apen hoog willen klimmen/ ziet men hun naakte
 billen. De billen der meeste apen zijn kaal, eelt-
 achtig en rood, zoo dat zij, bij het hoog klimmen,

6.

zich het slechtste vertoonen. Van daar wordt dit spreekwoordelijk toegepast op zulken, *die zich op eene of andere wijze willen verheffen, maar daardoor hun gebrek aan bekwaamheid, geld of iets anders, aan den dag leggen.*

Hij maakt aapjes/ en dat zijn maar aapjes: *zotte kuren*, ofschoon anderen dit volgens WEILAND, tot het Latijnsche *Apinae*, *beuzelingen*, brengen.

ADDER.

Daar schuilt een abbez in het gras. Men weet, dat de adders dit gewoon zijn en onverwacht, hun' steek toebrengen. Zij zijn daardoor, voor den wandelaar te gevaarlijker en vanhier dat het spreekwoord aanduidt *een kwaad, dat men ofschoon nog niet gezien, stellig vermoedt.*

ADDERGEBROEDSEL.

Hij is een regt abdergebroidsel/ een voortbrengsel van een der afschuwelijkste dieren, (2) dus *het verachtelijkste schepsel, dat zich denken laat.*

ADDERSPOG EN TONG.

Adderspog en *tong* zijn, weten wij, bij vele dieren van deze soort *vergiftig*, en vandaar dat men van eenen *hatelijken, beleedigenden schrijver* wel eens zegt: hij heeft zijn pen in adderspog gedoopt/ en aan dergelijken redenaar een *addertong* wordt toegeschreven.

ADELAAR, AREND.

Adelaar is zamengesteld uit *edel* voor *edel*, en *aar*, zijnde oudtijds, zoo als WEILAND schrijft en staft, de benaming van *grootte roofvogels*, zoo dat *adelaar* dan zoo veel zegt als *edele roofvogel*, *edele arend*, omdat hij de edele, de voornaamste en de Koning onder de roofvogels is. Van hier de spreekwoorden: een adelaar hangt geen uillegen/ dat is hem te gering. Hy treft geen duiven/ brengt geene bloode jongen voort, en zoo wordt er figuurlijk door aangeduid. *Van iets groots en edels, mag men niets daarmede strijdig verwachten.*

De adelaar of arend heeft een scherp gezigt en een snelle vlugt; van daar in de zamenleving: hy ziet met arendsgaagen rond of om/ voor *zeer scherp en nauwkeurig toe*, en om den schielijken, gang eener zaak, b. v. van *den tijd*, aftebeelden: hy hliegt op arendsgaangen hoorby.

B.**BAARS.**

Wanneer men bij het schoonmaken van *baars* de gal breekt, bederft men den visch geheel, en van daar dat men wel zegt: hy zal den baars vergallen voor: *hij zal de zaak bederven.*

BEER.

Het is een ongelikte beer. *Beeren* behooren tot de

8.

lompste dieren, die echter hunne jongen, even als andere, door likken reinigen. Gebeurt dit bij toeval met een of ander jong niet, dan ziet hetzelfde er nog naarder uit, en vandaar dat het genoemde spreekwoord van iemand gebezigd wordt, die *onbeschouwd* is.

Het is een heez op soeken. Wat heeft niet een beer dik, zwaar haar over de klauwen, en zoo ziet er iemand uit, wiens schoeisel te ruim, of om deze of gene reden, b. v. wegens gladheid van weg of straat, met kousen overtrokken is, waarom men dan ook spottender wijze, het spreekwoord op den zoodanigen toepast.

Hij laat den heez los. Welke schroomelijke gevolgen zou dit hebben, zoo men het, eigenlijk gezegd deed? Maar zijn zij minder te vreezen bij hem, die *zich in alle mogelijke losbandigheid en razende onbezonnenheid toegeeft*, en omtrent wien men dit spreekwoord gebruikt? (3)

Men moet den huid niet wiffen verbeeten haaz dat de heez haaz is. Dit is mogelijk, b. v. onder de *Groenlandsvaarders*, wel eens het geval geweest, wanneer de pels van den beer, die hen begrimde, den eenen begeerlijk was voor een buis, den anderen voor een muts, den derden voor een deken of iets dergelijks, en allen den wijzen raad ontvingen om eerst het dier te vellen en dan te verdeelen; maar hoe verstandig handelden dan ook onze vaders, die het spreekwoordelijk gebruikten, om te leeren: *Beschik over niets, dat gij nog niet bezit, als of gij het reeds had!*

9.

BEEST.

Hij of zij is een beest. Een beest is een *onredelijk dier*, en daarom zegt men zoo iets met verachting van een *slecht mensch*, of dien men ten minste, daarvoor houdt.

Hij spreekt de beest. (*Beest* werd oudtijds *vrouwelijk* genomen). Het spreekwoord beteekent hetzelfde als, *hij gedraagt zich beestachtig*, allergeemeenst.

Het is een magere beestje; zegt men eigenaardig van *menige zaak*, welke weinig te beduiden heeft.

BEK.

Wachtje hoor den bek. Daar het de bek is, waarvan menig dier tot zijne verdediging gebruik maakt, wordt dit wel ter waarschuwing gezegd om voorzigtig te zijn met iemand, die gelijk het wel heet, op zijn mond niet gevallen en als hij eens met spreken aan den gang geraakt, niet tot zwijgen te brengen is. In het tegenovergestelde geval heet het: hij is den bek gesnoerd. Men zegt: hij houdt hem den bek open (open) voor; *hij onderhoudt hem*.

De bek van paarden inzonderheid, komt in de spreekwoorden van den bek ontleend, voor. Men zegt van iemand: hij is stuf in den bek / voor: *hard nekkig, stijfhoofdig*. Hij is bek af / voor: *tot bezwikhens toe vermoed*. Men moet geen geelcn paard in den bek zien / voor: *als men iets om niet ontvangt, moet men deszelfs deugdzaamheid of waarde niet te*

10.

naauwlettend onderzoeken, zoo als men aan de tanden der paarden ziet, hoe oud zij zijn.

B O K.

Onder de stugge, stootige dieren, verdient wel *de bok*, het mannetje van de geit, eene eerste plaats, en het zijn vooral de Noordsche, ruige bokken met hunne groote horens, die te dezen opzichte het genoemde karakter vertoonen; maar het is dan ook vandaar, dat men van een *lomp, stuursch, onbeleeft mensch* zegt: *hebt gy ooit zulk een bok gezien?* *Hij lijkt (gelijkt) wel een Noordschen bok.* *Het is een onleefbare bok.* Ook wel, het woord *beesten* in een' verachtelijken zin genomen, en op menschen toegepast: *bokken en beesten* zijn *een* bok.

Hij is altijd de bok der zonde. Dit is zinspeling op de Levitische eeredienst, volgens welke een bok met de zonde des volks beladen, in de woestijn werd weggezonden, en zegt spreekwoordelijk gebruikt: *hij moet het altijd misgelden.* *Hij schiet of maakt een bok/ voor: hij vergist zich, of begaat een mislag,* is wel in gebruik, doch naar den oorsprong er van heb ik te vergeefs gezocht.

Hij zit er op als een bok op de haverkist/ zegt: hij is er zoo gretig naar of aan, als een bok, die graag haver lust, in het genoemde geval.

Een oude bok lust nog wel een groen blaadje. Bejaarde lui willen nog wel iets eels en lekkers. Men zegt het ook wel in het bijzonder, *als een oud man met een jong meisje trouwt.*

Hij maakt bokkensprongen/ grappen.

11.

B O T.

Bot is een vrij gemeene, slappe visch. Wie nu ter visscherij uitvaart, en niets dan *bot* vangt, slaagt in' zijn oogmerk slecht, en vandaar dat zoo, Spreekwoordelijk, bij elk dergelijk geval, in denzelfden zin gezegd wordt, dat men *bot* vangt. Evenwel heb ik wel eens gedacht, of *bot vangen* niet tegen *botvieren* overstaat, en men zich dan een touw of lijn moet voorstellen, die onder water gegrepen, in plaats van strak gespannen, slap is? (4)

De *bot* is *bergald*. Zie het woord *Baars*.

Zij leggen *botje* bij *botje*. Zoo dit van den visch, dien men *bot* noemt, ontleend is, denke men aan de vischbank, op welke de botjes (gelijk andere platvisch) naast elkander gelegd worden, en zoo handelt men ook wel, als men tot het nemen van eene uitspanning, geld bijeen brengt. Het Spreekwoord, duldt echter ook andere verklaringen, blijkens *mijne Nalezingen op de Spreekwoorden enz. van de Scheepvaart en het Scheepsleven ontleend*, bladz. 69.

B R A K.

De *brak* docht op den haas/ de wind behoudt het aas.

Over dit Spreekwoord zal opzettelijk gehandeld worden bij die, welke van het *Landleven* ontleend zijn.

BRUINVISCH.

Wij schiet haeruit als een krentvisch. De bruinvisch

12.

zwemt verbazend snel, en daarom zegt men zoo iets van iemand, *die zeer hard loopt*. Ik heb deze Spreekw. vergelijking vooral op zeeplaatsen gehoord.

B U F F E L.

De buffel is een wild dier. Men vergelijkt er een' mensch mede, even zoo als men dit met den *boek* doet, en zegt in den gemeenen spreektrant van iemand, die *onbeschoft* is: *Hij is een rechte buffel*. Men spreekt ook van een hard, ruw vel, als van *een buffelhuid*.

B U N Z I N G.

Hij stinkt als een hünzing. Vergelijking met dit dier, wegens de alleronaangenaamste lucht, welke het van zich geeft.

B I J.

Maar de *hij* honig uit zuigt / maar zuigt de spin be-
nijn uit. Dit is natuurkundig beschouwd zoo on-
waar, als hetgeen er Spreekwoordelijk door aange-
duid wordt, namelijk: *dat hetgeen door den braven
ten voordeeligste uitgelegd wordt, door den slechten
ten kwade wordt geduid*, maar al te zeker is.

C.

Onder *deze* letter zijn mij geene Vaderlandsche

13.

Spreekwoorden of Spreekwoordelijke Zegswijzen,
uit het *Dierenrijk* ontleend, bekend.

D.

D O P.

Wanneer men aan *eijeren* denkt en zegt: *hy komt pas uit den dop / geeft men er door te kennen : hij is nog zeer jong.*

DUIF.

Het is een duifje zonder gal. *Gal* in een kwaden zin genomen, wordt hierdoor iemand aangeduid, *die zonder arg of list is.*

Gebraden duiven vliegen niet in de lucht. Dit spreekwoord duidt aan, dat *alles in de wereld zoo gemakkelijk niet gaat, als men wel eens denkt, en dat men er zonder werken niet komt.*

Blaauwe duiven krygen blaauwe jongen. Ik heb dit spreekwoord bij CATS in *zijn' spiegel van den ouden en nieuwen tijd* aangetroffen. Letterlijk genomen is het onwaar, maar neemt men *blauw* in den zin van een *gemeene* kleur, dan zal het zijn zoo ouden / zoo jongen / dat ook in de menschenwereld gedurig kan opgemerkt worden en door CATS mede zoo bedoelt wordt, want hij voegt er bij: *mat van katten komt mil wel muizen / en zoo de ouden zongen / zoo piepen de jongen.*

Hy heeft onder een andermands duiven geschoten: *hij heeft zich van een anders eigendom of voordeel meester gemaakt.*

E.

E N D.

Hij is zoo stom als een eend. Daar eenden tot de dieren behooren, die geluid geven, zal *stom*, eene aanduiding van *onverstandig* en *dom* zijn. In dien zin toch, wordt het spreekwoord gebruikt.

Hij haalt er in als een eend in een vreemd land / zegt men van iemand, *die in een gezelschap komende, niet weet waarover gesproken wordt, en den bal mislaat.*

Hij zendt hem weg / als een boer zijn eenden: *hij laat hem geheel aan zijn lot over.*

E I.

Een ongelegh ei een onzekere ei. Dit is buiten alle bedenking waar, want al mag men bij de hen, voor dat het ei gelegd is, hetzelfde ontdekken, kan het b. v. door het missen van de schaal, onvolkomen en onbruikbaar zijn, als men het in het nest vindt; en zoo wordt het spreekwoordelijk van eene zaak gebruikt, *welke men, voordat zij haar beslag gekregen heeft, niet bepalen of beoordeelen kan, of, nog naauwkeuriger van eene losse verwachting, op eene onzekere veronderstelling gebouwd.* — Hij zit op zijn ei te braegen: *op zijn onderwerp natedenken* (het wordt veel van studerende personen gebruikt.)

15.

Kwaad ei kwaad kuiken: of, zou het ei beter wezen dan het hoen? dat zou de drommel doen.

Kwaad ei, kwaad kuiken zegt: als het ei slecht is, moet het kuiken ook niet deugen, en de meerdere uitbreiding er van: zou het ei beter zijn dan het hoen? dat zou de drommel doen/ is van dezelfde beteekenis, maar daarenboven een bevestigend slot, om de waarheid der zaak te staven. De bedoeling van het spreekwoord komt mij voor te zijn: *wanneer kinderen slecht en zedeloos zijn, kan het niet missen of hunne ouders waren het ook, en omgekeerd, kunnen slechte ouders geen braaf kroost voortbrengen.* Met hetzelfde doel zeide men oudtijds: *het is aan den grond/ dat het water stinkt/* en de waarheid ervan was zoo ontwijfelbaar zeker, dat wanneer dit geen plaats had en anders uitviel, het een werkje van den duivel moest wezen. *Dan moest het de drommel doen.*

Wij houden het intusschen voor eene grove dwaling, denkelijk ontstaan uit een kwalijk begrip, of verkeerd gewijzigde toepassing van eene of andere spreekwijze, in de eerste oorkonden der menschheid, of in een der oudste dichtstukken voorkomende. Zou men b. v. de plaats in het boek Job: *wie zal een' reinen geven uit een' onreinen? niet één!* niet wat te veel gedrukt hebben, en het denkbeeld van *algemeene onreinheid* met dat van *individueel bederf* hebben verward?

Men moet geen struif om een ei/ *geene grootere zaak om eene kleinere, bederven.*

Sla de eijer in de pan/ dan komen er geen kwade kuikens van. Elk zal wel den letterlijken zin van dit spreekwoord verstaan en toestemmen; namelijk

16.

dat van eijeren in de pan geklutst, wel een eijerkoek, maar nooit *kuikens* kunnen voortkomen, en men dus voor geen slecht broeisel te vreezen heeft. Mogelijk heeft het, spreekwoordelijk gebruikt, wel eens ten doel gehad: *ruim dezulken uit den weg, die in het algemeen voor de wereld, of bijzonder voor u en uwe belangen schadelijk of gevaarlijk zijn.* Maar zeker geeft men er wel eens den zin aan van: *tracht het kwaad in de beginselen te stuiten, en gij zult voor de gevolgen niet te vreezen hebben.*

Het is zoo hal als een ei. Dit korte gezegde heeft geene verklaring noodig, daar het slechts eene *vergelijking van hetgeen vol is, met de volheid van een ei* is. De reden waarom men tot dit beeld van vergelijking een ei heeft gekozen, komt mij voor, daar in gelegen te zijn, dat in de natuur niets voller kan zijn dan een ei, want al is hetzelfde niet geheel met struif gevuld en er nog eene kleine ruimte over, is dezelve toch met lucht bezet.

Hij is zoo hal onbreug als een ei hal zuivel: *hij is geheel en al ondeugend.*

Men kan hem een ei in zijn g. t. gaaz straden. Ik zou dit ruwe, gemeene spreekwoord, buiten twijfel overgeslagen hebben, zoo het niet maar al te veel in de wandeling ware geweest, om *iemand's doodelijke benaauwdheid over iets aan te duiden*, waarvoor ik wensche dat iets meer oorbaars worde in de plaats gesteld.

Hij geeft een ei / om een kuisken weez te krijgen: *Iets dat minder is, om iets meerdere in de plaats te bekomen.*

Beter een half ei dan een leege dop. Dit laat zich

17.

verstaan, en herinnert de nuttige waarheid, *beter een gedeelte bekomen, dan het geheele gemist*, dat vooral bij *geld* en *regtsvordering*, zeer te stade komt.

't Gelijkt als het eenz ei het andere. Eene goede vergelijking, die bij een mand of ben met eijeren, terstond onder het oog valt.

Hij zal met een kind-zet betalen: *wel de betaling beloven, maar ze u schuldig blijven.*

Hij wil het ei scheren: *Zoeken waar niets te vinden is, en dus nutteloos werk verrigten.*

Hij kent geen schoonz ei / dan 't geen hij zelf legt: *hij is met zijn eigen werk het meeste ingenomen.*

Men kan het hoaz een ei en een appel krygen. Dit is van den voormaligen ruilhandel ontleend, waarbij men in verhouding met onze tegenwoordige klinkende spetie, dus rekende:

<i>Een vette os</i>	<i>f</i> 100,00.
10 <i>Schape</i> n maken de waarde van dezen		
uit; dus ieder <i>schaap</i> »	10,00.
10 <i>Ganzen</i> die van een <i>schaap</i> , dus		
iedere <i>gans</i> »	1,00.
10 <i>Duiven</i> die van een <i>gans</i> ; dus ie-		
dere <i>duif</i> »	0,10.
10 <i>Eijeren</i> voor een <i>duif</i> ; dus ieder <i>ei</i>	»	0,01.
10 <i>Appelen</i> voor een <i>ei</i> ; dus ieder <i>appel</i>	»	0, $\frac{1}{10}$.

Hieruit blijkt, dat een *ei* op een *Cent* en een *appel* op een *tiende* van een *Cent* kwam te staan, en beide te zamen genomen, nog niet wel een oortje (oude stijl) waardig waren, zoodat het spreekwoord zegt: *men kan het voor een kleinigheid bekomen.* (5)

Wat is het rechte eijer-zeten niet. Hard gekookte eijeren met mosterdsaus, thans nog onder den naam

van *Kampersteur* bekend, schijnen voormaals tot de lekkere kostjes behoord te hebben. Waren nu die eijeren te zacht of, wil men, struif, dan was dit het regte eijer-eeten niet. Vandaar mogelijk het spreekwoord, om aan te duiden, *dat iets niet naar den aard is*.

Hij laat hem op zijne eijeren zitten. Dit schijnt ontleend te zijn van een vogeltje, dat door de aandrifft der natuur zijne eijeren uitbroedt; maar wanneer het door zijn gaaike vergeten, het noodige voedsel niet bekomt, verlaten en treurig op zijne eijeren blijft zitten, zoodat het spreekwoord eenvoudig zegt: *hij laat hem geheel en al aan zijn lot en toelund over*.

Hij kiest eijeren waar zijn gelte / zegt: *hij geeft in weérwil van zichzelf toe*, en moet zijnen grond in een of ander ons onbekend voorval vinden. (6)

Hij staat er naar als de blinde naar het ei. Dit is ontleend van een voormalig spel, waarbij men een blinddoekte met een stok naar een ei liet slaan, om het te treffen, dat bij menigen misslag aanhoudend gelach verwekte, en zoo gaat het ook dikwijls met hem, *die in het wilde iets gist, om hetgeen men hem voorgesteld heeft, te raden*.

Wat zal hem geen mindereeren leggen. *Windeijeren*, zijn zulke eijeren, die de harde schaal missende, niet gemakkelijk te gebruiken en te bewaren zijn, derhalve *onvolkomene* eijeren; wanneer men derhalve van iemand zegt, dat hetgeen hij doet of hem bejegt, hem geen windeijeren zal leggen, meent men er mede, *dat het hem geen gering geluk of voordeel aandringen zal*, en dan heeft men hierbij doorgaans het *financieele* op het oog.

19.

Hij maakt het van eieren die uitloopen. Eijeren die uitloopen, zijn zoo als wij jaarlijks vooral bij het eeten van kivits-eijeren waar kunnen nemen, slecht en onbruikbaar, en daarmede wordt hij in het spreekwoord vergeleken, *die zich zeer onvoegzaam gedraagt.*

Men zij met zout kwamen / maken de eieren af op / staat gelijk met: *Masteren na den maaltijd / en duidt aan, dat men iets, veel te laat onderneemt of begint.*

Die de eieren hebben wil / moet het kakeien der henneduiden. Ik heb dit wel eens hooren gebruiken, betrekkelijk iemand, die zich met eene rijke maar ongemakkelijke vrouw in het huwelijk stond te begeben. Meer algemeen echter, wordt er door aangeduid: *wie met iets zijn voordeel wil doen, moet het onaangename, dat er mede verbonden is, niet ontzien.*

Heeft hij veel eijeren / hij maakt ook veel doppen: *heeft hij veel geld, hij maakt ook veel verteering.*

Men moet niet te veel eieren onder ééne henn leggen. De ondervinding leert dat dit allerschadelijkst is, en somtijds het geheele broedsel kan doen mislukken. Figuurlijk gebruikt, zegt het: *men moet niet te veel van zijn kapitaal aan ééne zaak of onder één man wagen, minstens: zijn geheel vermogen in één der publieke fondsen leggen.*

Het gaat af eieren uit de mand: *glad en vaardig.*

Hij is op de eieren betrappt. Dit zegt men bij het nesten stooien, als de vogel broeiende overvallen wordt, en men gebruikt het van iemand, *die op heeter daad, terwijl hij iets kwaads doet, wordt ontdekt.*

Hij komt nu recht op zijn eieren: *verkréjgt ter deegte bezitting, of ook wel: hij wordt een rijk rentenier.*

20.

Sta er maat eieren in: *maak het wat smakelijk*,
eieren toch, maken het gebak kort en lekker.

Hij is aan geen goede eieren gezet: *van geen goede afkomst*.

Hij gaat als op eieren: *zacht en voorzigtig*.

Ik heb een eitje met u te pellen/ is hetzelfde als:
een appeltje met u te schillen/ en zegt: *ik heb iets
met u te verhandelen*. Maar waarom ei of appel
daarbij te pas gebracht? Zou het niet zijn omdat het
ei door het pellen, en de appel door het schillen,
van het buitenste wordt ontdaan en het binnenste te
voorschijn wordt gebracht?

Hij meende zijn eitje hier neer te leggen: *zich hier te
gaan ophouden*, of ook wel: *zijne zaak hier te be-
ginnen*.

Hij hoopt zeven eieren en geeft er acht meder: *hij
geeft meer uit dan hij ontvangt*.

Een oud Spreekwoord heeft: *stamp/ stamp/ tinaalf
eieren/ dertien kweekens*. Naar den oorsprong en zin
er van, wordt gevraagd.

Met list brengt men een ei in een hopzak/ zegt men
boertend van iemand, die *ofschoon hij niets wezen-
lijks uitvoert, al zeer slim waant te zijn in iets
uit te vinden*.

EKSTER.

Men kan den ekster leeren praten, en van hem,
die dit anderen veel nadoet, zegt men: *hij klapt
als een ekster*.

De Ekster kan haar huppelen niet laten. Dit wordt
Spreekw. toegepast op iemand, die *zijne gewoonten
niet wil noch kan veranderen*.

21.

Hij zou wel een' boaden Ekster verschalken / zegt men lagchend van iemand , die al vrij onnoozel is.

ELFANTEN.

Het zijn vrienden als Elefanten. Men ziet in deze spreekwoordelijke vergelijking op de lichamelijke gedaante van de genoemde dieren , en wil er spot-tender wijze door aanduiden : *het zijn zeer groote vrienden.*

E Z E L.

Het is een domme Ezel. Hoe het ook met het intellectueele van den Ezel zij , hij heeft een dom voorkomen , daarom wordt het Spreekw. van iemand , *die ver af is van schrander te zijn* , gebruikt , en daarom zegt men ook wel : Men luidt menigen Ezel zonder lange ooren / als ook : Men ziet wel Ezels die nooit zakken droegen.

Elk mag loopen zoo als hij wil / maar hij houdt zijn tred / hij slacht den Ezel. Eene vergelijking juist gekozen , omdat er geen dier is , dat , zoo men het slechts zijn gang laat gaan , vaster tred houdt.

De Ezels kraakten elkander / zegt men : *als domme menschen elkander vleijen.*

Beter door een Ezel gedragen / dan door een Paard in 't zand geslagen. Dit laatste zal wel het geval met menig een' geweest zijn , die het zoo ver bragt had , dat hij zijn' Ezel met een Paard verwisselde , en Spreekw. gebruikt , geeft het den wijzen raad om *den nederigen stand , waarin men geplaatst*

is niet te miskennen, en van hooger en zijn geluk te verwachten. Op gelijke wijze zeide men oudtijds en zegt men ook nog wel: *Betez met een Ezel gezeten / dan met een Valk gelogen.*

Wie Ezel geboren is sterft geen Paard: echt domme menschen worden nooit schrander, of, met een bekrompen verstand neemt men nooit hooge vlugt.

Wanneer het den Ezel te wel is dan gaat hij op 't is hangen en breekt zijn been / zegt men ter waarschuwing van menschen, die door het lot te gunstig bedeed, al te weelderig en daardoor ongelukkig worden.

Een Ezel staat zich geen tweemaal aan denzelfden steen / en zou dan de mensch, door herhaalde onvoorzigtigheid zich van dit dier laten beschamen?

Hij schaamt zich / als een Ezel hien de zak onthalt / zegt men schertsende van een traag, schaamteloos mensch.

Wij willen hem bidden / zoo als men den Ezel bidt. Dit is boertend gezegd: door slagen dwingen.

Hij springt dan den Os (orse, het paard) op den Ezel: hij houdt zich niet aan één ding, maar slaat nu tot dit, dan weder tot iets anders over.

Hij hergeet als een Ezel achter zijne ooren / is eene Spreekw. vergelijking, om vergeetlijkheid uit luiheid of domheid gesproken, aan te duiden.

F.

Onder deze letter zijn mij geene Vaderlandsche Spreekwoorden of Spreekwoordelijke Zegswijzen, uit het *Dierenrijk* ontleend, bekend.

G.

G A N S.

De Gang blaast wel / maar bijt niet / zegt men van
 menschen, *die wat niet al zouden doen om zich te
 verdedigen, maar als het er op aankomt, niets on-
 dernemen.* Zoo had men ook oudtijds: Hij wil ze
 zieden en braden / maar als het gebeuren zal / bijt hij
 als een Gang.

Dit beest heeft anders niet, als slechts een platte bek
 Geen tanden in den muil, geen klauwen aan de voeten
 Geen kromme nagels zelfs, om in het slijk te wroeten,
 't Is al maar enkel wind, schoon dat het vinnig ziet,
 Gezellen, weest gerust! *de blazers bijten niet.*

J. Cars.

De Monnik preekte / dat men niet stelen mogt / en
 hij zelf had de Gang in zijn schapulier / is eene Spreek-
 woordelijke opheldering van: *doe naar mijne woor-
 den, maar niet naar mijne werken.*

De Ganzen gelooven niet / dat de kiekens hooi eten.
 Aangaande dit Spreekwoord, vindt men in mijne
Nalezingen: Een gans wordt algemeen voor een
 zeer dom dier gehouden en vandaar zegt het Spreekw.
*het domste volk zelfs begrijpt, dat het zoo niet zijn
 kan.* Het strijdt toch met de natuur der kiekens
 zich met *hooi* te voeden.

Hij preekt naar de Ganzen. Hetgeen bij het vori-
 ge Spreekwoord gezegd is, geldt ook hier. Men

24.

zegt derhalve ook wel van een mensch: Het is een domme of onnoozele Gans/ en Hij preekt hoer de Ganzen/ zal derhalve zoo veel zeggen als: *hij wendt vergeefsche moeite aan, om zich te doen verstaan. Hij verspilt zijne woorden.* Hetzelfde als: Het is den hooren geprekt.

Het is hoer de Ganzen (ook wel *koeijen* of *varkens*) niet gekrouwen/ zegt men van *wijn en sterkendrank* wanneer men daarop belust is.

Als de boeren slapen/ maken de Ganzen. De waakzaamheid der ganzen is bekend, en wij weten, dat daardoor zelfs eens het kapitol te Rome behouden is geworden. Zij zijn ter bewaring van een boeren erf, soms nog dienstiger dan honden, want bij het minste dat zij hooren, slaan zij aan. Het Spreekwoord zegt derhalve: *dat het mindere wel eens voor het meerdere zorgt.*

Wie het konings Gans eet/ eet de pluimen/ honderd jaren daarna. Dit onfatsoenlijke Spreekwoord heeft toch iets lachverwekkends, het zegt: *wie tegen de Grooten misdoet, moet het nog lang daarna misgelden.*

G A R N A A L.

Hij heeft een geheugen als een Garnaal/ beteekent: *een zeer klein geheugen.* Men heeft toch in het Spreekwoord, tot dat einde, het genoemde diertje gekozen, even als in het reeds behandelde: Vrienden als Elefanten/ die kolossale dieren, om *grootte* vriendschap aan te duiden.

G E I T.

Hij heeft het huppelen van drie Griten. Het huppe-

25.

len van een geit beteekent *niets*, om door het Spreekwoord te verzekeren, *dat men volstrekt niets heeft*, is men zoo mild geweest om van *drie* geiten te gewagen.

Het Geitje loopt zoo dikwijls in de kool / tot dat het zijn hart laat / hetzelfde met : De kruifst gaat zoo lang te water tot dat zij breekt en De mug vliegt zoo lang om de kaas tot dat zij zij brandt. Even gelijk het geitje, dat gedurig in de kool loopt om te snoepen, eindelijk wel eens betrapt en geslagt wordt, zoo gaat het met hem, *die zich aan het bedrijven van een of ander kwaad overgeeft*, en daarom zeide onze voorvaders wel:

*Wie veel wil mallen,
Moet eenmaal vallen.*

G R A A T.

Hij valt van de Graat. Met den visch, die van de graat valt, is het al zeer slecht gesteld, en van den mensch gebruikt, beteekent het, *dat iemand al zeer mager wordt en afneemt*.

Aan de kat (of poes) komt een graatje toe. Zie *kat*.

H.

H A A N.

De *Haan* behoort tot die dieren, welke gaarne met andere kampen, en als zij overwinnen *kraaijen*.

26.

Daarom zegt men van een *driftig, opoliegend*, of ook wel *stout, ondernemend mensch*. Het is een haan of ook wel haantje / — wanneer het ver met hem gaat, het is een haan met een dubbele kam / (want zulke zijn de felste) of ook wel : het is een haan met kam en sporen / en *als hij volstrekt gelijk wil hebben* : zijn haan moet Koning kraaijen.

Hy is een hanekeer. Veer van een haan, zegt men overdragtelijk van eene *feeks, een ruw vrouwmensch*. Nog heeft men : Hij is een haan op zijn eigen meest-jaar / voor, *tehuis of in zijne eigene zaak durft hij wel* ; — en wanneer men *een schip in brand wil steeken* : Wij zullen den rooden haan laten kraaijen.

Hij spreekt den gebraden haan / zal wel hetzelfde zijn als voor den gebraden haan / en wordt door een gelijksoortig Spreekw. namelijk : Hij hangt den gebraden haan uit / opgehelderd. Men hoort het gebruiken van een *losbol, die om het geld niet geeft, en op wiens beurs anderen vrij teren*.

Daar zal geen haan naar kraaijen. Over dit Spreekwoord vindt men in mijne *Nalezingen*, het volgende : het geeft te kennen dat *iets niet uitkomen*, of liever, *dat niemand er gewag van maken zal*, en schijnt ontleend te zijn van den haan, die, na de verloochening van onzen Heer door PETRUS, kraaide en dezen discipel zijne misdaad herinnerde, maar men zegge dan, in plaats van *naar, na kraaijen*.

Alle haanen moeten een kam hebben : *wat mannelijk is moet zich mannelijk vertoonen*.

H A A R.

It moet haar haar of pluimen van hebben. Zegt let-

terlijk: *mij komt een gedeelte van de jagt, viervoetig wild of gevogeltje, toe*, en wordt Spreekwoordelijk op andere voorwerpen toegepast.

H A A S.

Een haas maaz men geen loop in ziet / en vangt een goede weiman niet. Het strijdt met het jagt gebruik een haas op zijn leger te schieten, — en waarom? — Men wil het gevangen wild, als vrucht van zijn afmattend werk en bekwaamheid in het schieten, kunnen beschouwen, 't geen zoo niet zou zijn, wanneer men den haas op zijn leger schoot, zoo wil men ook het begeerde maar volstrekt niet *om niet*.

Aangebodene diensten zelden aangenaam.

Al te zoet, dat is niet goed.

Daar men 't minst verwacht / springt de haas uit de gracht. *'t Geluk komt dikwijls, waar men er in het geheel niet op rekent.*

Hij liep als een haas weg / of: Hij is zoo bang als een haas / of: Hij kiest het hazenpad. Zoo het een als het andere, wordt van een zeer bevreesd, beangstigd mensch gebruikt.

Een haas bespringt ook wel een leeuw / als hij op 't grijpen ligt. Wij kennen de vreesachtigheid van den haas en den moed van den leeuw. Het geestige Spreekwoord duidt dus aan: *een bang mensch durft wel wat, als er geen gevaar meer is.*

Men kan nooit meten / maaz een haas een hoo hangt. Zegt men wel eens lagchende, als men *iets ongehooflijks* hoort vertellen.

Hij doet een hazen slaapje. Wij weten hoe ligt het

28.

bedoelde dier ontwaakt, en daarom wordt het Spreekw. gebruikt van iemand, die zoo als men wel zegt: *zijn oogen even laat beschieten.*

Die op twee hazen te gelijk jaagt / hangt geen han bedre. *Als men op eens te veel wil, verkrijgt men dikwijls niets.* Wij komen hierop nog wel, bij de behandeling der Spreekwoorden van het *jagersleven* ontleend, terug.

Het is kwaad hazen met trommels hangen. *Door veel gerucht te maken, mist men dikwijls zijn doel.* De vreesachtigheid der *hazen* en het geluid eens *trommels*, zijn hier aardig bij een gebragt.

Dele handen zyn des hazen dood. Dit is buiten allen twijfel waar en zoo ook, dat men *voor overmagt bukken moet.*

H A M.

Het hammetje is gekloven: *de zaak heeft haar beslag gekregen.*

Eens anderz ham / een eigen mes: *men teert het meest op eens anderen mans beurs.* Men zegt in dien zelfden zin, Het is goed riemen snijden van eens anderen mans leez.

Mis 't hammetje gekloven is / is 't sparen gedaan: *Men moet spaarzaam zijn, eer het te laat is.*

H A R I N G.

Men moet daar haring of kuit van hebben. Is hetzelfde bij de *visscherij*, wat wij bij de woorden *haar of pluimen*, betrekkelijk de *jagt* mededeelden, echter wordt het meer dan het laatst genoemde ge-

29.

bruikt, om aan te duiden: *ik moet toch zien dat ik er iets van te weten kome.*

Het is haring voor St. Jan. Het is bekend, dat den 24^e Junij, of de dag van St. JAN (JOHANNES den Dooper) de bepaalde tijd is, waarop de haringbuizen van ons land het eerst de netten tot de vangst mogen uitwerpen. Vóór St. JAN, of vóór dat men den haring in het net heeft, kan men zich derhalve niet over de vangst verheugen en over dezelve oordeelen. Men past het derhalve toe op *iets, dat te vroeg komt of te vroeg gebeurt.*

Hij is van Duinkerken ten haring gebaren / ziet op de mislukking der Duinkerksche vrijbuiters, die voormaals, gedurende den Spaanschen oorlog, in de Noordzee op onze haringbuizen jagt maakten, doch gevangen genomen en opgeknoopt werden. Men gebruikt het daarom van *iemand, die slecht van de reis is gekomen.*

Haring in 't land / de Darter aan kant / plagt men in ons Vaderland te zeggen om *de heilzame uitwerking van den haring op de gezondheid*, aan te duiden.

H A V I K.

Hij zit als een hant op den tuyn. De havik is een roofvogel, die als hij in een tuyn komt, op alles wat van zijne gading is loert, en dit is ongelukkig ook wel op menschen toepasselijk. Hoort gebruikt het van een *verspieder.*

H E N.

Hij is gejaagd als een hen / die een ei moet leggen :
Hij weet niet van angst , waarheen het te wenden.

De hen is uitgelegd. Zegt men onder het gemeen,
 van eene vrouw die ophoudt kinderen te krijgen.

De hen heeft nog / al heeft zij de pip. Al weder
 een ruw , onvoegzaam Spreekwoord van eene zeer
 kranke vrouw gebezigd , bij welke echter nog hoop
 op herstelling is.

De hennen leggen gaarne maar zij een ei zien / en
 zoo huwt men gaarne met iemand , die wat bezit ,
 waarvan het dan ook figuurlijk zoo gebruikt wordt ,
 J. CATS haalt er in zijn *spiegel* omtrent aan :

Die wil winnen of minnen moet bijzetten.
 Het penningske , wil een broertje hebben.
 Met leege handen is slecht havikken lokken.
 De Zeeman noemt ze rechte dwazen ,
 Die visschen willen , sonder asen.

H O E F.

Er is spoor nach hoefslag han te vinden: *Men weet
 volstrekt niet , wat er aanleiding toe gegeven heeft.*

H O E N.

Stakel gij! de hoender^s leggen de eijeren. Dit zegt
 men spottenderwijze tot iemand , wiens praat ons
 verveelt , om hem te beduiden , dat hetgeen hij
 zegt niet veel om het lijf heeft , even als gekakel
 zonder eijer leggen.

31.

Als men roept: gus! dan meent men al de hoenders. Al noemt men elk der hoenders niet, op allen past het woordje *gus!* om hen weg te jagen, en door het Spreekw. wordt herinnerd, *dat men niet altijd den persoon, dien men bedoelt, uitdrukkelijk behoeft aan te wijzen.*

H O N D.

De hond is dat. Zoo zegt men van iemand *tegen wien een algemeen kwaad gerucht verspreid, of vooroordeel opgevat is*, zoo dat geene redenen tot verdediging of versooning gelden, even als men een hond op 't lijf valt, die den naam heeft van *dol* te zijn. —

De hond zit op zijn tag. Wij komen op dit Spreekwoord terug, als wij de, van het *landleven* ontleende, behandelen. Thans alleen: het wordt zeer eigenaardig gebruikt van een *dommen vrek, uit wiens beurs niet ligt geld komt, even als of er op den duur een wachthond op zat.*

Dat luete hem de hond dank: *hij verdient daarvoor geen' anderen dank, dan die hem door een verachtelijken hond zou toegebracht worden.*

Een hond zou dat zijn maer niet gehen. Zoo spreekt men van een *lekker beetje*, schrijft TUINMAN. *Honden laten toch geen anderen aan 't zelfde been knaauwen, al waren het kunne eigene moeders en gunnen niemand iets als zichzelf, volgens een ander Spreekwoord: Hij slagt den hond/ die op 't hooi lag/ hij magt dat zelf niet/ en sulde niet toelaten dat de op het at. Iets, 't welk zich, uit aanmerking van het genoemde, zeer wel begrijpen laat.*

Een goede waterhand / ontziet geen maršige floot:
*Wie zijn doel bereiken wil, moet zich door niets
 onaangenaams laten terug houden.*

Hij laat den hond hinken. Wil zeggen: *hij maakt
 het somtijds onder zijn werk slecht*, even als hon-
 den, die in hun loop, door het optrekken van een
 poot, hinken.

Een hond aan een been kent gerne vrienden. Dit
 Spreekwoord uit den gulzigen, inhaligen aard der
 honden afgeleid, zegt eenvoudig: *eigenbaat sluit de
 vriendschap uit.*

Met kleine lapjes leert men den hond leez eten: Al-
 lengskens gewent men aan eene zaak. *De gewoonte
 wordt een tweede natuur.*

Het is den eenen hond leed / dat de andere in de keu-
 ken loopt. Dit is zeer natuurlijk, omdat het lekke-
 re beetje hem daardoor ontroofd kan worden, en zoo
 wordt het spreekwoord wel van *de jalouzij tusschen
 medevrijers* gebruikt.

't Bekamt hem als den hond de morst of ook wel de
 braadmorst. Heeft hij zoo iets gesnoept en wordt
 het ontdekt, dan moet hij het wel eens danig misgel-
 den, en dit wordt *op iemand toegepast, dien hetgeen
 hij ondernomen heeft, zeer kwalijk bekomt.*

Hij vindt den hond in de pot: dien deze ten bewijze,
 dat alles op is, uitlikt; en men gebruikt het van
 iemand, *die te laat aan tafel komt, wanneer alles
 reeds op — alles gebruikt is.*

Leg er haer van den hond op. Dit is eene gemeene
 uitdrukking onder het volk, als men om raad ge-
 vraagd, er zich afmaken wil. Ik heb het zoo meer-
 malen hoertende hooren gebruiken, doch het oor-

spronkelijke duidt iets anders aan , namelijk : *dat honden haar , op eene gebetene wonde gelegd , van genezende kracht is.*

Men kan ligt een stuk binden / als men den hond luif staan : *een middel vinden , om iemand te benadeelen , of onregt te plegen ,* zoo men dit verkiest.

Hij loopt weg / als een hond met den staart tusfchen zijn pooten / een bewijs , dat het dier *angstig afdruipt* , en zoo wordt hij , met wien dit ook het geval is , daarmede vergeleken.

Hij bijt als (of ook wel *met d. i. gelijk*) de hand naar of op den steen. Dit doet het dier wanneer men het er mede werpt , en het wordt daarom van hem gezegd , *die zoodra hij in lijden is , zich op de oorzaak ervan verhalen wil.*

Hij is hekkend / als de honte hond. Men vindt hier eene verklaring van in de *Nalezingen* , bladz. 75 , waarop echter later aangemerkt werd , wat in de voorrede voor deze handleiding is medegedeeld.

Daar eene hond tegen p . . t / p . . . n zij allen tegen : *men heeft somtijds maar ééne mensch noodig , om allen tegen zich te krijgen.*

Een open pot of open kniil / waarin steekt ligt de hond zijn muil. Vader J. CATS teekent hierbij aan :

Een open pot , een open beurs ,
Een open deur , een open keurs ,
Een open mont , een open kist
Daer wort gemeenlick ijel gemist.

Het is geen meer om hond / of kat uit te jagen / zelfs die huisdieren naar buiten te zenden , — derhalve *al zeer slecht weer.*

Men behaest den hond geen brood te geven/ zoolang hij met den staart knuipelt. Men werpt kwade bonden, die bijten zouden, brood voor om ze te paaijen; maar dit is niet noodig wanneer zij kwispelstaarten, dewijl zij daardoor toonen in een goed humcur te zijn, en zoo behoeft men, *door geld of beloften geene vrienden, maar wel vijanden in zijn belang over te halen.*

Men zal geen speet zoeken in het neest van den hond/ of morsten in honden stal. Zij zijn er toch graag op en verslinden ze. *Men moet dus iets niet daar willen zoeken, waar het niet te vinden is.*

Hij heeft de hondyschoenen aangetrokken. Vergel. de *Nalezingen*, bladz. 78.

Het zijn hondstagen: de dagen tusschen 20 Julij en 20 Augustus, doorgaans de warmste van het jaar. Zij hebben dien naam verkregen van de eerste Egyptische en Chaldeeusche sterrekundigen, naar den *Sirius* of *hondsster*, die eene der glansrijkste aan den hemel is, en ook wel *den grooten hond* wordt genoemd. (7).

Een blaffende hond bijt nog niet. Spreekw. gebruikt: *dreigen is nog geen doen.*

Als men den hond jonker heet/ dan wil men hem hangen: *als vleyerij in het spel komt, is het ergste te duchten.*

Het is een hond/ had hij maar een staart: *op den staart, als kenmerk van den hond, na, zou men hem, om zijn hondsche gedrag, voor een hond houden.*

Hij acht hem als een hond: *hij veracht hem.*

Hij jaagt den hond uit en loopt zelf mede: *hij doet een onbezonnene gekke daad, of, wat hij in anderen misprijst, begaat hij zelf.*

Hij is zoo bartel als een jonge hond. Jonge honden zijn toch doorgaans vrolijk en speelziek.

Hij is er als een hond aan den hand: *hij is er zijne vrijheid kwijt*, of ook wel: *hij moet er wakker blokken*.

Hij is er zoo aangenaam als een hond in een hengel-
spel: *zoo min welkom, als dit dier in zulk een spel zou zijn*.

't Is een vuile hond: *een vuilaardig mensch*.

Laat den hond zorgen/ die moet twee paar schoenen
schuven. Het onderste van den hondepoot, de zool,
wordt in dit Spreekw. met een *schoen* vergeleken,
waarvan de mensch slechts *één*, het genoemde dier
twee paar behoeft, en er door aangeduid: *Bekommer
u zoo weinig over het mindere, als een hond over
het meerdere zoude doen*.

Als twee handen verchten om een been/ loopt de derde
er mee heen. Zoo ziet men het dikwijls met deze
dieren gebeuren, en zoo is het dan ook wel onder
de menschen, *die wanneer beide iets bejagen, het
soms zoo driftig en onbezonnen doen, dat een derde,
die het ook wel verlangde, zijn zin krijgt, en er
mede gaat strijken*.

Hij kwerpt het hoor de handen/ uit den Bijbel ont-
leend, zegt: *hij verkwist het*.

Men moet geen slapende honden makker maken: *wat
nadeel aanbrengen zou, moet men laten rusten*.

Met onwillige honden is kwaad hazen vangen. Dit
Spreekwoord behoort tot die van het *jagersleven* en
zegt: *het is moeijelijk van zulken iets gedaan te
krijgen, die er geen zin in hebben*.

Het is moeijelijk honden te leeren blaffen/ namelijk

56.

dan wanneer men het verkiest, en zoo bezwaarlijk is het tevens, *eigenzinnige menschen te brengen, tot hetgene men verlangt, zoo lang het hun niet lust.*

Hij heeft lang voor de honden getoopen / zegt: *als een landlooper of bedelaar, op wien de honden aanbaffen, rondgezworven.*

Die met honden omgaat / krijgt vlooijen. Dit is hetzelfde als: die met pest omgaat / wordt ervan besmet / die met kreupelen omgaat leert hinken / en de zin zoo wel van het eene als van het andere: *kwaad gezelschap is schadelijk.*

Luipende honden hebben het eerste het spekt weg. Zij doen in stilte 't geen andere honden door hun geblaf verraden, en op menschen toegepast, zegt het: *stiltzweigende luipers zijn het minst te vertrouwen.*

Als de oude honden blaffen / is het tijd dat men uitziet: *als menschen van ondervinding waarschuwen, moet men niet uitstellen naar hunnen raad te hooren.* Men past ook wel dit Spreekwoord op geoefende Pleitbezorgers en hunne partij toe, als raadgeving, *om dan toch op zijne hoede te zijn.*

Die honden wil leiden / moet ha... n en p... n berouwen: *wie onteugende menschen tot hun pligt wil brengen, moet op de onaangenaamheden, daarmede dikwijls verbonden, rekenen.*

Doode honden bijten niet: *wat er de magt niet meer toe bezit, kan geen kwaad doen.*

Tegen booze honden / booze knuppels: *bij verdediging tegen kwaadaardigen aanval, kracht tegen kracht.*

Zijne eigene honden bijten hem: *zijn eigen volk, huisgenooten enz., berokkenen hem dat kwaad.*

Hij ziet er uit / dat de honden er geen brood han

zouden lusten. Uit aanmerking van de gulzigheid dezer dieren, moet hij er al zeer slecht uitzien, met wien het geval zou kunnen zijn, dat zij het door hem aangeboden voedsel zouden weigeren.

Hij heeft dat weg/ als of 't een hond hem gebeten had. Zegt men, als iemand op ondergane beleediging geen verhaal heeft, zoo als een gebetene dit niet heeft, op den hond, die na de beet, hem ontloopen is.

Hij loopt een handendrafje: een klein drafje.

Wie zal het vlassen aan de handen vletten? Is het antwoord op de klagt, dat iemand zich gemeen, ruw of hard uitdrukt, en men hem niet tot rede kan brengen. Ook gebruikt men het wel in den zin van: wie kan alle kwaadsprekers en lasteraars den mond stoppen?

Beziel (commandeer) te handen en vlaf zelf/ is een brusk antwoord, als men iets, dat opgelegd wordt, weigert te volbrengen. Het bijvoegsel; en vlaf zelf/ geeft de diepste verachting te kennen.

Het zal er handen. Dit heb ik nimmer gehoord, maar wordt bij P. WEILAND gevonden in den zin van: er zullen stokslagen vallen.

Kleine handekens vlijven lang jonkekens/ worden lang geliefkoosd, als men hen op den schoot neemt, streelt en jongen noemt. Dit wordt op de liefde tot jonge kinderen toegepast.

Hij is van het handje gebeten/ zegt wel in den omgang: hij is trotsch; doch waarom dit zoo genoemd wordt, is mij tot hiertoe onbekend.

Er zijn meer handjes/ die vlam herten/ wordt gezegd van gelijke personen of zaken.

De reden, dat het Spreekwoord: Kom ik achter den hond / dan kom ik over den staart / hier niet behandeld word; ligt in de verklaring, welk ik daarvan in mijne Spreekwoorden van *de Scheepvaart* ontleend, gegeven heb.

H O N D S C H.

Hij ziet er hondsch uit: *hij vertoont zich norsch.*
 Hij behandelt hem hondsch: *onbeleefd*, of ook wel *vuilaardig*.

Hij is hondsch gierig: *verbazend inhalig*, zoo als een hond, die een ander niets gunt.

Die hondsche vent / *die wreedaard*, daar hij is.

H O N I G.

Hij sucert hem honig om den mond. Hij die dit Spreekwoord gebruikt, neemt *honig* voor *zoetigheid*, waardoor men van kinderen, zoo men er aan likken laat, alles gedaan kan krijgen, en bedoelt er mede: *hij vleit hem zooveel hij kan, om slechts zijn doel te bereiken.*

Daar de bij hangt uit zuigt / zuigt de spin denijn uit.
 Zie *spin*.

H O R E N.

Hij is een harenbrager / en Zij zet hem horens op. Men vindt die Spreekwoorden in verschillende talen, maar naar den oorsprong heb ik lang te vergeefs gezocht. In *de oblectamenta juris feudalis*

van C. T. HOMMELIUS, *Lips.* 1755, treft men onder anderen, dit aardig vertelseltje aan. Zekere Vorst die, op de jacht zijnde van de gastvrijheid zijner onderdanen, het schandelijkst misbruik maakte, door de verleiding van gehuwde vrouwen, schonk, als hem dit gelukt was, aan hare mannen, het *regt van de jacht* in zijne bosschen. Ten bewijze hiervan zond hij hun als diplomata *hertshorens*, welke zij tot pronk, boven de deur van hunne huizen plaatsten. Wanneer nu de voorbijgangers dit zagen, begrepen zij de bekende oorzaak zeer wel, en zeiden lagchend: Hij draagt *horens* / of, Zij heeft hem *horens* opgezet. Men vindt omtrent hetzelfde, bij NICETAS, lib. II. *de imperio Andronici*, aangehaald in de *Encyclopédie*, troisieme supplement, V. CORNARD, p. 93.

Wat *horens* heeft wil steken: *wat de magt heeft, wil zich laten gelden.*

Hij neemt het op zijn *horens*: ontleend van de stieren, die honden of menschen onderscheppen en in de lucht werpen, zegt: *hij speelt den baas*, of: *hij pakt het geweldig aan.*

Hij heeft zijn *horens* nog niet afgestooten: *hij is nog niet aan het einde van zijn aanval of verdediging, maar heeft nog magt genoeg.*

Hij neemt het huis op zijn *horens*: *hij brengt er alles in beweging.*

Hij neemt te veel ook wel alles op zijn *horens*: *hij overlaadt zich met werk.*

Hij steekt de *horens* op: *hij begint te dreigen, of, zich in zijne magt te vertoonen.*

Hij heeft vrij wat op zijn *horens* / voor *kerfstok*, wegens de ringen op de horens: *hij heeft al heel wat voor zijne rekening.*

40.

Men brandt er horeng. Dit is ontleend van een vroeger gebruik, om in pesttijd, of bij aanstekende ziekten, horens te branden, ten einde door den rook ervan den dampkring te zuiveren. Intusschen laat het zich begrijpen, dat dit een onaangename lucht verspreidde en van daar wordt er door aangednijd, dat *men ergens kijft*. (8).

H O R Z E L.

Men moet de horzels niet tergen. Dit is uit het Latijn overgenomen, en zegt: *men moet zich de vijandschap van hen, die ons kwaad kunnen doen, niet berokkenen*, horzels wreken zich toch fel aan hem die dezelve aanraakt.

H U I D.

Hij haalt hem de huid over de ooren. Dit heb ik nooit gehoord, maar het bestaat toch, en moet, van het villen der dieren ontleend, aanduiden: *hij kleed hem geheel en al uit*.

Hij eet het met huid en haar / zegt in de gemeenzame taal, *geheel en al*, op.

Men moet de huid niet berdeelen / eerz de Beerz gehangen is. Zie *beer*.

Hij ziet door de huid heen: *dringt tot den grond der zaak door*.

Men heeft de overbekende Spreekwijzen van de *huid* ontleend, die zich zelve verklaren: Gij zult er van hebben / zoo ik u op de huid kom. De huid

41.

jeukt u/ geloof ik. De hand kreeg lustig op zijn huid. Hij is bang voor zijn huid; maar behalve deze is nog wel in wandeling: De hoefenhuid aan de ierenhuid naajen/ voor: *list bij geweld voegen.*

I.

Onder *deze* letter zijn mij geene Vaderlandsche Spreekwoorden of Spreekwoordelijke Zegswijzen, uit het *Dierenrijk* ontleend, bekend.

K.

Hij is een kalf: *een jong kinderachtig mensch*, — een goet kalf: *een zachte bloed.*

Hij heeft een kalf gemaakt/ zegt men van iemand, *die ter goeder dage geweest zijnde, het overtollige terug gaf.* Maar waarom noemt men dit zoo? Is het antwoord te vinden in de natuurlijke historie van het kalf, naardien dit dier, te veel gedronken hebbende, het weer zoo gemakkelijk van boven ontlast? — of is het, om de gelijkheid van het geluid? Mogelijk moet men beide denkbeelden hier vereenigen.

Hij heeft een kalf in 't lijf: *hij heeft zoo veel gedronken, dat hij het zich weldra moet kwijt maken.*

Het is een kalf Mozes. Zie over dit Spreekwoord de *Nalezingen* bladz. 57.

Men dempt den put/ als het kalf verbranken is: *Men komt met zijn hulp te laat.*

Hij ploegt met een andermaas kalf. Dit is genomen uit Richteren XIV vs. 18, en duidt aan: *dat hij eens anders arbeid als zijn eigen gebruikt, of heimelijk van iemand met raad en daad ondersteund wordt.*

Hoe komt het kalf bij zijn maat? *Hoe komt zulk een vriendenpaar toch zamen?* want in de jeugd neemt men het zoo naauw niet, en twee hokkelingen, die in de weide bijeen komen, zetten het dapper op een huppelen en springen, ofschoon zij elkander vroeger nooit zagen.

Een kind zou merken / dat een kalf een dreigt is: *de zaak is zoo, dat zij den onnoozelsten in het oog valt.*

Hij heeft zijn kalfsklaauwen afgeloopen: *hij is van kind jongeling geworden.*

Het is kalverliefde: *de eerste liefdekoorts van jongelui.*

Hij is de kalverliefde door: *de eerste driften en dartelheden der jeugd te boven.*

Er komen meer kalfshellen dan ossenhuiden ter markt: *er sterven meer menschen in hun jeugd, dan in gevorderden leeftijd.* Het punt van vergelijking is vrij juist, want het aantal kalveren, die geslagt worden, en wier vellen ter markt komen, zal wel dat der ossenhuiden aanmerkelijk te boven gaan.

Kalf spaar u hooi / want de winter is nog lang / beveelt den pligt der *spaarzaamheid* zoo luide aan, dat men het slechts te hooren heeft, om eraan herinnerd te worden, en het belang ervan te gevoelen.

Met een dood kalf is goed sollen / ziet op *ontijdige* of liever *te laat aangebrachte hulp*, die *doorgaans vrij onverschillig is.*

De zomer (ook wel te *St. Jutmus*) als de kalveren op het ijs banzen / wijst op een' *tijd, die nooit komt.*

45.

Hij is van het halfje gezeten. Zie de *Nalezingen* bladz. 85.

KAMELEON.

Het is een kamelcan. Dit dier is eene soort van *haagdis*, zich op de boomen ophoudende. Men droomde er eertijds van, dat het allerlei kleuren, naarmate der lichamen, waarop het lag, aannam, en bestempelde van daar Spreekw. *een' mensch, van een onvast karakter, die naar de omstandigheden allerlei gedaanten aanneemt, om zijn doel te bereiken*, met dien naam.

K A T.

De kat kijkt den vogel uit den boom/ tuurt zoo lang op denzelfden, tot dat hij er uit valt, Spreekw. gebruikt, zegt het: *hij houdt zoo lang aan, of wacht, tot dat de zaak haar beslag heeft*.

Hij kijkt de kat uit den boom. 't Zij dit eene verbastering van het voorafgaande Spreekwoord is, of een kat, door haar lang aan te staren in gelijk lot met den vogel deelt, de zin is dezelfde als die van het vorige.

Het is hoor de kat. Men weet, dat bij het vallen van eenig voedsel de kat er spoedig bij is om het weg te snoepen, en daarom beteekent het Spreekw. *het is verloren*.

Hij slacht de kat/ die wel visch wil eten/ maar de pooten ongaarne nat maakt. Juist overeenkomstig den

aard van het dier gezegd, beteekent het Spreekwoord: *hij wil wel genieten, maar er niets, waarin hij geen zin heeft, aan doen.*

Hij stuurt zijn kat. Dit zegt men van iemand, die zelf niet komt, of naar iets niet omziet, zoo dat men zich van hem niet meer bedienen kan, dan of hij zijn kat had gezonden.

Zend een kat naar Engeland/ misaalu zegt zij als zij terug komt. Dit is eene satyre op eene mislukte zending van vader J. CATS naar Groot-Brittannie en wordt gebruikt van eene onderneming, aan iemand toebetrouwd, welke op niets uitloopt.

Hij is zoo ziek als een kat / zegt: zeer ziek, vooral wanneer het met braken vergezeld gaat, een spoedig kenmerk van ziekte bij de katten.

Zij houden huis/ als de kat met de muis. Wij weten, hoe de eene met de andere omspringt, en dus duidt het Spreekw. aan: *zij houden al heel erg huis.*

Zij is een kat / zegt men van een spijtig meisje en ook wel van een ontuchtig vrouwspersoon.

Hij knijpt de kat in den buik: *hij doet heimelijk kwaad.*

Hij loopt als de kat om den herten urei / (bevreesd dat zij zich zal branden): *hij weet niet, hoe hij de zaak zal aanleggen.*

Hij metselt de kat in den kelder. In zulk een geval moet het dier daar wel kwaad doen, en zoo gaat het ook met een wond of ziekte die men niet grondig, maar slechts uitwendig heelt of geneest.

Hij kijkt als een kat in een vreemd pakhuys: *hij ziet er zoo verlegen en beschroomd uit als dit dier, op de plaats waar het nog niet gewoon is.* (Dik-

45.

wijls worden , vooral in de koopsteden , *katten* in de *pakhuizen* verplaatst.)

Hij koopt kat in den zak. Bij dit Spreekwoord dient opgemerkt te worden dat het niet luidt: een kat in den zak/ en dat *kat in den zak* eene losse, grove stoffage is, die weinig geld kost. Door middel van pappen en persen, weet men er een goed uiterlijk aan te geven. Zij nu, die geen kennis van dit soort van goed hebben, zien het, op het uiterlijke afgaande, voor iets deugdelijks aan; doch zoodra krijgt een kenner het niet in handen, of hij wrijft het tegen elkander, waardoor de glans verdwijnt, de pap er uit stuift, en de grove losse draden voor den dag komen. Wie nu meent, wat goeds gekogt te hebben, ziet dat hij bedrogen is en moet zich het verwijt getroosten, dat *hij kat in den zak* gekogt heeft. (9) Vanwaar nu het genoemde goed dien naam draagt, kan ik niet bepalen, maar genoeg is het, dat er door aangeduid wordt: *Wie iets zonder het vooraf bezigtigd of er kennis van te hebben koopt, zal, ten minste kan bedrogen worden.*

Niemand wil de kat de bel aanbinden of aandoen. Men heeft de volgende fabel: eene kat maakte groote slagting onder de muizen. Die piepende menigte hield een' breeden raad over de middelen ter harer behoudenis, tegen zulk een' gevaarlijken vijand, en goede raad was duur. Nu sloeg een door ouderdom grijs geworden muis voor, dat men de kat een bel zou aanhangen, op dat zij door het klinken ervan, overal verraden zou worden en de muizen zich zouden kunnen bergen. De vergadering juichte dit voorstel toe; maar de zwaarigheid was: *Wie zal*

de kat de bel aanboren? Niemand der meeldieven wilde dit hagchelijk werk op zich nemen en dus bleef, de kat zonder bel, en beloerde de muizen als te voren. Spreekwoordelijk nu, wordt dit gebruikt, *als men iemand, of iets niet aandurft.* (10)

Het is geen kat om zonder handschoenen aan te tasten: *het is eene moeilijke onderneming.* Men zegt het ook van een' kloeken wakkeren mensch, tegen welken men op ziet.

Als de kat van huis is / hebben de muizen vrij loopen / (ook wel knaauwen) *als er geen opzigt over de kinderen, dienstboden enz. is, gaan zij maar al te veel hun gang.*

Men zou er op bezieken als een kat op den mosterd-pot. d. i. spottenderwijze: *er zulk een afkeer van hebben als dat dier van een pot met iets, dat zoo scherp en bijtend is, als mosterd.*

Van de kat komt een graatje toe: ook de minderen moeten wat hebben van 't geen de meerderen krijgen en genieten.

Dat gij aan de muis geben zoudt / geef dat aan de kat / en maak van den naad eene deugd. Voor 't graan dat een muis opknaauwt, kan men eene kat onderhouden. *Zoo moet men aan de eene zijde geene kosten ontzien, die aan den anderen kant weer met winst inkomen.*

Daar is een zwarte kat tusschen gestamen. Een zwarte kat, was oudtijds een zinnebeeld of voorbode van ongeluk, daarom zegt het Spreekwoord: *het is door een ongelukkig toeval verhinderd.*

Hij strekt er de kat in / zeg men, als iemand onder zeker voorwendsel zijn woord breekt, en moet uit het voorafgaande Spreekwoord worden opgehelderd.

Als men de kat op het speet bindt / wil zij niet eten:
opgedrongene gunsten treffen geen doel.

Om het minnen van het smeer / likt de kat de kandeleer:
het is niet om niet, dat men vleit of dit of dat doet, — men heeft er zijn voordeel of genoegen bij op het oog.

De kat muigt best / als zij jongen heeft: *wie kinderen heeft, ziet het naauwst op zijn voordeel, omdat hij er voor zorgen moet.*

De kat / die het spit (ook wel gebrad) likt / moet men het speet niet vertrouwen / daardoor toont zij toch, erop belust te zijn. Spreekw. zegt het: *men moet met vrijers zeer voorzigtig te werk gaan, anders komt het wel eens te ver en verkeerd uit.*

Dat is de kat de kaas behouen: *de zaak zoo maar prijs gegeven en bedorven.*

Een snoepende kat wordt ligt gebat. Eene waarschuwing tegen *dieverij en verboden minnenhandel.*

Hij is de kat die de kastanje uit het vuur haalt: *die zich door een andere, tot een gewaagde, gevaarlijke onderneming, gebruiken laat.*

Hij is zoo wijs als Salomo's kat / waar bij ook wel gevoegd wordt, die van wijsheid de poten brak. In dit Spreekwoord wordt het onverstand van SALOMO's kat, tegen zijne wijsheid overgesteld, om een *onnoozel mensch* aan te duiden.

De kat zal met zijn leegte maag niet weg loopen / zegt men van *iemand die veel gegeten heeft*, en schijnt ontleend van het snoepen der katten bij de slag, wanneer de ingewanden van het vee door voorafgaand vasten enz. geledigd zijn.

Daar is kat noch muis overgebleven: *het is alles verloren geraakt.*

48.

Men moet geen hantwerker brengen/ maar een mooie kat is/ is hetzelfde als: Wie met hoefden te doen heeft/ moet zijn hoendezket sluiten/ want *gelegenheid maakt den dief*, en is eene wijze raad bij de opvoeding van het schoone geslacht.

De kat kan het muizen niet laten: *het instinkt laat zich niet vernietigen*.

Wij scheiden nog zoo niet/ zei de kat tegen de muis. Dit Spreekwoord geldt hem, die als hij een en ander tegen iemand gezegd heeft, er nog heel wat bij te voegen heeft, doch men gebruikt het ook wel, *als men vóór het einde van den maaltijd, nog een glas met elkander wil drinken*.

Dat is geen kattedrek/ zegt men van *iets, dat men ongemeen mooi vindt*, als de sterkste tegenoverstelling tegen het verwerpelijste.

Hij hoert kattenknaab uit/ zegt men van *iemand die in stilte zoo wat voor de grap doet om te plagen*, zoo als dit met katten dikwijls het geval is.

Het is een kat-aas/ aas voor de katten, overdragtelijk *een slecht, nietswaardig mensch*, ofschoon het in de samenleving ook wel in flauwer, zachter zinnig genomen wordt.

Het is katjespel/ zegt men, *als het plagen, op knorren of vechten uit zal loopen*, even als bij jonge katten.

Wat van katten komt/ miil miel muizen: *de geaardheid der ouders gaat dikwijls op de kinderen over*, — zij worden hun gelijk.

Als de katten muizen/ dan miauwen ze niet/ zegt men wel aan tafel, vooral in de kinderkamer: *als er veel gegeten wordt en het er stil is*.

Katten en mijnen moeten te huis blijven. Het belang der *huiselijkheid*, hier aangeprezen, laat zich, hoe grof de zamenvoeging der voorwerpen ook zij, gemakkelijk verstaan.

Zij leven als katten en handen: zij kunnen elkan-
der niet verdragen, en liggen altijd overhoop.

Dre nachts zijn al de katten graauw: in het don-
kere kan men over de schoonheid niet oordeelen.

Het eerste gewin is katten gespin: geeft dikwijls
niet meer dan het genoeg daarvan gesmaakt, met
het spinnen der katten vergeleken.

Hij is er mede gekattestaart. Over dit Spreekwoord
zie men de *Nalezingen* bladz. 87.

Hij of zij is het katje van de baan. P. WEILAND
teekent hierbij aan uit A. HARTSEN: »ARGANTES, hier
het katje van de baan, meester van allen." V.
LOOSJES schrijft: het schijnt herkomstig van den
heldenmoed der oude Katten, waarmede de Bata-
vieren of Batten in naauwe betrekking stonden,
waarom dappere mannen in 't Duitsch vroeger *Kat-
ten* of *Hessen* geheten werden. W. BILDERDIJK
merkt in zijne aantEEK.: op de *Korenbloemen* van
C. HUIJGENS aan: *Het katje van de baan*. Aller-
gemeenste uitdrukking, uit de laagste klasse van 't
slechtste geboefte genomen. — 't Beteekent eigenlijk
de *hoer*, om welke in een openbaar speelhuis gedanst
wordt; de *baan* was de ruimte, waar binnen dit dan-
sen in de zoogenoemde speelhuisen geschiedde." Wat
hier ook van zij; *katje van de baan* is Spreekw.
genomen, *die toon geeft of de hoofdrol speelt*, de
prima persona (voornaamste persoon) in een of an-
der geval.

Zij meent / dat 's Keizers kat haar nicht is. Dit zegt men schertsende van eene vrouw, *die zich zonder grond laat voorstaan, dat zij voor wat groots moet gehouden worden*, en zich daardoor zoo belagchelijk aanstelt, alsof zij er trotsch op ware, tot de kattenfamilie van aanzienlijken huize te behooren.

K E M E L.

Nis de gierigaard vrolijk is / danst de kemel. Een kemel danst nimmer; de lichaamsbouw van het dier verbiedt het, en *zoo min*, wil het Spreekwoord zeggen, *kan ook een gierigaard, daar hij altijd meer wil dan hij bezit, regt vrolijk zijn*.

Het pak moet naar den kemel zijn / of het draagt lastig: *hetgeen men iemand oplegt, of hij op zich neemt, moet naar zijne krachten berekend zijn, of het gaat niet naar wensch*.

K I K V O R S C H.

Zet een kikvoorsch op een stoel / hij wil luier naar den modderpoel: *wat regt geseen is helt, ofschoon men het verheffe, gedurig weer naar het lage over*.

K I P.

In het Spreekwoord: Kip! ik heb je / moet men naar WEILAND, niet aan het dier van dien naam, maar aan een *knip* denken.

Men spreekt van kippentel om een *menschenhuid die peukelachtig is*, en van kippensblind / om *kortzigtigheid* aan te duiden.

51.

't Is maarlijk geen kippen / (*geen klein*) huishouden.
Hij gaat met de kippen (hoenders) braeg op stok :
zoo als deze , op stok , gaat hij vroeg naar bed.
Hij slacht de kippen / heeft hij heel eijeren / hij maakt
heel doppen : wint hij veel , hij verteert of verkwist
ook veel.

K O E.

Hij heeft de koe bij de haren / wordt zeer eigen-
aardig van iemand gezegd , die iets in zijne magt
heeft of het zwaarste eener zaak te boven is.

Een arm man sterft zijn koe / een rijk man zijn kind /
bewijst , hoe geen rijkdom ons voor rampen behoedt ,
en dat het dierbaarste in iederen stand ons kan ont-
vallen ; zijnde de tegenstelling van een koe en een
kind , hier ten opzichte van den armen en rijken , zeer
juist aangebragt.

't Is hem als een goede melkte (melk gevende) koe
gelucegt : het heeft hem veel voordeel aangebragt.

Die koe geeft heel melk / maar staat ze mee om.
Dit wordt , zoo als boven , van de gelijkheid aan kip-
pen is aangeteekend , van iemand gebruikt , die wel
veel wint , maar ook doorbrengt en verkwist , gelijk ,
schrijft TUINMAN , aan die een stuiver verdienen , en
voor een braspenning dorst hebben.

De koe trekt haaz melk op / zegt men van iemand ,
die zijne giften terug houdt.

Men noemt geen koe hant / of ez is een blesje aan.
of , gelijk TUINMAN schrijft : Men scheldt geen koe
blaaz of zij heeft iets mitz. Blaaz is hetgeen men
kol of bles noemt , en beteekent volgens KILIAAN ,

een geheel zwarte koe, met eenig wit voor den kop. Beide Spreekwoorden bedoelen hetzelfde, ofschoon zij iets tegenovergestelds uitdrukken. Beide geven te kennen, *dat als er een algemeen gerucht omtrent iemand gaat, al is het niet geheel waar, er echter altijd iets aan is.* Inderdaad, liefdeloos gedacht, en een middel, waarvan de laster zich maar al te gretig bediend.

Die pleit om een koe / geeft er een toe: *men moet niet te sterk op zijn eigendoms-regt staan en als er geschil over rijst, liever iets toegeven dan in handen der pleitbezorgers vervallen, die zich zoo veel laten betalen, dat men op slot van rekening, niets wint.*

Vroom heeft een koe gestalen. Dit Spreekwoord heeft de zouteloze afkomst: *een man, die VROOM heette, stal een koe*; doch is zinrijk in toepassing, als het gebruikt wordt, *om het bedriegelijk karakter van schijnvroomen aan te wijzen.*

Wien's de koe is / die hat ze bij den staart / (ook wel bij 't hoofd, of bij de hoornen.) *Elk zorgt voor het zijne.*

Alf heeft dat om geen houten koe. Van de Lokrensen wordt verhaald, dat zij eens een koe moesten offeren, maar of, omdat dezelve niet bij de hand was, of, omdat de kosten te hoog liepen, zulk een dier van houtjes en spaanderen namaakten. Vandaar dat de Grieken, als zij iets gerings wilden aanduiden, van de *Lokrenser* koe spraken, en wij van een *houten* koe, om er door te kennen te geven: *ik zou mij om geene kleinigheid daartoe laten bewegen.*

De koe hreeft niet / waas haas de staart toe dient /

hoop dat zij die knijt is en zich dus b. v. niet tegen het steken der vliegen verdedigen kan. Zoo zegt men om te doen opmerken, *dat men somtijds de waarde van iets dan eerst berekent en gevoelt, als men het verloren heeft.*

De koe wil niet over de brug/ zegt men van *een tegensporrelig mensch, die niet wil, wat men van hem verlangt.*

Koster's koe lecht op het kerkhof/ beeldt de spitsvindigheid af, waarmede zij die in het bezit van ambten zijn, niets verzuimen om wat maar voordeel aanbrengeu kan, te genieten. Het Spreekwoord is eigenaardig, omdat in het woord *kerkhof*, ook eene vette weide ligt opgesloten, — omdat bij een koster geene koeijen behooren, maar hij dit middel aanvat om niets te laten te loor gaan, — en eindelijk om dat hetgeen erdoor geleerd wordt, vrij algemeen waar is. TUINMAN teekent er bij aan: Alle officiën zijn smerig/ zeide 's koster's vroum/ toen zij een eindhje kaars in de kerk kreeg.

't kan gebeuren/ dat de koe een haas hangt in een naauw straatje/ zegt men van *iets, dat volstrekt ongelooftijk is*, en spreekt men van *een' tijd die nooit bestond*, dan is het: 't Zal gebeurd zijn/ toen de koe Bartel hette.

Hij belooft hem koeijen met gouden hoornen: *het mooiste dat men zich denken kan.* Het is ontleend uit de zoogenoemde gouden eeuw, waarin de verbeelding der Dichters zoo iets plaatste.

De koeijen eten met hiff maubeu/ zegt de boer, als zij in de maand November, bij lang duister nat weer, met de poten het gras vertreden.

Dat hangt als een koe in een kerstenboom. Zie de *Nalezingen*, bladz. 89.

Hij is zoo blug als een hageitje dat koe heet. Het eerste gedeelte van het Spreekwoord: hij is zoo blug als een hageitje/ wordt door het tweede, dat koe heet verklaard, om aan *een traag mensch* te doen denken.

Men moet de koe mel melken maar de spenen niet afstreken. Dit Spreekwoord staat gelijk met dat van Keizer TIBERIUS: Een goet herder moet de schapen mel scheren maar niet tillen/ en zegt: *men moet zich wel van de gelegenheid bedienen, maar dezelve nooit onbescheiden misbruiken.*

De koe is nooit zoo hant/ als zij mel geschilderd wordt. Dit wordt gebruikt, *wanneer men al te veel tot iemands nadeel bijbrengt.*

Hij is zoo dom als het achterrind van een koe/ eene lompe vergelijking, om iemand *als zeer dom*, aan te wijzen.

Hij is zoo mijs als zeven halve koeijen. *Zeven* is het getal van volkomenheid, en dus wil men er mede zeggen: *hij is volmaakt zot.* Mogelijk is het wel eene koddige tegenoverstelling tegen *de zeven wijzen van Griekenland.*

Veel koeijen heel moeijen. Naarmate haar getal groot is, heeft men er met voederen, melken enz. veel aan te doen. *Zoo heeft men doorgaans, naarmate men meer bezit, meerdere zorg.*

Hij haalt nute koeijen uit de sloot/ of ook wel: men maet dat niet boren. Een oude koe deugt niet meer, zij geeft geen melk, haar huid is slecht en haar vleesch taai. Wanneer zij dus in de sloot valt, is het der moeite naauwelijks waardig, haar daaruit

te halen , en daarom spreekt men zoo van *vroegere twisten , die niet verdienen in het geheugen terug geroepen te worden*. WEILAND heeft in plaats van *oude / herdronkene koeijen*.

Wachtende koeijen / waegen zich / als de kalf komt / samen : een dreigend gevaar verzoent wel den eenen met den anderen.

Het is goed / dat knade koeijen korte horens hebben. Dit is *onwaar*, want juist daar , waar de koeijen van groote hoornen voorzien zijn , zoo als in *Italië*, heeft men waargenomen , dat zij ondeugender zijn. Mogelijk moet *dat* in *als* veranderd worden , wanneer het op menschen te huis gebragt , eene allerschielijkste zaak is ; want hoe akelig zou het gesteld zijn , wanneer *aan kwaadaardige lieden de meeste magt verleend ware*.

Hij is nu regt op zijn koeuweide / zal wel hetzelfde zijn met *op zijn dreef* d. i. *in zijn schik*, even als de landman , dien het regt naar zijn zin is , als hij zich te midden van zijn vee , op de grasrijke weide bevindt.

Het vreemde koetje likt het vreemde kalfje niet. Een koe likt alleen haar eigen kalf , dat zij geworpen heeft , om het te reinigen of genegenheid te betoonen. Vandaar dat het Spreekwoord zegt : *een vreemde zal zich niet het onze , maar alleen het zijne aantrekken*.

Die koetjes loopen in mijne weide : *wat daar gezegd of geschreven wordt , geldt mij*.

Hij heeft zijn koetjes op het drooge. Men zegt ook wel *schaapjes* en ook *scheepjes*, zoo als ik in mijne *Spreekwoorden over de Scheepvaart* bladz. 54 heb

aangetoond. Zijn het *koetjes*, dan wordt het gebruikt van iemand, *wiens zaken verzorgd en in veiligheid zijn*, evengelijk een herder of landman, die tijdens hoogen watervloed, zijne kudde op een hoogte gebragt heeft. Men gebruikt het veel van iemand, *die van zijne renten kan gaan leven*. Zoo zegt men ook: Hij heeft het op zijn muiltjes gebragt / d. i. zoo veel opgelegd, dat hij nu op zijn muiltjes kan gaan, *zijn rust en gemak houden*.

Men praat maaz van koetjes en kalfjes: *gewoone zaken*.

K O E K O E K.

't *Koekkoek* / *ēne* zang. Het geluid van dezen vogel is al zeer eentonig, en daarom wordt het Spreekw. toegepast op *hetgeen altijd hetzelfde is*.

Hij slacht den *koekkoek*. Men weet, dat dit dier zijn ei in het nest van een anderen vogel legt, en zoo wordt het Spreekw. gebruikt van iemand, *die een ander, gelijk men het noemt, hoornen opzet*.

Wat *koekkoek* is dat! Het geluid van den genoemden vogel heeft iets verrassends, en daarom spreekt men zoo, *bij het hooren van iets, dat men niet verwacht heeft*.

K O N I J N.

Hij kan wel met de konijnen door de traliën eten: *hij is al een zeer mager man*.

K R A A I.

Een enkele bonte kraai maakt geen koude winter. Als het een koude winter zal zijn, schijnt de veelheid van bonte kraaijen, daarvan de voorbode te wezen; maar op een enkele slaat men geen acht, en zoo past men dit toe op hetgeen *in een enkel geval plaats heeft, en niet veel te beduiden heeft.*

Een vliegende kraai hangt altijd wat / zegt men, om aan te duiden, *dat men werkende door de wereld moet komen*, en, voegt men er ook wel met zinspeling op *de luiheid* bij: maar een zittende niet.

De rene kraai bijt de andere geen oogen uit: *huisgenooten moeten elkander evenmin kwaad doen. De familie moet in vrede leven.* Zoo zegt men ook:

De rene kraai zit gaarne bij de andere: en zoo moet men *minzame zamenleving* op prijs stellen.

Hij heeft een kraai geschoten. » Dit is, schrijft TUINMAN bij de Zeeuwen: *sluikerij begaan*. De Ouden » vervolgt hij, noemden de verklikkers *kraaijers*, » 't zij van den haan, die 's nachts waakt, of iets dergelijks, ontleend. Een *kraai* kan dan zulk een kraaijer zijn, dien men omkoopt om te oogluiken en te » zwijgen, of weet te bedriegen. Zoo kan zulk een » geschoten worden met een zilveren kogel enz. » Dusver de genoemde schrijver. Ik vinde zijne verklaring wel wat gezocht, doch ken geene betere.

Of kraai zal geen vogel zijn. *Eene boertende bedreiging of bevestiging*; maar waarvan de oorsprong in het donkere ligt. Mogelijk hing men oudtijds wel een kraai aan een staak, als men naar den vogel schoot, en heeft dit aanleiding ertoe gegeven.

Hij heeft kind noch kraai. Hoe komt de *kraai* hier bij het *kind*? Zou het niet zijn, omdat het doorgaans van een *gierigaard* gebruikt wordt, die *geen kind* heeft dat hij verzorgen moet, en *geen kraai* noodig om hem te herinneren: *Spaar! Spaar!* het gewone kraaijen geluid? (11)

Men zoudeu de kraaijen het uitbrengen. Dit is afkomstig van IBYCUS VAN REGIUM, een Grieksch Dichter. Hij werd op zijne reis van *Orope* naar *Athene* vermoord. De moordenaars in laatstgemelde stad over de markt gaande, zagen een troep kraaijen vliegen en zeiden daarop tegen elkander: »Ziet daar de getuigen van den Dichter IBYCUS. Een meisje van veertien jaren hoorde het, en gaf het aan. Zij werden overtuigd en gestraft. Men gebruikt dus het Spreekwoord, om aan te duiden, *dat het kwaad, door schijnbaar toevallige omstandigheden, aan het licht kan komen.*

K R E E F T.

Het gaat den kreeften (ook wel *slakken*) gang: *langzaam voort.*

K W A R T E L.

Hij is zoo dof als een kwartel. Deze vogel is hier te lande zeer bekend. Zijne doofheid wordt in deze Spreekw. vergelijking verondersteld, en daardoor een *zeer doof mensch* aangeduid.

L.

L E E U W.

Hij bliemt op als een brullende (niet *brieschende*) leeuw / zegt men van een *zeer gramstorig driftig mensch*.

Half en half / zoo als men de leeuwtjes sekeert. *Leeuwte* duidt hier een *hondje* aan, dat van achteren geschoren is, en aan kop en borst de manen van een leeuw vertoont. Wat nu *netjes verdeeld is*, wordt hiermede vergeleken.

L U I S.

Van dit afzigtelijk ongedierte, zijn maar al te veel Spreekwoorden ontleend en in gebruik, welke ik niet voorbij mag gaan.

Hij is zoo mager als een luis: *zeer arm*.

Een magere luis bijt scherp: *een kalis is happig*.

Hij staat zoo hoog / als een luis op de kam: *hij is in het grootste gevaar*.

Er kan geen luis over zijn leze loopen: *hij is ligt geraakt*

Hij zit of hij een luis in zijn oog had: *hij zit zoo stil, als of zijn geweten hem beschuldigde*.

Hij is uit de luizen: *uit zekere onaangename omstandigheden gered*.

Zijne eigene luizen bijten hem: *hij wordt gekweld door zulken, die hij kweekt en voedt*.

60.

Men behoefl geen luizen in den peis te zetten: *zich moedwillig geen verdriet aan te doen.*

Dat is een luizige (*een gemeene*) kamez. Die lamp khandt lutzig (*stlecht*). Men heeft ook de echt gemeene scheldwoorden van luisboezem / luisband / luiskop / luisnek / die dooreen gebruikt worden, om iemand te verachten.

L I S T E R.

Hij zingt als een lyste. De toon van dit dier is zoo welluidend als aanhoudend, en daarom zegt men zoo iets van iemand, *die zingende zich lustig laat hooren.*

M.

M E E R K A T.

Zie op het woord *kat*.

M I E R.

Hij heeft een mier aan hem. Een mier is een zeer lastig beest en hij, van wien dit gebruikt wordt, beschouwt en behandelt een' ander, *als iemand, dien hij niet velen kan.*

Hij is zoo arm als de mieren / bekende bloedlooze diertjes, waarom men dit van iemand zegt, *die het al heel arm heeft.*

61.

M O L.

Hij is zoo blind als een mol. Oudtijds stond men in het wanbegrip, dat de mol het zintuig des gezichts miste, 't welk thans door de gevorderde Natuurkunde genoeg wederlegd is, en daarom vergeleek men, niet slechts ligchamelijke blindheid daarmede, maar gebruikte men het ook nog in eenen zedelijken zin, van *een zeer onkundig, dom mensch.*

Hij ziet tegen een molshoap op / als tegen een berg: *hij heeft bezwaren over eene kleinigheid, als of het eene zaak van het hoogste belang ware.*

Zij kroeten als mollen in de aarde / zegt men van *menschen, die zich aan het aardsche te veel ver-slaven.*

M O S S E L.

Hij vindt er mosselen. Bij dit Spreekwoord moet men aan een vischnet denken, waarin men te gelijk met goede blanke visch, leelijke beslijkte mossels ophaalt, en zoo gaat het ook, als men hier of daar vindt, *wat maar in het geheel niet bevalt.*

Het is een mossel-krigg / of maa2 een mossel-krigg. Dit schijnt ontleend te zijn van het belagchelijk gedrag van Keizer KAJUS, die met een wel toegerust leger naar de zeekust trok, ter plaatse waar nu *Katwijk aan Zee* ligt, — aldaar zijn heer in slagorde stelde; — toen beval, dat de soldaten zooveel 'mosselschelpen zouden bijeenzamelen als zij konden, — daarop terug trok en dien buit aan JUPITER CAPITOLINUS toewijdde. Men bezigt het Spreek-

62.

woord van een *woorden of pennestrijd*, die niet veel te beteekenen heeft.

M O T.

De *mot* is een schietworm, die door wolle klederen, papier enz. knaagt. Vandaar de Spreekw.: De mot is in dien winkel / voor: *de winkel raakt ledig*. De mot is in zijn maag / voor: *hij heeft altijd honger*.

Hij ziet er mottig uit / zegt men van iemand, die door de kinderziekte geschonden is, even als of er motgaatjes in het aangezicht waren.

M U G.

De mug kliegt zoo lang om de kaas / tot dat zij zich verzandt / en zoo begeeft men zich wel eens zoo lang in gevaar, tot dat het ongeluk komt.

Hij is een muggenzifter. Bijb. Spreekw. van hem gebezigd, die de kleinste dingen uitpluist, als of het zaken van groot belang waren.

M U I L.

Is de *muil*, bij het dier de bek, waarmede het voedsel gebruikt, in de onbeschaafde taal is het ook wel, eens menschen mond, en vandaar de Spreekwijze: Houdt uin muil! voor: *zwijg!* en dat men een *laffen jongen*, een *hotmuil* / *meikmuil* / enz. noemt, ja, van een *muilpctz* / een *klap voor den mond*, spreekt.

65.

M U I S.

De muis is in de val. Spreekw.: *de man is gevangen.*

't Is een arme muis / die maar een hol heeft. Zij wordt dan toch ligt gevangen, en zoo is het met ieder gelegen, *wien het aan genoegzame middelen van veiligheid ontbreekt.* Hij is wel te beklagen.

Het schip is met man en muis vergaan. Eigenl. *Niets, dat leven had, van het meeste tot het minste toe, is aan de schipbreuk ontkomen.* Oneigenl.: *alles is verloren.*

Als een muis (ook wel *luis*) in den meelzak getuaten is / meent zij / dat zij de molenaar zelf is. Een geestige zinspeling op zulken, *die zich op eene beuzeling verheffen, en zonder grond groote gedachten van zichzelf voeden.*

Als God een mensch plagen wil / dan bijt hem wel een muis doot. Dit schijnt ontleend te zijn van *Bischof Harto*, die naar een oud vertelseltje, tot straf, dat hij tijdens hongersnood, aan arme lieden koren had geweigerd, de vlugt naar den nog bestaanden toren in het *Bingerloch* nam, dach daar, door de muizen met geen rust gelaten, ja door hen opgeknaauwd werd. Men gebruikt het Spreekwoord om aan te duiden: *de Voorzienigheid kan zich van de geringste middelen bedienen, om het kwaad te straffen.*

Als de muis zat is / is het meel bitter / zegt men van *overdadigen, die daardoor van de spijs walgen*, en past dit ook wel op ander, te veel genoten zingenot, toe.

Muis is de moer / zij dragen allen staarten / zegt in

64.

de samenleving : *die menschen hebben iets oorspronkelijks, dat hun waar karakter kennen doet.*

Alle haat helpt / zet de muis / en zij waterde in de zee : *men moet het geringste niet minachten of onbeproofd laten, om tot het meerdere bij te dragen ; maar spottenderwijze zegt men zoo iets ook wel van iemand, die zich verbeeldt al veel te doen, als hij weinig doet.*

Hij hoet een muizen-maaltijd. Muizen kunnen al lang zonder eigenlijk gezegd *drinken* zijn, en daarom zegt men zoo iets, van iemand *die aan den maaltijd zijn glas niet ledigt.*

Hij heeft muizen-nesten in het hoofd. Een *muizenest* ziet er al zeer verward en leelijk uit, en daarom worden hiermede in het Spreekwoord, *lastige bezwaren, van welk een' aard ook, die den geest vervullen, aangeduid.*

Hij is zoo stil als een muis. Dit diertje is toch zeer vreesachtig en houdt zich bij het minste geritsel, stil, waardoor de vergelijking van *een zeer stil mensch* daarmede, buiten twijfel *juist* is.

Wat muise zal een staart hebben : *die zaak zal groote gevolgen hebben.* De staart van het diertje is toch veel langer dan het lijf.

Hij mist goed. Het *eten* wordt hier met *muizen* vergeleken, en de Spreekw. van hem gebruikt, *die terwijl anderen praten, in stilte met eten voort gaat.*

Hij piept als een muis : *hij laat blijken, dat het hem zeer doet.*

65.

NACHTEGAAL.

Een nachtegaal is 't maa' een heest bij. Zoo bespot men iemand, *die slecht zingt*, en het naïve ervan, ligt in den zuiveren bevalligen toon van genoemden vogel.

Zij heest een nachtegaal in de wieg / zegt men boertend van *eene vrouw, die een schreeuwend kind wiegt*.

Het is een nachtegaaltje op de pelus / zegt men van een *zingend vrouwtje of meisje, te bedde*.

N E S T.

De een slaat op de haag en de andere heest het nest / zegt men van jongelieden, die bij de meisjes hun hof maken, en meent daarmede: *wat den eenen door drift ontgaat, mag aan den anderen door loosheid gelukken*.

Hij heest het nest niet / die het luert / maa' die het rooft / laat zich, uit hetgeen bij het vorige Spreekwoord is aangemerkt, gemakkelijk verklaren. *Het komt in liefdegevallen niet op weten of kennen, maar op doen aan*.

Dat is een nest van een huis / een *slecht huis eene geringe woning*.

Hij bevaart zijn nest / *zijn land of huis wel*.

Hij ligt lang op zijn nest: *hij slaapt lang*.

Zij is een recht nest: *een ondeugend of ook wel ingebeeld meisje*.

O.

O O I.

Een jong ooi en een oude ram / daa' komt jaarlijks

een lam han. In hoe ver dit waar zij, laten wij aan zijne plaats, als ook, in hoe ver het op de *huwelijken van bejaarde mannen met jonge meisjes*, mag toegepast worden.

O O I J E V A A R.

Maar de ooijevaars nestelen sterben geen kraamvrouwen. Wij hebben dit Spreekwoord, even als een ander: Maar de ooijevaars weg gaan / komt er ruste in de kerk / altijd verklaard, uit de bijgeloovige achtting voor de ooijevaars, waarvan wij meer dan eens getuigen waren, bevestigd door: Gelukkig als de ooijevaars u toekijnt / omgekeerd / als het ander is / en gaan van dit ons gevoelen nog niet af; ofschoon TUINMAN het eerstgenoemde Spreekwoord anders verklaart, en wel als een boertig zeggen, *dat kraamvrouwen niet in het ooijevaars-nest op den schoorsteen, maar te huis op haar bed sterven*; doch dan is die boert al zeer laf.

Hij heeft ooijevaars beenen / zegt men van hem, die zeer dunne lange beenen heeft.

O O R.

Het woord van *de dieren* gebruikt, heeft men: Men kent den ezel aan zijne ooren en zoo den *dommen* of *tragen mensch*, want beide kwade hoedanigheden worden den ezel te laste gelegd, *aan zijn uitwendig voorkomen*.

Hij kan zijne ooren schudden / dat zij klappen. Zie de *Nalezingen* bladz. 87.

67.

Zij beginnen de ooren op te steken. Dit is een bewijs van toornigheid bij het dier, en van daar beteekent het Spreekw.: *zij beginnen te muiten.*

Hij laat de ooren hangen: *hij is moedeloos*, zoo als dit bij de dieren daarvan een teeken is.

Het is op een oog na gebild / van den slagterswinkel ontleend, beteekent zoo veel als: *het is bijna geheel afgewerkt.*

Hij loopt met gescheurde ooren. Het scheuren {van de ooren, geschiedt wel om het vee te onderkennen, en daarom zegt men zoo iets van iemand, wien men het oogenblikkelijk aanzien kan, wie of wat hij is. Dit is vooral onder den boerenstand in gebruik.

Hij heeft een snee in zijn oog: *men kan het hem aanzien, dat hij wat te veel gedronken heeft*, moet uit hetgeen bij het vorige Spreekw. aangemerkt is, verklaard worden.

O s.

Het is een domme / ook wel, een rechte oog: *een zeer dom mensch.*

Het schart hem maar men de oogen hoit / in het hoofd. *Hij is niet regt bij zijn verstand.*

Hij kraamt den oog / maar hij hem hollen wil / schildert juist en krachtig de handelwijze van een' vleijer af, *die de zwakke zijde van den geveiden opspoort, en hem streelt, om zijn doel te bereiken.*

Als 't lukt haalt de oog / zegt men van een geheel ongelooftelijke of onmogelijke zaak.

Hij springt van den oog op den ezel. Zie ezel.

O T T E R.

Hij smeet als een otter: *hij zweet zeer sterk*; maar hoe de *otter* hier bijgebragt wordt, betuig ik niet te weten.

Men zoekt op die wijze den otter te strikken: *zich van den man of de zaak in stille meester te maken*. Maar waarom hier weder juist *de otter* genoemd? Het zal mij aangenaam zijn dan, wanneer ik de Spreekwoorden van *de jagt* ontleend, behandel, daarom trent voorgelicht te zijn.

P.

P A A R D.

Hij is als een paard zoo sterk / zegt: *al zeer sterk*.

Hij is trotsch als een kortspaar: *zeer trotsch*. Voormaals werden de koetsen slechts door vermogenden gebruikt, en de moedige, gepluimde paarden, hadden een trotsch voorkomen.

Hij werkt als een molenpaard: *werkt zwaar*.

Het hinkende paard komt achtere aan: *de kwade tijding of het ongunstige bericht komt ten laatste*, zoo als het paard van den overledene, dat men bij begrafenis van Vorsten, achter de statelijke lijkkoets, door kunstbewerking, voortdenken liet.

Hij helpt hem op het paard / geldt dengenen *die een ander voorthelpt*, doch als *hij hem te veel dienst doet*, zegt men: Hij tilt hem over het paard.

Hij spreekt als een paard. Zie de *Nalezingen* bladz. 58.

Ziekten komen te paard (*spoedig*) en gaan te haet/
(*langzaam*) weg.

Het paard is van zesfen klaa?/ wordt wel van iemand gezegd, *die voor zijne taak geheel berekend is*, even als een paard, door twee goede oogen en vier gave pooten, voor den wedloop, of zoo als wij het noemen, de harddraverij.

Het is te hergeefs fluiten als het paard niet p...n
wil: *met onwillige menschen kan men niets uitregten*.

Hij slacht des Keizers paard/ dat p..t in de groote plaatsen. Dit Spreekwoord is naar TUINMAN, van zulk een geval ontleend, waaruit een gering hoveling aanleiding nam, om te doen opmerken, dat de Keizer alzo ook zijne gunsten te kwistig aan hen schonk, die reeds genoeg hadden, daar zij aan behoeftiger beter besteed zouden zijn. Vervolgens wordt dit toegepast op zulken, *die iets overtolligs doen*, en gelijk men ook wel zegt: *Water? in zee brengen*.

Hij heeft hem/ of haa?/ Soo lief/ als een oud paard zijn moer. Oude paarden dragen geene kennis of liefde meer tot hunne moeders, en *daaraan zijn wel, ont-aarde, ondankbare kinderen gelijk*.

Men kent een goed paard aan zijn braven; *zoo ook een bekwaam mensch uit zijn doen*.

Een paard met hiez pooten struikelt hiez; *zoo ook kan den bekwaamsten mensch wel eens iets mislukken*.

Een oud paard jaagt men aan den dijk. Dit wordt toegepast op *oude afgesloofde en afgeleefde menschen, die, na langdurige getrouwe dienst, wanneer zij niet meer werken kunnen, ondankbaar verstoten en verlaten worden*.

Men hangt het paard by den breedel/ en den man by het woord. Zoo spreekt men, om de *verbindende kracht van een eenmaal gegeven woord*, aan te duiden.

Een gegeven paard moet men niet in den bek zien. Die een paard koopen wil, ziet het in den bek, om naar de tanden die het heeft, den ouderdom te berekenen. Maar zoo naauwkeurig moet men niet zijn, als men het ten geschenke ontvangt, en dit wordt Spreekw. *op andere giften*, overgebracht, *die men aannemen moet, zoo als zij zijn, om geen ongenoe- gen te verwekken*.

Men moet geen paard loopende miltien bestaan/ zegt men, om aan te duiden, *dat men niet te driftig te werk moet gaan, om zijn oogmerk te bereiken*.

Een gehuurd paard en eigene sporen maken korte mijnen. De reden ligt daarin, dat het dier niet gespaard, maar bestendig aangezet wordt, en Spreekw. gebruikt, geld het hun, *die eens anders eigendom schandelijk misbruiken*.

Hij haalt het paard van Troje in. Bekend is het, hoe de Trojanen het houten paard der Grieken, vol gewapende mannen, binnen de genoemde stad trokken, die daardoor veroverd werd. Daarom zegt men het van hem, *die iets poogt te verkrijgen, 't welk hem, bij de uitkomst, tot nadeel zal zijn*.

Hij rijdt het paard op den stang/ (een gebit) zegt: *hij houdt den jongen of man in bedwang*.

Hij noemt hem man en paard: *hij maakt hem met de gansche zaak zoo bekend, alsof hij niet slechts den ruiter, maar ook zijn paard aanwees*.

Man en paard dood/ al dood. Van den ruiter is zelfs het paard niet over gebleven; fig. *alles is verloren*.

71.

Beter eên jaaz op een goet paard geriden / dan zyn gansche leuen op een ezal: *beter in de keuze van personen, korten tijd goed geslaagd, dan dat men zich op den duur ellendig daarmede moet behelpen.*

Ik weet een paard dat nog harder draaft. Dit zegt men wel eens, wanneer men zich iets herinnert, *'t welk nog hooger en verder gaat, dan 't geen men hoort verhalen.*

Hij lacht als een paard dat byten luit. Dit geldt hoertende, *eenen stuurschen mensch, die al wil hij dit, zyn' aard niet verbergen kan.*

Hij is spoedig op zyn paard: *geraakt en bij de hand,* even als de ruiter, die bij het minste alarm, 't paard stijgt.

Die herbez luit dan zyn paard kan / die zitte af en ga te haet: *men moet het onmogelijke noch verlengen, noch ondernemen, en zich liever behelpen, zoo goed men kan.*

Een goet paard is zyn herbez waard: *wie het verdient moet onderhouden, of beloond worden.* Maar een slecht paard dat zyn herbez niet verdient: *hij deugt niet, die loon wil zonder te werken.*

De paarden die den herbez het meest verdienen (zoo als de eigenlijke *werkpaarden*) krygen (over het algemeen genomen) dien het minst: *men ziet dikwijls dat de naarstigste, werkzaamste menschen het minste beloond worden.*

Daar mag anderhalf man en een paard's hoofd. Verg. de *Nalezingen*, bladz. 93.

Heeft de droeg (de duivel) het paard / hij neme ook den toom er by: *is het meerdere weg, ik laat ook het mindere varen.*

72.

't Is een dood paard aan een' boom gebonden: *iets zoo nutteloos, als dat men een dood paard aan een boom vastmaakte, opdat het niet weg zou loopen.*

Men sluit het stal te laat/ als het paard gestolen is/ en, Erz 't gras gemasfen is/ is het paard dood/ zijn Spreekwoorden, die aanduiden, *dat men tijdig zorgen moet, om zich voor schade te hoeden, en dat somtijds iets zoo lung weg blijft, dat men het niet meer behoeft.*

Het oog van den meester maakt de paarden het/ en dat van het vrouwtje de kamez net. Dit Spreekwoord herinnert, *dat men bij zijne zaken moet zijn, om ze in orde te doen blijven, en er voordeel en genoegen van te trekken.*

Mordige paarden/ straf gebit/ herinnert ons, hoe men vooral in de opvoeding, naar gelang van der kinderen aard, *strengere maatregelen nemen moet, en in dien zin zegt men ook wel: Stugge paarden/ scherpe sporen.*

De paarden stonden als lammeren: *zeer gedwee.*

Hij spant de paarden achter den wagen: zegt men van iemand die *iets geheel averegts aanlegt.*

Hij is op zijne Apostel-paarden gekomen. Daar men zich verbeeldde, dat de Apostelen hunne reizen *gaande* afleidden, geeft men er door te kennen, dat iemand ergens zonder rijtuig, waartoe paarden behooren, *te voet* gekomen is.

P A A U W.

Het is een paauw of erne paauwin/ *een trotsche man of vrouw*, van welke men dan ook wel zegt: Hij of zij/ slapt als een paauw.

P A D.

Hij is van geld voorzien als een pad van heeren.
Eene vergelijking, waaruit men terstond kan opmaken,
*dat iemand geen geld heeft, en dus een arme sukke-
laar is.*

Men kan wel een pad trappen dat zij piept / liever
naar het oorspronkelijke, spuit. Een pad doet nie-
mand kwaad, maar hard getrapt, spuwt zij, *en
zoo kan men wel den zachtmoedigsten mensch derma-
te plagen, dat hij boos wordt, en aanvalt.*

P A L I N G.

Oek toe den pot / daar is paling in. Dit zegt men
*als iets geheim moet gehouden worden, of anders veel
moeite zou veroorzaken.* Het is, zoo als ieder ziet,
ontleend van levende palingen, die men bezwaarlijk
in een open pot kan houden, en daaruit gekropen
niet dan met veel moeite, er weér in krijgt.

P A P E G A A I.

Hij heeft den papagaai geschoten / zegt: *hij gaat met
den prijs strijken, want hij heeft het spel gewonnen.*
Het is ontleend van het schieten naar den vogel.
Wie hem van de staak schiet, is koning.

Hij klapt als een papagaai: *praat slechts anderen na.*

Men kan den papagaai met geen rottebaal schieten.
Door deze belagchelijke zamenvoeging wordt aange-
duid, *dat men iets door een onbekwaam middel niet
kan uitvoeren.*

P I E R.

Hij is zoo hoob als een pier: *zeker dood*, maar de vergelijking met een *pier* of *worm* is duister. Mogelijk is zij gekozen, omdat men uit de slap- en slijmerigheid van dit dier, terstond opmaken kan, dat het dood is.

Zoek je pieren? Zegt men tot *het kind*, dat niet regt op, maar voorover gebogen gaat, even als of het iets op den grond b. v. wormen zoekt; of ook wel, wanneer het in den neus wroet.

P I S S E B E D.

Zij zien als pisseluchden / d. i. zij zien er, even als deze dieren, *leelijk uit*. TUINMAN verklaart het anders, en dan komt de eigenlijke *pissebed* niet in aanmerking, want hij meent dat het zeggen wil: zij zien er zoo *beschaamd en verlegen uit als kinderen*, die iets in hun bed hebben gedaan.

P O E S.

Dat haak je de poes. *Poes* is een katten naam. Het Spreekwoord, zegt: *daarvoor dankt je de kat*, en men gebruikt het, om iets aan te duiden 't welk geen dank verdient.

De poes is rz mee hren / zegt men, wanneer het kind niet weten mag, waar iets gebleven is, en het is voor hetzelfde regt begrijpelijk; daar de kat, zoo dra zij iets krijgt, er doorgaans mede wegloopt.

P o o t.

Men moet poot aan spelen zegt: *de hand aan 't werk slaan*. Het tegendeel is: zijn poot terug trekken.

Hij zuigt het uit zijn poot. Sommige dieren zuigen aan hunne pooten, waaruit niets te halen is, en dit wordt in het Spreekwoord overgebracht op *iemand, die iets verzint*.

Hij haalt met een ander pooten de haastanjes uit het huu2/ Zie bladz. 3, op het woord *Aap*.

Hij zit op met hangende pootjes. Dit zegt men van een' *slaafschen menschenbehager, die zich met een hondje gelijk stelt, dat om een brokje te krijgen, met hangende pootjes opzit*.

P r i k.

Hij moet prikken eten. Men weet, dat de visch, welke tot aas bij de kabeljaauwvangst verstrekt, de *prik* is. Wanneer nu de visschers, waaruit voor een groot gedeelte de bevolking van ons land bestond, ter kabeljaauwvangst uitgelopen, en gewoon zich op de reis met deze hunne vangst te voeden, bij onweér of anders, niets vingen, was 't de nood, die hen dreef om, hoe ongaarne ook, tot dit eenige middel van onderhoud, dat in hunne magt was, de toevlugt te nemen. En vandaar, dat nog in mijn jeugd *prikken eten*, eene uitdrukking was van niets eetbaars te kunnen bekomen, en zoo ook een antwoord van afjagt op de vraag der nieuwsgierigheid: *wat er gegeten zou worden?* dat als beledigend voor de vrouw.

76.

van het huis aangemerkt werd, die ten opzichte van tafel en keuken, even buiten alle contrôle gerekend werd, als de man ten aanzien van den kelder. (11).

Men moet de prikken levend houden / omdat men met levende prikken beter kabeljauw kan vangen, dan met doode. Van hier zegt het Spreekw. : *men moet de zaken aan den gang, en in goeden staat houden.*

P U T T E R.

Hij is een oude putte. Wij kennen het vogeltje van dien naam, 't welk men leeren kan het drinkwater, dat het noodig heeft, op eene aardige wijze, te putten, en het Spreekw. wordt boertende toegepast op *op een oud man, die, zoo als men het noemt, wel van een slokje houdt.*

Q.

Onder deze letter zijn mij geene Vaderlandsche Spreekwoorden of Spreekwoordelijke Zegswijzen, uit het *Dierenrijk* ontleend, bekend.

R.

R A A F.

Het is een witte raaf: een *zeldzaam verschijnsel.*
Zoo zwart als een raaf: *zeer zwart.*

77.

Hij steelt als een raaf: *rooft, als dit dier, alles weg.*
Wat den raven toebestaat verdrinkt niet / is een
Spreekw. antwoord aan zulken, die tegen de zee-
vaart beginnen op te zien, en zegt: *wat op het land*
(waar de raven azen) *sterven moet, zal op zee niet*
omkomen. Zoo heeft men het mij wel eens verklaard;
doch liever zou ik denken aan hetgeen, toen men
nog de lijken der misdadigers aan galgen liet han-
gen, plaats vond, namelijk, dat de raven hen als hun
eigendom behandelden, en dan zal de zin zijn: *wie*
aan de galg voor zijn misdrijf moet boeten, zal de
straf niet ontgaan.

R A M.

Man hiel gehoederde rammen jenfien de horeng / zoo
dat zij er gaarne mede stooten. *Op gelijke wijze*
doet wel eens de overloed voor anderen lastig zijn.
Hij is aan een ram gekoppeld / dat in de oude Ne-
derlandsche Spreekw. door G. S. MEIJER uitgege-
ven, bladz. 8, voorkomt, versta ik niet.

R A T.

Wij hebben een oude rat in de haal / zegt: *wij heb-*
ben een geslepen mensch in het naauw.
Hij is zoo haal als een rat / zegt: *zeer arm.*
Het is een alijk ratje: *een schalkagtig kindje.*
Een rat die semelen vet / beugt hij het meel niet.

'k En mag o Rosemond ' geen snoode linkers velen,
Die met de kamermaagd, zoo los en dartel spelen.
Ey wat ik bidden magh, betrouwt se niet te veel.
Een rat die semels eet, en dient niet by het meel.

J. CATS.

78.

Hij helpt de ratten aan het spek / zegt men eigenaardig van iemand, die anderen aan den gang maakt even als hij, die een stuk spek voor de ratten werpt, om hen terdeeg in beweging te brengen.

Men zou hoobe ratten met hem hangen: *het is een mensch zonder verstand.*

R E U.

Het is een rechte reu: *een zeer geil mensch.*

Hij valt reuën en reben: *hij valt elk een op het lijf.*

R U P S.

Het is een ruyg van een kind: *een kind, dat nog niet gaan, maar slechts kruipen kan.*

De ruyg dient in de pop gebaad / *het kwaad moet in de beginselen gestuit worden.*

Een ruyg op de kool / een hoer in huis. Wij kennen het schadelijke van dit insekt op de kool, en daarmede wordt terecht zulk een schandelijk voorwerp vergeleken.

S.

S C H A A P.

Het is een goed / geduldig of onnoozel schaap / zegt men van iemand, die zoodanig karakter heeft, en van hem, die schanderer is dan hij lijkt: Hij is niet zoo dom als een schaap.

79.

Het schaap / het arme schaap: zijn Spreekw. troetelnamen van *kinderen*.

Hij is of hij blijft een schaap: zegt men van hem, die doet blijken een onvermogende kooper te zijn.

Hij heeft het schaapje lief. Spreekt men zoo, dan verstaat men er een *meisje* of *vrouwje* door.

Het is een gek schaap: een *mal* mensch.

Hij is een regte schapen-kop: een *man van weinig verstand*.

Wat komt uit geen schaaps-hoofd: *het komt uit geene onverstandige hersenen*.

Hij is zoo schaaps niet: *zoo gek niet*.

Hij is zoo mak als een schaap: *zeer mak*.

Hij blaast als een schaap: *hij maakt een mal geluid*.

Hij is een schurftig schaap: een *zedeloos mensch*.

Hoe schurfter (ook wel *magerder*) schaap / hoe harder gelüaat: *wat het minst in aanmerking komt, laat zich dikwijls het meest hooren*.

Een schurftig schaap maakt er velen. *Eén slecht mensch maakt ligt velen aan zich gelijk*.

Hij heeft zijn schaapjes op het drooge. Vergelijk de *handleiding tot de kennis onzer Spreekwoorden van de Scheepvaart ontleend*, bladz. 54.

Het schaap / dat in de weide is / zoekt de beste kruiden. Dit zegt, even als andere dergelijke Spreekw. b. v. *Die het dichtst bij het vuur zit / waarmt zich het meest / die de geschikste gelegenheid heeft, kan het best tot zijn doel geraken*.

Er gaan veel tamme schapen in één holt / zegt men, *bij het zamenbrengen van een overgroot aantal menschen, op eene bekrompene plaats*.

Als er een schaap over den dam is / volgen de anderen: *als men aan éenen hartstogt of drift toegeeft, is*

het moeijelijk de andere te bedwingen, of één misdrijf baant den weg voor meerdere.

Hij scheert de schapen en is de harkens: *hij alleen heeft de voordelen, maar ik weinig of niets.*

Men moet de schapen scheeren/ al naar dat zij moet herstellen/ en niet scheeren/ maar niet billen: wijst aan hoe men in den handel wel zijn voordeel mag behartigen, maar toch bescheiden moet te werk gaan.

Als de herbez doelt/ doelen de schapen/ is eene Spreekw. waarschuwing aan allen, *wien het opzigt en de leiding van anderen zijn toebestrouwd.*

Gekoppelde schapen verdrinken. *Zij slepen elkan- der in 't water en kunnen zich daaruit niet redden.* Het heeft bij WEILAND den zin van: *gemeen goed gaat verloren.* Ik geef echter in bedenking of in het Spreekwoord niet *het ongeluk van gekoppelde kuwelyken* wordt bedoeld?

Hij heeft de schapen gemacht (ook wel *geweid*) om de krotels/ zegt men schertsend van iemand, *die een ander vlijtig heeft opgepast, in de hoop van erfgenaam te zullen zijn, of ten minste voordeel daarvan te trekken.*

S C H E L P.

Hij kruipt in zijn schelp: *hij verbergt zich of trekt zich terug.*

S E R P E N T.

Het is een kwaashaarbig serpent: *een boosaardig mensch.* Zoo hoort men ook wel onder het gemeen: dat is een serpent van een wijf: *een kwaadaardig vrouwspersoon.*

S L A K.

Hij is zoo liet als een slak / zegt: *zeer smerig.*
 Het gaat den slakken-gang. Zie *Kreeft.*
 Hij kruipt als een slak: *hij gaat vrij langzaam voort.*
 De slak komt ez zoo wel met kruipen / als een haas
 met loopen: *men komt dikwijls zoo goed met bedaard-
 keid als met haastigheid tot zijn doel.*

S L A N G.

Daar schuilt een slang onder 't loof: *daar is iets
 gevaarlijks, bedriegelijks, onder verborgen.* TUINMAN
 vraagt: zou dit niet ontleend zijn van de arglistige
 paradijs-slang, onder de bladeren van den boom der
 kennis des goeds en des kwaads, Gen. III.?

Hij loecht een slang in zijn hoesem: *hij doet ie-
 mand wel, door wien hij verraden zal worden.* Zoo
 althans wordt het door WEILAND begrepen.

Hij luringt zich als een slang (ook wel aal) in
 allerlei bagten. Zie *Aal.*

Zij is een slangenmel: *een verachtelijk schepsel.*

Daar de slang het hoofd kan inbrengen / daar luringt
 zij het gansche lijf in.

Let vry, let op het stuck, het hoofd dat maakt de baen,
 En waar dat ingangh krygt, daer is geen houwen aen:
 In alle slim bejagh, in alle quaade saken,
 Daer moet een teere ziel den aanvangh leeren staken.

J. CATS.

S N O E K

Hij raapt als een snoek op zolbez. De zolder is de

hoogste en droogste plek. Hier vooral, zou het genoemde dier niet op zijn gemak zijn, en daarom wordt er een *regt gramstorig* mensch mede vergeleken.

Men zegt ook suacken op zandz sacken / voor: *verloren werk doen*.

Hij heeft een suack gehangen / zegt men schertsende van iemand, die in het water gevallen is, even als of hij uit visschen geweest ware.

SPIERING.

Hij heeft een spiering uit / om een kabeljaan te hangen: *hij maakt weinig kosten om groote winst, of bewijst geringe dienst, om aanzienlijke vergelding te ontvangen*. In de zamenleving wordt het tevens wel gebruikt van iemand, die een *schijnbaar onverschillige vraag doet, om achter de waarheid te komen*.

De spiering doet den kabeljaan afflaan: *overvloed van mindere koopwaren, doet zulke, die kostelijker zijn, beter koop geven*.

SPIN.

Hij is zoo kwaad als een spin / zegt men van iemand die geheel uit zijn humeur is, met zinspeling op een spin, die maar niet verdragen kan, dat vlieg of mug in haar webbe komt.

Het is een nijldige spin: *een nijldig mensch*.

Hij heeft het hoofd vol spinne-tactiken: d. i. *vol ijdele herschenschimmen*, die zoo ligt als spinne-webben kunnen weggevaagd worden.

Waar de bij honig uit zuigt / daar zuigt de spin we-
nig uit. Zie Bij.

85.

De nijtere spin heeft een groot incesfel: *naarstigheit werkt veel uit.*

S P R E E U W.

Daar deze vogel niet slechts de menschelijke spraak nabaauidt, maar ook den menschelijken lach op een' spottenden toon nabootst, geeft men hem wel eens den naam van *spotvogel*, en bestempelt men iemand, die den spotvogel uithangt, wederkeerig met den naam van *spreeuw*, als het b. v. is: *Wat spreeuw is dat!*

Spreekuen willen wel kersien eten/ maarz gerne hoogen planten/ zegt men van zulken, die wel de vruchten van iets willen plukken, maar er niets aan gelieven toe te brengen.

S T A A R T.

Hij mernde om zijn staart te springen. Dit Spreekwoord is van de honden ontleend, die zich te vergeefs omdraaijen, om hun staart te vatten, en wordt van iemand gebruikt, *die, hoe zeer hij het ook wilde, in zijne gramschap, zijn moed, of, gelijk men ook wel zegt, zijn bloed niet kan koelen.*

S T E I L O O R.

Het is een steiloer/ zegt men van een ezel, en ook van een stijfhoofdijg mensch.

T.

T E E F.

Het is een assurante teef / zegt in de taal van het gemeen, *een brutaal vrouwspersoon.*

U.

U I L.

Het is een rechte uil. Welk een uilskop is dat! *Ueop uilskuiken / Zoo noemt men overdragtelijk een domoor, een onhandelbaar of niets beduidend mensch.*

Hij is de uil: *het voorwerp van spotternij.* Men houdt hem voor den zot, en zoo spreekt men, om dat de uilen veel van andere vogels geplaagd worden.

Als er in de wetenschappen groote achteruitgang plaats heeft, is het: Waar Pallas plagt te staan / is nu een uil geschilderd.

Elk waant dat zijn uil een valk is. Men moet hierbij onder het oog houden, dat de valk tot de scherpstziende, slimste vogels behoort. Het Spreekwoord zegt: *elk heeft met het zijne het meeste op.*

Wat helpt kaars en bril / als de uil niet zien en luil / zegt men: *als het onderwijs, hoe goed ook ingerigt, niet lukken wil.*

85.

Hij zit of staat te kijken / als een uil in doobgnoob / zegt men, met zinspeling op het genoemde dier, als het sterven gaat, van iemand, die er al zeer benaauwd uitziet.

Hij heeft een uiltje gehangen of geknapt. In dit Spreekw. is een uiltje een *nachtvlinder*, en wordt deze voor een *slaapje*, dat eigenlijk tot den nacht behoort, genomen.

Uilen zijn uilen: *domme menschen, zijn maar domme menschen.*

Uilen kraejen uilen: *gelijk brengt ook in domheid zijns gelijken voort.* Dit gaat echter niet altijd door.

Uilen maakt uilen: *door te veel haasten, wordt ligt het werk verbrod.*

Uilen bij uilen / kraejen bij kraejen: *soort bij soort.*

V.

V A L K.

Draag balk / draeg uil. Dit Spreekw. herinnert, dat dikwijls zij, die in hunne jeugd, boven hunne jaren verstandig zijn, ook vóór kunnen tijd verstompen, en is eene waarschuwing in de opvoeding, om van kinderen niet te veel te vergen.

Elk maant zijn uil een balk te zijn. Zie *Uil*.

V A R K E N.

Het woord *varken* wordt overdrachtelijk gebruikt

van een morsig mensch, zoo dat men b. v. zegt:
Welk een morsig varken kan een wijf!

Hij is er gezien/ als een varken in een Hoden kenken/
is eene geestige en krachtige vergelijking, wegens
den afkeer dien de Jood van dit dier heeft, en toont,
dat men het op iemand maar in 't geheel niet heeft.

Hij zal dat varken heel wasschen. Het wasschen
van een varken met kookend water, als men het
slagt, is een onaangenaam lastig werk, en vandaar
duidt het Spreekw. aan: *hij zal die neetelige of moei-
jelijke zaak wel op zich nemen, en ten uitvoer bren-
gen.*

Men kan van een varkenshoor geen fluitreien heurde
maken: *de stof moet, naar hetgeen men ervan ma-
ken wil, berekend zijn.* Op gelijke zegt men ook
wel: Men kan geen jagtstoorn maken van een zwaai-
brek/ noch van een wassestaart een trompet.

't Is al van 't varken/ de kop is op/ zegt men met
zinspeling op het gebruik der slacht, wanneer het
rundvleesch op, en niets dan varkensvleesch over is,
waarvan men het eene na het andere gebruikt, *als
dezelfde stof op verschillende wijze, gedurig voor-
gesteld wordt; even alsof er niets anders te beden-
ken ware.*

Hij kan heel twee ruggen uit een varken slijden: *hij
weet het al zeer zuinig aan te leggen.*

Hij schreeuut als een mager varken: d. i. *zeer hard.*
Het bijvoegsel *mager* moet de kracht der uitdruk-
king vermeerderen.

Crekt men een varken bij den staart/ dan schreeu-
wen zij allen: *doet men* (op menschen toegepast) *er
een kwaad, dan is het, of het allen geldt.*

Een kruif meer dan een barkensstaart / zegt men van
*een enkel sierlijk woordje, strikje of dergelijke, te
 meer.*

't H^{ij} rozen hoop de barkens gestrooid: *het keurig-
 ste verspild*, even als men doen zou, als men die
 fraaije bloemen voor de zwijnen wierp.

Waar het hek open is / loopen de barkens in. Men
 houdt het dus gesloten, *en geve nimmer door ver-
 zuim, aanleiding tot het bedrijven van eenig kwaad.*

't H^{ij} een ijzer barken / zegt men van iemand *die
 heel sterk, en in wien het leven als verroest is*, doch
 van waar dit? en vanwaar tevens: Een barken ma-
 ken / voor: *een misslag begaan*. Ook versta ik niet:
 Het mogt wel barkens regenen / de lucht ziet zoo
 zwart.

Waar de barkens heel zijn / is de spoeeling dun: *waar
 de kinderen veel zijn, komt soms de kost vrij schraal
 om, of hebben zij minder erfdeel te wachten.*

Een barken sterft van geen luile / maar wel van een
 leere trag / zegt men, *als het ergens, waar men
 spijzigen moet, wat morsig is, om anderen tot het
 eten aantemoedigen.*

V E D E R. (V E Ê R.)

Hij kan geen beez (of veer) van den mond blazen /
 zegt men van iemand, *die zeer krachteloos of on-
 vermogend is.*

Hij trekt hem een beez uit zijn staart: *hij brengt hem
 een merkelyk nadeel toe*, door b. v. zijne inkom-
 sten te verminderen, of van zijne winsten te nemen.

Hij is zoo ligt als een beez: *zeer ligt.*

88.

De heren sieren den bogel / zegt men van een *bijzonder net of prachtig gekleed mensch.*

Hij pronkt met vreemde heren: *hij eigent zich het werk en de verdiensten van anderen toe.*

Men kent hem aan zijn heren: *aan zijn gewaad.*

Hij heeft er een heren (of ook wel) zijn heren geladen. In het eerste geval: *hij heeft er wat over gehad*, en in het laatste: *hij is er arm geworden*, of ook wel: *men heeft er hem terdeeg beet gehad.*

Hij is aan geit hoorsien / als een pad aan heren.
Zie Pad.

V I N K.

Met enkele heren plukt men den link kaal: *er is soms maar weinig noodig, om iemand te bederven of in den grond te helpen.*

't Is lietez een link geplukt aan ledig gezeten: *beter iets hoe gering ook gedaan, dan niets verrigt.*

Het is een vlink / zoo wordt iemand genoemd, *die dagelijks in de zwingelkeet werkt.*

Het zijn luisterlinken: *zulken die iets afuisteren; ontleend van vinken, die op den slag der lokkers afkomen.*

V I S C H.

Onder in den kuil hangt men den visch / zegt: *men moet het einde aanzien en afwachten*, even als een visscher, die eerst als het onderste van zijn net boven water is, weet wat hij gevangen heeft.

Hij is visch noch vlesch: *onbestemd — dubbelhartig — ook wel onpartijdig.*

Hij leeft of is zoo gezond / als een visch in het water: *lustig en tierig.*

Hij wil visch voor een vischerij-beuz (waar alles dood gevischt is) hangen: *iets daar bejagen, waar het niet te vinden is, derholve verlorene moeite doen.*

In zulke waters hangt men zulke vischen: *dit zijn de vruchten van zulk een bedrijf.*

Kleine vischen maken de groote goed: *als er overvloed van de eerste is, worden de laatste goedkoop.*

Hebt gij niet gemeten / dat groote vischen de kleine eten: *dat de aanzienlijken in de opbrengst en arbeid der minderen, hun bestaan en welvaart vinden, of meer nog, dat zij hunne minderen dikwijls verdrukken en ongelukkig maken.*

Die een goed vischje heeft / die mag het wel in den ketel houden: *wie iets goeds en voordeeligs bezit, zie toe, dat hij het wel beware!*

Groote vischen springen uit den ketel / ook wel scheuren het net: *vermogende lieden zijn moeyelijk te bedwingen.*

Geld (of boter) bij den visch: *terstond het gekochte betalen.*

Vischen hebben een goed leven / zij drinken als zij willen / en zij worden nooit gemaand om het gelag / is een Spreekw. *van drinkebroërs, als zij het laatste moeten betalen.*

Hij is goed / maar mag hij een vischje / men zou het hoofdje voor de hat werpen: eene zachte aanwijzing van iemand, *die wel goedhartig, maar toch ook stijfhoofdig en daardoor lastig is.*

Hij smakt er naar als een vischje naar 't water: *hij verlangt er naar, als naar iets dat hij volstrekt niet missen kan.*

90.

Het is een vischje buiten het krooſt: *een onverwacht geluk*, zoo als het genoemde dit voor den hengelaar is.

Zij is zoo rein als een vischben. Door deze vergelijking drukt men boertende het tegendeel uit, want de vischbennen zijn doorgaans stinkend vuil.

In troebel water is goed vischjen: *bij verwarring komt men ligt tot zijn doel*, even als in troebel water, waar de visch angel noch want kan zien.

Het is rz/ vischje spring in: *men heeft maar te komen, om er te zijn*.

V L E E S C H.

Hij meet suel/ wat vleesch hij in de knip heeft: *hij weet zeer wel van wat geaardheid hij is*. Van het innemen der slag ontleend, en meestal van ouders betrekkelijk hunne kinderen gebruikt.

V L I E G.

Hij maakt van een blieg een olifant: *hij vergroot de zaak geweldig*.

Men hangt meerz bliegen met stroop dan met azijn: *men wint doorgaans meer met zachtheid, dan met gestrengheid*.

Hij hangt (of slaat) twee bliegen in eenen klap: *hij bereikt twee oogmerken te gelijk*.

Hij hangt hem een blieg af: *hij verschalkt hem in zijne onderneming*.

Een arend hangt geen bliegen. *Zie Adelaar*.

Hij zit hierz niet om bliegen te hangen: *ik ben hier om zaken van belang*.

Hij heeft het zoo vast/ als een hand vol bliegen: *hij*

91.

kan er niet op rekenen. Men weet toch, hoe ligt vliegen de hand ontsnappen.

V L O O.

Magere blooijen (ook wel luizen) bijten scherp: arme lieden zijn al zeer dringend in hunne vorderingen.

Dietz met haast dan blooijen hangen: men moet alles met beraad doen. Elke goede zaak moet haar tijd hebben.

V O G E L.

Men zegt van een mensch, overeenkomstig zijne geaardheid: Het is een stoute- een schrandere- een stinn- en ook wel als hij kwade tijding brengt, een ongelukkig vogel. Dit laatste met zinspeling op de wigchelarij.

Betez eene vogel in de hand dan tien in de lucht: het zekere, is boven het onzekere te verkiezen.

De vogel is gaarne maar hij gebracid is: onze geboorteplaats heeft doorgaans veel aantrekkelijks voor ons.

De vogel is gevlagen: hij heeft zich ijlings weg gepakt.

Elk vogeltje zingt zoo als het gebicid is: elk voert taal en toon naar zijn vermogen.

Diet alle vogels zijn valken/ zegt men met zinspeling op het valkenoog: niet alle menschen zijn scherpziende of schrandere.

Oude vogels zijn zoo ligt niet te hangen: menschen van ondervinding laten zich niet zoo gemakkelijk verstrikken.

Er kan geen vogel voorbij vliegen/ of hij moet er een
 bezet hebben: *geen mensch kan voorbij gaan, of
 hij moet er iets op aanmerken.*

Die vogel pikt een graantje te veel/ zegt men van
 iemand, *die aan den drank verslaafd is.*

De heren sieren den vogel. Zie *Veder.*

Ik moet den vogel eerst goed onder den staart zien/
 zoo als de vogelaars doen om te onderzoeken, of
 het dier geen gebrek heeft: *ik moet eerst de zaak
 naauwkeurig onderzoeken.*

Hij is vogelruij verklaard: *elk mag hem dood schie-
 ten of vangen.*

Zoo als de ouders (*vogels* namelijk) zongen/ piepen
 de jongen: *kinderen volgen dikwijls, zoo als de ou-
 ders hen voorgingen.*

Het zijn vogels van eenerlei heren: *menschen van
 eenerlei slag.*

Vogels van gelijke heren vliegen graag samen: *ge-
 lijksoortige menschen, verkeeren graag met elkander.*

Hij is zoo blug als een vogeltje dat hooft heet. Zie *Koe.*

De vogeltjes/ die zoo vroeg zingen/ eet de kat op den
 dag/ dient tot een Spreekw. bang maken van kinde-
 ren, *die zich des morgens te vroeg laten hooren.*

Deze vogels/ gladden heren/ wel te winnen/ wel
 verteren/ is eene aardige, nuttige waarschuwing te-
 gen *eene te kostbare levenswijze*, waartoe men, door
 voorspoed in den handel, aanleiding krijgt.

Een klein vogeltje in een klein nestje rustig leeft/
 daar menige groote vogel/ in zijn groot nest van onrust
 heeft: *in de hutten der armoede heerschen dikwijls
 meer rust en tevredenheid, dan in de paleizen der
 grooten.*

95.

Men heeft nog: Hij slacht Wiggert Wiggerts / een kenne? van alle vogels / hij zag een zog kwa? een tortel-
huif aan. Hoe duidelijk de zin ervan ook zij, en hoe aardig hierdoor gezinspeeld worde op een *waan-
wijs mensch, die zijne jammerlijke onkunde verraaft,* ligt de oorsprong, betrekkelijk WIGGERT WIGGERTS, in het donkere.

V o s.

Een geslepen en doortrapt mensch wordt dikwijls een *vos* genoemd, als het b. v. is: Welk een looze vogel of, Hij heeft een vosfenaard.

Het is een roode vos: *een roodharig mensch.*

De vos wil kluzenaar worden / zegt men van een doortrapt huichelaar, die bijzondere vroomheid voorwendt.

Een vos verliest wel zijne haren / maar niet zijne streken / en, Hoe oude? vos hoe schalkachtige? / maar niet herte? / zijn Spreekwoorden, waardoor aangeduid wordt, dat iemand zijn' schalkachtigen aard met de jaren niet verliest, en dien dan zelfs wel eens, nog meer doet blijken dan voorheen.

Daar steken heel ezels in een vos alleen. Dit wil zeggen: *in één vos is meer loosheid, dan in vele ezels zamen*, en wordt op een bijzonder slim mensch toegepast.

De vos en de kraan hebben elkander te gast. Dit is ontleend uit de bekende fabel, volgens welke, de vos de spijs voor den kraanvogel op een platten schotel, maar deze op zijne beurt den vos in een flesch opdichte, zoodat beide met leége magen weg gingen, en wordt van twee personen gebruikt, die elkander over en weér om den tuin leiden, foppen.

Het zij een vos rondom uwa stat/ zoo sluit terberg
 uwa haenderkat/ is een Spreekwoordelijke wijze raad
 aan ouders, *betrekkelijk hunne huwbare dochters.*

Goeden dag u allen! zei de vos/ en hij kwam in het
 ganzen-hok. Dit past men boertend op zulken toe,
*die, onder den schijn van vriendschap, tot hun
 verkeerd doel pogen te geraken, en stemt over-*
 een met: *Als de vos de passie preelt/ herren! bergt
 uwa ganzen/ met dit onderscheid alleen, dat het pas-*
sie preken/ schijnbare verdraagzaamheid aanduidt.

De druiven zijn zuur/ sprak de vos/ maar hij kon er
 niet bij/ zegt men met de oude fabel, van iemand,
*die onder eenig voorwendsel zijn spijt over iets, 't welk
 hij niet bereiken kan, wil verbergen.*

Oude vossen zijn moeijelijk te vangen: *die in slim-*
*heid volleerd zijn, kan men moeijelijk in den strik
 krijgen.*

Vossen moet men met vossen vangen: *men moet slim-*
*heid tegen slimheid overstellen, om tot zijn oogmerk
 te geraken.*

Men vindt de vossen of haaz het bij den bontwerker/
 wil zeggen: hoe listig de vos ook zij, hij wordt
 eindelijk gevangen en moet zijn huid den bontwer-
 ker laten. Het wordt gebruikt, om aan te duiden,
 dat *hoe loos men het ook aanlegge, de boosdoener
 eindelijk zijn loon krijgt.*

W.

W E E R W O L F.

't Zij een luccrwolf/ zoo zeide men oudtijds van

95.

een' mensch dien men waande in een wolf veranderd te zijn. *Weerwolf* is toch zooveel als *menschwolf*. Thans noemt men iemand zoo, *die er vrij ruw uit ziet* en ook zoo een' die *wrevelig* is.

W E S P.

Hij heeft *wesp*en in den kop / zegt men van iemand, *die geheel uit zijn humeur is*, en is volgens TUINMAN van de *horses* ontleend, die door hun steken b. v. paarden en koeijen als onzinnig op den loop brengen, waarbij hij nog dit voegt: »de legende zegt ons, dat Keizer VESPASIANUS dien naam kreeg, om dat hij een *wesp* in den neus had.»

W E Z, E L.

Hij is zoo bang als een *wezel*: *zeer bang*, zoo als dit de aard van het genoemde dier is.

De stoutste *wezels* zuipen de eijeren uit: *moed bij de onderneming*, doet haar dikwijls gelukken.

W I E K.

Hij is in zijn *wiek* geslagen of geschaten: hij verkeert in den toestand van een' vogel, die in zijn *wiek* getroffen is; *hij is genoegzaam radeloos en reddeloos*.

Hij drijft op zijne eigene *wieken*: *hij is zijn eigen meester*.

Zijn *wieken* zijn gekart: *men heeft hem paal en perk gesteld*.

Hij laat de *wieken* hangen: *hij is in bedroefden*

*toestand, of, hij geeft het op, even als de vogels
wanneer zij kwijnen.*

W I N D H O N D.

*Wat de windhond een langen staart heeft komt hem
van zijn geslacht: alles heeft en behoudt zoo zijne
eigene natuur.*

W O L.

*Deel geschreeuwd (ook wel geblaat) en keinig taal/
van het schapen scheren ontleend, is een Spreek-
woord, wanneer men iets breed uitmeet, zonder veel
vrucht ervan te genieten.*

W O L F.

*Het is een geldwolf: iemand die op het geld is,
als een wolf op zijn prooi.*

Hij eet als een wolf: zeer gulzig.

*De woorden zijn goed/ zei de wolf/ maar ik kom
in 't bary niet. Dit duidt aardig aan, dat iemand
zich, door geen mooie praatjes wil laten verlokken,
en bedriegen.*

*De wolf zal zijn bacht wel houden/ maar het schaap
moet gestroopt zijn/ wil zeggen: boosdoeners gaan
dikwijls vrij, terwijl onnoozelen het gelag moeten
betalen.*

*Op grijpende wolfsklaauwen/ passen hondstanden/
of: Tot kleeſch van molken/ tanden van baggen. Dit
komt overeen met: Tot een harten kuaſt hejaort
een scherpe vijtel: hard tegen hard.*

De schapen moeten zich mandez wel voorzien / maaz de wolf regtez is. Dit Spreekwoord drukt aardig den staat van weerloozen uit, die hoe onschuldig ook, hunne zaak voor een' vermogenden regter, die hun tegenpartij is, moeten bepleiten. Hier geldt toch ook: Om eenre kleine zaak/ eet de wolf het schaap: om de minste beuzeling wordt men, in het genoemde geval, verdrukt.

De wolf eet wel een geteid schaap: men is somtijds niet kiesch en keurig in zijne keus.

Honger dreijft den wolf uit het bosch: gebrek leidt ligt tot ongewone middelen, om zich te helpen.

Die met wolven omgaan wil / moet mede huilen. Hij huilt met de wolven / waarmede hij in het bosch is / en; Hij huilt met de wolven in het bosch / en blaas met de schapen in het veld / zijn Spreekwoorden, die op het schicken naar hen, met welke men omgaat zien, en hetgeen men somtijds doet, om hen te behagen.

Wet den wolf / die in een kwaad gerucht is: ongelukkig de mensch die niet ter goeder naam en faam staat. Bij het minste kwaad, dat er gebeurt, en men hem aantijgen wil, is hij altijd de man.

Een oude wolf is wel gerucht gewoon / omdat hij namelijk dikwijls gejaagd is. Dit past men op iemand van jaren en ondervinding toe, die voor geen klein gerucht vervaard is, of die zich zoo als men ook wel zegt: Daar geen blaas met haanen bang of ook wel, haeten laat maken.

Als de wolf oud wordt / reijen hem de kraaijen / en zoo ziet men ook wel menschen van gezag, in hunnen ouden dag, vernederd en geplaugd.

De wolf is in 't net (ook wel want) geraakt: men heeft zich eindelijk van den man meester kunnen maken.

98.

Men moet geen maif in den huik smaren/ beteekent:
geen noodeloos geheim van iets maken. Maar van
waar is het ontleend?

Het zijn maiften in schapentellen: *schadelijke men-
schen, die zich onder een onschadelijk voorkomen
vermommen.*

Er zijn maiften op den weg: *er is gevaar of hin-
dernis.*

Wat is de zin van het oude Spreekw.: Hij heeft
den maif in zijn hals gezien/ voorkomende bij G. S.
MEIJER, Oude Nederl. spreuken, bl. 62.? Ons is
dezelve tot hiertoe onbekend.

W O R M.

Het is een worm: *een nietig wezen.*

Het is een boekworm: *een boekverkooper die wei-
nig te beduiden heeft.*

Die arme wormen: *beklagenswaardige voorwerpen.*

Hij slaat een heerschen worm aan/ van het visschen
met den angel ontleend, zegt in het gemeene le-
ven: *hij stopt een versche pijp.*

X. Y.

Onder *deze* letters zijn mij geene Vaderlandsche
Spreekwoorden of Spreekwoordelijke zegswijzen,
uit het *Dierenrijk* ontleend, bekend.

Z.

Z A L M.

Hij is zoo gerust als een zalm: *zeer gerust*, met zinspeling op den zalm, die als hij in het net geraakt is, zich, zoo lang men het niet optrekt, stil houdt, en als 't ware rustig zijn lot verbeidt.

Het is het neusje van den zalm/ overdragtelijk: *het beste van zijne soort*.

Z O G

Hij zag een zog hoor een tartelduif aan. *Zie vogel*.

Wat de zog misdaan heeft/ moeten de biggen misgelden: *de mindere moeten dikwijls voor de meerdere boeten*.

Als men de zog in den nek kittelt/ gaat zij in het slijk liggen: *als men het gemeen wel doet, openbaart het zijn' waren aard*.

Z W A A N.

Een zwaan heeft hare pluimen zoo wel van doen/ als een musch haaz heren: *die meer rijkdom en inkomsten bezit, heeft doorgaans meerder omslag, en grooter onkosten te doen, dan geringeren*.

Hij zingt zijn' zwanenzang. Men vertelt, dat de zwaan, als zij sterven gaat, zingt, en dus is de overbrenging *op iemand, die zich voor zijn' dood nog eens laat hooren*, zeer natuurlijk.

Z W A L U W.

't Is een naakte zwaluw: *een arm behoeftig mensch.*
 Eene zwaluw maakt geen zamez: *men kan uit een enkel geval niet tot het geheel besluiten.*

Z W I J N.

Hij is een zwijn / zegt men wegens, de gulzigheid van dit beest, van *een vraat of dronkaard.*

Het is een morsig zwijn: *een vuil mensch.*

Hij leezt padrien looz de zwijnen: *hij verspilt kostelijke dingen aan onwaardige voorwerpen.*

Wie zich onder den draf mengt / dien eten de zwijnen / is een Spreekwoordelijke waarschuwing, *om zich niet met iedereen in te laten*, door vader J. CATS, aan de jufferschap, of laat ons liever schrijven, aan alle meisjes gerigt.

AANTEKENINGEN.

1.

Wij geven dit, voor hetgeen het is, namelijk eene loutere gissing. Mogelijk zou men hier en daar nog wel meer vinden, 't welk haar aannemelijk maakt. Althans zweefde ons, onder het schrijven eene plaats uit VONDEL voor den geest, die er voor schijnt te pleiten; doch wij hebben dezelve tot nu toe, niet kunnen vinden, om haar hier aan te wijzen.

2.

Addergebroedsel is in onze taal gebruikelijk, maar niet op waarheid gegrond. De *adder* werpt toch hare jongen, terwijl de slangen eijeren leggen, en dezelve toedekken, tot dat zij uitgebroeid zijn.

3.

Men heeft dit Spreekwoord ook wel in een' Staatskundigen zin genomen, betrekkelijk het laten ontvlugten van NAPOLEON van *Elba* naar *Frankrijk*, en zou ook op andere dergelijke gevallen kunnen worden toegepast.

4.

W. BILDERDIJK schrijft in zijne *aanteekeningen* op

Hooft, D. III. bl. 165, wat de spreekwijze somtijds aanduidt; doch niet vanwaar zij moet worden afgeleid.

5.

Verg. N. VAN DER HULST, Vaderl. Spreekw. 1^e St. bl. 23, 24.

6.

De in de vorige aantekening vermelde schrijver, geeft er, op het slot van het genoemde stukje, bladz. 68 — 70, de volgende verklaring van:

't Was winter en de lucht was guur; 't was vinnig koud,
 Toen *Louwtje* de eijerboer, eer nog het zonlicht daagde,
 Zich naar de stad begaf, waar 't volkje zich onthoudt,
 Dat altoos naar zijn waar met zoo veel geestdrift vraagde.
 Terwijl de felle vorst zijn leden deed verstijven,
 Moest hij de kroeg voorbij, waar bolle *Tijsje* woont,
 Wiens kagchel, rood gestookt, het schamel volkje troont,
 Om door een ruime teug de zorg te doen verdrijven.
 De boer had kruis noch munt; maar echter treedt hij binnen,
 Vraagt, half verkleumd, een slok en schuift zich bij den haard;
 Het teugje doet hem goed, verlevendigt zijn zinnen;
 Nog vraagt hij om een slok: zegt, lagchend, tot den waard:
 Hoor *Tijs*, 'k heb nu geen geld, straks zal ik u betalen,
 Wanneer ik naar de stad mijn oij'ren heb gebracht.
 Neen, kinkel! fostert *Tijs*, u zal de drommel halen;
 Ik heb zoo menig een vergeefs weerom gewacht,
 Die zoet en vol vertrok; maar nooit is weergekomen,
 Ik heb bij hoog en laag een vast besluit genomen,
 Die zuipt en niet betaalt, dat zweer ik bij het kruis,
 Komt, wie hij wezen moog, niet straff'loos uit mijn huis.
 De goede *Louw*, met regt, beledigd door dat woord;
 Duwt onzen hospes toe, vrij vinnig en verstoord:
 Hoor *Tijs*, je zegt te veel, 'k heb niemand ooit bedrogen,
 Denk, dat geen eerlijk man dat zwetzen kan gedongen;

Wect, dat ik u niet vrees; maar 'k wil geen moeite of twist,
 Kom, 'k zal u van mijn waar een half douzjntje geven,
 Dan, dunkt mij, is het wel; dan zijn wij dubbel even.
Kies eij'ren voor uw geld, dan is de zaak beslist.
 Maar *Tijs*, voor rede doof, vaart voort met razen, schelden;
 Schreeuwt met een hoesche stem: neen, boer! dat zal niet gaan,
 Waar is uw geld? betaal, of 't zal jouw bakkes gelden,
 Ik zal je bont en blaauw en lam en kreupel slaan.

Intusschen was de kring der drinkebroers vermeerd,
 Die 't schraal verdiende loon gedeelt'lijk hier verteert,
 Die 't einde van die grap met ongeduld verwachtte;
 Dan om den kleinen boer, dan weer om *Tijsje* lachtte.
 Halon, roept *Tijs*, *tien cents*, betaal, het moet er zijn,
 En vult in woeste drift, een glas met brandewijn;
 Hij stampvoet op den grond, het glas heeft in zijn handen;
 Terwijl in 't woest gelaat zijne oogen vonklend branden,
 Schreeuwt hij: ik drink den dood, met eeden zonder tal;
 Als ik in plaats van geld zijn *eij'ren nemen* zal.
 Maar *Louw*, hoe zacht van aard, schijnt ook in 't vuur te raken:
 Dat razen, roept hij uit, is kinderspel, niets meer;
 Wij zullen goed en kort de zaak ten einde maken,
Tijs, zoo ge een kerel zijt, een vent van deugd en eer,
 Kom aan, ik ben je man, op mij kunt ge u verhalen,
 Sla toe, ik wagt u af! Daar *Tijs* nog schijnt te dralen,
 Hitst de ongestuime klub den dronken hospes aan;
 Om dezen kleinen boer dat snoeven af te leeren.
 Hoe! schreeuwt men, durft gij niet? hoe! laat gij u trotseren?
 Gij zweert, en vloekt en dreigt, en durft niet toe te slaan.

Daar stuift de hospes op, in razernij en woede,
 En vliegt naar onzen *Louw*, maar 't boertje zet zich schrap,
 En wijkt geen enklen duim; wacht *Tijs* in koelen bloede
 En geeft hem, toen hij dreigde, een zoo geduchte klap,
 Dat onze hospes schreeuwt en draait en suizenbolt,
 En zwijmend en bebloed in 't voetzand nederrolt.

Nu is er, zoo als 't gaat, een algemeen geschater,
 Een ieder heeft het druk. een ieder roert den snater.
 Dat hoortje is eerst een vent! zoo roept men overluid,
 En lucht met schamp'ren hoon, den bollen hospes uit,
 Sta op roept onze *Louw*, nog eens moet gij 't herhalen,
 Of zal ik mijn gelach met *eij'ren* u betalen?
 Zoo neen, 'k ben weer uw man. *Tijs* tot den dood ontsteld,
 Vroest voor den tweeden klap: *kies* *eij'ren* voor zijn geld.

7.

De genoemde sterrekundigen merkten op, dat deze star, omtrent gemelden tijd, bij de zon, of met haar in Conjunctie kwam, en daardoor, omtrent een maand lang, in het zonnelicht zoodanig verdween, dat zij onzichtbaar werd. Hierdoor kwamen zij op het denkbeeld, dat zij invloed maakte op de groote hitte, welke dan dikwijls ondervonden werd. Een denkbeeld, 't welk nog bij velen stand houdt, doch ten eenenmale ongerond is, zoo als voor ongeletterden zeer bevattelijk bewezen wordt in N. СНОМЕЛС, *Huishoudelijk woordenboek* op het woord *hondsdagen*.

8.

Verg. L. LEMNIUS, *de miraculis occultis naturae*
 Franc. MDCLV p. 167.

9.

Het Spreekwoord is dus wel niet uit het *dierenrijk* ontleend, doch daar het er doorgaans toe gebragt wordt, dienden wij het hier op te nemen. Of intusschen het fabrikaat *kat in den zak* zijn' naam niet verschuldigd zal zijn aan bedrog jegens een bontwerker, wien men b. v. voor een *haas* een *kat* in den zak te koop vent, is ons bij nader inzien, niet onaannemelijk voorgekomen.

10.

De fabel is oorspronkelijk van Esopus, en men ziet er door bevestigd, van welk een belang het is, bij de behandeling onzer Spreekwoorden, waar het noodig is, met de Ouden te raadplegen.

11.

W. BILDERDIJK heeft hierover in *zijne nieuwe verscheidenheden* iets in het midden gebragt 't welk wij niet regt begrijpen en ons voorkomt tot de verklaring niets bij te dragen. Mogelijk zal men de onze wat *te gezocht* vinden, maar wij kenden niets beter.

REGISTER

DER

SPREEKWOORDEN

EN

SPREEKWOORDELIJKE ZEGSWIJZEN,

uit het Dierenrijk ontleend

DIE BEHANDELD ZIJN.

	Bladz.
<i>Aan de kat of poes komt een graatje toe . . .</i>	25.
— <i>een goed visscher ontglipt wel een aal . . .</i>	2.
— <i>wel gevoederde rammen jeuken de horens.</i>	77.
<i>Al zouden de kraaijen het uitbrengen . . .</i>	58.
<i>Alle baat helpt, zei de muis, en zij waterde in de zee.</i>	64.
— <i>hanen moeten een kam hebben</i>	26.
<i>Als apen hoog willen klimmen, ziet men hun naakte billen</i>	5.
— <i>de boeren slapen, waken de ganzen . . .</i>	24.
— — <i>oude honden blaffen, is het tijd dat men uitziet</i>	36.

	Bladz.
<i>Als de gierigaard vrolijk is, danst de kemel.</i>	50.
— — <i>herder doolt, dolen de schapen.</i> . . .	80
— — <i>kat van huis is, hebben de muizen vrij loopen (ook wel knaauwen).</i> . . .	46.
— — <i>katten muizen miaauwen ze niet.</i> . . .	48.
— — <i>wolf oud wordt, reijen hem de kraai- jen.</i>	97.
— — <i>muis zat is, is het meel bitter.</i> . . .	63.
— <i>God een' mensch plagen wil, dan bijt hem wel een muis dood.</i>	63.
— <i>een muis (ook wel luis) in den meelzak gevallen is, meent zij dat zij de mole- naur zelf is.</i>	63.
— <i>er een schaap over den dam is, volgen de anderen.</i>	79.
— <i>men roept: gus! dan meent men al de hoenders.</i>	31.
— — <i>den hond jonker heet, dan wil men hem hangen.</i>	34.
— — <i>de kat op het spek bindt, wil zij niet eten.</i>	47.
— — <i>de zog in den nek killell, gaat zij in het slijk liggen.</i> ,	99.
— <i>'t hammetje gekloven is, is 't sparen gedaan.</i>	28.
— — <i>lukt kalft de os.</i>	67.
— <i>twee honden vechten om een been, loopt de derde er meê heen.</i>	35.
<i>Apen bij apen, en meerkatten bij meerkatten.</i>	3.
<i>Beter door een ezel gedragen, dan door een paard in 't zand geslagen.</i>	21.

	Bladz.
<i>Beter een half ei dan een leege dop</i>	23.
— — <i>jaar op een goed paard gereden , dan zijn gansche leven op een ezel .</i>	71.
— <i>éene vogel in de hand dan tien in de lucht</i>	91.
<i>Beveel (commandeer) je honden en blaf zelf .</i>	37.
<i>Blaauwe duiven krijgen blaauwe jongen . .</i>	13.
<i>Daar is een zwarte kat tusschen gekomen . .</i>	46.
— — <i>kat noch muis overgebleven</i>	47.
— <i>men 't minst verwacht , springt de haas uit de gracht</i>	27.
— <i>schuilt een adder in het gras</i>	6.
— — — <i>slang onder 't loof</i>	81.
— <i>steken veel ezels in één vos alleen . .</i>	93.
— <i>was anderhalf man en een paardshoofd .</i>	71.
— <i>zal geen haan naar kraaijen</i>	26.
<i>Dat dankje de poes</i>	74.
— <i>de windhond een langen stuart heeft komt hem van zijn geslacht</i>	96.
— — <i>zog misdään heeft , moeten de biggen misgelden</i>	99.
— <i>gij aan de muis geven zoudt , geef dat aan de kat en maak van den nood eene deugd</i>	46.
— <i>hangt als een koe in een kersenboom . .</i>	54.
— <i>is de kat de kaas bevolen</i>	47.
— — <i>een luizige kamer</i>	60.
— — — <i>nest van een huis</i>	65.
— — <i>geen kattedrek</i>	48.
— — <i>het regte eijereten niet</i>	17.
— <i>komt uit geen schaapshoofd</i>	79.

	Bladz.
<i>Dat muisje zal een staart hebben</i>	64.
— <i>wete hem de hond dank</i>	31.
— <i>zal hem geen windeijeren leggen</i>	18.
<i>De aap gooit de kastanjes in het vuur en laat</i>	
<i>ze er de kat uithalen</i>	3.
— <i>bot is vergald</i>	11.
— <i>brak doelt op den haas, de wind behoudt</i>	
<i>het aas</i>	12.
— <i>druiven zijn zuur sprak de vos, maar hij</i>	
<i>kon er niet bij</i>	94.
— <i>een slaat op de haug en de andere heeft</i>	
<i>het nest</i>	65.
— <i>eene kraai bijt den andere geen oogen uit .</i>	57.
— — — <i>zit gaarne bij den anderen . . .</i>	—
— <i>ekster kan haar huppelen niet laten . . .</i>	20.
— <i>ezels kraauwen elkander</i>	21.
— <i>gans blaast wel, maar bijt niet</i>	23.
— <i>ganzen gelooven niet, dat de kiekens hooi</i>	
<i>eten</i>	—
— <i>hen is uitgelegd</i>	30.
— — <i>leeft nog al heeft ze de pip</i>	—
— <i>hennen leggen gaarne waar zij een ei zien .</i>	—
— <i>hond is dol</i>	31.
— — <i>zit op zijn tas</i>	—
— <i>kat die het spit (ook wel gebraad) likt</i>	
<i>moet men het spek niet vertrouwen . . .</i>	47.
— — <i>muist best, als zij jongen heeft . . .</i>	—
— — <i>zal met zijn leege maag niet weg loo-</i>	
<i>pen</i>	—
— — <i>kan het muizen niet laten</i>	48.
— — <i>kijkt den vogel uit den boom</i>	43.

	Bladz.
<i>De koe trekt haar melk op</i>	51.
— — <i>weet niet, waar haar de staart toe dient, voor dat zij die kwijt is . .</i>	53.
— — <i>wil niet over de brug</i>	—
— — <i>is nooit zoo bont, als zij wel geschilderd wordt</i>	54.
— <i>koeijen eten met vijf monden</i>	53.
— <i>monnik preekte dat men niet stelen mogt en hij zelf had de gans in zijn schapulier</i>	23.
— <i>mot is in zijn maag</i>	62.
— — — <i>dien winkel</i>	—
— <i>mug vliegt zoo lang om de kaars, tot dat zij zich brandt</i>	—
— <i>muis is in de val</i>	63.
— <i>nijvere spin heeft een groot weefsel . . .</i>	83.
— <i>paarden die den haver het meest verdienen krijgen dien het minst . .</i>	71.
— — — <i>stonden als lammeren</i>	72.
— <i>poes is er mee heen</i>	74.
— <i>rups dient in de pop gedood</i>	78.
— <i>schapen moeten zich wonder wel voorzien, waar de wolf regter is</i>	97.
— <i>slak komt er zoo wel met kruipen als een haas met loopen</i>	81.
— <i>spiering doet den kabeljauw afslaan . .</i>	82.
— <i>stoutste wezels zuipen de eijeren uit . .</i>	95.
— <i>veren sieren den vogel</i>	88.
— <i>vogel is gaarne waar hij gebroeid is . .</i>	91.
— — — <i>gevolgen</i>	—
— <i>vogeltjes, die zoo vroeg zingen, eet de kat op den dag</i>	92.

	Bladz.
<i>De vos wil kluzenaar worden</i>	93.
— — <i>en de kraan hebben elkander te gast</i>	—
— <i>wolf zal zijn vacht wel houden, maar het schaap moet gestroopt zijn</i>	96.
— — <i>eet wel een geteld schaap</i>	97.
— — <i>is in 't net geruikt</i>	—
— <i>woorden zijn goed, zei de wolf, maar ik kom in 't dorp niet</i>	96.
<i>Dek toe den pot, daar is paling in</i>	73.
<i>Die arme wormen</i>	98.
— <i>de eijeren hebben wil, moet het kakelen der henne dulden</i>	19.
— <i>een goed vischje heeft, mag het wel in den ketel houden</i>	89.
— <i>honden wil leiden, moet ka n en p n verbeiden</i>	36.
— <i>koe geeft veel melk</i>	51.
— <i>koetjes loopen in mijne weide</i>	55.
— <i>lamp brandt luizig</i>	60.
— <i>met honden omgaat, krijgt vlooyen</i>	36.
— — <i>wolven omgaan wil, moet mede huilen.</i>	97.
— <i>pleit om een koe geeft er een toe</i>	52.
— <i>verder wil dan zijn paard kan, die zitte af en ga te voet</i>	71.
— <i>vogel pikt een graantje te veel</i>	92.
<i>Doodde honden bijten niet.</i>	36.
<i>Een aap blijft een aap, al draagt hij een gouden ring</i>	2.
— <i>aap is gaauw, maar nog gaanwer, die hem vangt</i>	3.
— — <i>een paap en een wetsteen, komen zeer wel overeen</i>	5.

Bladz.

<i>Een arm man sterft zijn koe, een rijk man</i>	
<i>zijn kind</i>	51.
— <i>arend teelt geen duiven</i>	7.
— <i>— vangt geen vliegen</i>	—
— <i>blaffende hond bijt nog niet</i>	34.
— <i>enkele bonte kraai, maakt geen kouden</i>	
<i>winter.</i>	57.
— <i>ezel stoot zich geen tweemaal aan den-</i>	
<i>zelfden steen</i>	22.
— <i>gegeven paard moel men niet in den bek</i>	
<i>zien</i>	70.
— <i>gehuurd paard en eigene sporen maken</i>	
<i>horte mijlen.</i>	—
— <i>goed paard is zijn voeder waard</i>	71.
— <i>goede waterhond onziet geen morsige</i>	
<i>sloot</i>	32.
— <i>haas bespringt ook wel een leeuw als hij</i>	
<i>op 't gijpen ligt</i>	27.
— <i>— waar men geen loop in ziet, en</i>	
<i>vangt een goede weiman niet</i>	—
— <i>hond aan een been kent geene vrienden .</i>	32.
— <i>— zou dat zijn moer niet geven. . . .</i>	31.
— <i>jong ooi en een oude ram, daar komt</i>	
<i>jaarlijks een lam van</i>	65.
— <i>kind zou merken, dat een kalf een beest</i>	
<i>is</i>	42.
— <i>klein vogeltje in een klein nestje rustig</i>	
<i>leeft, daar menige grootere vogel, in</i>	
<i>zijn groot nest van onrust heeft</i>	92.
— <i>krul meer dan een varkensstaart</i>	87.
— <i>magere luis bijt scherp</i>	59.

	Bladz.
<i>Een nachtegaal is er maar een beest bij . . .</i>	65.
— <i>ongelegd ei een onzeker ei</i>	14.
— <i>open pot of open kuil, daarin steekt ligt de hond zijn muil</i>	33.
— <i>oud paard jaagt men aan den dijk . . .</i>	69.
— <i>oude bok lust nog wel een groen blaadje .</i>	10.
— — <i>wolf is wel gerucht gewoon . . .</i>	97.
— <i>paard met vier pooten struikelt wel . .</i>	69.
— <i>rat die zemelen eet, deugt bij het meel niet</i>	77.
— <i>rups op de kool, een hoer in huis . . .</i>	78.
— <i>schurftig schaap maakt er velen . . .</i>	79.
— <i>snoepende kat wordt ligt gevat</i>	47.
— <i>varken sterft van geen vuile maar wel van een leegen trog</i>	87.
— <i>vliegende kraai vangt altijd wat . . .</i>	57.
— <i>vos verliest wel zijne haren, maar niet zijne streken</i>	93.
— <i>zwaan heeft hare pluimen zoo wel van doen, als eene musch haar veren . . .</i>	99.
<i>Éene zwaluw maakt geen zomer</i>	100.
<i>Eens anders ham, een eigen mes</i>	28.
<i>Eer 't gras gewassen is, is het paard dood .</i>	72.
<i>Elk mag loopen zoo als hij wil, maar hij houde zijn tred, hij slachte den ezel . .</i>	21.
— <i>vogeltje zingt zoo als het gebekt is . .</i>	91.
— <i>waant, dat zijn uil een valk is . . .</i>	84.
<i>Er gaan veel tamme schapen in één hok . .</i>	79.
— <i>is spoor noch hoefslag van te vinden . .</i>	30.
— <i>kan geen luis over zijn lever loopen . .</i>	59.
— — — <i>vogel voorbij vliegen, of hij moet er een veer van hebben</i>	92.

Bladz.

<i>Er komen meer kalfsvellen dan ossenhuiden</i>	
<i>ter markt</i>	42.
<i>— zijn meer hondjes, die blom heeten . . .</i>	37.
<i>— — wolven op den weg</i>	98.
<i>Gebraden duiven vliegen niet in de lucht . .</i>	13.
<i>Gekoppelde schapen verdrinken</i>	80.
<i>Geld of boter bij den visch</i>	89.
<i>Gelukkig als de ooijevaar u toevliegt, om-</i>	
<i>gekeerd, als het anders is</i>	66.
<i>Goeden dag u allen! zei de vos, en hij kwam</i>	
<i>in het ganzenhok</i>	94.
<i>Groote visschen springen uit den ketel . . .</i>	89.
<i>Gij zult er van hebben, zoo ik u op de huid</i>	
<i>kom. De huid jeukt u, geloof ik; en de</i>	
<i>vijand kreeg lustig op zijn huid</i>	41.
<i>Half en half, zoo als men de leeuwjes scheert .</i>	59.
<i>Haring in 't land, de Doctor aan kant . . .</i>	29.
<i>Hebt gij een vos rondom uw slot, zoo sluit</i>	
<i>terdeeg uw hoenderkot</i>	94.
<i>— — niet geweten, dat groote visschen</i>	
<i>de kleine eten</i>	89.
<i>— — ooit zulk een bok gezien</i>	10.
<i>Heeft de droes (de duivel) het paard, hij</i>	
<i>neme ook den toom er bij</i>	71.
<i>Het bekomt hem als den hond de worst . . .</i>	32.
<i>— eerste gewin is katten gespin</i>	49.
<i>— gaat als eijeren uit de mand</i>	19.
<i>— — den kreeften gang</i>	58.
<i>— — — slakken gang</i>	81.
<i>— geitje loopt zoo dikwijls in de kool tot</i>	
<i>dat het zijn vacht laat</i>	25.

	Bladz.
<i>Het gelijkt als het eene ei het andere . . .</i>	17.
— <i>hammetje is gekloven.</i>	28.
— <i>hinkende paard komt achter aan . . .</i>	68.
— <i>is ul van 't varken, de koe is op . . .</i>	86.
— — <i>beter een vink geplukt dan ledig ge-</i> <i>zeten</i>	88.
— — <i>den eenen hond leed, dat de andere</i> <i>in de keuken loopt</i>	32.
— — <i>een arme muis, die maar één hol heeft.</i>	63.
— — — <i>assurante teef</i>	84.
— — — <i>leer op sokken</i>	8.
— — — <i>boekworm</i>	98.
— — — <i>domme ezel</i>	21.
— — — — <i>ook wel een regte os. . .</i>	67.
— — — — <i>dood paard aan een boom gebonden.</i>	72.
— — — — <i>duifje zonder gal</i>	13.
— — — — <i>gek schaap.</i>	79.
— — — — <i>geldwolf</i>	96.
— — — — <i>gozd, geduldig of onnozel schaap.</i>	78.
— — — — <i>haan met een dubbele kam . . .</i>	26.
— — — — — <i>kam en sporen.</i>	—
— — — — — <i>af ook wel haantje.</i>	—
— — — — <i>hond, had hij maar een staart .</i>	34.
— — — — <i>kalf Mozes</i>	41.
— — — — <i>kameleon</i>	43.
— — — — <i>kat-aas</i>	48.
— — — — <i>kwaadaardig serpent</i>	80.
— — — — <i>mager bestje.</i>	9.
— — — — <i>morsig zwijn</i>	100.
— — — — <i>naakte zwaluw</i>	100.
— — — — <i>nachtegaaltje op de peluw . . .</i>	65.

	Bladz.
<i>Het is een nijdige spin</i>	82.
— — — <i>olijk ratje</i>	77.
— — — <i>ongelikte beer</i>	7.
— — — <i>paauw of eene paduwin</i>	72.
— — — <i>regte reu</i>	78.
— — — — <i>uil</i>	84.
— — — <i>roode vos</i>	93.
— — — <i>rups van een kind</i>	78.
— — — <i>steiloor</i>	83.
— — — <i>stoute- een schrandere- een slim-</i> <i>me- ook wel een ongeluks vogel</i>	91.
— — — <i>vischje buiten het kroost</i>	90.
— — — <i>vlasvink</i>	88.
— — — <i>vuile hond</i>	35.
— — — <i>weerwolf</i>	91.
— — — <i>wille raaf</i>	76.
— — — <i>worm</i>	98.
— — — <i>ijzer varken</i>	87.
— — — <i>er vischje spring in</i>	90.
— — — <i>geen kat om zonder handschoenen aan</i> <i>te tasten</i>	46.
— — — <i>weer om hond of kat uit te ja-</i> <i>gen</i>	33.
— — — <i>goed, dat kwade koeijen korte horens</i> <i>hebben</i>	55.
— — — <i>haring voor St. Jun</i>	29.
— — — <i>hem als een goede melkte (melk ge-</i> <i>gevende) koe geweest</i>	51.
— — — <i>het neusje van den zalm</i>	99.
— — — <i>katjesspel</i>	48.
— — — <i>halverliefde</i>	42.

	Bladz.
<i>Het is koekoek ééne zang</i>	56.
<i>— — kwaad hazen met trommels vangen</i>	28.
<i>— — maar aperij, apenspel of volmaakt apenspel.</i>	3.
<i>— — — een mossel krijg</i>	61.
<i>— — moeijelijk honden te leeren blaffen.</i>	35.
<i>— — op een oor na gevild</i>	67.
<i>— — rozen voor de varkens gestrooid.</i>	87.
<i>— — te vergeefs fluiten als het paard niet p n wil.</i>	69.
<i>— — voor de ganzen niet gebrouwen</i>	24.
<i>— — — — kat.</i>	43.
<i>— — waarlijk geen kippen huishouden</i>	51.
<i>— — zoo vol als een ei</i>	16.
<i>— kan gebeuren, dat de koe een haus vangt in een naauw straatje</i>	53.
<i>— oog van den meester maakt de paarden vet, en dat van het vrouwtje de kamers net</i>	72.
<i>— paard is van zessen klaar</i>	69.
<i>— pak moet naar den kemel zijn, of het draagt lastig</i>	50.
<i>— schaap, dat in de weide is, zoekt de beste kruiden</i>	79.
<i>— — — — het arme schaap</i>	—
<i>— schip is met man en muis vergaan</i>	63.
<i>— schort hem waar men de ossen bolt</i>	67.
<i>— vreemde koetje likt het vreemde kalfje niet</i>	55.
<i>— zal er honden</i>	37.
<i>— — gebeurd zijn, toen de koe Bartel heette</i>	53.
<i>— zijn hondsdagen</i>	34.

	Bladz.
<i>Het zijn luistervinken</i>	88.
— — <i>vrienden als elefanten</i>	21.
— — <i>vogels van eenerlei veren</i>	92.
— — <i>wolven in schaapsvellen</i>	98.
<i>Hoe erg de apen ook zijn, zij kunnen de</i>	
<i>vossen niet bedriegen</i>	3.
— <i>komt het half bij zijn maat</i>	42.
— <i>schooner aap hoe leelijker jongen</i>	2.
— <i>schurfter schaap hoe harder geblaat</i>	79.
<i>Honger drijft den wolf uit het bosch</i>	97.
<i>Houdt uw muil! botmuil, melkmuil</i>	62.
<i>Hij acht hem als een hond</i>	34.
— <i>behandelt hem hondsche</i>	38.
— <i>belooft hem koeijen met gonden hoornen</i>	53.
— <i>bewaart zijn nest wel</i>	65.
— <i>blaas als een schaap</i>	79.
— <i>bijt als, of gelijk de hond naar of op</i>	
<i>den steen</i>	33.
— — <i>reuen en</i>	78.
— <i>doet een hazenslaapje</i>	27.
— — — <i>muizenmaaltijd</i>	64.
— <i>drijft op zijne eigene wieken</i>	95.
— <i>eet als een wolf</i>	96.
— — <i>het met huid en haar op</i>	40.
— <i>gaat als op eijeren</i>	20.
— — <i>met de kippen (hoenders) vroeg op</i>	
<i>stok</i>	51.
— <i>geeft een ei, om een kuiken weer te</i>	
<i>krijgen</i>	16.
— <i>haalt het paard van Troje in</i>	70.
— — <i>hem de huid over de ooren</i>	40.

	Bladz.
<i>Hij haalt met een anders pooten de kastan-</i>	
<i>jes uit 't vuur</i>	75.
— — — <i>oude koeijen uit de sloot</i>	54.
— — — <i>hangt den gebraden haan uit</i>	26.
— — — <i>heeft dat weg, als of 't een hond hem</i>	
<i>gebeten had.</i>	37.
— — — <i>de hondsschoenen aangetrokken</i>	34.
— — — <i>koe bij de horens.</i>	51.
— — — <i>schapen gewacht (ook wel ge-</i>	
<i>weid) om de keutels</i>	80.
— — — <i>den aap beet, ook wel een vetten</i>	
<i>aap geërfd</i>	5.
— — — — <i>in zijn mouw</i>	4.
— — — — <i>papegaai geschoten</i>	73.
— — — — <i>een geheugen als een garnaal.</i>	24.
— — — — <i>gezigt als een aap, of een regt</i>	
<i>apen-gezigt,</i>	2.
— — — — <i>gladden aal bij den stuart</i>	1.
— — — — <i>kalf gemaakt</i>	41.
— — — — <i>in 't lijf.</i>	—
— — — — <i>kravi geschoten</i>	57.
— — — — <i>mier aan hem.</i>	60.
— — — — <i>snee in zijn oor.</i>	67.
— — — — <i>snoek gevangen</i>	82.
— — — — <i>wiltje gevangen of geknapt</i>	85.
— — — — <i>er een veër, of wel zijne veren ge-</i>	
<i>gelaten.</i>	88.
— — — — <i>het hoofd vol spinnewebben.</i>	82.
— — — — <i>huppelen van drie geiten</i>	24.
— — — — <i>nest niet, die het weet, maar</i>	
<i>die het rooft</i>	65.

	Bladz.
<i>Hij heeft het schaapje lief</i>	79.
— — — <i>zoo vast als een hand vol vliegen</i>	90.
— — — <i>hem of haar zoo lief, als een oud paard zijn moer</i>	69.
— — — <i>kind noch kraai.</i>	58.
— — — <i>lang voor de honden geloopt</i>	36.
— — — <i>muizen nesten in het hoofd.</i>	64.
— — — <i>onder eenandermans duivengesloten.</i>	13.
— — — <i>oojjevaars beenen</i>	66.
— — — <i>vrij wat op zijn horens</i>	39.
— — — <i>wespen in den kop.</i>	95.
— — — <i>zijn horens nog niet afgestooten.</i>	39.
— — — — <i>kalfsklaauwen afgeloopt</i>	42.
— — — — <i>koetjes op het drooge</i>	55.
— — — — <i>pen in adderspog gedoopt</i>	6.
— — — — <i>schaapjes op het drooge</i>	79.
— — — <i>helpt de ratten aan het spek</i>	78.
— — — <i>hem op het paard</i>	68.
— — — <i>houdt hem den bek open.</i>	9.
— — — <i>huilt met de wolven, waarmede hij in het bosch is, en blaast met de schapen in het veld</i>	97.
— — — <i>is aan een ram gekoppeld</i>	77.
— — — <i>als een paard zoo sterk.</i>	68.
— — — <i>altijd de bok der zonde.</i>	10.
— — — <i>bang voor zijn huid</i>	41.
— — — <i>bek af.</i>	9.
— — — <i>bekend als de bonte hond</i>	33.
— — — <i>daar, als een aap in een garenwinkel</i>	5.
— — — <i>de kalverliefde door</i>	42.
— — — <i>kat die de kustanjes uit het vuur hualt</i>	47.

	Bladz.
<i>Hij is de uil</i>	84.
— — <i>een goed kalf</i>	41.
— — — <i>haan op zijn eigen mesthoop</i>	26.
— — — <i>horendrager</i>	38.
— — — <i>kalf</i>	41.
— — — <i>muggenzifter</i>	62.
— — — <i>oude putter</i>	76.
— — — <i>regt addergebroedsel</i>	6.
— — — <i>regte buffel</i>	12.
— — — — <i>schapenkop</i>	79.
— — — <i>schurftig schaap</i>	—
— — — <i>zwijn</i>	100.
— — — <i>er als een hond aan den band</i>	35.
— — — <i>gezien als een varken in een Joden keuken</i>	86.
— — — <i>mede gekattestaart</i>	49.
— — — <i>zoo aangenaam, als een hond in een kegelspel</i>	35.
— — — — <i>mal mede als een aap met zijn jongen</i>	2.
— — <i>gejaagd als een hen, die een ei moet leggen</i>	30.
— — <i>goed; maar was hij een vischje, men zou het hoofdje voor de kat werpen</i>	89.
— — <i>hondsch gierig</i>	38.
— — <i>in zijn wiek geslagen of geschoten</i>	95.
— — <i>niet zoo dom als een schaap</i>	78.
— — <i>nu regt op zijn koeweide</i>	55.
— — <i>of blijft een schaap</i>	79.
— — <i>op de eijeren betrapt</i>	19.
— — <i>op zijn Apostelspaarden gekomen</i>	72.

	Bladz.
<i>Hij is spoedig op zijn paard</i>	71.
— — <i>stijf in den bek</i>	9.
— — <i>trotsch als een koetspaard</i>	68.
— — <i>uit de luizen</i>	59.
— — <i>van Duinkerken ten haring gevaren</i>	29.
— — — <i>geen goede eijeren gezet</i>	20.
— — — <i>geld voorzien, als een pad van</i> <i>veren</i>	73.
— — — <i>het hondje gebeten</i>	37.
— — — — <i>kalfje genezen</i>	43.
— — <i>visch noch vleesch</i>	88.
— — <i>vogelvrij verklaard</i>	92.
— — <i>zoo arm als de mieren</i>	60.
— — — <i>bung als een haas</i>	27.
— — — — <i>wezel</i>	95.
— — — <i>blind als een mol</i>	61.
— — — <i>dartel als een jonge hond</i>	35.
— — — <i>dom als het achtereind van een koe</i>	54.
— — — <i>dood als een pier</i>	74.
— — — <i>doof als een kwartel</i>	58.
— — — <i>gerust als een zalm</i>	98.
— — — <i>haal als een rat</i>	77.
— — — <i>kwaad als een spin</i>	82.
— — — <i>ligt als een veer</i>	87.
— — — <i>mager als een luis</i>	59.
— — — <i>mak als een schaap</i>	79.
— — — <i>schaaps niet</i>	—
— — — <i>stil als een muis</i>	64.
— — — <i>stom als een eend</i>	14.
— — — <i>vet als een slak</i>	81.
— — — <i>vol ondeugd, als een ei vol zuivel</i>	16.

Bladz.

<i>Hij is zoo vlug als een vogeltje, dat koe heet.</i>	54.
— — — <i>wijs als Salomo's kat, die van wijs-</i> <i>heid de pooten brak . . .</i>	47.
— — — — <i>zeven dollie koeijen . . .</i>	54.
— — — <i>ziek als een kat</i>	44.
— <i>jaagt den hond uit, en loopt zelf mede .</i>	34.
— <i>kan geen veer van den mond blazen. . .</i>	87.
— — <i>wel met de konijnen door de traliën</i> <i>eten</i>	56.
— — — <i>twee ruggen uit een varken snijden.</i>	86.
— — <i>zijne ooren schudden, dat zij klappen.</i>	66.
— <i>kent geen schooner ei dan 't geen hij zelf</i> <i>legt.</i>	17.
— <i>kiest eijeren voor zijn geld.</i>	18.
— — <i>het hazenpad.</i>	27.
— <i>klapt als een ekster</i>	20.
— — — — <i>papegaaï</i>	73.
— <i>knijpt de kat in den donker</i>	44.
— <i>komt nu regt op zijn eijeren</i>	19.
— — <i>pas uit den dop.</i>	13.
— <i>koopt kat in den zak.</i>	45.
— — <i>zeven eijeren en geeft er acht weer.</i>	20.
— <i>kraauwt den os, waar hij hem bollen wil.</i>	67.
— <i>krimpt als een aal</i>	2.
— <i>kruipt als een slak</i>	81.
— — — <i>in zijn schelp.</i>	80.
— <i>kijkt als een kat in een vreemd pakhuis .</i>	44.
— — <i>de kat uit den boom</i>	43.
— <i>laat de ooren hangen.</i>	67.
— — — <i>wieken hangen</i>	95.
— — — <i>den beer los</i>	8.

	Bladz.
<i>Hij laat den hond hinken</i>	32.
<i>— — hem op zijne eijeren zitten</i>	18.
<i>— lacht als een paard dat bijten wil</i>	71.
<i>— leeft of is zoo gezond, als een visch in het water</i>	89.
<i>— liep als een haas weg</i>	27.
<i>— ligt lung op zijn nest</i>	65.
<i>— loopt als de kat om den heeten brei</i>	44.
<i>— — een hondendrafje</i>	37.
<i>— — met gescheurde ooren</i>	67.
<i>— — weg als een hond met den staart tusschen zijn pooten</i>	33.
<i>— lijkt wel een noordschen bok</i>	10.
<i>— maakt aapjes.</i>	6.
<i>— — bokkensprongen.</i>	10.
<i>— — het van eijeren, die uitloopen</i>	19.
<i>— — van een vlieg een olifant</i>	90.
<i>— meende om zijn staart te springen</i>	83.
<i>— — zijn eitje hier neer te leggen</i>	20.
<i>— metselt de kat in den kelder</i>	44.
<i>— moet prikken eten</i>	75.
<i>— muist goed</i>	64.
<i>— neemt het huis op zijn horens</i>	39.
<i>— — op zijn horens</i>	—
<i>— — te veel, ook wel alles op zijn horens</i>	—
<i>— noemt hem man en paard</i>	70.
<i>— of zij is een beest</i>	9.
<i>— — — het katje van de baan</i>	49.
<i>— — — stapt als een paauw</i>	72.
<i>— piept als een muis</i>	64.
<i>— ploegt met een andermans kalf</i>	42.

	Bladz.
<i>Hij preekt voor de ganzen</i>	23.
— <i>pronkt met vreemde veren</i>	88.
— <i>raast als een snoek op zolder</i>	81.
— <i>rijdt het paard op den stang</i>	70.
— <i>schaamt zich als een ezel, wien de zak ontvalt</i>	22.
— <i>scheert de schapen en ik de varkens</i>	80.
— <i>schiet of maakt een bok</i>	10.
— <i>vooruit als een bruinvisch</i>	12.
— <i>schreeuwt als een mager varken</i>	86.
— <i>slaat een verschen worm aan</i>	98.
— <i>er naar, als de blinde naar het ei</i>	18.
— <i>slacht de kat, die visch wil eten, maar de pooten ongaarne nat maakt</i>	43.
— <i>kippen, heeft hij veel eijeren hij maakt veel doppen</i>	51.
— <i>den hond, die op het hooi lag, hij mocht dat zelf niet, en wilde niet toelaten dat de os het at</i>	31.
— <i>koekoek</i>	56.
— <i>des keizers paard dat p..t in de grootte plassen</i>	69.
— <i>Wiggert Wiggerts, een kenner van alle vogelen, hij zag een zog voor een tortelduif aan</i>	93.
— <i>smeert hem honig om den mond</i>	38.
— <i>snakt er naar als een vischje naar 't water</i>	89.
— <i>spant de paarden achter den wagen</i>	72.
— <i>speelt: aap wat heb je mooie jongen</i>	2.
— <i>de beest</i>	9.

	Bladz.
<i>Hij speelt den gebraden haan</i>	26.
— <i>spreekt als een paard</i>	68.
— <i>springt van den os op den ezel</i>	67.
— <i>staat zoo veeg als een luis op de kam</i>	59.
— <i>steekt de horen op</i>	39.
— — <i>er de kat in</i>	46.
— <i>steelt als een raaf</i>	77.
— <i>stinkt als een bunzing</i>	12.
— <i>stuurt zijn kat.</i>	44.
— <i>tilt hem over het paard.</i>	68.
— <i>trekt hem een veer uit zijn staart</i>	87.
— <i>valt er in als een eend in een vreemd wak.</i>	14.
— — <i>van de graat</i>	25.
— <i>vangt hem een vlieg af</i>	90.
— — <i>of slaat twee vliegen in ééne klap</i>	—
— <i>vergeet als een ezel achter zijne ooren.</i>	22.
— <i>vindt den hond in den pot</i>	32.
— — <i>er mosselen</i>	61.
— <i>vliegt op als een brullende leeuw</i>	59.
— — — <i>arendsvleugelen voorbij.</i>	7.
— <i>voedt een slang in zijn boezem</i>	81.
— <i>voegt daar, als een aap in een porcelein kas</i>	5.
— <i>voert kattelwaad uit..</i>	48.
— <i>weet wel, wat vleesch hij in de kuip heeft.</i>	90.
— <i>werkt als een molenpaard</i>	68.
— <i>werpt een spiering uit om een kabeljaaw te vangen</i>	82.
— — — <i>het voor de honden</i>	35.
— — — <i>paarlen voor de zwijnen</i>	100.
— <i>wil het ei scheren</i>	17.

	Bladz.
<i>Hij wil visch voor een visschers deur vangen . . .</i>	89.
— — <i>ze zieden en braden , maar als het gebeuren zal bijt hij als een gans . . .</i>	23.
— <i>wringt zich als een aal in allerlei bogten . . .</i>	2.
— — — — — <i>slang in allerlei bogten . . .</i>	81.
— <i>zag er uit als een geschoren aap . . .</i>	2.
— <i>zal dat varken wel wasschen</i>	86.
— — <i>den baars vergallen</i>	7.
— — <i>met een wind-ei betalen</i>	17.
— <i>zendt hem weg als een boer zijn eenden . . .</i>	14.
— <i>ziet door de huid heen</i>	40.
— — <i>er hondsck uit</i>	38.
— — — <i>mottig uit</i>	62.
— — — <i>uit , dat de honden er geen brood vun zouden lusten</i>	37.
— — <i>met arendsoogen rond of om</i>	7.
— — <i>op geen aap die uit Oost Indië komt . . .</i>	4.
— — <i>tegen een molshoop op als tegen een berg</i>	61.
— <i>zingt als een lijster</i>	60.
— — <i>zijn zwanenzang</i>	99.
— <i>zit als een havik op den tuin</i>	29.
— — <i>er op als een bok op de luverkist . . .</i>	10.
— — <i>of hij een luis in zijn oor had</i>	59.
— — — <i>staat te kijken als een uil in doods- nood</i>	85.
— — <i>op met hangende pootjes</i>	75.
— — — <i>zijn ei te broeijen</i>	14.
— <i>zou wel een' dooden ekster verschalken . . .</i>	21.
— <i>zuigt het uit zijn poot</i>	75.
— — <i>zweet als een otter</i>	68.

	Bladz.
<i>Ik deed dat om geen hoornen koe</i>	52.
<i>— heb een eitje met u te pellen</i>	20.
<i>— moet daar haar of pluimen van hebben</i>	26.
<i>— — — haring of kuit van hebben</i>	28.
<i>— — — den vogel eerst goed onder den staart zien</i>	92.
<i>— weet een paard, dat nog harder draaft</i>	71.
<i>— zit hier niet, om vliegen te vangen</i>	90.
<i>In troebel water is goed visschen</i>	—
<i>— zulke waters vangt men zulke visschen</i>	89.
<i>Kakel gij! de hoenders leggen de eijeren</i>	30.
<i>Kalf spaar uw hooi, want de winter is nog lang</i>	42.
<i>Katten en wijven moeten te huis blijven</i>	49.
<i>Kip! ik heb je</i>	50.
<i>Kleine hondkes blijven lang jongelens</i>	37.
<i>— visschen maken de groote goed</i>	89.
<i>Kosters koe weidt op het kerkhof</i>	53.
<i>Kwaad ei kwaad kuiken: of, zou het ei be- ter wezen dan het hoen? dat zou de drom- mel doen</i>	15.
<i>Laat den hond zorgen, die moet twee paar schoenen hebben</i>	35.
<i>Leg er haar van den hond op</i>	32.
<i>Laipende honden hebben het eerste het spek weg</i>	36.
<i>Magere vlooijen (ook wel luizen) bijten scherp</i>	91.
<i>Mun en paard dood, al dood</i>	70.
<i>Men behoeft den hond geen brood te geven, zoolang hij met den staart kwispelt</i>	34.

	Bladz.
<i>Men behoeft geen luizen in den pels te zetten .</i>	60.
— <i>brandt er horens.</i>	40.
— <i>dempt den put, als het kalf verdron-</i> <i>ken is</i>	41.
— <i>kan den papegaai met geen rotteval schie-</i> <i>ten</i>	73.
— — <i>geen jagthoorn maken van een zwijns-</i> <i>drek noch van een vossenstaart een</i> <i>trompet</i>	86.
— — <i>hem een ei in zijn g. t gaar braden.</i>	16.
— — <i>het voor een ei en een appel krijgen.</i>	17.
— — <i>ligt een stok vinden, als men den</i> <i>hond wil slaan.</i>	33.
— — <i>nooit weten, waar een haas een koe</i> <i>vangt</i>	27.
— — <i>van een varkensoor geen fluweelen</i> <i>beurs maken</i>	86.
— — <i>wel een pad trappen, dat zij piept.</i>	73.
— <i>kent den ezels aan zijne ooren</i>	66.
— — <i>een goed paard aan zijn draven. .</i>	69.
— — <i>hem aan zijn veren.</i>	88.
— <i>moet de korzels niet tergen.</i>	40.
— — — <i>huid niet willen verdeelen voor</i> <i>dat de beer dood is.</i>	8.
— — — <i>koe wel melken, maar de spe-</i> <i>nen niet aftrekken</i>	54.
— — — <i>prikken levend houden.</i>	76.
— — — <i>schapen scheren, al naar dat</i> <i>zij wol hebben, en wel scheren,</i> <i>maar niet villen</i>	80.
— — <i>geen bontwerker brengen, waar een</i> <i>mooije kat is</i>	48.

	Bladz.
<i>Men moet geen gegeven paard in den bek zien .</i>	9.
— — — — <i>paard loopende willen beslaan.</i>	70.
— — — — <i>slapende honden wakker maken.</i>	35.
— — — — <i>struif om een ei bederven . .</i>	15.
— — — — <i>wolf in den buik smoren . .</i>	98.
— — — — <i>niet te veel eijeren onder ééne hen leggen</i>	19.
— — — — <i>poot aan spelen</i>	75.
— — — — <i>noemt geen koe bont, of er is een vlekje aan</i>	51.
— — — — <i>praat maar van koetjes en kalfjes. . .</i>	56.
— — — — <i>sluit het stal te laat, als het paard gestolen is</i>	72.
— — — — <i>vangt het paard bij den breidel, en den man bij het woord</i>	70.
— — — — <i>meer vliegen met siroop dan met azijn</i>	90.
— — — — <i>vindt de vossen of hun vel bij den bont- werker</i>	94.
— — — — <i>menigen ezel zonder lange ooren .</i>	21.
— — — — <i>zal geen spek zoeken in het nest van den hond, of worsten in hondenstal . . .</i>	34.
— — — — <i>ziet wel ezels die nooit zakken droegen .</i>	21.
— — — — <i>zoekt op die wijze den otter te strikken .</i>	68.
— — — — <i>zou doode ratten met hem vangen . . .</i>	78.
— — — — <i>er op verlieven, als een kat op den mosterdpot</i>	46.
<i>Met een dood kalf is goed sollen</i>	42.
— — — — <i>enkele veren plukt men den vink kaal .</i>	88.
— — — — <i>kleine lapjes leert men den hond leer eten</i>	32.

	Bladz.
<i>Met list brengt men een ei in een hopzak . . .</i>	20.
<i>— onwillige honden is kwaad hazen vangen . . .</i>	35.
<i>Moedige paarden , straf gebit</i>	72.
<i>Muis is de moer , zij dragen allen staarten . . .</i>	63.
<i>Niemand wil de kat de bel aanbinden , of aandoen</i>	45.
<i>Niet alle vogels zijn valken</i>	91.
<i>Niets met haast als vlooijen vangen</i>	—
<i>Of kraai zal geen vogel zijn</i>	57.
<i>Om een kleine zaak , eet de wolf het schaap . . .</i>	97.
<i>— het minnen van het smeer , likt de kat de kandeleer</i>	47.
<i>Onder in den kuil vangt men den visch</i>	88.
<i>Op grijpende wolfsklaauwen passen hondslanden</i>	96.
<i>Oude vogels zijn zoo ligt niet te vangen</i>	91.
<i>— vossen zijn moeilijk te vangen</i>	91.
<i>Sla de eijers in de pan , dan komen er geen kwae kuikens van</i>	15.
<i>— er wat eijeren in</i>	20.
<i>Snoeken op zolder zoeken</i>	82.
<i>Spreuwen willen wel kersen eten , maar geene bosmen planten</i>	83.
<i>Stugge paarden scherpe sporen</i>	72.
<i>Te zomer (ook wel te St. Jutmus ,) als de kalveren op het ijs danzen</i>	42.
<i>Tegen booze honden , booze knuppels</i>	36.
<i>Toen zij met zout kwamen , waren de eijeren al op</i>	19.
<i>Trekt men één varken bij den staart dan schreuwen zij allen</i>	86.

	Bladz.
<i>Uilen broeijen uilen</i>	85.
— <i>bij uilen , kraaijen bij kraaijen . . .</i>	—
— <i>zijn uilen</i>	—
<i>Vechtende koeijen , voegen zich , als de wolf</i> <i>komt zamen</i>	55.
<i>Veel gèschreeuw en weinig wol</i>	96.
— <i>koeijen veel moeijen</i>	54.
<i>Vele honden zijn des hazen dood</i>	28.
<i>Vette vogels gladde veren , wel te winnen ,</i> <i>wel verteren</i>	92.
<i>Visschen hebben een goed leven , zij drinken</i> <i>als zij willen en worden nooit gemaand</i> <i>om het gelag</i>	89.
<i>Vogels van gelijke veren , vliegen graag zamen .</i>	92.
<i>Vossen moet men met vossen vangen</i>	94.
<i>Vroeg valk vroeg uil</i>	85.
<i>Vroom heeft een koe gestolen</i>	52.
<i>Waar de bijë honig uit zuigt , zuigt de spin</i> <i>venijn uit</i>	12.
— — <i>ooijevaars nestelen , sterven geen</i> <i>kraamvrouwen</i>	66.
— — — — — <i>weggaan , komt er rusie</i> <i>in de kerk</i>	—
— — <i>slang het hoofd kan indringen , daar</i> <i>wringt zij het gansche lijf in . . .</i>	81.
— — <i>varkens veel zijn , is de spoeling dun .</i>	87.
— <i>ééne hond tegen p . . t p n zij al-</i> <i>len tegen</i>	33.
— <i>het hek open is , loopen de varkens in .</i>	87.
— <i>Pallas plagt te staan is nu een uil</i> <i>geschilderd</i>	84.

	Bladz.
<i>Wachtje voor den bek</i>	9.
<i>Wanneer het den ezel te wel is, dan gaat hij op 't ijs dansen en breekt zijn been . . .</i>	22.
<i>Wat den raven toebehoort, verdrinkt niet. .</i>	77.
<i>— helpt haars of bril, als de uil niet zien wil</i>	84.
<i>— horens heeft wil steken</i>	39.
<i>— koekoek is dat.</i>	56.
<i>— spreekwoord is dat</i>	83.
<i>— van hatten komt, wil wel muizen . . .</i>	48.
<i>Wee den wolf, die in een kwaad gerucht is .</i>	97.
<i>Welk een looze vos! of hij heeft een vossenaard.</i>	93.
<i>— — morsig varken van een wijf . . .</i>	86.
<i>Wie des Konings gans eet, k...t de pluimen honderd jaren daarna</i>	24.
<i>— ezel geboren is, sterft geen paard. . .</i>	22.
<i>— zal het blaffen aan de honden beletten .</i>	37.
<i>— zich onder den draf mengt, dien eten de zwijnen</i>	100.
<i>Wiens de koe is, die vat ze bij den staart .</i>	52.
<i>Wij hebben een oude rat in de val</i>	77.
<i>— scheiden nog zoo niet, zei de kat tegen de muis</i>	48.
<i>— willen hem bidden, zoo als men den ezel bidt.</i>	22.
<i>— zullen den rooden haan laten kraaijen .</i>	26.
<i>IJlen maakt uilen</i>	85.
<i>Zend een hat naar Engeland, miauw zegt zij als zij terug komt</i>	44.
<i>Zet een kikvorsch op een stoel, hij wil weer naar den modderpoel</i>	50.

	Bladz.
<i>Ziekten komen te paard en gaan te voet . . .</i>	69.
<i>Zoekje pieren</i>	74.
<i>Zoo als de ouden zongen , piepen de jongen .</i>	92.
<i>— zwart als een raaf</i>	76.
<i>Zij beginnen de ooren op te steken</i>	67.
<i>— heeft een nachtegaal in de wieg</i>	65.
<i>— houden huis als de kat met de muis . .</i>	44.
<i>— is een hunenveer</i>	26.
<i>— — — kat</i>	44.
<i>— — — regt nest</i>	65.
<i>— — — slangenvel</i>	81.
<i>— — — zoo rein als een vischben</i>	90.
<i>— leven als katten en honden</i>	49.
<i>— leggen botje bij botje</i>	11.
<i>— meent dat 's Keizers kat haar 'nicht is .</i>	50.
<i>— wroeten als mollen in de aarde</i>	61.
<i>— zien als pissebedden</i>	74.
<i>Zijn haan moet Koning kraaijen</i>	26.
<i>— wieken zijn gekort</i>	95.
<i>Zijne eigene honden bijten hem</i>	36.
<i>— — — luizen bijten hem</i>	59.

f. .

Nieuwe Proeven
TER
VERKLARING
VAN
SPREEKWOORDEN

en
SPREEKW. ZEGSWIJZEN.

Naar wier *Oorsprong* of *Zin* is gevraagd.

1.

Hangje in den kelber.

» Wanneer eene vrouwe zwanger is, zijn onze Hollanders gewoon, (zegt de heer BERKLEY, *Naturl. Hist. van Holland*, III. deel bladz. 1193) der bevruchte vrouwe, in dezen haren staat, op hunne maaltijden, gezelschappen, of vrolijke bijeenkomsten, gedachtig te zijn, door haar te begroeten, en met eene teug te beschenken. De oude drinkconditie in ons land, bij die gelegenheid, was, *Maiken in het*

schapraiken, en dezelve is nog in gebruik bij onze landlieden, doch sterker bij de Vlamingen. Men zinspeelt hiermede op den toestand der vrugt, welke zich in 's moeders ligchaam, als in een voedend schapraiken, dat eene eetens kast beduid, bevind, waarom het, in onze Hollandsche taal, veelal verandert wordt, in het *Kinnetje in het spinnetje*; dewijl de spinde bij onze boerenlieden, de eetenskast is. Dus drinkt men, wanneer eene zwangere vrouw een zoet gezelschap bijwoont, op het welvaren van het *Kinnetje in het spinnetje*. Elders in onze dorpen, wordt ook wel het *Bolletje in het holletje* gedronken; waarbij men, en dit algemeen ter aansporing, om de blijde moeder te verheugen, aan dezelve een teug wijns toevoegt; zeggende, » kom MAERTJE of KRIJNTJE (zoo als ze dan genoemd wordt) spoel het *bolletje* eens af. Van dien zelfden aart is de drinkconditie van *Hansje in den kelder* (vervolgt de Heer BERKHEIJ) zij is mede over oud, ik heb er geene geschikte verklaring van gevonden, of ze stemt over een met die van *Maiken in 't schapraiken*. Men bedoelt naamlijk de vrugt, onder de benaming van Hansje, die nog als in den kelder, in de baarmoeder verborgen ligt. De benaming van Hansje is, mijns gevoelens vast oorspronkelijk van den oudtijds zoo gemeenzamen naam van HANS, waar van het verkleinde, voor kleine HANS, HANSKEN of HANSJE afstamt. De naam was, in vroegere dagen aan de manlijke sexe zoo gemeen, als die van MAI en MAIKE aan de vrouwelijke kunne; des het niet vreemd zij, dat men in zulke gevallen van die namen gebruik maakte. Daar benevens noemde de landlieden hnnne

maats of medgezellen veelal Hans; en misschien zinspeelde men, in dat geval, ook op deze beteekenis van het woord Hans, ter aanduiding van den verborgen medgezel der zwangere vrouwe. Hoe het zij het lijkt althans geen tegenspraak, dat het drinken van *Hansje in den kelder* door alle tijden heen, hier te lande zijne betrekking had, en nog heeft, op het toewenschen van de welvaart eener zwangere vrouw en derzelver vrugt.

» Onze voorvaders lieten daartoe zelfs eene zeer bijzonder slag van drinkbekers maken; deze bekers, of liever drinkschalen, waren van zilver, en hadden eene breede, platte, ronde, schotels gewijze gedaante, zijnde als een schaal of hol tafelbord. In het midden der schaal was eene halve holronde bol, die onder de schaal, op het voetstuk ruste. In deze holligheid was geplaatst een luchtledige bol, die los tegen of op den bodem van de gemelde holligheid stond. Uit deze luchtledige bol rees opwaarts een stiftje, op welks top een naakt kinderbeeldje gevoegd was. Deze luchtledige bol, met het beeldje, werd vervolgens toegedekt, door een halve holronde bol, die, in het midden der schaal, over den eerstgenoemden halven holronden bol een weinig heen sloot. Voorts waren er in den rand, die deze twee halve bollen vereenigde, ettelijke doorlopende openingen, ten einde den wijn om zoo te spreken een onzichtbaren doortocht te geven. Hier benevens had de bovenste halve bol, op deszelfs top, in het midden eene ronde opening, die door een klepje gesloten wierd; en dit klepje met een scharnier aan den bol gehecht, ruste voorts los op den bol een weinig bo-

4.

ven het hoofd van het kinderbeeldje , dat hier onder verborgen zat.

» Wanneer men nu, den beker op zulk eene wijze ingerigt zijnde, den wijn in de schaal schonk, liep de wijn in den ondersten halven bol, en als dezelve vol werd, rees de luchtledige bol met het stiftje tegen het kleptje aan; waarop dan het beeldje dat Hansje heete, het kløpje opende en dus kwam *Hansje uit den kelder.* »

2.

Wij zullen het alleḡ maar blaauw blaauw laten.

Men verhaalt, dat onder de voormalige Stadhoudelijke regering, in bedenking genomen was, de monteringen der soldaten van witte stoffaasje te nemen, zoo als naderhand onder Koning Lodewijk is geweest, — dat dit echter bij nader onderzoek min voordeelig bleek te zijn, en de Prins daarop gezegd zou hebben: *wij zullen het alles maar blaauw blaauw laten*, 't welk van dien tijd af, spreekwoordelijk zou gebruikt zijn, van *iest laten voor hetgeen het is.*

Ofschoon nu de *zin* dezelfde blijft, geeft men toch ook nog een anderen oorsprong ervan op, namelijk:

Het moet eens gebeurd zijn, dat zeker Winkelier, niet zonder doel, een uithangbord had ten toon gesteld, waarop bezems met lange en korte stelen geschilderd waren, met dit onderschrift: *Groote stelen; Kleine stelen; Groote stelen 't meest.*

De Magistraat liet den man aanzeggen, dat zulke opschriften niet pasten, en dat hij dus dat bord zou hebben weg te nemen of te veranderen.

Nu liet hij er onder zetten :

*Naar 't zeggen der Heeren van 't Stadhuis ,
Is dat van de Grootte stelen abuis.*

Hierop zouden de Heeren het bij geene aanzeggingen gelaten , maar een' verwer gezonden hebben , die , op hoogen last , het gansche bord met blaauwe verwdekte , zoodat teekening en inscriptiën niet meer te zien waren.

De eigenaar besloot nu , met er over heen te laten plaatsen :

*Om met de Heeren van 't Stadhuis niet te kijven ,
Zullen we het blaauw maar blaauw laten blijven.*

Zoo eene dezer uitleggingen gestaafd kan worden , zal dit aangenaam zijn.

3.

Hij is een blaauwen maandag daar gherest.

Zegt *niet lang* of liever *bijna niet* geweest , dewijl ten gevolge van een oud misbruik bij de werklieden , de *maandag* in ledigheid plagt doorgebracht te worden , gelijk nog hier en daar in ons Vaderland het geval is.

4.

Hij maakt ons blaauwe bloempjes wijf.

Het woord *blaauw* heeft , zoo als overbekend is , in onze taal niet zelden de beteekenis van *gezocht* , *nietig* , *voorgewend* , en derhalve zijn *blaauwe bloempjes* in dit spreekwoord , *verdichte* , *ongegrunde vertelseltjes*.

6.

5.

Heusden mijn / Mechelen dijn.

Dit spreekwoord wordt door de Vaderlandsche geschiedenis opgehelderd. De Hollandsche Graven namelijk, en de Hertogen van Brabant waren steeds in het bezit van *Heusden*. De Hollandsche Graaf was benoemd tot scheidsregter, tusschen JAN van Brabant en den Graaf van Vlaanderen, die twisten over het bezit van *Mechelen*. De uitslag hiervan was, dat *Heusden* aan den Graaf van Holland werd afgestaan, *Mechelen* daarentegen den Hertog van Brabant werd toegewezen. Sedert dien tijd is het bij zulken in gebruik, *die op hun regt staan*, (verg. WAGENAAR, Vaderl. Hist. deel III bladz. 290.)

6.

Muiden zal wel Muiden blijven.

Dit Spreekwoord, in de wandeling gebruikt, om *de vastheid en bestendigheid* van iets aanteduiden, moet afgeleid worden van eene overlevering, volgens welke eene meermin in de nabijheid dier stad zou geroepen hebben: *Muden zal blijven, Muden zal nooit bekliven*. Nog vertoont het wapen van *Muiden* een *meermin*.

7.

Hij kijkt naar de Klundert of de Willemstad brandt.

Wij weten, dat de beide steden in eene tegenovergestelde rigting liggen, en daarom wordt het Spreekwoord spottender wijze, van iemand gebruikt, *die al zeer scheel ziet*.

7.

8.

Hij maakt het als Jochem's hond / hoe langer hoe
houzer.

Ik gisse, dat JOCHEM een verkorting is van JOAKIM, (de naam van eenen der Koningen van Juda) die naarmate hij wegens zijne zonden gestraft werd, in snoodheid toenam. Een luimig iets, dat in de spreekwoorden meermalen opgemerkt kan worden, gaf hem een hond tot representant, zoo als, met een ander doel, aan SALOMO wel een kat wordt toegevoegd, wanneer men zegt: Hij is zoo wijs als Salomo's kat.

9.

Hij heeft al wel geturfd.

Dit beteekent eigenlijk niet: *hij kan leven*, maar: *hij heeft goed wat opgegaard of overgelegd*, zoodat hij goed kan leven. Het stoken van turf was vroeger in ons Vaderland nog algemeener dan thans. Het beeld komt ons voor, ontleend te zijn van iemand, die zijn voorraad van turf *opdoet*, en netjes op den zolder *stapelt*. Hij die zoo *geturfd* heeft, heeft zich dus door het opstapelen van voorraad, voor het vervolg goed voorzien. Het is eene Spreekwijze, overfraai door hare korthed.

10.

Als hij lacht / sneeuwt het rozen.

Het sneeuwt nooit iets anders als *sneeuw*, evenmin als het immer iets anders als *water* regent. Maar hoe menigmaal zegt men, na zwaren storm, dat het *dakpannen regende*. Het is eene overdragtelij-

8.

ke spreekwijze voor : *in groote menigte naar beneden vallen , zoo digt als regendroppels . In sneeuwen ligt , naar het ons toeschijnt , nog het nevendenkbeeld van zacht , dwarrelend nedervallen (en wel inzonderheid van hetgeen eene ligte kleur heeft.) En nu denke men zich ongerijmder vereeniging dan die van rozen en sneeuw ! Het Spreekwoord geeft dus zinrijk te kennen : *hij is zulk een zuurmuil , dat eerder rozen , als sneeuw uit de lucht zouden vallen , dan dat hij een mond tot lagchen vertrekken zou .**

11.

Betez eene ounce geluk dan een pond inijghheid.

Dit Spreekwoord wordt , dunkt ons duidelijk , als men het dus opvat : *men komt met het eerste vrij wat verder in de wereld , dan met het laatste , zonder dat .*

12.

Die zich dood merkt / wordt onbez de galg begraven.

Door *zich dood werken* , moet hier , naar het ons voorkomt , verstaan worden : *zich dood maken , door eigen toedoen , namelijk een zelfmoord begaan .* Die zich daaraan schuldig hadden gemaakt , plagten oudtijds hier te Lande onder de galg begraven te worden . Van zulken nu schijnt het Spreekwoord , met zekere accommodatie op hen overgebracht , of omtrent hen gebruikt te worden , die zich door te veel , of te zwaren arbeid , den dood herokkenen of op den hals halen .

13.

Het zou boter aan de galg gesmeerd zijn.

Dit is een Spreekwoord, dat al vrij algemeen in gebruik is, om aan te duiden, *dat men iets zonder vrucht zoude beproeven*. Ik geloof dat het zeer oud en van die tijden afkomstig is, toen dikwijls, *het hangen* aan de orde van den dag was. Vandaar meer gelijksoortige als; *Loop naar de galg!* Hij heeft een galg in het oog. Het gaat ertoe dan het Burgemeester. Maar hoe komt nu in ons Spreekwoord *boter* daarbij te pas? Er bestaat eene meening, dat *galg* afgeleid moet worden van het ijsl. *gagt*, een *boomtak*, waaraan men, in het begin de misdadigers ophing. Mogelijk heeft men zulk een tak wel eens met boter of vet gesmeerd om den patient te laten afglijden, die dan zijne straf ondergaan hebbende, vrij was. Zulke praktijken moeten toch meer bestaan hebben; want vanwaar anders in de sententiën hier te Lande: met de koorde gestraft, *dat er de dood na volgt*. Door zoo iets, of hetgeen men vroeger daarop verzon, was het *besmeren der galg met boter*, geheel nutteloos. Men kan ook nog bijbrengen, dat hier en daar onder de landlieden *eene mik*, (een gaffelvormige boomtak) *galg* wordt genoemd. Al smeerde men nu, bij het ophangen, zulk een tak met boter of ander vet, het touw, achter de mik vast gemaakt, zou niet afglijden.

14.

Die zijn huisshuiz ontziet / ontziet zijn melkaren.

Ik geloof, dat dit op woningen doelt, die op een

10.

voor de nering geschikten stand, staan, en daarom hooger in huur zijn; wie er nu dien prijs niet voor geven wil, berooft zich van de voordeelen, daaraan verknocht.

15.

Een renteniez/ is een arm diez.

Wat het woord *dier* aanbelangt, dit is alleen voor den rijmklank gebruikt, en wat den zin betreft: *de renteniers bezitten doorgaans zoo veel niet, als de naam van rentenier wel zou doen denken. Velen zijn inderdaad niet rijk, en moeten zich tot de schrale rente van hun vermogen, bepalen.*

16.

Hij blijft aan de pan hangen.

Dit Spreekwoord van iemand genomen, *die een gezelschap, waarin hij vertoeft, zoo aangenaam vindt, dat hij er gaarne nog wat bijblijft*, schijnt ontleend te zijn van een pannekoek of gebakken visch, die niet uit de pan wil.

17.

Hij metselt de kat in den ketelz.

Hieromtrent vindt men bladz. 44, deze eenvoudige opmerking: in geval men zoo iets doet, moet het dier daar wel kwaad uitrigten, en zoo gaat het ook met *een wond of ziekte, die men niet grondig, maar slechts uitwendig heelt, of geneest.*

Hij heeft een Christoffel die hem draagt.

CHRISTOFFEL (*Χριστοφορος*, CHRISTUSDRAGER,) is eigenlijk de *Hercules* der *Celten* of *Gallen* in den Heidschen tijd. Hij was de God der welsprekendheid, en met de invoering van het Christendom, werd zijn beeld verchristelijkt, zoo als vaak gebeurde, omdat de Heidenen ongetwijfeld, aan zulke voorwerpen hunner Godsdienstige vereering, buitengewoon gehecht waren. CHRISTUS, (het kind CHRISTUS) werd op zijne schouderen geplaatst en, hij droeg het door de *roode zee*. In de Domkerk te *Goslar* staat dit, bij een onmanierlijk beeld van CHRISTOPHORUS, even slecht afgebeeld, als het in het volgende monniken-latijn aangewezen wordt:

*O magne CHRISTOPHORE,
Qui portasti JESU CHRISTE
Per mare rubrum,
Et non fraxisti crurum,
Et hoc non est mirum,
Quia tu es magnum virum.*

Verg. mijne *Hartzreise* in 1828, bladz. 56. Het Spreekwoord nu, is hetzelfde als: Hij heeft een kruimagen / die hem haert.

Hij lapt zijn gaed door de billen.

Lappen verklaart KILIAAN door *drijven*, en de spreekwijs *lappen door de billen*, (*pars pro toto*)

12.

door *verkwisten*, *verteren*. Hij van wien het gezegd wordt is derhalve iemand, *die hetgeen hij bezit, vooral door smullen, verkwist, verteert.*

20.

Hij plant kool.

Dit Spreekwoord wordt gebruikt van iemand, *die een eenzaam afgezonderd landleven leidt, en zich meest met tuinieren onledig houdt. Kool* wordt dan voor *alle moesgroenten* genomen. TUINMAN meent, dat het ontleend zou zijn van Keizer DIOCLETIAAN, die, nadat hij het Rijksbewind had neergelegd, zich te *Salonica* in *Dalmatië* nederzette, en zich slechts met het zaaijen en aankweken van moeskruiden en tuingewassen, bezig hield. Dit komt mij echter voor, wat ver gezocht te zijn.

21.

Hij valt door de mande.

De grondslag, waarop hij bouwde, stort in. Zijn bodem wankelt en hij blijft dus niet staan, maar valt. Overdragtelijk dus: *hij kan zijne verdediging met geene genoegzame bewijzen staven, en ziet zich dus genoodzaakt zijn ongelijk of schuld te bekennen.* Zeer gepast wordt het van den bodem eener mande afgeleid, die te zwak is om iemand, wanneer hij er in opgeheven wordt, te dragen.

22.

Hij vindt er geen been in.

Dit Spreekwoord moet klaarblijkelijk van het *eten*

afgeleid worden. Dat *beenen* (beenderen) daarbij lastig zijn, behoeft geen bewijs. Het zegt derhalve: *ik vinde er geene zwaarigheid in.*

23.

Hij zal het hooi over den balk niet werpen.

Op den *balk* wordt het hooi geborgen. Wie dit niet netjes en zuinig doet, werpt het over den balk. Het Spreekw. wordt derhalve van iemand gebruikt, *die wel zorgt, dat niets te loor gaat.*

24.

Hij koopt kat in den zak.

Over dit Spreekw. zie men bladz. 45. Later is mij ingevallen, of toch niet wel het denkbeeld van een misleiden bedrogenen bontwerker ontleend zal zijn, die de aangebodene waar onbezien, en dus b. v. voor een *haas* een *kat* koopt. Zoo heeft het ook **CATS** begrepen.

25.

Hij moet den Westkappelschen bijk om.

Dit is een Zeeuwsch Spreekwoord, 't welk te kennen geeft, dat iemand *naar zee moet*, en laat zich uit de ligging van het eiland *Walcheren* wel verklaren.

26.

Hij is op zijn Paasch best.

Dit is ongetwijfeld afgeleid van de, hier en daar nog heerschende gewoonte, van op *Paaschdag*, nieu-

14.

we, en kan 't zijn, *kostbare kleederen* aantedoen. Zulk een kleed wordt, hier en daar in ons Vaderland, *Pauschstreek* genoemd.

27.

Hij pakt zijn spullen / ook wel zijn biezen.

Spillen of *spullen*, is eene algemeene benaming van *goederen*, daarom zegt het Spreekwoord: *hij pakt zijn boeltje bij een*, — *hij vertrekt met pak en zak*. *Zijn biezen pakken*, zal wel hetzelfde zijn met *zijn matten oprollen*. Insteede van *matten* had men toch oudtijds *losse biezen* op den grond.

28.

Hij siet / of hij Wieringen in zou.

Dit Spreekwoord is ontleend van het moeilijke der vaart op *Wieringen*, vooral bij sommige gelegenheden, waarbij de passagiers, als het daar, zoo als men zegt, geweldig spookt, beangstigde gezigten zetten. Dit wordt nu zeer natuurlijk op hem toegepast, *die een bevreesd gelaat toont*.

29.

Hij heeft de kap op den tuin gehangen.

Tuin is eigenlijk *omheining*, *afschutting*. Zoo wordt ook het koor, of het voor de Geestelijkheid bestemde gedeelte der kerk (men denke aan eene Roomsche) van het overige, dat voor de leeken is, door een *tuin* afgescheiden. In den *tuin* heet nog in *Zeeland* wat men elders noemt: *binnen het doophek*. *Den mantel, de kap, op of om den*

tuin hangen, heet eigenlijk: *van den geestelijken tot den wereldlijken stand overgaan*. En wat is daarbij natuurlijker denkbeeld, dan het geestelijk gewaad op te hangen aan het hek of den tuin, waardoor dat gedeelte der kerk, waar men vroeger behoorde, afgescheiden wordt van dat, waar men nu heen gaat? Dat in dien zin de spreekwijze zeer oud is, kan men betoogd vinden bij HUIJDECOPER, *Proeve van Taal- en Dichtkunde*. D. I. bl. 112.

30.

Hij is Duitschen en Walen schuldig.

Ik heb dit nooit gehoord, maar gisse, dat het beteekenen zal: *hij is aan ieder wat schuldig*. Indien dit zoo is, komt het mij voor, dat men den oorsprong in de geschiedenis van ons Vaderland te zoeken heeft. Men weet toch, dat in den aanvang van den Spaanschen krijg, Prins WILLEM I. meermalen een leger, inzonderheid van *Duitschers*, op de been bragt, waarbij zich ook vele *Walen* voegden; doch dat ook dikwijls geldgebrek hem noodzaakte, deze troepen af te danken. Inzonderheid was dit het geval, toen ALVA hem in 1568 aan *de Maas* ophield. HOOFT zegt, *dat de Prins, zijn behoefte voelde en 't heele heir daardoor geschaapen, eerlang uit den bandt te springen. Duitschen en Walen schuldig te wezen, beteekende: dit aan het geheele leger te zijn*.

31.

Hij of zij is het katje van de baan.

Over dit Spreekwoord is bladz. 49 gehandeld. De

16.

oorsprong blijft mij nog altijd donker, ofschoon de beteekenis ervan duidelijk zij.

32.

Hij is zestig / of zijt gij zestig?

In de proeve van Geschied- en Letterkunde, uitgegeven door den heer BRENDER à BRANDIS, leest men over de *hofnarren* het volgende: — » Reeds in de Grieksche geschiedenissen vindt men blijken van het spottend vernuft van die tijden, en op welk eene wijze men het aanmoedigde. PHILIPPUS van *Macedonië*, vader van ALEXANDER den Grooten, was zeer ingenomen met de spotters van zijnen tijd, weshalve hij ook geen zwaarigheid maakte, om dagelijks met hen te verkeereren, te drinken, en zelfs raad te plegen. Toenmaals bevond zich te *Athene* een vrolijk gezelschap van zestig personen, bestaande allen uit zoodanige snaken, die allerlei kluchten bedachten en uitvoerden, deze hielden hunne vergadering in den tempel van HERCULES; en dit is waarschijnlijk het eerste genootschap van Narren, dat men in de geschiedenis zal aantreffen. PHILIPPUS van dit genootschap gehoord hebbende, zond hun een Talent ten geschenke, waarvoor zij hem alle hunne kluchten en boerterijen, geschreven, zouden bezorgen. Zij deden dit en waarschijnlijk heeft PHILIPPUS daar naderhand gebruik van gemaakt. — Het getal van zestig personen, uit welke dit gezelschap bestond, deed aan hetzelfde ook den naam geven van de *zestigers*, en ieder van hen wordt dus ook *zestig* genoemd, even als men voormaals de le-

den van den Leidschen raad, mede wegens het getal personen, waaruit dezelve bestond *veertigers* noemde; en geheel geene dwaze vraag deed, wanneer men iemand te *Leiden* vroeg, of hij *veertig* was? Even nu zoo ontstond te *Athene* ook het Spreekwoord, wanneer de een of ander iets zeide, waarover men in 't gemeen moest lagchen; dat heeft die of die *zestiger* gezegd; of wanneer de een of andere klucht bedreven was; dat hebben de *zestigers* gedaan; en hiervan vraagt men nog heden ook in ons Vaderland, even als toen te *Athene*, wanneer men iets boertende en kluchtig verhalen hoort, in hetwelk men spotternij meent te ontdekken: *zijt gij zestig?* dat is, behoort gij ook tot die dwazen, die mij bij den neus willen omleiden, of mij sprookjes op den mouw willen spelden?" —

33.

Hij schiet met spek.

Met spek schieten, is een valsche en ontrouwe manier van den vijand te bevechten. Die *met spek schiet*, gebruikt middelen, die hem ontrouw doen zijn aan de aangenomen gewoonte van bestrijden of verdedigen, en op die wijze kan dit gemakkelijk voor: *hij liegt*, in zwang gekomen zijn.

34.

Hij stelt het op haren en snaren.

Volgens W. BILDERDIJK, Geschiedenis des Vaderlands, IV. Dl. bladz. 368, is dit ontleend van het *fool stemmen en spelen, om iemand, naar zijn*

18.

zin (gelijk wij zeggen, *naar zijn pijpen*) te doen dansen.

35.

Hij ziet of hij *Vianen* verraten had.

Dit zegt men volgens *TUINMAN*, van iemand, *wiens gelaat verwilderd is, en niets goeds belooft*, en is ontleend van den beruchten *GIJSBERT BAAS*, die omtrent het jaar 1481 om zijne muitery uit *Vianen* gebannen zijnde, die stad aan de *Utrechenaars* verried.

36.

Met den tijd komt *Harmen* in 't *wambuis*.

Een *wambuis* is, gelijk wij weten een gedeelte der manskleding, 't welk men eertijds onder den mantel droeg, het lijf tot aan de heupen bedekt en mouwen heeft. Nu wordt *met den tijd in het wambuis komen*, in het gemeene leven genomen voor *allengs zijn oogmerk bereiken*. *Harmen* schijnt mij toe eene verbastering van *HERMAN* te zijn; maar wie deze? *HERMANN* (Lat. *ARMINIUS*) wien het na langdurig pogen, eindelijk gelukte, *Duitschland* van het jok der *Romeinen* te bevrijden, of een onzer *Vaderlandsche* helden van dien naam? Elke teregtwijzing dienaangaande zal welkom zijn.

37.

In het *fijnste* taken is het meeste bedrag.

Dat hier het woord *fijnste* op *fijn* in het *Godsdienstige* wordt toegepast, komt mij als zeker voor,

want anders houdt het Spreekw. geen steek. De zin is: *door zulken, die zich als bijzonder vroom willen voordoen* (zoo als b. v. de Fariseën in Jezus tijd) *wordt men het meeste bedrogen.*

38.

*Mæn behæft den hond geen brood te geben / zoolang
hij met den staart kniispelt.*

Ik heb aan de aanvraag hiervan willen voldoen, door haar te plaatsen; doch terstond begrepen, dat de verklaring die moest zijn welke in deze *Handleiding* bladz. 34 gevonden wordt.

39.

Mæn kan den papegaai niet schieten met een ratteval.

Dit Spreekwoord beteekent: *willen wij een of ander verkrijgen of bezitten, dan moeten wij gepaste en met de zaak overeenkomstige, maar geene strijdige middelen aanwenden.* Om ratten te vangen, gebruikt men vallen, voor papegaaijen strikken of iets dergelijks; maar het om te keeren zou zoo ongerijmd zijn, als met een val te willen *schieten*.

40.

Goede haard / Quivelys aard.

Een niet steek houdend, en omdat sommige bevooroordeelden er aan hechten, verderfelijk Spreekwoord. *Koodharigen* zijn, denken zij, valsch. Overigens is dit Spreekwoord wel uitteleggen en men heeft E. SCHEIDIUS, de *Diis Germanicis*, slechts te lezen, om hiervan voldingend overtuigd te worden.

20.

Onze voorouders schijnen de roode kleur van het haar bemind te hebben, en het laat zich gemakkelijk bewijzen, dat zij het door kunstmiddelen die kleur trachtten te geven. Ook bij de Romeinen was dit niet vreemd, doch daar werd het voor onzedelijk gehouden, en ook de Kerkvaders, (onder anderen TERTULLIANUS de cultis foeminarum, C. 4.) berispen het streng. Geen wonder, dat dit, bij de invoering des Christendoms, werd uitgeroeid als van den boozen afkomstig en alzoo ongeoorloofd, vooral daar het vermoedelijk is, dat de Priesters het langst de gewoonte van het haar *rood* te dragen, zullen behouden hebben. *Heidensch* werd *Duivelsch* genoemd.

Bij ons is ook ter verklaring ingekomen, dat het Spreekwoord op JUDAS zou zien, wien de overlevering een rooden baard toeschrijft.

41.

Al eventual dubitat Augustinus.

Ik heb dit Spreekwoord nooit gehoord, doch het ook bij TUINMAN aangetroffen, die in zijne *Nalezingen* schrijft: Dit zegt men, *als iemand blijft twijfelen, tegen alle bijgebragte bewijsredenen aan*, gelijk zoo AUGUSTINUS in sommige gevallen plagt te doen.

42.

Wie gekken nodigt / heeft wijsse gasten.

Dit is zeker, want *gekken* zijn gaarne bij de menschen, en storen zich aan geen klein verzuim in het vragen.

43.

Een jaar is aan geen staak gebonden.

Staat zal hier wel hetzelfde zijn als *paal*, ja alles, waar aan iets of iemand zoo gebonden is, dat de voortgang ervan geheel gestremd of belemmerd is, en dan is de zin van het Spreekwoord: *de tijd staat niet stil. Een jaar is ras om.*

44.

Zij meent / dat 's Keizers kat jaar nicht is.

Zie bladz. 50.

45.

Meenen ligt dicht bij Kortrijk.

Dit is, wat de beide steden betreft, letterlijk waar; doch Spreekwoordelijk gebruikt, donker. Wij hoorden het wel gebruiken, wanneer iemand die mis had, zich verontschuldigde, met: *ik meende het zoo*, en het antwoord was: *nu Meenen ligt dicht bij Kortrijk* dat is *kort — rijk*, om aan te toonen, dat *de meening, ongegrond zijnde, gelijk was aan kortstondigen rijkdom.*

46.

Hij heeft kleine Apostelen. (voor kinderen.)

Dit moet denkelijk van onzen Zaligmaker afgeleid worden, wiens Apostelen (discipelen), als het ware, tot hem in betrekking stonden van kinderen tot hunnen vader.

22.

47.

De tong is niet van lede?

Zou men zoo niet Spreekwoordelijk spreken , omdat de tong liefst het lekkere proeft ?

48.

Al is Jan Pieter's dood / nog leeft er zijns gelijke.

Zoo spreekt de Hollander, bij *het sterven van een Vaderlandsch held*, en het is gegrond in een Graf-schrift te *Middelburg* te vinden, van den volgenden inhoud :

Gij die hier gaat voorbij, om dit of dat te aanschouwen,
Wilt bij dit droevig graf, uw treden wederhouden :
En met een stil gejuich, verwonderd wat hij doet,
Die 't hart draagt in zijn lijf, en God in zijn gemoed.
JAN PIETERS was de man, die dit heeft komen leeren,
JAN PIETERS was de man, die God heeft kunnen eeren :
En toonen metter daad, dat hij ook was een held,
Die voor Marraans gedreig, noch wreedheid was ontsteld.
JAN PIETERS was die man, die na voorgaande beden,
Zes uren achter een kloekmoedig heeft gestreden.
En tegen meer dan tien, die van de spaansche magt,
Rondom en vast bezet, niet dan om God en dagt,
Die niet en had geleerd te kunnen zijn verwonnen,
Maar harde tot de dood, in 't geen hij had begonnen.
Zet Spanjaards uit den zin het gantsche waerelds rijk,
Al is JAN PIETERS dood, daar leeft nog zijns gelijk.

Dat het echter ook op andere personen en feiten wordt toegepast, is bekend.

49.

Spreekt gij van den Duivel / dan is hij dicht bij u.

Kennelijk is hier het volksbegrip, dat men met

den *Duivel* niet gekscheren moest, en hij zich al spoedig vertoonde, het zij men hem aanriep of hem vloekte. In welken zin het gebruikt wordt, weet schier ieder. *Surrekt gij van den Duivel/ dan rammelt zijn geferente/* is eene gewone verwisseling, van het genoemde. *Durent on parle de Loup, on en voit la guere*, zeggen de Franschen. *Loup* beteekent bij hen misschien ook *Duivel* of wel *Loup garou*, (*weerwolf*) welke benaming ook somtijds aan den Duivel gegeven wordt.

50.

Hij hiet breed heeft/ laat hiet breed hangen.

Voor: *die rijk is, toont, dat hij het is*, ziet op de *kleeding*. Wijde kleederen waren oudtijds een teeken van zwier, aanzien enz., doch het *breed hangen laten*, kan ook eenvoudig verstaan worden van *ootbaar gekleed te zijn*. Het eerste woord *breed*, is natuurlijk gebruikt om 't volgende; doch dat het niet zoo geheel ongepast is, leert ons de spreekwijze: *Hij heeft hiet niet breed*.

51.

Hoe dichtz hij Rome (ook wel den Paus) hoe sterftez Christen.

Dit Spreekwoord steunt op de ondervinding; daar overeenkomstig geloofwaardige berigten, vele praktijken en voorschriften van de Roomsche kerk, nergens minder naauwgezet worden waargenomen, dan te *Rome*, als onder het oog van den Paus.

21.

52.

Hij schoot een hoef.

Ik liet dit in deze mijne Handleiding bl. 10 onverklaard. Later viel mij in, dat het toch wel in allen gevalle beteekenen moet: *hij schoot* in plaats van een' *mensch*, een *dier* en derhalve — *mis*, en gelijke aanleiding uit deze of gene mij onbekende anecdote kan genomen hebben, als het overbekende:

*De vroomen Delfenaeren
Die schoten een vet kalf,
Toen sij verdrucket waeren
Van den wreeden Duc D'alf.*

53.

't Is een mensch met twee rechterhanden.

Met de *rechterhand* doen wij vrij wat meer dan met de *linker*. Men moet het verklaren: *hij kan alles zoo goed met de linker- als met de rechterhand doen. Zijn linkerhand is dus, als 't ware ook een rechterhand.* Het wordt derhalve gebruikt van iemand, die *buitengewoon handig is*.

54.

't Scheelt heel / een hoef / op een neus na.

Hijperbolisch. Daar de *neus* kleiner is dan een *voet zelve*, wordt het derhalve van iets gezegd, 't welk *voeten en vademen scheelt* (verschilt) en eigenaardig wordt het doel dat verschilt, veel grooter genomen, dan de zaak zelve, die bepaald is.

55.

Hij laat zich de handen zalven.

Dit Spreekwoord zegt: *hij laat zich door geld als door een heimelijk zalfje, tot iets vervoeren, dat zijn pligt te buiten gaat.* Een zalfje is toch iets streelends, zoo wordt dit woord meermaal gebruikt.

56.

Hij brengt er de klab in.

Dit ontleend zijn oorsprong van iets, dat schoon en rein is, *bekladden*, vuil maken, waardoor het ligt bedorven wordt, en wordt in handelzaken gebruikt, om aan te duiden, *dat men iets zeer benadeelt, door het niet op zijn prijs te houden.*

57.

Niemand en geen man bijten elkander in den zak.

Niemand en geen man, is een verschillende benaming van hetzelfde en zegt hier zoo veel als, *twee, die beide schuld hebben, gaan elkander berispen.* Hetzelfde als, een ander Spreekwoord: *De pot verlijft den ketel / dat hij zwart is.*

58.

Als het spel op stelten is / maakt men wel een kening van een strooluisje.

Een stelt is een lat met een dwarshout, waarop men den voet zet, om daarmee voort te stappen, dat, *op stelten loopen* heet. Daar de kinderen dit nu meermalen al spelende doen, en daarbij zeer luid-

26.

ruchtig zijn , zegt *op stellen rijden* figuurlijk : *vol ru-
moer , vol verwarring zijn*. In het Spreekwoord
wordt waarschijnlijk hierop gezien , en aan een op-
roer gedacht bij 't welk het losbandige graauw , door
zinneloozen tuimelgeest gedreven , zich wat niet al,
tot opperhoofd kiest , zoo als daarvan b. v. de *Na-
politaansche* visscher MASANIELLO tot getuige ver-
strekt.

58.

Het is een duifje zonder gal / of ook wel eene
onnoozele duif.

De *duif* was en is altijd (te regt of te onregt)
een beeld van zachtmoedigheid en goed vertrouwen,
derhalve van *onnoozelheid* (eenvoudigheid). De *gal*
was steeds een beeld van *bitterheid* (de gal komt
haken; hij spuugt zijn gal uit; zijn pen is in gal gedoopt
enz.) Het is derhalve gemakkelijk te begrijpen, dat
het van eene *eenvoudige , onschuldige , niets kwaads
vermoedende vrouw of meisje* , gebruikt wordt.

59.

Hij had een akkevietje.

HOEFT verklaart dit van *ake* of *akke* , een woord,
waardoor wij den kinderen iets morsigs , leelijks
aanduiden , *vietje* van *fi* , *foei* , zoo dat het zijn zal:
ake — foei ! Aannemelijker komt ons voor, wat in
de algemeene Kunst en Letterbode voor 1836, N°. 17,
wordt opgegeven , namelijk : *akkevietje* is eene ver-
basterde uitspraak van 't Latijnsche *aqua vitae* , be-
teekenende : *een levens , — gezondheids watertje* ,

in 't algemeen een *drankje*, 't welk men ter herstelling genoodzaakt is te gebruiken, en men heeft het vandaar te huis gebragt op alle levensomstandigheden, die ons bejegenen. Het drankje is doorgaans onsmakelijk en daarom zegt men al veel van *een of ander ongeluk*: Het is een leelijk afschebietje. Evenwel is het somtijds ook wel aangenaam en daarom zegt men van iets, *dat verblijdend is*: Het is een lekker / een goed / een mooi afschebietje.

60.

De zomer is een slaaf en de winter een heer.

Des zomers moet er, vooral op het land, veel gewerkt worden; maar des winters hebben de boeren meerdere rust.

61.

Hij leidt hem om den tuin.

Tuin is eigenlijk *hegge*, *omheining*, zoo dat het Spreekwoord denkelijk beteekenen zal: *hij brengt hem door een omweg van het eigenlijke punt af*.

62.

Men moet geen oude koejen uit den sloot halen.

Over dit Spreekwoord zie men onze *Handleiding tot de kennis der Spreekwoorden uit het Dierenrijk ontleend*. bladz. 54.

63.

Men roept zoo lang Paschen tot dat het komt.

Zoo spreekt men, als de tijd of zaak die men ze-

28.

ker weet eens te zullen komen, opdaagt. Het is kennelijk ontleend van het belang, dat Joden en Christenen in dien feesttijd stellen. Niet slechts uit een Godsdienstig beginsel; maar omdat dan de nachten korten, de dagen lengen, de vogelen zingen, het veld begint te groenen en het saisoen verandert.

64.

Hij maakt mannetjes in de maan.

Hij maakt zich zwaarigheden die zoo min bestaan, als mannetjes en andere figuren, welke men door lang op die planeet te turen, daarin eindelijk meent te ontdekken. Wij herinneren ons, hoe men ons nog kort geleden, met zoodanige opmerkingen, waaraan men den schijn van waarheid gaf, heeft vermaakt.

65.

Het is uit Pater's vaatje getapt.

De kloosters werden, waar dit kon, in den omtrek van wijnbergen gesticht of zulke bergen ten dienste ervan aangelegd. Dit bragt en brengt nog, waar zij zoo bestaan, groote voordeelen aan; maar het spreekt van zelve dat het beste voor de pater's is, wier kelder den keurigsten wijn bevat, die in vaatwerk bewaard wordt, en vandaar dat, als de zoodanige ons smaakt, wij gewoon zijn te zeggen: Het is uit Pater's vaatje getapt.

66.

Hij zet de koe schoon een doek op.

Dit komt mij voor, ontleend te zijn van het slag-

ten der koeffen, die als zij schoon gemaakt d. i. van alle ingewand ontdaan zijn, met een schoonen doek worden versierd, die tot zekere hoogte, afhangt. Zoo althans hebben wij het menigmaal gezien, en het Spreekwoord onder den boerenstand hooren gebruiken van iemand, *die eene zaak fraai ten einde wist te brengen.*

67.

Daar is niets rijker dan de bedelarij.

Wij stemmen volmaakt met TUINMAN in, die bij de behandeling van dit Spreekwoord aanmerkt, dat het ongetwijfeld van de *monniken* ontleend is, die door hunne voorgewende armoede en bedelarij zich niet weinig plagten te verrijken.

68.

Over honderd jaar zal men uou de leurg' zoo veel
hoopen als nu uou 't gelb.

Dit is een vrij onnaauwkeurig Spreekwoord, of laat ons liever zeggen Spreekw. raadsel. Indien men zeide, over honderd jaren *zullen wij*, dan zou het terstond blijken, dat de meening is: er zal dan *voor* of ten behoeve van *ons*, die nu leven, van het eene zoo weinig over zijn, als van het andere.

69.

Hij kijkt als een hoek uit Doortrengen.

Dit Spreekwoord is genoegzaam in deze Handleiding bladz. 10. opgehelderd. Het wordt van iemand gebruikt, die er *norsch*, *stuursch* uitziet.

30.

70.

Goeden dag / Hofftede!

Dit Spreekwoord hebben wij meer dan eens op het land gehoord, als iemand *meende dat men hem fopte*. Waarschijnlijk heeft zeker mensch, HOFSTEDÉ genoemd, of een *boerenwoning* (hofstede) of liever *adelijk landverblijf* waar men van dit foppen bijzonder zijn werk maakte, tot dit zeggen aanleiding gegeven.

71.

Haal in Klaas Louw.

De oorsprong van dit Spreekwoord ligt in het donkere. Niemand weet, sedert lang meer, wie *Klaas Louw* is geweest, waarschijnlijk was hij een beruchte schrapper, want van zulk eenen word het, vooral onder de mindere klassen, gebruikt.

72.

Hij geeft hem een graauw.

Graauwen is *toebijten*, *toesnaauwen* vandaar zeker een *graauw* voor een *bijtend* of *scherp gezegde*.

73.

Hij heeft kappe en keutel herterrd.

Dit is een Zeeuwsch Spreekwoord, om aan te duiden, *dat iemand volstrekt alles verteerd heeft*. *Kappe* is in *Zuid-Beveland* een boeren overrok, *keutel* een boeren hoed. Dit laatste woord is echter thans in gebruik. In oude rekeningen van Polder-directiën in

Zuid-Beveland vindt men jaarlijks een pond Vlaansch, ten behoeve van iederen Dijkgraaf voor *keuvel geld*. Iedere Dijkgraaf mogt namelijk per jaar een nieuwen *keuvel* koopen op kosten van den polder, naardien deze mannen, bij storm altijd op de gevaarlijkste posten aan de zeedijken moesten tegenwoordig zijn, en dit kleedingstuk dus jaarlijks vernieuwd moest worden.

74.

Nicmand miil de hat de hiel aanboren.

Verg. de Handleiding l. v. bladz. 45.

75.

Hij maakt hem zoo uit/ dat de honden ez geen brood van zouden willen eten.

In onze Handleiding zijn wij de lezing: Hij ziet ez uit enz. gevolgd. Hier is het Spreekw. eenigzins anders: *hij maakt hem zoo uit*, (zegt zoo veel slechts van hem) *dat de honden geen brood zouden willen eten van hem die zoo uitgemaakt wordt*. Een aardige spreekwijs om een' alles overtreffende trap van *uitmaken* uit te drukken. Wat moet het toch wel voor een' mensch zijn, van wien de honden, lage dieren en immer zoo gulzig, geen brood zouden willen aanemen, als hij het hun aanbod!

76.

Hij liegt als of hij Luterfche Psalmen zong.

Een bijtende trek van religiehaat. Wanneer een hooge trap van *liegen* in het Godsdienstig gezang

32.

eener gemeente verondersteld wordt, kan men er gemakkelijk uit opmaken hoe hoog zij bij de hen zoo noemenden, aangeschreven staat.

77.

Hij liegt als een tandentrekker.

De tandmeesters op de kermissen, zijn doorgaans groote zwetsers, die het volk braaf op den mouw spellen van hetgeen zij aangaande hunne kunst uiventen, en vandaar denklijk deze vergelijking.

78.

Zij hartbetouwen met elkander.

Dit zegt men van zulken die met elkander overhoop liggen, en als men een bokkengevecht ooit aanschouwd, en het stooten der gehoornde koppen tegen elkander gehoord heeft, dan zal het Spreekwoord genoegzaam opgehelderd zijn.

79.

Met list brengt men een ei in een hopzak.

Dit Spreekwoord in de Handleiding bladz. 20. behandeld, is eene aardige satyre op de *domheid van hem, die zich voor zeer slim houdt.*

80.

Ongehoonte maakt blaren.

Zou dit niet eenvoudig zeggen: *als men het werken niet gewoon is krijgt men er blaren van in de handen.*

81.

Hij is van klief.

Even als wij vroeger ten aanzien van *Meenen* en *Kortrijk* zagen, wordt hier weder de naam eener stad dubbelzinnig gebruikt, om aan te duiden: *'t kleeft kem aan de handen. Hij is vasthoudend.*

82.

Hoe nabez bij den avond / hoe verbez van huijs.

Een Spreekwoord van *losbollen die meenen*, zoo als men zegt, *uit zwieren te zullen gaan.*

84.

't Is jonkez Jan in 't oog.

Zou dit niet van de Grafelijke tijden afkomstig zijn? Kan die JAN ook zijn jonkheer JAN, bijgenoemd: *zonder genade* en het in 't oog houden, zeggen: *zijne staatkundige plannen nagaan?* De overbrenging is gemakkelijk.

85.

Of malenaars akkez / bij Heeren poppegoed.

De aanmerking van TUINMAN bij dit Spreekwoord, nemen wij gaarne over. Iemands akker (schrijft hij) is datgeen, waarvan hij de kost heeft, zoo als de landman van zijne zaaigronden. In dien zin is des molenaarsakker de molensteen. Heeren poppegoed zijn edele gesteenten die alleen tot pronk dienen, en waarvan zij geen meerder nut hebben dan van blinkende steentjes, glaasjes en dergelijke. Het nut van den eersten, overtreft ver den glans van de laatste.

REGISTER

VAN

DONKERE

SPREEKWOORDEN

EN

SPREEKWOORDELIJKE ZEGSWIJZEN.

DIE OPGEHELDERD ZIJN.

	Bladz.
<i>Al evenwel dubitat AUGUSTINUS</i>	20.
<i>— is JAN PIETERS dood, nog leeft er zijns gelijke</i>	22.
<i>Als het spel op stellen is, maakt men wel een Koning van een stroowisch</i>	25.
<i>— hij lacht sneeuwt het rozen</i>	7.
<i>Beter eene once geluk dan een pond wijsheid</i>	8.
<i>Daar is niets rijker dan de bedelarij</i>	29.
<i>De tong is niet van leder</i>	22.
<i>— zomer is een slaaf en de winter een heer</i>	27.

	Bladz.
<i>Die het breed heeft, laat het breed hangen</i>	22.
— <i>zich dood werkt, wordt onder de galg be-</i> <i>graven</i>	8.
— <i>zijn huishuur ontziet, ontziet zijn wel-</i> <i>varen</i>	9.
<i>Een jaar is aan geen staak gebonden</i>	21.
— <i>rentenier, is een arm dier</i>	10.
<i>Goeden dag, Hofstede!</i>	30.
<i>Haal in Klaus Louw</i>	—
<i>Hansje in den kelder</i>	7.
<i>Het is een duifje zonder gal, (of ook wel)</i> <i>eene onnoozele duif.</i>	26.
— — — <i>mensch met twee regterhanden</i>	24.
— — — <i>jonker JAN in 't oog</i>	33.
— — — <i>uit Paters vaatje getupt</i>	28.
— <i>scheelt veel, een voet, op een neus na</i>	24.
— <i>zou boter aan de galg gesmeerd zijn</i>	9.
<i>Heusden mijn, Mechelen dijn</i>	6.
<i>Hoe digter bij Rome (ook wel den Paus) hoe</i> <i>slechter Christen</i>	23.
— <i>nader bij den avond, hoe verder van huis</i>	33.
<i>Hij blijft aan de pan hangen</i>	10.
— <i>brengt er de klud in</i>	25.
— <i>geeft hem een graauw</i>	30.
— <i>had een akkevietje</i>	26.
— <i>heeft al wel geturfd</i>	7.
— — — <i>de kap op den tuin gehangen</i>	14.
— — — <i>een Christoffel die hem draagt</i>	11.
— — — <i>kappe en keuvel verteerd</i>	30.
— — — <i>kleine Apostelen (voor kinderen)</i>	21.
— <i>is Duitschen en Walen schuldig</i>	15.

	Bladz.
<i>Hij is een blaauwen maandag daar geweest . . .</i>	5.
— — <i>op zijn Paasch best</i>	13.
— — <i>van Kleef</i>	33.
— — <i>zestig, of zijt gij zestig?</i>	16.
— <i>koopt kat in den zak</i>	13.
— <i>kijkt als een bok uit Noorwegen</i>	29.
— — <i>naar de Klundert of de Willemstad</i>	
<i>brandt</i>	6.
— <i>laat zich de handen zalven</i>	25.
— <i>lapt zijn goed door de billen</i>	11.
— <i>leidt hem om den tuin</i>	27.
— <i>liegt als een tandentrekker</i>	32.
— — — <i>of hij Luthersche Psalmen zong</i>	31.
— <i>maakt hem zoo uit, dat de honden er geen</i>	
<i>brood van zouden willen eten.</i>	—
— — — <i>het als Jochems hond, hoe langer</i>	
<i>hoe boozter</i>	7.
— — — <i>mannelijks in de maan</i>	28.
— — — <i>ons blaauwe bloemstjjes wijs</i>	5.
— <i>metselt de kat in den kelder</i>	10.
— <i>moet den Westkappelschen dijk om</i>	13.
— <i>of zij is het katje van de baan</i>	15.
— <i>pakt zijn spullen, (ook wel) zijn biezen</i>	14.
— <i>plant kool.</i>	12.
— <i>schiet met spek</i>	17.
— <i>schoot een bok</i>	23.
— <i>stelt het op haren en snaren</i>	17.
— <i>valt door de mande</i>	12.
— <i>vindt er geen been in</i>	—
— <i>zal het hooi over den balk niet werpen.</i>	13.
— <i>zet de koe schoon een doek op.</i>	28.

	Bladz.
<i>Hij ziet of hij Vianen verraden had</i>	18.
<i>— — — — Wieringen in zou</i>	14.
<i>In het fijnste laken , is het meeste bedrog . .</i>	18.
<i>Lof Molenaars akker , bij Heeren poppengoed .</i>	33.
<i>Meenen ligt dicht bij Kortrijk</i>	21.
<i>Men behoeft den hond geen brood te geven</i>	
<i>zoolang hij met den staart kwispelt . .</i>	19.
<i>— kan den papegaaï niet schieten met een</i>	
<i>rottenval</i>	19.
<i>— moet geen oude koeijen uit den sloot halen .</i>	27.
<i>— roept zoo lang Paschen tot dat het komt . —</i>	
<i>Met list brengt men een ei in een hopzak . .</i>	32.
<i>Met den tijd komt Harmen in 't wambuis . .</i>	18.
<i>Muiden zal wel Muiden blijven</i>	6.
<i>Niemand en geen man bijten elkander in den zak .</i>	25.
<i>———— wil de kat de bel aandoen</i>	31.
<i>Ongewoonte maakt blaren</i>	32.
<i>Over honderd jaar zal men voor de beurs zoo</i>	
<i>veel hoopen als nu voor het geld</i>	29.
<i>Roode baard , duivels aard</i>	19.
<i>Spreekt gij van den duivel , dan is hij dicht bij u .</i>	22.
<i>Wie gekken noodigt , heeft wisse gasten . . .</i>	20.
<i>Wij zullen het alles maar blaauw blaauw laten .</i>	4.
<i>Zij hardebollen met elkander</i>	32.
<i>— meent , dat 's Keizers kat haar nicht is .</i>	21.

***N*ASCHRIFT,**

SPREEKWOORDEN

EN

SPREEKWOORDELIJKE ZEGSWIJZEN.

NAAR WIER **OORSPRONG** EN **ZIN** WORDT GEVRAAGD.

Ik wil om de keur van den balk niet vallen.

Als Paschen komt op een Zondag, is elk een kind van zijn eigen vader.

Dat is een stukje van **ALBERT DURER**.

Die de dante trouwt om de wante, verliest de dante en houdt de wante.

Een groene Kersmis maakt een witte Paschen.

Hij is zoo harig als elft in de Mei.

Hij is zoo stout, als of hij nog een lijf in de kist had.

Hij meent, dat hij goud zal drinken uit een horentje.

Hij speelt er mede, als *Jan Potage* met zijn muts.

Ik zou hem wel een knapzak vol hooi toevertrouwen,
had ik borg voor 't leër.

Mijn deur zij ver van mijn heers deur.

Tusschen Paschen en Pinksteren vrijen de onzaligen.

Zij bestaan elkander van kniejen noch ellebogen.

Alle dagen een draadje, is een hemdsmouw in 't jaar.

Als de Abt de teerlingen geeft, dan mogen de Mon-
niken wel dobbelen.

Als 't regent en de zon schijnt, dan is het kermis
in de hel.

Hij heeft Dirk aan 't oor geslagen.

Hij heeft een stuk van een oud net gegeten.

Hij houdt den gek in den mouw.

Hij is een rijke Fokker.

Hij is er mede verlegen, als ANNA met haar moërs
(moeders) ziel.

Hij kan ook wel Duitsch.

Komt de duivel in de kerk, dan wil hij op 't hoog-
altaar zitten.

Loop voor Sint Velten.

Nog leven de geuzen!

Over honderd jaar komen de Heidenen in 't Land.

't Is uit het Evangelie van den spinrok.

Het Zijn Heeren van zes weken.

Vreemde zorgen dooden den ezel.

Er zijn pannen op het dak, voor: *men wordt beluisterd.*

Het is een winterkoning, voor: *iemand die 's winters ziekelijk is.*

Koster stoot eens aan den zandlooper.

Zijne niertjes liggen warm, voor: *hij lacht al zeer ligt.*

Hij loopt het vuur uit de sloffen.

Hij of zij, is met het verkeerde been uit het bed gestapt, voor: *in geen goed humeur.*

Ik ben geen Bremer, voor: *iemand die iets steken laat.*

Hij is gedropen, voor: *bij onderzoek onbekwaam gekeurd.*

Mij ontbreekt het aan *Philippus quartus*, voor: *geld.*

De zee zoekt vijgen.

Het is een omgekeerde Arminiaan, van een open-
gespouwene gestoofde *baars* gebruikt.

Hij is een verachte *fakkel.*

Er loopt iemand over mijn graf: *als men over zijn
ligchaam grilt.*

Een oogenblik staans verlet, veel gewonnen.

Het is een arme, onnoozele *hals.*

Hij is mors-dood.

Twee Joden weten wel wat een bril kost.

De maan schijnt in het water.

Het is een gravelle.

Men moet geen drommel op zijn hart laten smoren.

Hij watertand er van.

Hij is zoo fijn, als gemalen poppens . . . t.

Hij krijgt van de taart, voor: *hij wordt beknord.*

Dat past als een tang op een varken.

Hij stooft hem een kool, voor: *hij fopt of benadeelt hem.*

Nu zijn de poppen aan het dansen, voor: *nu is alles in beweging of aan den gang.*

Op je neus geturfd, dan heb je geen zoldertje van noode.

Hij zendt hem van PONTIUS naar PILATUS.

Hij zit op de klapbank.

Hij doet een bedelaars gebed, voor: *hij telt geld.*

De gekken vragen naar de klok; maar de wijzen weten hun tijd.

Hij slaapt een gat in den dag, voor: *zeer lang.*

Het zijn zieltjes van potaarde.

Met nieuwe jaar zijn de dagen eene hanenschree (niet *schreeuw*) gelengd.

Hij weet wel te parlesanten.

Het gaat daar Schotsch toe.

Hij bakt kleine broodjes.

Het is kliekjes-dag, voor: *dag waarop de overgeschotene spijs gebruikt wordt.*

Hij zendt hem een kattedel, voor: *klein briefje.*

Het is een zielverkooper, voor: *ronselaar.*

Dat is een Ronzebons, vanwaar die naam?

Hij of zij, is er bij voor spek en appels.

Slapperdement, slapperdemallemosterd.

Dat zijn dukdalven, voor: *palen* of liever *paalhoofden*.

Alle gelijkenissen gaan mank.

Ik heb ook een woord in het kapittel te zeggen, en hij is gekapitteld, voor: *doorgehaald.*

Ongelukkig in 't spel, gelukkig in de liefde.

Hij draait hem een rad voor de oogen, voor: *hij misleidt hem.*

Het is een klikspaan, voor: *een verklikker.*

Hij bleef met het mes in den buik, zitten.

Hij sloeg er onder als *malle Jan* onder de hoenders.

Zulk (een) volk, zulk (een) weér.

Karnemelk is kooper, en wie is borg?

Hij verblijdt zich met een doode mees , voor : *eene ijdele hoop.*

Helder op ! Machieltje !

Hij steekt den bezem uit.

Hij gaat naar Palermo.

Komje van Lillo , dat uw mandje zoo druipt ?

Hij doet gist in zijn schoenen.

De Westkappelsche Engel rijdt.

De jongste schepens vellen het vonnis.

Hij geeft hem het heilige kruis achter na.

Hij heeft *dubbel* en *dwars* genoeg gehad.

De blijden gaan vooraan.

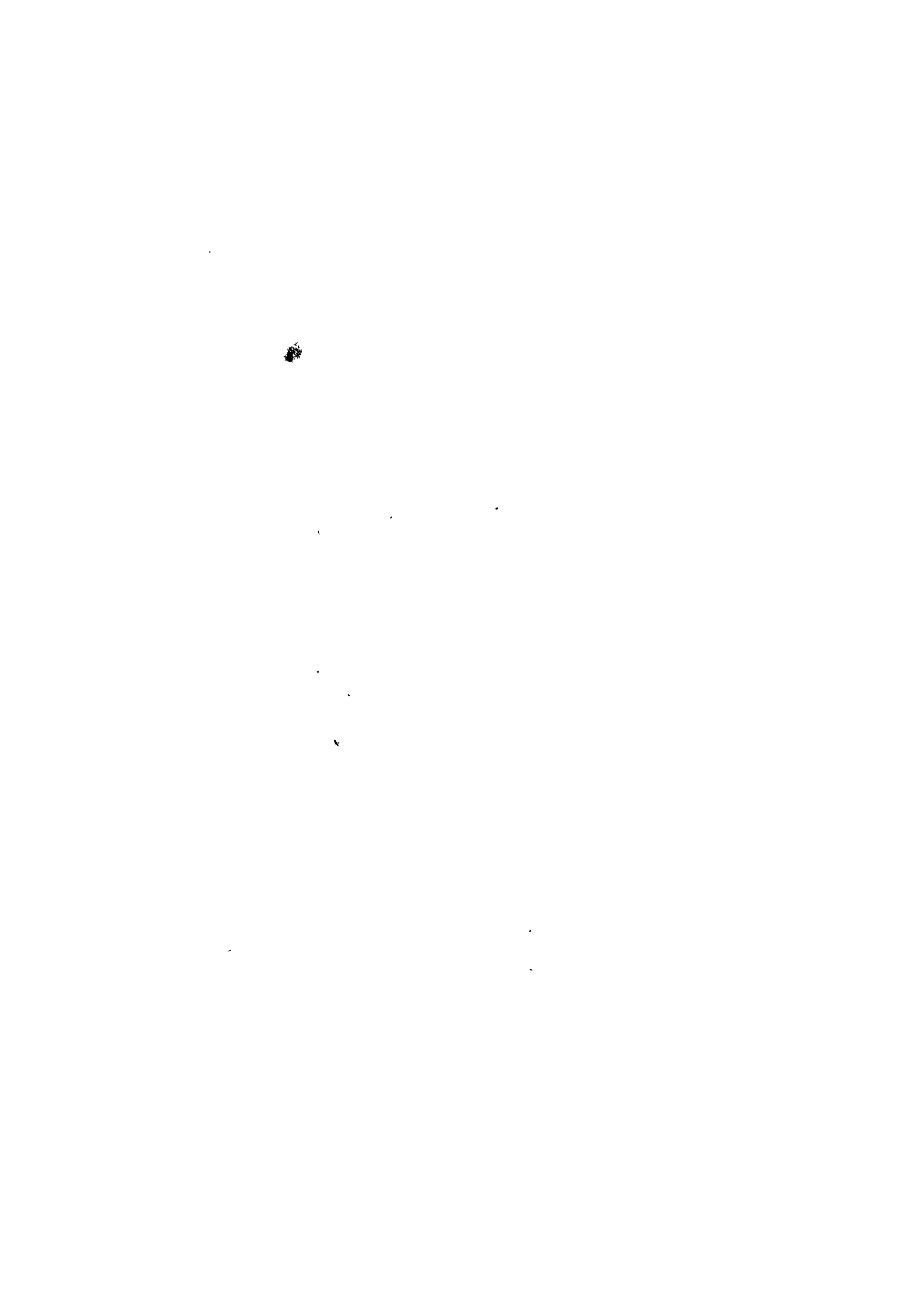
Een kleine put in de aarde , eene groote ruimte in huis.

Dat is een huis uit de *Breeveertien* gebouwd.

VERBETERINGEN.

Lees	Bladz.	8	reg.	12	van onder ,	<i>de huid.</i>
—	—	13	—	6	—	<i>bedoeld.</i>
—	—	17	—	2	—	} <i>eten.</i>
—	—	18	—	4	—	
—	—	32	—	8	—	<i>den pot.</i>
—	—	94	—	9	—	<i>hun vel.</i>

Nalezingen en Vervolg
OF DE
SPREEKWOORDEN
EN
SPREEKWOORDELIJKE ZEGSWIJZEN,
BIJZONDER
• *uit het Dierenrijk ontleend.*

*

V O O R R E D E .

Tot hiertoe gewoon voor ieder stukje, door mij over onze Vaderlandsche Spreekwoorden geschreven, iets betrekkelijk de Letterkundige geschiedenis van dit onderwerp te geven, vinde ik daartoe thans weder gelegenheid.

De Heer A. DE JAGER, redacteur van het Taalkundig Magazijn, opende het vorige jaar in hetzelfde ~~de~~ rubriek, onder den titel van Bijdragen tot de kennis der Nederduitsche Spreekwoorden, en riep, even zoo als ik vroeger deed, de hulp van alle beminnaars en beoefenaars der Vaderlandsche Taal-Letter- en Oudheidkunde in. Voor het tegenwoordige wilde hij slechts mijne jongst uitgekomen Handleiding tot de kennis onzer Spreekwoorden en Spreekwoordelijke zegswijzen, bijzonder uit het Dierenrijk ontleend, en eenige andere opgegevene, toelichten en aanvullen.

Ik had wel gewenscht dat de Schrijver, die de beleefdheid had zijne bedenkingen aan mijn oordeel te onderwerpen, dit, zoo als vroeger, schriftelijk

had gedaan, wanneer ik vrijër in mijn antwoord zou zijn geweest, en nog al iets in het midden zou hebben gebragt, waarvan, nu zijn werk het licht ziet, de bescheidenheid mij terug houdt.

Een paar aanmerkingen mag ik echter niet verzwijgen, en de heuschheid van den Heer DE JAGER zal mij die wel ten goede houden. Het is namelijk ons lezend publiek voorgekomen, dat zijn vermeld geschrift maar al te veel heeft van eene Contrôle op het mijne, die wanneer zij werd voortgezet, aanleiding tot een' pennestrijd zou kunnen geven, welken wij beide zeker niet verlangen. Voorts moet ik in bedenking geven of in deze bijdragen het eigendommelijk karakter van Spreekwoorden niet maar al te veel is voorbij gezien en zij ongelukkig met anecdoten, grappige of puntige gezegden en uergelijke van dezen of genen, zijn verward geraakt? Zoo worden, om slechts van het tweede, door mij genoemde dier, den aap, te gewagen, als Spreekwoorden opgegeven: »Ei zie hem eens grinniken, zei GERRIT, en hij klisteerde zijn aap. — Wat maakt men al om 't geld? zei de boer en hij zag een aap op 't venster zitten. — Hij gelijkt beter naar een aap dan een Dominé naar een pijp tabak.

Zoo wordt als Spreekwoord genoemd: Die daar spreken mostaard sterk, zouden niet een gebraden haan den staart uithalen? enz. enz.

Met dat al zijn wij aan den Heer DE JAGER dank verschuldigd voor de lijst der Schrijvers over het onderwerp, op welke hetgeen door mij reeds was opgegeven, is aangevuld, en naar welke ik allen die in de zaak belang stellen, verwijze. Ook zal

uit deze mijne Nalezingen blijken, hoe zeer ik het goede in de vermelding en verklaring van eenige Spreekwoorden, dat mij hier en daar in deze Bijdragen is voorgekomen, heb weten te waarderen.

Ook andere vrienden van Taal- en Letterkunde gingen voort, mij hunne opmerkingen mede te deelen, aan welke ik dun nu ook, mijnen verschuldigten hartelijken dank betuig.

Bijzonder aangenaam was mij de vereerende goedkeuring van den Heer J. H. HOEUFFT, bij herhaling aan dezen mijnen Letterkundigen arbeid geschonken, en gaarne geef ik eene plaats aan een en ander, mij door dien achtlingwaardigen Geleerde toegezonden.

Betrekkelijk de Scheepvaart en het Scheepsleven, merkte hij in Alphabetische orde aan:

ANKER. Zyn anker (of ankertje) ergens nebez leggen zegt: zich ergens waar men het goed heeft, vastmaken. **AVARIJ** of **AVERIJ** wordt ook van andere dan zee-schade gebruikt: b. v. Ik heb bij den laatsten storm veel abarj aan mijn huis bekomen. **BAREN.** Het is als de baren van de zee zegt men van iets, 't welk zeer ongelijk is. **BOORD.** Iemand met iets aan boord komen / wordt doorgaans in een kwaaden zin genomen voor: het opdragen van lastige zaken aan iemand. **DRIJVEN.** Op Gods genade laten drijven / van een redloos schip gebruikt, wordt ook in eenen zedelijken zin gebezigd van een' toestand, in welken alle menschelijke hulp te kort schiet. **FOK.** De stormfok uijzetten / het er alles op zetten om een schip in te halen of eene haven te bereiken, wordt ook figuurlijk gebruikt in den zelfden zin,

als: Alle zeilen bijzetten. **HAVENS**. Op zulke plaatsen hangt men zulke visschijen / *beteekent*: op zulke gevaarlijke plaatsen, is men aan zulke rampen blootgesteld. **SCHEEPSREGT**. Driemaal is scheepsrecht / *is ontleend van de straf dergenen, die driemaal van de ra vallen of driemaal gekielhaald worden. In de Handleiding niet genoeg onderscheiden.* **SCHIP**. Een schip maken / *zegt men ook van het betalen zijner schulden, en in een' lagen, verschrikkelijken zin van een effen boedel maken door bankeroet te spelen.* **VAREN**. Indien iemand met den Heer SPRENGER VAN EIJK, de uitlegging mishaaft, welke ik gegeven heb aan het woord varen, in de spreekwijze hoe vaart gij? zoo neme hij het woord in de beteekenis van tendere, proficisci, vehi, petere, locum aliquem meare, zoo als KILIAAN het overzet, in welken zin het zoo wel te voet gaan als rijden, zoo wel ter sloop als met een rijtuig gevoerd worden, beteekent en dan zal het volkomen beantwoorden aan het Fransche: Comment vous va't-il, Comment vous va? Comment va? varen toch voor gaan, meare, was bij de ouden zeer gewoon. **VLOT**. In vlot water komen. Een tegenovergestelde spreekwoord is: Het wil niet blotten / *d. i.* het wil niet gelukken. Het is ontleend van schepen, die op den drooge zitten. **ZEE**. Hier is overgeslagen het spreekwoord: Het is water / *of ook wel een druppel in de zee / 't welk veel gebruikt wordt, wanneer aan rijke lieden eene vermeerdering van vermogen ten deele valt.* **ZEIL**. Men heeft ook de spreekwijze: Met zeil en treil om eene zaak met al haar toebehooren aan te duiden, waerop ook bijna nederkomt het zeggen: Zoo als het rijdt en zeilt.

Ik wil ook niet voorbijgaan wat de Heer HOEVFT, bij sommige spreekwoorden heeft aangeteekend, als :

Dit witte luttje bij iemand hebben / voor: *in gunst bij iemand staan*, is een spreekwoord ontleend van de paarden met vier witte voeten. In de *Pancarte du droit de péage du comté de Lesmont*, leest men Art. XIV. »Un Cheval les quatres pieds blancs, franc de péage.»

Het is belabberd. In mijn *Bredaasch Taaleigen* schreef ik: Men gebruikt dit in den dagelijkschen omgang voor *haveloos, bevuild*. Bij KILIAAN is *belabberen*, of *belemmeren*, *impedire*, *intricare*, *disturbare*, *præpedire*, *interturbare*, *inquinare*, *polluere*. Dat de beteekenis in de twee laatste woorden vervat, hier alleen toepasselijk zij, ziet ieder. De eerste zijn ons tegenwoordig *belemmeren*. Zie TEN KATE 2°. Proeve in *leni* en *lam*. In hunne beteekenis wordt *belabberd* alleen van iemand gebruikt, die eenig gebrek of beletsel in het spreken heeft. Voor het overige hoort men het meest in een' onverdragtelijken zin: b. v. Het ziet er belabberd uit met die zaak / voor: *slecht*.

Daar is het hutje met het mutje. Ik heb ergens, zonder mij de plaats te kunnen herinneren, aange- teekend, dat ik dit spreekwoord achtte te zijn: het hoedje met het mutje / en voegde daar nog een paar diergelijke, in andere talen gebruikelijke spreekwijzen bij. Dan de uitlegging van den Schrijver der *Handleiding*, komt mij ook zeer aannemelijk voor, mits men *hudje*, niet *hutje* leze.

Daar den masterd slepen. Zoude dit ook zijn: iemand door de *mutsaard* slepen, dat is door *strui-*

ken en struwelen leiden? Over de misvorming van *mutsaard* in *mostaard*, zie men mijn *Bredaasch Taal-eigen* op *mutsaard*.

Hij is huiten luyten. Zou dit niet zoo veel willen zeggen als: *hij is van streek*, en dezelfde betekenis hebben als het Fransche *perdre la Tramontane*, dat is de streek van het Noorden uit het oog verliezen, zijnde *Tramontane* het Italiaansche *Tramontanu*, de *noordewind*, van uit de Middellandsche zee gerekend?

Hij kent het op zijn duimpje. Hier beteekent duimpje naar mijn oordeel duimstokje. Deze mijne meening wordt bevestigd door het Friesche: Hij luttet het op zijn eekje / dat is *op zijn houtje*. In het oud-Friesch toch, was *eke* zoo wel hout in het gemeen, als eiken hout in het bijzonder, hebbende men den naam van eiken hout, uithoofde der uitnemendheid van den eikenboom, aan alle hout gegeven.

Een mijner vrienden had de goedheid mij eenige vooral in Noordbrabant gebruikelijke spreekwoorden met derzelver verklaring, toe te zenden. Zij zijn:

Godt hoordert u! of Godt hoordert uwe werck! Een gewone wensch welke men hier vrij algemeen aan werkende personen doet, en geeft te kennen: *God zegene uwe pogingen, of doe uwe werkzaamheden eenen goeden voortgang hebben.*

Godt voordert u! Mademoisel,
Gaet dit voor goet of ist maar spel:
Soo lustig aan dat cloek getouw
Gij sijt een ppearle van een vrouw.

POITERS, Masker van de werelt.

Snuivende manlui/ stuitende vrouwlui en brullende kaci zijn zeiben gart. Onder den boer, of zoogenoemden gemeenen man, is het snuiven alleen bij de vrouwen in zwang, en wordt in de mannen afgekeurd omdat zij daardoor toonen eenigzins tot de andere sexe over te hellen. *Koei* wordt in de platte *Noordbrabandsche* taal zelden meervoud gebruikt; zoo ook zegt men: *de schaap, de koei, de peerd, de kalf* enz. naar de wei doen.

Een knezel/ een ezel en een naatenboom/ moeten door slagen goed worden. Hierbij moet men in het oog houden, dat een notenboom door het afknotten van jonge loten bij het inoogsten der vrucht, voor het volgend jaar meerder op schijnt te leveren.

Hij maakt eenen pisfert. Hij redt zich door zich te verbergen, hij krabt achter uit, hij maakt zich zoek.

Een hand en een laij die haalt men maa? hñ is. In de toepassing eene zeer schadelijke zegswijze, want onder den naam van band of wis, begrijpt men niet zelden ook jonge boomstammen.

Als de eene koe list (uitgespr. als *bizl*) steekt de andere den staart rech? op. *Bissen, biesen* of *bijzen* heeft KILIAAN en ook MEIJER. Het wordt hier gehouden voor het loopen der koeijen in heete zomerdagen, wanneer zij door een insect, den *bisworm* genoemd, geplaagd worden; dit diertje maakt een gonzend geluid, en dit reeds maakt de koeijen zoo bevreesd, dat zij de eene voor en de andere na, met den staart om hoog, de vlugt kiezen. De toepassing zal wel geene toelichting behoeven. (*)

(*) Deze juiste verklaring vervange die, welke ik bl. 27 gaf.

Daar waar men schaart moet men ook pikken. Dit ontleend van de hen, waar zij schaart (met hare pooten den grond op krabt) vindt zij haar loon in de ontdekte zaadkorrels. Het wil dus zeggen: *waar men werkt moet men ook eten, de arbeider is zijn loon waardig.*

De Mei haelt en nat geeft hote, (ook wel *koren*) in het nat. Alle grassoorten hebben, wanneer zij pas ontkiemen vocht en koelte noodig. Een drooge heete mei doet weinig gras en slecht graan verwachten.

Het komt juist aan als schepers (schaapherders) pap. Voor den herder wordt dagelijks tot op zijne te huis komst een potje met eten bewaard, de graagte waarmede hij doorgaans zonder over te laten, zijn wel berekende spijzen verslindt, heeft zeker tot de vorming van dit gezegde aanleiding gegeven.

Hij gaat van de eerste haauw niet hiften. (bitzen) Eene *baauw* is een insect bijna als de *bisworm*, en jaagt den koeijen den zelfden angst aan. Het beteekent dus: *hij is niet van de eersten die gaan loopen, eene kleinigheid jaagt hem geen schrik aan.* De zegswijze: Hij moet altijd den laatsten man den zak oppakken / heeft veel overeenkomst met de genoemde. Ook zegt men: Hij is een plakhoek.

Hij meende eenen herten hater te strikken: *Hij dacht zich met deze zaak te verrijken.*

Als het kindken is geboren /

Heeft het knolken zijn smaak verloren.

Met kersmis zijn gewoonlijk de winterknollen (rapen) smakeloos.

Hij is er uit gekoont. Er bestaat hier eene ge-

woonte bij de gilden of broederschappen, om de nieuwe leden niet bij wijze van stemming, zoo als gewoonlijk, maar door witte en zwarte boonen, al dan niet aan te nemen. Tot dit einde geeft men aan elk lid een zeker aantal witte en zwarte boonen, de witte zijn goed- de zwarte afkeurings bewijzen; van de twee overdekte kannen welke op eene tafel geplaatst zijn is er eene voor het te kiezene lid; heeft hij nu meerder witte dan zwarte boonen in dezelve dan is hij aangenomen, zoo niet er uit geboond.

Zou het gewone gezegde *hij boende hen het huis uit/ niet van den zelfden oorsprong kunnen zijn, de oo was toch oudtijds oe?*

Coebak is goed hoer menschen niet hoer beesten. *Toebak*, noemt men hier veeltijds *tabak*, althans velen spreken dit woord aldus uit, hierdoor wordt het dubbelzinnig omdat een digte etensbak ook *toe bak* kan genoemd worden, en schadelijk is voor de beesten.

Een mans moer is de duivel op den slaer. Men houdt het raadzamer bij jong getrouwden eene moeder der vrouw dan wel die des mans in huis te nemen.

Stinkende beltekenen geben klinkende gellekenen. Dit ziet op den leerlooijer en zegt: *stinkende vellen geven door bereiding goed geld.*

Eene oude hoe likt haer achterste zoo gaarne als een fange. Een oud mensch bemint zoo wel de vreugde (op zijne wijze) als een jong mensch.

De hoefen hebben de mijlen gemeten; maar zij hebben de staarten vergeten/ zegt men, als de weg langer valt dan op den mijlpaal is aangewezen.

Ziedaar een en ander, 't welk ik vooraf der vermelding waardig keurde. Wordt mij nog meer bruikbaar over het behandelde, of in het Naschrift opgegevene, toegezonden, het zal te zijner tijd eene geschikte plaats vinden. De uitspanninguren aan het geen hier voorkomt besteed, waren mij aangenaam. De vrucht er van zij en blijve de kennis en waardering onzer schoone moedertaal!

I.
BEVESTIGDE OF VERBETERDE
VERKLARING
EN
SUPPLETIE
DER
SPREEKWOORDEN, enz.

UIT
Het Dierenrijk

ONTLEEND,

A.

AAL.

Hij is te stikken als een gladde aal bij den staart. *Stikken* heeft hier de beteekenis van *vangen* en dit wordt zoo genoemd, wegens het steken (bij herhaling steken) van den aal met eene soort van harpoen, *aalstikken* geheten. Voorts wordt het spreekwoord duidelijk door hetgeen in de *Handleiding* over: hij heeft een' gladden aal bij den staart/ is gezegd.

Het is volmaakt zijn aap: *hij bootst hem in alles na.*
 Kinderen zijn apen. Zoo spreekt men dikwijls van de *eerste*, wanneer men hen in de zucht tot navolging aan de *laatste* gelijk vindt.

Het antwoord, dat wel aan nieuwsgierigen op hunne vraag: *wat doet gij?* gegeven wordt, luidt: apen vloojen/ en om den vrager nog meer te beschamen, wordt er soms bijgevoegd: *wilt gij ook den zak ophouden?*

Hij groeit in alle schoonheit op/ gelijk de jonge apen. Dit spreekwoord wordt genoegzaam opgehelderd door hetgeen in de *Handleiding* bij: aap wat heft je moosje jongen! is aangeteekend.

Geen olijker goet dan menschen/ men hangt er zelfs apen mede. Zoo spreekt men van onze *slimheid*, gelijk wij weten, ook in de praktijken om deze olijke dieren te bemagtigen, blijkbaar.

Voor al onder het gemeen is dan, wanneer men iets zeer betwijfelt of onmogelijk acht, in zwang: *als dat gebeurt/ zal er wel een aap uit mijn g. t. vliegen.* Men heeft dit misselijk denkbeeld wel van eene vertooning in een kluchtspel afgeleid; doch zoo hiervoor al gezag bijgebracht kon worden, zou dan het spreekwoord er den grond niet toe hebben kunnen leggen? In dit geval blijft de oorsprong onzeker.

Het is maar apenstoel. In de *Handleiding* werd gevraagd: *van waar dit?* en in het *Taalkundig Magazijn* vroeger vermeld, geantwoord: volgens *BILDERDIJK* verkl. Gesl. II: 112 is *kool* oudtijds genomen voor *verwarring*, *onrust*, *gerucht* en zal de uitdrukking

beteekenen : het is maar *apengerucht* zoo als men ook zegt : het is maar *apenspel*. Deze verklaring wordt aannemelijk , als men bedenkt , dat het Engelsch in denzelfden zin *coil* heeft. *To keep a coil* is in die taal *gerucht maken*.

ADELAAR, AREND.

Een adelaar of arend hangt geen vliegen/ is ontleend aan het Latijnsche *aquila non captat muscas*. De adelaar is de grootste en sterkste onder de roofvogels en werd oudtijds zoo als ik in de *Handleiding* aanmerkte , de *koning der vogelen* genoemd. Het vliegenvangen , zoo als b. v. de zwaluw doet , is ver beneden hem , en *zoo is het ook ver beneden elk groot man , zijnen tijd aan nietigheden te verbeuzelen* , of ook wel : *wat knap is , is met geene kleinigheid tevreden*.

B.

BAARS.

Hij zal den baars niet vergallen. In de *Handleiding* werd aangetoond : vanwaar dit spreekwoord ontleend is , en wat het beteekent. Thans zij er nog bijgevoegd , dat het wel genomen wordt voor : *hij zal geen ketterij in de wereld brengen*.

BEER.

De heer is *laß*/ wordt ook wel genomen in den zin van : *daar is wat te doen* (geraas , gekijf of geknor.)

B E K.

Hij of zij herft een bek als een haarschuur zegt men van iemand, *die wijdmonds raast of kijft.*

B O K.

Hij ziet als een bok/ die knoofloft (of ook wel palm) ret/ en daar het hem niet smaakt met den bek heen en weër slingert; zoo dat door dit veel gebruikte spreekwoord iemand aangeduid wordt, die *een ontevreden voorkomen heeft.*

Hij stinkt als een bok/ zegt men van een *vuil mensch, wiens onreinheid men ruiken kan.*

Hij stinkt naar het geib als een bok naar muskûs. Zoo spreekt men spottender wijze van een zeer rijk man, wien men het zoo aan kan zien, dat hij het is, als of men het aan hem rook, even gelijk men den bok aan de sterke lucht, die hij van zich geeft, kennen kan. (*Muskus* namelijk wordt gekozen om elke sterke lucht aan te duiden.)

Het is een babok: een *ruw, onbeschoft mensch.* WEILAND brengt hier eene plaats uit Hooft bij, als deze spreekt van *het bestooten van den babok.* Ba, gebruikelijk om *afkeer* aan te duiden, schijnt in de bedoelde beteekenis het denkbeeld van *bok* te zijn, nog te moeten verergeren.

Hij is zoo koud als een bokje. Ik hoorde dit spreekwoord nimmer; maar het werd mij van goederhand opgegeven. De vergelijking is mij niet duidelijk.

B O T.

» *Botvangen* schrijft de Heer DE JAGER is *sloag*

krijgen, en heeft met den visch *bot* niets gemeen, gelijk weder *botvieren* van beide onderscheiden is. Zie *Taalk. Magaz. D. III. St. I. 52 — 54.* » Even min (zoo vervolgt hij) behoort hier: 3ij zeggen *botje* bij *botje*. *Botjen bij botjen leggen*, is zoo veel als: elk hoofd voor hoofd eene kleinigheid uitleggen, om daaruit de verteering te vinden, zoo als de Hoogl. WASSENBERGH zegt. *Taalk. Bijdragen I. 20, 21. Zijnde botjen in Vriesland vier duiten of een halve stuiver.* Dezelfde uitlegging komt ook elders voor, b. v. in die Aachener MOUNDART VON MULLER te Weitz, 29. » Ook door mij was deze uitlegging duidelijk opgegeven in mijne *Nalezingen* op despreekw. van de Scheepvaart en het Scheepsleven ontleend bladz. 70, en zij heeft inderdaad veel aannemelijks.

Ik heb het gegeten en hersta niet dat scherpsinnig is. Dit wordt als spreekwoord in het *Taalk. Magaz.* opgegeven, met bijvoeging, dat hier eene gelijke woordspeling plaats heeft als men dikwijls bij vroegere schrijvers kan opmerken, en waartoe onze natie voorheen meer geneigd scheen te zijn. De bedoeling komt nu voor te zijn. *Ik ben onvatbaar om 't geen veel nadenken vordert te begrijpen.*

BRAKJE.

Het is een *brak* — *brakje*: een *knaap*, *knaapje* van 't welk men b. v. zegt: Durft gij het aan dien *brak* (*snaak*, *knaap* of *kwant*) toeberouwen? en 't is een onbeugend *brakje* voor *jongetje*. Denklijk met zinspeling op den aard van dit soort van jagthonden.

Het is een goede *brak* om het *luis* op te jagen; zegt men met zinspeling op de soort van honden van dien

G

naam, aangaande iemand, die *regt geschikt is om iets op te zoeken of aan den gang te helpen.*

DUIF.

Het is een onnozelle duif/ zegt men van een *onnadenkend*, ook wel *onvernuftig* of *onverstandig meisje*, en met het oog op dezulke spreekt men, als zij daarbij onzedelijk zijn, van *duiften op zolder te houden/ of de zelve te'brinken te geven/* en ieder begrijpt ligt, wat men daardoor verstaat.

Het is een *duiftenmelker*: een koopman in dat gevogelte. Moet de naam van *melker* hem gegeven, ook afgeleid worden van het handgebaar der lieden van dat beroep, daarbij waargenomen, als zij de veeren glad strijken, om aan het te koop geveilde dier, meerder aanzien te geven; maar van waar in dit geval de naam van *duiftenmelker*?

DRUIPSTAARTEN.

Hij liep *druijstaartende weg/* zegt men van iemand, die *uit bangheid wegsliipt*, met zinspeling op den hond, die *druijstaart*, dat is uit vrees, met ingetrokken staart zich wegmaakt.

E.

EELHOOREN.

Hij is zoo blug als het *eekhoortje*. Men moet den *eekhooren* zich van den eenen boomstam op den anderen hebben zien slingeren, om de juistheid der ver-

gelijking van een *vlug mensch* daarmede, oogenblikkelijk in te zien.

E E N D.

Zij steken hunne dorst op als een smerig eend.
Is dit een spreekwoord hier te lande in de zamenleving geldend, zoo als het *Magazijn* wil, dan zullen er wel *gemeene lieden*, die zich *bovenmate verheffen*, door worden aangeduid.

Hij haalt er in als een eend in het waak: *hij vangt het onverwacht* of ook wel *zonder nadenken aan*.

Wat eenden hemeltje is dat!

Geburig met hen heft in 't nat.

Zoo dachten en spraken voormaals de drinkebroërs, toen dronkenschap de heerschende ondeugd in ons land was. Hadden zij niet nog maar hunne navolgers!

Heeft, onze moeder kan een eend geschrikt? (t. w. in haren zwangeren staat) vraagt men wel aan *altijd dorstige menschen*.

Wat smaakt als eendebout: *als lekker gebrad*.

Ik kan niet zien; dat, gelijk de Heer DE JAGER wil, *eendebout* hier pleonastisch en *bout* genoeg zou zijn; alle bout is toch niet even smakelijk.

E I.

Hij loopt zoo snel/ als of hij eieren in zijn schoenen had/ zegt men spottenderwijze van iemand, *die zeer langzaam loopt*.

Zij zien naar het henn-ei/ en het ganzen-ei laten zij haren. Het ganzen-ei, weten wij, is grooter dan dat eener hen, en gevolgelijk wordt door dit spreek-

§

woord aangeduid, dat men, *met voorbijzien van het meerdere, het mindere zoekt, of behartigt.*

Hij doet iemand geen henneti schade. Hoe weinig waarde heeft zulk een ei, en dus moet de schade die nog minder dan dit is, al zeer weinig of niets zijn.

Men kan niet veel gouds kaopen voor een ei/ zegt men, *wanneer men iets tot zeer lagen prijs gekocht ziet.*

Hij legt zijne eijeren in zijn eigen of buiten zijn nest/ wordt aangaande *de trouw of ontrouw van gehuwden* gebruikt.

Een onzeker ei is een onuitig kuisken/ is eene waarschuwing om hetgeen vasten grond mist, niet als zeker te verwachten, en gelijk men zegt, *kasteelen in de lucht te bouwen.*

Al verloren/ als men het uit de eijeren (ook wel het hoenderhok) halen moet/ wordt betrekkelijk de *huwelijksgemeenschap* gebruikt, en heeft hier geene uitbreiding noodig.

Hij heeft al veel paascheijeren gegeten. Dit spreekwoord, mij vreemd, zal uit het verband, waarin het voorkomt, moeten worden opgehelderd. In het algemeen zou er door kunnen aangeduid worden: *hij heeft al verscheidene winters achter den rug.*

Romp/ slomp/ tnaalf eijeren/ dertien kiekens. Ik vroeg in mijne *Handleiding* naar den oorsprong en zin hiervan, en ontving tot antwoord: *romp, slomp*, duidt in den zin, waarin het nog onder ons gebruikt wordt, *een grooten omslag, iets overtolligs en onnoodigs* aan. Zoo zegt men b. v. het was *een romp, slomp om misselijk te worden. Wat doen wij met*

al die romp, slomp? Het spreekwoord schijnt mij toe gelijk te staan met: *veel geschreeuw, maar weinig wol*. Men haalt veel overhoop, zonder doel te bereiken en gaat daarin zoo onredelijk te werk, als dat men *uit twaalf eijeren dertien kiekens* verwacht. Mogelijk zal echter den geachten inzender, zoo als mij, de volgende medegedeelde verklaring beter bevallen. Iets *romp slomp* doen is, het *met overhaasting, zonder overleg* verrigten. Het spreekwoord kan dus wel aanduiden: iets zoo los en onbedacht te doen, als of men in der haast, in plaats van twaalf, dertien eijeren onder eene kip leidde, en derhalve dertien kuikens kreeg, terwijl men er maar twaalf verwachtte.

Een ei is geen ei, twee ei is een half ei / drie ei is een paaschrei. Dit is een *Noordbrabandsch* spreekwoord, ontleend van de roekeloosheid, waarmede men op Paschen met de eijeren omgaat.

Het is het zoo goed waard als een ei een aartje. De toepassing hangt hier af van de bedoelde zaak en de waarde welke men aan een *ei* hecht.

EKSTER.

Het is een vlugge ekster / zegt men aangaande iemand van een huppelenden gang of die vaardig gaat.

Hij heeft van den ekster gegeten. Men kent het geklap van den ekster, wie nu veel praat of babbelt wordt geacht ervan *gegeten*, dat is, overgenomen te hebben.

Het is te laat zei de ekster en had de hout in 't g. t.

Dit opgegeven spreekwoord ziet op hem, *die zich*

door onvoorzigtigheid te veel heeft gewaagd. Bout zal toch wel denkelijk het staal, het lood of de ijzeren pijl zijn, waarmede het dier getroffen werd.

E Z E L.

Een ezel die vrijt/ die u . . t of hij smijt. De toepassing van dit spreekwoord door vader CARs is *plompe zin*, *plompe min*, waartegen hij dezen raad geeft.

Wel nu, ghij die nog heden vrijt,
Maect, dat je vrij wat heusscher zyt;
Laat menschen esels in verstant
Ondecken haren minnebrant
Door racu, door plomp en vreemt gelaet,
Dat uijt den peyl van reden gaet.
Ghy denckt, dat in de soete pijn
Niet beter is, als heus te sijn.
Want Venus kint is moeder naeckt,
Ten dient maer sachtjens aengeraeckt.

Het is een ezelgürug: een gemakkelijk middel (b. v. een of ander boek) voor luije menschen. De ezel is intusschen, zoo als wij weten, geen traag dier.

Hij heeft ezelgöoren/ van MYDAS ontleend: het is een botterik.

Dele ezelg maken den last (of de last) ligt: *vereenigde kracht doet gemakkelijk werken.*

Men kent den ezel aan zijn ooren/ en zoo ook den dommen mensch aan zijne domme streken.

De ezel meet ook maat/ zegt men als een dom mensch voor kundig door wil gaan, of in zijn gesprek een gelukkigen inval heeft.

Hij rijdt op het roode ezeltje. Is in dat spreekwoord, het roode ezeltje, het voormalige roodgeverwde straf-

werktuig bij de soldaten, dan zal het beteekenen, dat *iemand het deerlijk misgelden moet*.

Het past hem als een ezel te laarzen / d. i. zoo min als de pooten van dit dier voor laarzen geschikt zijn.

Hij grimlacht als een ezel / die in het hoesthor een walf wordt gegroet. Eene aardige vergelijking om juist het tegenovergestelde van grimlagchen, *angst* en *vrees* namelijk, aan te duiden.

Als de ezels elkander kraakten / dan blijft de liefde in 't land / zegt men schertsend van *domme menschen*, die *elkander vleyen*.

De gekken grijzen niet / maar de ezels worden grijs geboren. In dit spreekwoord schijnt mij toe grondslag te zijn, dat veel en juist nadenken vroeg *grijzen* doet. Dit nu is het geval met *gekken* niet; maar daarom moet men aan de grijsheid geen *verstand* toekennen, want ook *ezels* (zinnebeeld van domheid) worden *grijs* geboren.

Dreemde zorgen hauben den ezel: *als vreemden voor ons ~~v~~ (onze zaken) moeten zorgen, gaat het niet goed*.

G.

G A N S.

Het is een slomme gans. De *gans* gaat voor een dom dier door, en als men haar *slim* noemt, bedoelt men boertend het tegendeel. Zoo is het ook met den *mensch*, wanneer men hem, op die wijze spreekwoordelijk betitelt.

Maakt dat de ganzen mijns (ook wel met bijvoeging:) maar mij niet: *beduid dat aan dommer dan ik ben*.

Waar! pas op je ganzen/ zegt men om iemand aan
te raden, *dat hij wel op zijne hoede zal zijn.*

Hij of zij loopt als een hette ganz/ geldt iemand,
die *log, langzaam en schuddend voortgaat.*

Zij loopen als de ganzen/ wil te kennen geven: zij
gaan achter elkander.

G A R N A A L

Een garnaal heeft ook een hooft. Dit wordt op
een klein kind, dat zich hoofdig gedraagt toegepast.

H.

H A A N.

Daar dienen geen twee haanen op éénne hant; want
zegt vader CATS:

Twee hanen op een boerenwerf,
Die vechten eeuwig om het erf.
Twee prinsen in een Koninckryk,
Die staan geduerig onghelyk;
Maer bovenal zoo rijst er nijd
En twist, jae veeltjds harde strijd
So haest als oijt een jonge maeght
Aen twee op eenen tijt behaegt;
Hier haet noch vriendt, noch eigen bloet,
Een vrijster is geen deelbaer goet.

Hij treedt zoo morbig als een engelsche haan. De
engelsche hanen zijn wegens hunne grootte, sterkte
en strijdlust beroemd: waarom men het spreekwoord
omtrent *een knap man, van een krijgshaftig voor-*
komen, gebruikt.

Hij spreekt zoo haagdrabent als een haan / die op de prekestael kraait. Eene koddige kernachtige vergelijking van een *pedant* met dit dier, die geene nadere verklaring behoeft.

Als men den haan hoort kraaijen / moet men niet altijd gelooven / dat het bag is / en zoo niet altijd onbepaald, zonder onderzoek, op woorden, zelfs de krachtigste en stelligste, vertrouwen.

Een haan is stout (of fier) op zijn eigen erf / en zoo durft men het meest op zijn eigen grond, huis en hof.

Zes kippen en een haan /
Daar kan een man op leeg gaan.

Bij dit spreekwoordelijk rijm, mij opgegeven, vraag ik slechts *waar?* en *wanneer?*

Het zijn hane- (ook wel kromme) eijeren zegt men van *kippendrek*.

HAAS.

Het is een rechte hazenkop: een zeer vreesachtig mensch.

Hij meet maar de haas liep: *hij is achter de zaak*.

Erz zou de haas den hond hangen / zegt men, om iets *onmogelijks* aan te duiden.

Hij wil met éenen sprong twee hazen bespringen: onderscheidene zaken op eens magtig worden of afdoen.

Hij heeft den haas op zijn leger geschoten. Dit strijdt met het jachtgebruik, en daarom wordt er spreekwoordelijk door aangeduid: *iemand op eene onedelmoedige wijze in zijne magt krijgen*.

H A M.

Hij is er gezien / als een ham op een joden bruiloft.
(Daar namelijk, waar men nog niet is begonnen te gelooven, dat de MOZAISCHÉ spijswetten slechts voor het Oosten waren) en de zin is: *men heeft het in 't geheel niet op hem.* Verg. de *Handleiding* op het woord *varken*.

H A R I N G.

Niemand roept haring / eer hij in 't net is zegt,
dat men over niets, 't welk men nog niet bezit, beschikken moet als of men het reeds had.

Hij steekt een varst op als een pekelharing / betekent met zinspeling op de figuur er van, *hij neemt al heel wat houding aan.*

Zijn haring braadt daar niet / d. i. hij kan daar zijn haring niet gebraden krijgen: *hij dringt zich op: maar wordt geschoven.*

Maakt lucz en geen haring / beteekent: *de uitkomst voldoet niet aan de gegronde verwachting.*

Hij is lelijk ten haring gebaren duidt hetzelfde aan als: *slecht van de reis gekomen.* Zinspeling op hetgeen in de *Handleiding* bladz. 49 van de *Duinkerksche vrijbuiters* is gemeld.

Hij draaft als een pekelharing op een pothuis. Dit spreekwoord is opgegeven. Naar den *oorsprong* en *zin* wordt gevraagd.

Hij braadt den haring om de kuit: *hij doet moeite voor niet.*

Hij braadt er den haring uit / wordt van iemand gezegd, *die ter deege opdischt.* Zou de *oorsprong*

15

hiervan ook liggen in het voormalig gebruik van *gebraden haring*, als dagelijksche kost, zoo dat als er wat lekkers op tafel moest komen, het vuur niet aan den haring maar daaraan moest worden be-steedt?

H E N.

Met'er tijd komt de hen op haar eijeren en laat de hen eerst op haar eijeren komen / zijn spreekwoorden, die den raad geven van in sommige gevallen niet te haasten; maar *de zaken hare natuurlijke gang te laten gaan*.

Zij is een huisjen: *eene vrouw die nooit uitgaat*.

Het is eene goede legjen / zegt men van eene vrouw, die dikwijls achter een bevalt.

Hij kakelt als eene hen op een luif. Als eene hen haar ei gelegd heeft, is zij vrolijk, slaat met de vleugels, vliegt op een luif of iets anders, en kakelt voort. Hiermede wordt in het spreekwoord, *die, zoo als men zegt, op zijn praatsstoeltje zit, vergeleken*.

Het lijft naar hen / noch koekeloer: *het lijkt nergens naar*. *Koekeloer* is hier denkelijk de *lortelduif* naar haar geluid zoo genoemd en zeer in gedaante en toon van *de hen* onderscheiden.

Hij is een jan hen. Zie de *Nalezingen* op de *Handleiding* tot de Spreekwoorden van de *Scheepvaart* ontleend, bladz. 90.

H I T.

Wat je knou? — dat je neug een hitje was / wat zou

16

je rijten! Een grappig spreekwoord, veel in gebruik, iemand toegesproken, *die naar iets zeer verlangt en alles doet om het te verkrijgen*. Het denkbeeld van zijn neus in een hitje veranderd te zien, is vreemd en drollig; maar als dat eens gebeurde, of men er ook op rijden zou, om tot zijn doel te geraken!

HOEN.

Hij slaat er onder als malle jan onder de hoenders. *Malle jan* is een uit de lucht gegrepen naam. Hij wordt in het spreekwoord verbeeld, als een die met een stok hoenders uit en door één jaagt, en hiermede wordt elk vergeleken, *die even woest en onstuimig van zich slaat*.

HOND.

Het is kwaad oude handen aan een hand te leeren gaan. *Het gaat moeilijk bejaarde lieden aan 't geen hun vreemd is te gewinnen, of hunne genietingen te beperken. Zij laten zich niet wel, als jongeren, leiden*.

Hij heeft als een juffer'shandje. De schoothondjes der Dames, zijn doorgaans zwakke, beverige diertjes en vandaar dat *iemand, die van schrik of ontroering beeft*, daarmede wordt vergeleken.

twee kwade handen bijten elkander niet en zoo houden twee kwade menschen elkander dikwijls in ontzag.

Hij wil het handengat uit/ zegt men van hem, *die uit een slechten, gemeenen, tot een' beteren staat verlangt te geraken, ook wel, een eng huis met een ruimer wenscht te verwisselen*.

Hij is er zoo veelkiam als een hond in de uitschijjal. Het zelfde als van de ham in eene joden keuken of op eene joden bruiloft, vroeger is gezegd.

Het is er zoo veel / dat men er geen' hond met den staart kan doorhalen / indien het lijf van den hond er al door was, dan zou er geene plaats voor den staart zijn, zoo is alles bezet. Het is er derhalve *zeer vol*.

Waarlijk voeren en een hond / dan heeft men dertien rekels. Al te scherp, ja bijtend voor de *landlieden*, die niet slechts den naam van *honden*, maar van *rekels*, den gemeensten hondennaam, krijgen en daarmede gelijk gesteld worden.

Behring een' anderen hond met dat been / ik ken het wel: *gij moogt een ander met die grap beet hebben, ik ken haar te wel om mij te laten foppen*.

Het viel een witte hond met een' zwarten / *zoo alles wat door één*, of ook wel: *zoo gelukkig als ongelukkig uit*. Mogelijk afteleiden van bijgeloovige begrippen aangaande de voorteeenen der toekomst.

Hij loopt op een' hondendraef: *iets meer dan dat hij gaat*.

Hij kijkt als een hond / die het uitschij uit den pot gestolen heeft: *hij ziet er al zeer beangstigd uit*.

Hij pronkt als een hond in een' tonnestoel. Eene spreekwoordelijke vergelijking, die iets eigenaardigs heeft, als men zich het dier in de *tonne* of *tafelstoel* (om deszelfs ronde gedaante zoo geheeten) voorstelt, en een' pronker daartegen over. *Het staat hem even min. Zijn pronk is belagchelijk en ongepast*.

Hij heeft zoo een aardigen gang als een' hond / die een' knuppel aan den staart heeft. Als men het arme dier zoo mishandelt, dan heeft hij een' onvasten gang.

en ziet telkens achter zich om. Het beeld van zoo menig een', aan wiens houding en gang zelfs, men zien kan, dat hij zich in netelige omstandigheden bevindt.

Een hand heeft liever 't geërent /
Dan 't kostelijst gesterent.

Beschamend voor elk, die *beter zou doen met voor zijn onderhoud, dan voor praal en pronk te zorgen.*

Daar is hat noch hand afgekomen / duidt hetzelfde aan, als: *het schip is met man en muis vergaan*, vroeger bij de spreekwoorden van de *Scheepvaart en het Scheepsleven ontleend*, behandeld.

Hij is zoo Paapsch / als Duc d' Alf hand / die at ucrsch in de vasten. Dit is een zeer oud spreekwoord, door TUINMAN dus opgehelderd: » Men zegt van iemand, die bitter en hardnekkig Pausgezind is: *hij is Paapsch als Duc d' Alf*, die zijne nagedachtenis in ons vaderland gehaat, ja gevloekt heeft gemaakt. Zijn hond maakte intusschen geen onderscheid tusschen paap en geus, als het op vleesch eten aankwam, schoon het was op een' vrijdag of in de vasten, wanneer hij het maar krijgen kon. » Dit wordt boertend toegepast op een' *Roomschgezinde, die niet stipt in zijne kerkgebruiken is.*

Daar twee grieten in huis zijn / behoeft men geen' harsenden hand. Door *Grieten* worden hier zeker luidruchtige, kijfachtige vrouwen verstaan, en dan is het spreekwoord duidelijk. *Men heeft met deze in huis leven genoeg.*

Het komt ez bij 't huilen dez handen niet toe / dat de kalveren afsterven. Het afsterven der kalveren, voor den landman zoo hoogst schadelijk, schijnt hier genomen te worden voor iedere tijdelijke ramp. Nu

weten wij, dat het bijgeloof, vooral in Roomsche landen, dezelve door hondengehuil aankondigen, voorspellen laat; iets, door dit spreekwoord, op goeden grond, weersproken.

Honden moeten breenen knagen. In gevangenissen en op oorlogsschepen, wel op *menschen*, als waren 'het honden, toegepast, bij regt *hondsche* behandeling. Evenwel moet ik hierbij het volgende voegen: Men zegt even zoo: Die haaz hand schreyt haant maet breenen knagen / en beide spreekwoorden beteekenen ook wel zoo veel als: *elk vak heeft zijne onaangenaamheden, of waar men zich voor uitgeeft, daarvoor moet men ook fungeren, daar van moet men zich de moeilijkheden laten welgevallen*. Ik meen doch, dat het van elke betrekking gebruikt wordt.

't Haaz maat hand / zegt de eene gemeene karel van den anderen.

Hij kijkt er op / als een hond op een zichte koe / op wier vleesch hij zich denkt te vergasten. In 't gemeen geldt het menigeen', die op het bezit loert van hetgeen hij verlangt. Zou het niet wel vooral toepasselijk zijn op een' aanstaanden erfgenaam, bij het krankbed zijns naastbestaanden?

De wolf neemt zijne haaz waaz / wanneer de hond slaapt / is spreekwoordelijke waarschuwing tegen *onbedachtzaamheid of zorgeloosheid bij dreigend gevaar*.

Wij honden hangen de hazen / zet 't keukerckeltje / geldt het *ijdel pogchen van weinige of nietsbeteekende menschen*.

Wat men spaart haaz den mond is haaz de kat of den hond / is eenē spreekw. aansporing om *aan den maaltijd toe te tasten*, of meer algemeen, *iets eer het verloren gaat te gebruiken*.

Hij is aan de honden overgeleverd / zegt: *in zeer slechte handen gevallen.*

Clare honden aan één been /
Stomen zelden overeen.

Als twee verschillende menschen uit eigenbaat hetzelfde verlangen, gaat het zelden goed.

Het is een spoorhond / zegt men van iemand, *die iets weet na te vorschen en uit te vinden.*

Het is een hondshot. Dit is een spreekwoordelijke scheldnaam, om iemand de grootste belediging aan te doen. Men is het onder de taalkundigen over de afleiding van dit woord niet eens. Bij WEILAND kan men verschillende gevoelens dien aangaande vinden. (1)

Itreffende honden bijten niet. Zoo lang namelijk als zij keffen, en men zegt dit dus ook wel van menschen, zoo lang het niet van *woorden tot daden* komt.

Hij heeft een' hondennus. De hond heeft een' sterken reuk, zoodat hij zelfs op een' afstand iets kan ontdekken, en dit wordt toegepast op *iemand, die iets spoedig weet op te sporen.*

Het zit of staat er zoo dik op als haar op den hond / derhalve, *al zeer dun.*

Hij helpt hem op den hond / integenstelling van op het paard / zegt men van *iemand, die eenen anderen geen' goeden raad geeft*; maar hoe *de hond* hierbij te pas komt, weet ik tot hiertoe niet, of het moest zijn wegens de *minderheid* van dit dier beneden *het paard.*

Als ik dood ben / ka... een hond op mijn graf. Dit spreekwoord, bij het gemeen in gebruik, duidt aan, dat men *onverschillig is, omtrent hetgeen na zijn' dood gebeurt.*

Van vreemde lieben kinderen en vreemde honden is somtijds de kost verloren. In dit spreekwoord wordt door den *kost*, de *zorg* verstaan, welke aan beide wordt besteed, en over het nuttelooze er van geklaagd, waarvan de reden is, dat zij vreemd zijn en men derhalve niet weet, wat in dezelve zit.

Men moet een' stok voor den hond dragen: *tegen kwaadaardigen aanval op zijne hoede zijn.*

Men zegt van bleekershonden maar dat zyn vressten. Zoo spreekt men, van zoogenaamde *beestachtig brutale menschen*, bij welke dit minder te verschoonen is dan in *bleekershonden*.

Hij loopt weg als een hond voor den broodkorf/ duidt ironisch aan: *hij blijft er zich zoo gaarne ophouden*, als dit dier bij dien korf.

Hij heeft hem zoo lief als een hond den knuppel. Moet even als het vorige spreekwoord in eenen *omgekeerden zin* genomen worden.

Die zich zelven een schaap maakt/ de honden byten hem/ is eene waarschuwing tegen een *zwak, lafhartig gedrag*, waardoor iemand zelf oorzaak is, dat anderen over hem heen zitten.

Betez een hond te vriend van te vijand/ is ook met een' *mensch*, tegen wien men niet opgewassen is, het geval.

Ez liep geen dulle hond zehen jaar/ zegt men wel, om aan te duiden, dat *felle gramschap niet altijd duurt*, maar *weldru heeft uitgewoed*.

Hij huilt sn. t en kn. l als een hofhond/ is een vies spreekwoord, aangaande hem gebezigd, die *bovenmate hartstogtelijk in de uitdrukking zijner droefheid is*.

Een hond is stout op zijn eigen ham/ en zoo is iemand ook *doorgaans op zijn eigen erf het moedigst*.

Als de hand ontfermt ligt/ al de wereld wil hem lijten.
Zoo gaat het ook onder de menschen. *Delft iemand
het onderspit, dan krijgt hij doorgaans de menigte
tegen zich.*

Eigen handen/ duurkoop jagt. Op dit spreekwoord
zullen wij terug komen, als wij die, welke van het
Landleven ontleend zijn, behandelen.

Hij schudt hem als een waterhond/ d. i. *hij schudt
hem zoo als een hond gewoon is zich te doen, als
hij uit het water komt, derhalve al vrij frisch.*

Goed hondig/ goet kindig. Men ziet meer dat zij,
*die van dieren b. v. honden houden, ook welgezind
jegens kinderen zijn.*

Harre handen/ grappige duivels/ zegt men *bij het
lagchen om de kluchtige sprongen enz. van deze die-
ren.* Mogelijk wel om de afbeeldingen die men van
duivels als van *honden op hun achterste pooten* heeft.

Daar de hand zju' kop door krijgt/ haalt hij ook zijn
g.t. door. Hetzelfde als in de *handleiding*, bij het
woord *slang* is aangeteekend, namelijk: *Daar de
slang het hoofd kan indringen/ daar wringt zij het gan-
sche lijf in.*

Let vrij, let op het stuck, het hoofd dat maakt de baen,
En waar dat ingangh krijgt, daar is geen houwen aen:
In alle slim bejach, in alle quaade saken,
Daar moet een teere ziel den aanvaugh leeren staken.

J. CATS.

Het is taal om honden en katten te hergeben/ *zeer
slechte taal*, maar hoe *het vergeven van honden en
katten*, hierbij te pas kan gebragt worden, betuig
ik niet te weten.

JAKHALS.

Het is een kale jakhals. De *jakhals* is een dier, dat in het Oosten, vooral in *Syrie*, te huis hoort, en eene soort van *vos* of *wilden hond* is, van een' *allerstoutsten* aard. Dit wordt in de spreekwijze, op een' *schraal*, *schurkig*' mensch toegepast, die *vrijpostig bedelt*.

K.

KAKKERLAK.

Hij springt als een kakkerlak / een *vlug gekorven diertje*, waarbij in dit spreekwoord iemand vergeleken wordt, die van *vreugde opspringt*.

KALF.

Hij wil vijf poaten aan een kalf: *hij wil te veel, ja het onmogelijke*.

Hij springt als een kalf in de wei. Men vergelijkte de aantekening bij het woord *kakkerlak*, en verbeelde zich de kalversprongen in het veld, om het eigenaardige der vergelijking te gevoelen.

Hij kan zoo met het kalf om 't hooft gaan / is een in het *Taalk. Magazijn* opgegeven spreekwoord, waaromtrent opheldering wordt gevraagd; terwijl:

Het mijn gedreide kalf /

Liebez een loet dan een half.

mede daarin genoemd, mij tot hiertoe voorkomt, geen *spreekwoord* maar een *raadseltje* te zijn.

Het kalf zou zijn moez binden/ al zou het zich te lier-
 sten loopen/ zoo spreekt men wel om aan te duiden,
 dat *wat het ook koste, men achter de oorzaak of de*
aanleiding van dit of dat gerucht, zal trachten te
komen.

Het kalf is op een oar na gebild: *de zaak is bijna*
af, heeft op weinig nu zijn beslag gekregen.

K A M.

Hij wordt zoo rood aan zijn kammetje/ ontleend van
 de *hanen*, wier kam, als zij boos worden, gloeiend
 rood wordt, zegt: *men kan het hem aanzien, dat*
hij toornig wordt.

K A T.

Eene kat kijkt wel op een' kating: *het mindere mag*
wel op het meerdere zien.

Hij leert er zoo veel van als eene kat van het zeben-
 gesterte. Aardig wordt hier de *sterrekunde*, eene
 der moeilijkste vakken, bijgebracht, om aan te toon-
 en, dat hij, wien het spreekwoord geldt, van de
 zaak, welke men bedoelt, *volstrekt niets weet.*

Hij haapt kat in den zak. Men leest in de *Hand-
 leiding* aantek. 9. » Of het fabrikaat *kat in den*
zak zijn' naam niet verschuldigd zal zijn aan bedrog
 jegens een' bontwerker, wien men b. v. voor *een'*
huus, eene *kat in den zak* te koop vent, is ons bij
 nader inzien niet onaannemelijk voorgekomen." Hier
 op is te regt aangemerkt: » het is algemeen bekend,
 dat men aan de bontwerkers, somwijlen *hazen-vel-*
ten, maar, om het *vel te verkoopen*, zelden of lie-

ver nimmer *hazen* in hun *geheel*, te koop aanbiedt. Met de *katten* is dit *omgekeerd* het geval. De *kattebout* geene waarde bezittende, brengt men die *ongevild* bij den bontwerker, 'om het vel niet te beschadigen. Zelden wordt de *kattebout* gebruikt. Het zijn de hoedenmakers, wien men ze het meest te koop aanbiedt, wordende van het *kattehaar* de zoogenoemde vilten hoeden vervaardigd. De *kattevelen*, inzonderheid de geheel witte en grijze, worden door de bontwerkers voor moffen, pellerinen, mutsen enz. verwerkt. Een *kattevel* is dus meer waard dan een *hazevel*, zoo dat eene *kat* voor een' *haas* te koopen meer *voor-* dan *nadeel* aanbrengen zou. Ik voor mij houde het er voor, dat men aan niets anders dan aan *kat in den zak* (het zoogenoemde doek) waarover in de *Handleiding* bladz. 45 geschreven wordt denken moet: " Volgens latere mededeeling, schijnt het afgeleid te moeten worden van de wijze, waarop men den *wisseldaalder* van den duivel (naar voormalig volksbijgeloof) verkreeg. (De *wisseldaalder* was een stuk geld, dat uitgegeven, altijd in den zak des uitgevers wederkeerde, en hem dus vrijwaarde voor gebrek). Hij, die zich dezen wilde aanschaffen, moest *met eene kat in den zak* zich naar een' kruisweg begeven, waar hij den booze ontmoette. Deze vroeg welk dier zich in den zak bevond? maar de verkooper mogt dit niet zeggen, en het woord *kat* niet noemen; hij gaf daarom een ander dier, op, bijv. *een haas* enz. Ten laatste liet de duivel zich daardoor misleiden, en kocht *de kat in den zak* in plaats van een ander dier. *Hij koopt kat in den zak* is dus: hij laat

zich bedotten, even als de booze in het besteden van den *wisseldaulder*. (De *kat* staat ongetwijfeld in verband met het bijgeloof ten opzichte van den booze. Zijne dienaressen (de heksen) veranderen zich daarin bij voorkeur.) (2)

Of men van de *kat* of van den *katez* gebeten wordt/ is hetzelfde: *van welk een' kant het ook komt, het kwaad wordt er niet door verminderd.*

Hij zou lug loopen hoorz een doodde *kat*: *zoo bang is hij*. De nadruk ligt in hetgeen *dood* is en dus niet meer schaden kan.

Als de *katten* ganzen eieren leggen/ dan zal, wil men zeggen, dit, of dat gebeuren, en verzekert door dit spreekwoord, *het onmogelijke van het geval*.

't Lijkt zoo heel als een *kat* naaz een renbuugel/ dus in 't geheel niet.

Hij loert als een *kat* op een zij' sprek: *even als dit dier daarop loert om er van te snoepen, zoekt hij, die er mede vergeleken wordt, zijn doel te bereiken*. Uit dit spreekwoord, zoo verklaard, laat zich ook een ander gelijksoortig ophelderen, namelijk: Hij is ez hij vertrouwd als een *kat* bij het spek.

Hij heeft een' *katterug*/ zegt: *hij is al vrij krom*.

Een' *kattenbang* kan men alleen niet doen. Waarschijnlijk ziet dit op hetgeen men oudtijds beuzelde van den heksendans, in de gedaante van katten, poot aan poot, en zal het spreekwoord aanduiden, *dat men deze of gene grap niet alleen uitvoeren kan*.

Hij moet aan de *kat* of aan de *kaas*. Men weet, hoe de *kat* op *kaas* gezet is, zoodat men beide niet wel bij elkander kan laten, en van hier dat het spreekwoord zegt: *men moet het een of het ander aan een' kant doen, om de gevolgen voor te komen*.

KIKKER.

Hij heeft een' kikkere in zijne keel / zegt men van een' *hakkelaar*, wegens het geluid, 't welk dit dier van zich geeft.

Hij zit als een kikkere op een kluitje / een kikker te midden van het water op een kluitje. Inderdaad *een droevig beeld van volstrekte eenzaamheid en verlatenheid.*

KIP.

Een kip op hol met een' haasvagen / zegt men van een *gevrjyd meisje*, met een' *vervaarlijk grooten*, of ook *wel rijken vrijer.*

KOE.

Als eene koe blaas / dan blaten ook de anderen / herinnert even gelijk: Als eene koe wicst / (*drijt*) dan ligten de anderen de staarten op / *de kracht der navolging.*

Hij ziet eene koe hoaz een' windmolen aan / zegt men van iemand, *die iets geheel verkeerd ziet of beoordeelt.*

Ez zoudt gij eene koe op streiten hoen gaan / dat tot het onmogelijke behoort, en er wordt bij veronderstelt, *eer gij mij dat deedt gelooven.*

Eene koe kakit zoo heel als zeven merzen. Eene tegenoverstelling van een groot viervoetig dier tegen een klein, nietig gevogelte, boven 't welk het voordeel door den mest aanbrengt; het wordt toegepast op het nut, door *vermogende boven geringe lieden aangebragt.*

Weg gaan mijn koeijen / riep de boer / en hij had zijn
kalf bij den staart / zegt men van iemand, die snoeft,
en *zich op het weinige, dat hij bezit, al zeer veel
laat voorstaan.*

Men kan nooit weten waaz eene koe een' jaaſ vangt:
waar het geluk zoo al heen leidt.

K O E K O E K .

Wat magt je de koekeek! In de *Handleiding* schreef ik bij het spreekwoord: Wat koekeek is dat: Het geluid van den genoemden vogel heeft iets verrassends, en daarom spreekt men zoo, *bij het hooren van iets, dat men niet verwacht heeft.* Hierover werd het volgende ingezonden: In dit en andere spreekwoorden, van den *koekoek* ontleend, is het duidelijk, dat *koekoek* voorkomt, als een *duivelsch dier* of als de *duivel* zelf. Dit kan ons niet bevreemden, wanneer wij onder het oog houden, welk eene voornam plaats *de koekoek* oudtijds in de Godsdienst der *Noordsche*, vooral der *Germaansche* volken innam, en de menigvuldige, vooral in *Duitschland*, maar ook in *Zweden*, ons *Vaderland* en elders bestaande overblijfselen dier vereering opmerken. Derg koekeeks worden / zegt men in denzelfden zin als: Derg duivels worden. Wat *Heidensch* was werd voor *duivelsch* gehouden; iets, 't welk wij in het naspooren en verklaren van de overblijfsels uit de voorvaderlijke Godsdienst, niet genoeg onder het oog kunnen houden. Wat magt je de koekeek! zal dan bij ons eene verzachting zijn van: Wat magt je de duivel!

Een koekoek en een slijf/
Die zingen geen éne wijs.

Elker vogeltje zingt / zoo als het gebekt is / en ieder mensch heeft zijne hem eigene taal en toon.

Als de koekoek zinggt hoort men den leeuwerik. Dit kan niet op de jaargetijden zien, want de *leeuwerik* vervangt den *koekoek* niet, maar gaat denzelve vooruit. *Zachter, welluidender toonen volgen wel op die het zoo niet zijn*, zoo dacht ik, toen men mij dit spreekwoord leerde kennen, en echter voldoet mij die verklaring nog niet.

Zij slacht de koekoeken / zij kan met geene ledige maag zingen / zegt men wel van eene vrouw of meisje, *wier zang niet aangenaam is*, bij het inschenken of aanbieden van een teugje.

KONIJN.

Zij jaagt als de konijnen: zij kraamt druk aan.

KRAAI.

Het is rene wilde kraai. Met dezen vogel wordt in het spreekwoord een *ongemeen vrolijk, dartel* en ook wel een *onzedelijk meisje* vergeleken.

Hij heeft kind noch kraai. In de *Handleiding* deelde ik mede, wat BILDERDIJK hierover heeft medegedeeld. In het *Taalk. Magazijn* lezen wij: »Ik blijf in dit spreekw. nog altijd aan den vogel *kraai* denken, en meen dat deze vogel om geene andere reden gekozen is dan om de gelijkheid der voorletters van dien naam, met die van *kind*, iets dat men in onze taal in veelvuldige spreekwijzen kan waarnemen, gelijk door BILDERDIJK met voorbeelden is

aangetoond in eene aanteekening op de voorrede zijner ten jare 1799 uitgegeven *Mengelpoëzij*, en die zelfde aanteekening bewijst duidelijk dat hij toen nog juist zoo over *kind noch kraai* dacht. Na in dezelve te hebben opgemerkt dat in de hier bedoelde spreekwijzen eene zoetvloeiendheid is welke men ligt gewaar kan worden, wanneer men in zulk eene phrasis een ander woord met dezelfde of met eene andere letter beginnende, in de plaats stelt, vervolgt hij: dat men b. v. voor *kind noch kraai*, *kind noch kat* of *kind noch koe*, zegge, het oor zal er inberusten; maar zoo men *kind noch hond* of *kind noch paard* of *kind noch os* zegt, het zal het gehoor stuiten, dat eens aan de gewone uitdrukking gewend is." Wat mijne meening nog versterkt is, dat men werkelijk in dit spreekwoord de *kraai* ook wel met een ander dier heeft verwisseld. Zoo vind ik bij SARTORIUS bl. 301: *Hij heeft kind noch kuffen/voor: gansch ter wereld niemand*, waarin wederom de voorletters gelijk zijn.

En blinde man schijnt somtijds wel eene kraai: *het geluk kan dienen*.

Hij heeft niet meer om een leugen dan eene kraai om den Zondag/ is eene spreekwoordelijke vergelijking, daarvan denklijk ontleend, dat die vogel, welke zich dikwijls in den omtrek der kerken laat hooren, de gemeente wel op Zondag verveelt.

Ik heb van schrik als een morgen lands van het pikken van een kraai. Kan er wel krachtiger vergelijking gedacht worden om te kennen te geven, dat het tegendeel plaats heeft en *men niet van schrik heeft?*

Hij schijnt twee kraaien met een schat/ zegt hetzelfde

31

de als : Hij hangt twee bliegen in éénen klau / voor : *hij bereikt twee oogmerken te gelijk.*

Hij of zij heeft het gekraait / zegt men wel voor *verklukt*, even als de haan door *gekraai*, zijne aanwezigheid of ook wel zijn bedrijf, als hij b. v. gevochten heeft, te kennen geeft.

Hij doet het prz kraai / zegt men voor : *nu en dan, een enkele maal.*

K R E E F T.

Hij of zij is een kreeft. De *kreeft* is een dier met tangen en nijpscharen, afzigtelijk en gevaarlijk, en hiermede wordt in het spreekwoord *een hatelijk, twist-ziek mensch* vergeleken.

Het gaat den kreeftegang. In de *Handleiding* leest men : *langzaam voort*. Hier op heeft men aange-merkt, dat het, wegens de wijze der beweging van dit dier, zijn moet *achteruit*.

K R E K E L.

Hij zingt als een krekel / zegt men boertend van iemand, die zingend zoo weinig en slecht geluid geeft, als dit diertje doet, en ook wel daar het *onophoudelijk, onvermoeid* voortgaat : *hij zingt regt lustig.*

K R O K O D I L.

Hij of zij schreit krokodillen tranen. Dit spreekwoord is ontleend van het huilend geluid dezer dieren, waardoor onkundigen misleid worden en in hunne magt geraken. Van menschen gebruikt, wordt er *geveinsdheid* en *huichelarij* door te kennen gegeven.

K U I K E N.

Hij mag niet; dan kuikentjes en randjes van pannenkoeken/ zegt men van den jongen, *die laf en teer wordt opgevoed*, en daarom hoort men er wel bijvoegen: *spek en pompernikkel was beter voor hem.* (3)

Het is een recht kuiken/ of kuiken zonder hoofd: *een onnoozel mensch zonder verstand of doorzigt*, van welk laatste het hoofd de zetel is.

Het is geen kuiken van rene mei: *hij heeft al eenige ondervinding.*

L.**L A M.**

Zoo zoet als een lam! lam! lam! is des wolfs heerscherkist: (4) *slimme menschen komen dikwijls anderen mooi en zacht voor, om hen te beter in hunne magt te krijgen.* De *wolf*, vijand van het *lam*, zijne lekkerste prooi, die des avonds op roof uitgaat, wordt hier aardig bijgebracht.

St. Jacoſ bij 't ram/ St. Pieter een lam.

De schrijver in het *Taalkundig Magazijn*, die dit spreekwoord opgeeft, zal ons door de opheldering er van verpligten.

L E E U W.

Hij heeft geborst en als een leeuw. Zoo wordt de held bij dit moedig dier vergeleken, en de *Hollander*, die een' *leeuw* in zijn wapen mag voeren, als door wapenfeiten beroemd, gevoelt de waarde en kracht der vergelijking, zoo zeer als iemand.

En zijn leeuwen op den weg: *er is gevaar bij de onderneming*, denklijk ontleend van het gebeurde met den Profeet, 1 Kon. XIII: 24.

LEEUWERIK.

Hij heeft suel een' gepeperden leeuwertik. Is een *gepeperde leeuwerik*, in dit opgegeven ons vreemd spreekwoord, welligt voorheen als een versterkingsmiddel aangeprezen, dan beduidt het, dat *iemand wel krachtige ondersteuning noodig heeft*.

LUIS.

Van dit afzigtelijk ongedierte, schreef ik in de *Handleiding*, zijn maar al te veel spreekwoorden ontleend en in gebruik, welke ik niet voorbij mag gaan. Ik noemde dan ook die ik kende; maar moet er nu bijvoegen:

Dat is maa? luizenzalf/ voor een *nietig voorwendsel*, of ook wel *gering middel*.

Hij gaat hem een' luis in zijn' prijs: *hij wikkelt hem ongemerkt in eene zaak, die onaangename gevolgen kan hebben*.

Als men uit de luizen (*kinderen*) is/ dan komt men in de neten (*kleinkinderen*). Het wordt ook wel genomen voor *de veelvuldige moeilijkheden, die uit groote voortspruiten, of dezelve vervangen*.

Hij is daar t' huis als een' luis in een spijker-ton: *hij heeft het daar schraaltjes*, en omgekeerd: Hij banketteert als een luis op een begraasde weide (een zeer hoofd): *hij heeft daar overvloed*.

Hij kruipt als een luis op een' geteerde huisk (ook wel een teerton): *wat hij ook doet, hij kan maar volstrekt niet voort*.

Als de elstere op de markere lilegen/ dan is het om de lutzen te doen: zoo ook is eigenbaat meestal de drijfveer van des menschen gedrag.

Als de haren gescheuren zijn/ dan dansen de lutzen op de stappere: als de boedel op is, dan springen de schuldeischers (crediteuren) als uit hun vel.

M.

M E E S.

Hij herheugt zich niet een doode meer/ even als de jongen, die in den knip een levend vogeltje meende te vinden, maar er een dood uithaalt, streelt hij zich met iets, dat niet verwezenlijkt wordt.

M I E R.

Hij heeft een' niet aan hem. Bij dit spreekwoord wordt in het *Taalkundig Magazijn* aangemerkt: » Hier zal de mier wel onschuldig zijn. Welke intusschen de ware oorsprong dezer uitdrukking zij, waarnaar ik reeds vroeger gevraagd heb, durf ik niet stellig bepalen. Ik vermeld alleen, dat het Neder-Saksisch de spreekwijs heeft: *he is mirew*, van iemand, die uit beschroomdheid aan tafel niet durft eten, of die niet eten wil, omdat de spijs of drank hem niet smaakt, zie *BREM. Nieders. Wörterbuch* III. 165, en doe nog opmerken, dat *mier* ook *vuil*, *slijk*, *drek* beteekent, Eng. *mire*, zie *BILDERD. Verkl. Gesl. II. 235*, welke beteekenis ligtelijk tot de genoemde spreekwijzen aanleiding kan gegeven hebben:” Zoo ver het *Taalkundig Magazijn*. *KILIAAN* heeft bij het woord *miere* (formica) eene vuile ziekte, die

het ligchaam door puisten enz. misvormt (*morbus venereus*). Zou ook in het spreekwoord daar aan gedacht zijn, en dan, *aan iemand hebben*, beteekenen, *meenen, stellen, dat iemand zoo iets heeft?*

M O S C H.

Zij is een' hutsmosch/ zegt men van *eene vrouw, die zelden uitgaat.*

M O S S E L.

Zij is een stinkmosfel: een vuil en ook wel een onzedelyk wyf.

Hij maakt versen als mosfelen visch/ in het *Taalkundig Magazyn* opgegeven, zal, *zoo het een spreekwoord is*, niet veel goeds van die versen doen verwachten, ofschoon de vergelyking mij niet regt duidelijk is. Zou het ook kunnen beteekenen: *het geen hij maakt, lijkt zoo veel naar goede verzen, als de (gemeene) mosselen naar visch.*

Ik misse mel/ dat ik maar alle man met mosfelschelpen betaten kan. Zoo ook dit een spreekwoord is, gelijk DE JAGER meent, zal het de taal van iemand zijn, *die veel schuldig, maar niet zeer bij kas is.*

M U G.

Het is een' naaimug/ zegt men van *een' naaister*, maar waarom dit nuttig wezen met zulk een nietig diertje vergeleken?

Hij maakt van een' mug een' olifant (hetzelfde als van een wind een' donderslag) zegt: *hij vergroot de zaak ontzagelyk.*

Een' mug kan een' groot karel wel steken dat hij jankt :
Iemand die weinig schijnt te beteekenen , kan wel eens een' voornaam' man zoo gevoelig grieven, dat hij er pijn van heeft.

M U I S.

Hij slacht de muis / hij eet gaarne in een andermans
 tre3002 / zegt men van een', zoogenoemden klaplooper
 die op eens anderen zak teert. Het is gevolgelijk
 hetzelfde als :

Hij / of zij / is als een muis /
 Altrijb uit eten / nimmez t' huis.

Muisje mach't ulu staartje ! zegt men wel om ie-
 mand te doen gevoelen, dat *eene kleinigheid langdu-
 rige schadelijke gevolgen , waartegen men op zijne
 hoede moet zijn , hebben kan.*

Hij heeft muiszenestén in 't hoofd. Ik neem mijne
 verklaring daarvan , in de *Handleiding* gegeven, te-
 rug , en denk met den schrijver van het *Taalk. Ma-
 gazijn* aan *muisenissen*, dat zijn *hersenschimmen*, *in-
 beeldingen* enz. ontleend van het oude *muiseneren* ,
 d. i. *zijn hoofd met sufferijen breken.*

Ik heb ez een muis han haaren piepen / voor: *even-
 tjes iets van gehoord.*

De muizen liggen ez hoaz de broodkast dood / geldt
 een *huisgezin*, waarin *grootte behoefte heerscht.*

N.

NACHTEGAAL.

De nachtegaal moet hoaz den uil luffen / zegt men
 wel tot troost van iemand, *wiens zang of werk voor
 dergelyk , hoe onverdiend ook , moet onderdoen.*

N E S T.

Hij schiet hem op zijn nest: *hij overvalt hem on-
verhoeds in zijn huis, of op zijn bed.*

Hij behuist zijn eigen nest/ is een der groove
spreekw. welke men in onze taal heeft, en duidt,
om niet van nog iets ergers *in re venerea* te spre-
ken, *ontucht in eigene woning aan.*

O.

O L I F A N T.

Amiddels sterft de ketze?/ de olifant of ist: *Er kan
nog veel plaats hebben eer dit of dat gebeurt.* In
de *brieven en briefwisseling* van LUBLINK den jongen,
wordt dit daarvan afgeleid, dat iemand, die tot
eene zware lijfstraf veroordeeld was, als genade
verzocht daar van bevrijd te worden, mits hij bin-
nen drie jaren 's Keizers beste olifant leerde spre-
ken. Bij gebreke waarvan hij zijn leven verbeuren
zou, en die door een ander gevraagd zijnde, hoe
hij zoo dwaas kon zijn van zijn leven te wagen aan
iets, dat immers onmogelijk was? daarop zou ge-
antwoord hebben, dat hij op de kans rekende, dat
binnen dien tijd wel één van hun drieën dood zou
zijn.

O O I.

Daar zal een ooi lammen (*lammeren*). Dit spreekw.
in het *Taalk. Magazijn* voorkomende, schijnt mij toe
gebruikt te worden, om *iets ongelooflijks, 't welk
men meent, dat gebeuren zal*, aan te duiden: maar

dit is immers het lammeren der ooijen niet? Mogelijk kan tot opheldering dienen, dat het gezegde woord zoo wel een *ram* als een *ooi* beteekent en men in het spreekw. het laatstgenoemde woord aanduidende aan een *mannetjes schaap*, zou behooren te denken, of dat *ooi*, een *jong schaap*, een *lam* beteekent.

Wan het lammeren / ziet men wat ooijen hal ghemeeft zijn / zegt men op het land, met toepassing op *al* of *niet voordeelige kinderen en derzelver moeders*, waardoor men iets stelt, 't welk niet doorgaat en de kieschheid maar al te zeer kwetst.

O O I J E V A A R.

Hij is er op gebeten als een ooijehaar op een kikkerslij. Wie onder het oog houdt hoe de ooijevaar gaarne kikkers eet, gevoelt terstond het *naïve* van het spreekwoord, om hem, *die op iemand al zeer gebeten is*, aan te duiden.

O O R.

Hij trekt zijne ooren in. Bij vele dieren is dit een teeken van *angst* of *vrees*, en daardoor wordt het in dit spreekwoord op menschen met een van beide bezet, toegepast.

Het is een druifhaar. *Druilen* is *talmen*, van hier, dat in dit spreekwoord *een langzaam handelend, lusteloos mensch* wordt aangeduid, iets dat bij de dieren *aan het hangen der ooren* kenbaar is. (4)

O S.

Hij heeft zelf een' os geslagt / hij behoeft uwe pensen

niet. Indien dit een spreekw. is, zoo als de schrijver in het *Taalk. Magazijn* meent, dan zal de zin wel deze zijn: *hij heeft uwe hulp niet noodig, omdat hij zelf, wat gij hebt, ja meer dan dat bezit.*

OTTER.

Hij merkt of zweet als een otter. » De natuurlijke historie, meldt de Heer DE JAGER, leert ons, dat de *otter* veel list en moeite in 't werk stelt om zich voedsel te verschaffen en een veilig verblijf te bezorgen. Aan de oevers van rivieren en meren graaft hij holen tot zijne woning, met eene opening onder water, ten einde daaruit de visschen te kunnen be- loeren. Het is zeer waarschijnlijk, dat dit dier, uithoofde zijner werkzaamheid, aanleiding tot het bovengenoemde spreekwoord gegeven heeft. »

Daar is een otter in 't holmerk / heeft denzelfden zin als : Daar schuilt een adde in 't gras.

P.

PAARD.

Het is een molenpaard / zegt men van een *sterk, arbeidzaam mensch*, bij voorkeur, van een *zwaar gebouwde vrouw*, en spottende, van *iemand, die langzaam gaat*: Hij draaft als een molenpaard.

Het is zijn stokpaard (ook wel stokpaardje). Een *stokpaard* is een stok met een houten paardje daaraan vast, waarmede de kinderen spelen, fig. *alles waarmede men zich kinderlijk vermaakt, of de zaak, waarvan iemand bijzonder veel houdt en van welke hij gaarne praat.*

Hij rijdt altijd zijn eigen paardje: *hij bestuurt altijd zijne zaken zelf*, ook wel: *hij gaat altijd op zijne eigene plannen door*.

Hij heeft een slecht paard bereden: *hij heeft een verkeerde keus gedaan*, of: *is een verkeerden weg ingeslagen*.

Een blind paard zou er geen schade doen: er is derhalve niets dat om ver gestooten kan worden, te vinden. Een zinnebeeld van de *jammerlijkste armoede*, in het spreekwoord uitgedrukt.

De man zoekt naar het paard en hij zat er op/ zegt men van *iemand, die in diep gepeins zijnde*, zoekt naar *hetgeen hij reeds heeft*.

Hij heeft een paardje (... t geld: *hij heeft het maar voor het oprapen*, zegt men van *den man van fortuin*.

Hij is zoo beschaamd als een paard/ dat zijn's meesters haer omsmijet/ zegt men boertend van *een' man die van blikken noch blozen weet*.

Hij zou wel een stuk van een dood paard eten/ zegt men van *iemand die razenden honger heeft*, en ook wel van *hem, die niet kiesch is in 't geen hij eet en alles*, gelijk men zegt, *maar naar binnen slaat*.

Hij heeft zijn haast eerlijk betaald/ als een paard zijn stalhuur. Men denke bij dit spreekw. aan de *paarden-vijgen*, het eenige dat men van dit dier op de stal heeft, en men zal het bijtende der vergelijking van *een' kwaden betaalder* hiermede, oogenblikkelijk gevoelen.

Hij maakt hem wijs dat paarden str.... n wijgen zijn: *hij houdt hem deertlijk voor den gek*.

De graauwe merrie is het beste paard. LUBLINK schrijft over dit spreekw. in zijne brieven, bladz. 86.

41

dat door dit spreekwoord wordt aangeduid: *de vrouw is de baas* of gelijk men zegt: *zij heeft de broek aan* (5).

P A D.

Hij zweet op als een' pad/ geldt hem *die zich over iets zeer boos maakt.*

P A L I N G E N.

Hij heeft palingen in zijne kousen/ zegt men van iemand, die *de kousen niet opgehaald heeft, zoodat zij vol kreuken zijn.*

P I E R.

Hij of zij ziet er pierstekig (hetzelfde als *wormstekig*) uit. Dit wordt van iemand gebruikt, die *er onvriendelijk uitziet*, denkelijk, uit vergelijking met een' aangestokene plant of vrucht, die door een pier, (een worm) gestoken, zoo ligt haar' glans verliest en er naar uit ziet.

Het is er zoo hot als een patje met pieren/ die elkander door het zamenkronkelen geen plaats laten, en dus *zoo vol mogelijk.*

Hij haalt hem een pier uit den neus/ is een regt onfatsoenlijk spreekw. mij wel opgegeven; maar alleen in den stoffelijken zin, voor elk verstaanbaar.

Wij scheiden zoo niet/ zei de haan tegen de pier en hij urat haaz op. Zoo spreekt men van hem, *die onder schijn van beleefdheid uit eigenbaut anderen benadeelt, of eerst op het laatst zijn doel daartoe aan den dag legt.*

Hij pierst hem. Deze spreekwijze is reeds in mijne *Nalezingen op de Spreekwoorden van de Scheepvaart* enz. ontleend, bladz. 69 opgehelderd.

P O E S.

Het is niet hoop de poes: *het is geene kleinigheid, zoo als men voor de katten werpt, integendeel iets van aanbelang.*

P o o t.

Hij spreekt op zijn poot/ voor: *hij laat zich ter deege gelden.* Maar van waar dit? Mogelijk wel is het hetzelfde als *hij stampvoet.* Het stampvoeten toch is een eigenaardig beeld van leven maken, schoppen, trappen enz.

Hij zal wel met hangende pootjes aankomen. Verg. in de *Handleiding*: Hij zit op met hangende pootjes.

R.

R A A F.

Het is een raven aas/ hetzelfde als *galgen aas*, met zinspeling op de booswigten die aan dit strafhout hangende, het aas van dit gevogelte waren. Men gebruikt het van *een zeer slecht mensch, die gevaar loopt van in handen van het geregt te geraken en zwaar gestraft te worden.*

Witte raven ziet men zelden

Alzoo zelden vindt men trouw.

Dit is vertaling van: *La bonne foi est aussi rare qu'un corbeau blanc*, en waarlijk zoo is het bij de Franschen.

R A M.

Het is een oude ram: *iemand die reeds op jaren zijnde, in re venerea nog wat durft.*

R A T.

Men moet niet re: wijn drinken/ dan wanneer de ratten op zolde: loopen. Zoo dit een spreekw. is, gelijk men schijnt te veronderstellen, zal men wel in hetzelfde aan den *avondtjyd* moeten denken, en er door geleerd worden, zich *eerst na volbragten arbeid door eene teug te vervrolijken.*

Hij ziet als een rat uit zijn oogen/ en is zoo slim als de ratten/ laat zich genoegzaam uit hetgeen in de *Handleiding* bij dit woord gezegd is, ophelderen.

R E I G E R.

Hij s...t als een reiger/ is eene spreekwoordelijke vergelijking onder het gemeen, om aanteduiden dat *iemand veel ongebondene stof ontlast, even zoo als dit dier gewoon is te doen.*

Dat lout een heetje/ zei de reiger en hij zat achtere een' heet. De groote van den *reiger* en de kleinte van een *bies* in aanmerking genomen, wordt in dit spreekwoord *het belagchelyke eener grootspraak*, aangeduid, gelijk in het volgende: Meer kwaad waer: zei de reiger/ en hij kon niet stemmen/ *het gezochte* van zoo *menige uitvlucht*. Dat de *reiger* hier gekozen is, zal wel daarvan moeten afgeleid worden, dat hij tot de *vogels* behoort die in onze lage streken te huis hooren en veel bij het water waargenomen worden.

REKEL.

Hij ligt daar als een handrekel (een kettinghond) zegt men wel hier en daar van *iemand, die ergens niet van daan kan.*

ROERDOMP.

Hij bromt als een roerbomp / geldt zulk een' *brommer*, uit vergelijking met het geluid van dit dier.

ROG.

Hij ziet zoo vies als of zijn moer een rog was / is eene omschrijving van een' *vuil mensch*, wegens het onhebbelijk, morsig voorkomen van dezen visch.

S.**SCHAAP.**

Het schaap mit den wolf vijten / zoo spreekt men van hem, *die een' ander aanwil, tegen welken hij niets opgewisselen is.*

Het schaap is den wolf behaalen / zegt men als een *onnoozel mensch in slechte handen gevallen is.*

Dat schaap zal ons den wolf niet ontjagen / wordt in een' omgekeerden zin gebruikt, om aan te toonen, dat *men in het bejagen van iets geen overmugt ducht.*

Gij zijt de man niet om vijf pooten aan een schaap te zoeken / *meer van de zaak te willen hebben dan zij opleveren kan, of: die u zult laten bedotten of zoo onverstandig zijt dat gij als 't ware aan een schaap vijf pooten zoeken zoudt.*

Hij noodt gasten op een schaapschaaf (waaraan niet veel raars is.) Eene satijre op hem, *die zijne gasten geen verstandig of vernuftig onderhoud weet te verschaffen.*

Hij praat als of hij een schaap ischore? in zijn zak had. Dit in het *Magazijn* opgegeven maar nooit door mij gehoord spreekwoord, blijft voor als nog onverklaard.

Die zich zelven een schaap maakt/ wordt van de wolven gegeten. *Men moet zich niet te nederig, te onnoozel of te bloohartig aanstellen, zal men niet door anderen overheerscht ja zelfs bedorven worden.*

SCHELVISCH.

Hij heeft schelvischhoogen: *grootte, flauwe oogen zonder uitdrukking.*

Hij ziet er uit als een schelvisch (ook wel kabeljauw) die gestorven ligt: *hij ziet er al heel naar uit.*

SCHOL.

Hij is zoo plat als een schol: *zeer plat.*

Hij droomt van schol en eet platvisch/ zegt men van iemand, *wiens denkbeelden op een oogenblik zoo verward zijn, dat hij b. v. naar iets uitziet, 't welk hij reeds bezit: Schol en platvisch schijnen slechts welluidendheidshalve verwisseld te worden.*

Het is gebakken zei het schalletje: zegt men *wanneer men met het een of ander klaar is geraakt; maar naar den oorsprong er van heb ik vruchteloos gezocht.*

S L A K.

Het gaat den slakengang. Bij deze spreekwoorde-

46

lijke vergelijking wees ik op kreeft/ onder welk woord ik geschreven had: het gaat den kreeften (ook wel *slakken*) gang: *langzaam voort*. Thans moet ik doen opmerken, dat er onderscheid tusschen *slakken* en *kreeftengang* is. *Het gaat* den *slakken*gang zegt: *het gaat langzaam*, maar den *kreeftengang*: *slecht, scheef, achteruit*.

SNOEK.

Hij is er zoo bekend als een snaek op een hooizolder/
dus *geheel onbekend*.

SPIN.

Hij laat geene spinnemelven haat den mond wassen/
zegt men van iemand, *die veel snaps heeft*.

Hij is zoo barsch als een spinnekop op een prekestoel.
Dit wordt als spreekwoord in het *Taalk. Magazijn*
opgegeven; maar de vergelijking is mij geheel vreemd.

Alle spinnekoppen zijn geen struisvogels/ schoon ze
lange pooten hebben: *Uitwendige vertooning bepaalt
niet altijd den aard en de waarde van personen of
zaken*.

SPIERING.

Het is een magere spiering. Spreekwoordelijke ver-
gelijking van een' *zeer mager mensch met dit dunne
vischje*.

STAART.

Hij heeft streken onder zijn' staart/ wordt van hem
gebruikt *die zijn streken weet te bedekken, verber-*

gen, waartoe het woord *staart* alleen schijnt bijgebracht te zijn.

Hij zet hem een' klem op zijn' staart. Heeft de hond dezelve daar, dan is hij buiten staat om aan te vallen, en kan men alles met hem doen; gevolgelijk is dit een gepast zinnebeeld van *iemand krachtig te bedwingen*.

Wat schoon aankomt / maar daarna met den staart strekt / zegt men van iets, *dat zich zeer goed voor doet, doch bij de uitkomst schadelijk wordt bevonden*, met zinspeling op den *schorpioen*.

STIER.

Er is een vreemde stier in de wei (weide) gekweest / zegt men van *den verboden omgang eens vreemden mans, met eene gehuwde vrouw*.

Hij ziet / als een stier / die stoaten lui: *hij ziet er al zeer norsch uit*.

T.

TEEF.

Hij is aan het teefje vast: *hij is verplicht het meisje of vrouwtje te huwen*.

TOR.

Hij kromt als een' quintar: wegens het geluid dier tor, *al vrij hard*.

TIJGER.

Het is een tijger: *een ontmenschte wreedaard*.

Elk maant zijn uil een valk te zijn. Bij dit spreekwoord teekende ik aan: *men moet wel onder het oog houden, dat de valk tot de scherpst ziende, slimste vogels behoort.* Hieromtrent wordt in het *Taalk. Magazijn* gelezen: »BILDERDIJK heeft aangetoond, dat men bij dit spreekwoord niet denken moet aan een eigenlijken uil, maar aan eene soort van *havik*, tot het uilengeslacht behoorende, welke vogel, gelijk de valk, tot de jagt werd afgerigt.» Zie verkl. geslacht. II. 262. De spreekwijs wordt daardoor duidelijker, dewijl alzoo een gemeene jagtvoegel tegen een' edelen wordt overgesteld. Volgens denzelfden *Taalgeleerde* h. a. w. III. 176 is de *uil* geheel vreemd aan de uitdrukking *een uiltje knappen*, daar zij zoude beteekenen: *een vogeltje knippen*. Welk beweerde aannemelijker schijnt te worden, als men bedenkt, dat in het Hoogd. *üngelchen*, de eerste lettergreep als ons *ui* wordt uitgesproken.

Daar vliegen geen uilen met bonte kraaijen: *het ongelijksoortige laat zich moeilijk vereenigen.*

Er vliegen zoo veel uilen in als over de kerck. In dit spreekwoord wordt de *uil* genomen voor een *dom* beest, en dit op *leeraars* en soms op *gemeenteleden*, die de Openb. Godsdienst bijwonen, toegepast.

Hij is als een uil bij lieben van rcc/ wordt in het *Magazijn* als spreekwoord opgegeven: maar is mij als zoodanig niet bekend. Zou de zin ook zijn: *hij roegt in zulk een waardig gezelschap niet?*

V A L K.

Hij joeg een' valk / maar hing een' uil / zegt men boertend van iemand, *die bij groot winstbejag zich met eene kleinigheid moest tevreden houden. De nadruk ligt toch in de bekende verschillende waarde der beide genoemde vogels.*

V A R K E N.

De varkens loopen in het koren / zegt men *van een' verwarden boel.*

Het is een het varken in de huid. Zoo noemt men *eene belangrijke erfenis, of ander voordeel, door iemand behaald.*

Hij draamt van 't varken en hij eet gaarne beuling. Zie op het woord *schol*. Hij draamt van schol en hij eet plathissh.

Hij sterft de varkens / hij zal goed zijn als hij dood is / zegt men *van een' rijken vrek.*

Hem is een het varken ontjaagd: *hem is een belangrijk voordeel ontnomen,*

Wat zal het varken in de kerk doen? geldt hem, *wiens vertooning van godsdienstigheid verdacht is.* Van gelijksoortigen aard komt mij voor te zijn: het varken heeft een' huid op. Een *huid* is toch een van laken of andere stof gemaakt vrouwenkleed met een' kap, bij het kerkgaan der Roomschen gebruikelijk, en een *varken* is het zinnebeeld van *een slecht mensch.*

Hij is zoo beleefd als het achtereind van een varken / dus natuurlijker wijze, *zeer onbeleefd.*

Het sluit als eene tang op een varken. *Tang* is hier eene *haard-tang*, en de vergelijking is juist gekozen om aan te toonen, dat iets b. v. eene redevoering of gezegde *in 't geheel niet sluit*.

Waar zal men 't varken beginnen? is een oud spreekwoord, van *de slagt* ontleend. Het *varken* wordt genomen voor eene meer of min *moeyelijke zaak*, en de zin is: *waar zal men haar aanvangen?*

Weg! weg! haaz het varken haatmebel zegt men van iets, *dat niet eetbaar is, maar toch tot voeding en mesting van het zwijn zou kunnen dienen*.

Gij is zaa dik / als het varken van Sint Crunijs / (St. ANTONIUS) den patroon der zwijnen, zoo als sommige Christenen meenen, die dus wel een *vet* zwijn in zijn wapen mogt voeren, of van wien de legende iets verhaald kan hebben, dat aanleiding tot zulk eene vergelijking van *ligchamelijke dikheid* gaf. (6)

Al regende het varkens / gij zoudt geene borstel kunnen krijgen / zegt men: *als de borstel, uit varkenshaaz vervaardigd, niet voorhanden is*, en figuurlijk: *hoe groot een overvloed ook daarvan ware, gij zoudt op niets behoeven te rekenen, het zou niet voor u zijn*.

Het is al van 't varken / als 't niet wezen sull. In dit spreekwoord is het *varken* een zinnebeeld van eene slechte zijde. Wanneer men derhalve iets hoort, *dat geheel verkeerd is of als zoodanig voorgedragen wordt*, zegt men zoo iets wel in knorrige luim.

Het is eene gouden beuz aan een varkensskot. Dit staat gelijk met: het is eene blag op eene modderschuit / en doet zien, *dat het mooie met het leelijke al zeer contrastreert*.

VEDER.

Hij schiet hem den pijl tot de heeren in 't lijf / van de jagt ontleend, zegt eigenlijk: *hij brengt hem eene doodelyke wonde toe*, en figuurlijk: *hij grieft hem al zeer diep*.

Hij berleeft eene heer uit zijn' staart / gebruikt men *aangaande iemand, wiens inkomen of magt vermindert*.

VIN.

Hij kan geene vin herrocen / zegt men van iemand, *die zich al zeer stil moet houden*, van het stil liggen der visschen ontleend.(7)

Hij steekt de binnen van zich. Zoo doet de visch tot zijne verdediging, en men zegt het gevolgelyk van *iemand, die zich in postuur stelt, om zich te verweren, of daarmede reeds bezig is*. Men gebruikt het ook wel fig. van *een' fellen noordewind*.(8)

VINK.

Het is een lofvink / ontleend van zulke vogels op de vinkebaan, wordt op hem of haar toegepast, *die gebruikt wordt om anderen tot iets over te halen*. Zoo is het ook met den *roervink* gelegen, toegepast op *iemand, die anderen aan den gang maakt om iets uit te voeren*. Men zegt ook wel van een stuk goud b. v. een' *dukaat*: Het is een *goudvink* / denkelyk wegens het *bekoorlyke en aanlokkelyke daarvan*.

Zij plukken hem als een' vink: *zij kleeden hem naakt uit, maken hem dood arm*.

Het is een blinde vink / voor: een hoop s t.

Het is een rare linnik / zegt men wegens de levendigheid en slag van dit vogeltje, van een' *opgeruimd' man, die geestige slagen doet.*

Het is een blaaslinnik. Verkeerd onderrigt, schreef ik in mijne *Handleiding*: *zoo wordt iemand genoemd, die dagelijks in de zwingelkeet werkt.* Dit moet zijn, *het vlas, 't welk te velde staat, wiedt.*

V I S C H.

Hij is zoo stom als een visch / wordt van iemand gebruikt, die of *zeer dom* of *zeer stilzwijgend* is.

Hij is zoo koud als een visch / zegt men van een' *ongevoelige.*

Een klein vischje / een zoet vischje: *eene kleine vangst, eene goede vangst*, of ook wel: *tevredenheid met iets gerings, geeft groot genoeg.*

Hij is er te huis als een visch (ook wel snack) op zand: hij is er maar in 't geheel niet te huis.

Hij zwemt als een visch: *hij is een knap zwemmer.*

Het is goede visch / want hij maar gevangen / zegt men van *eene zaak, waarin men wel zin heeft, maar wier verkrijging nog niet zeker is.*

Het is stinkende water en huile (ook wel rotte) visch / wordt onder het volk gezegd, als *twee met elkander huwen, die beide niet veel zijn.*

Het is als schelvisch / die van Utrecht naar Amsterdam is gebracht / zegt men *van eene tijding, die geen geloof verdient.* Amsterdam toch ligt nabij zee, Utrecht binnenslands.

Terwijl de visch kookt / smelt de water: *terwijl men met het eene voortgaat, houdt men het andere aan den gang, of: het eene zal met het andere wel*

schikken, of, gelijktijdig wordt door verschillende middelen hetzelfde doel bereikt.

Groate visschen eten de kleine / en zoo ook geraken dikwijls geringe menschen in de magt der aanzienlijken.

VLEERMUIS.

Het zijn maarz vleermuizen / wordt wel eens van recensenten gezegd, wier namen onbekend blijven, omdat de vledermuis in den donker vliegt.

VLEESCH.

Lang vleesch zwaelt in den pot. Dit spreekwoord geldt kinderen, van wier ontwikkeling men het beste hoopt.

VLIEG.

Vlieg lui ook een vogel zijn / zegt men van een weinig beduidend mensch, die veel wil vertoonen.

VLOO.

In den donker is het goed moffelen / maar slecht vloojen hangen: Zoo er licht aan de zaak ontbreekt, valt het gemakkelijk haar te ploojen, moeijelijk haar goed ten einde te brengen, of zonder genoegzaam licht, brengt men de dingen maar ten halve, of, het eene kan men wel in den donker klaren en wordt er zelfs door begunstigd, maar het andere vereischt vollen dag.

Wijt hem eene vlooi / zoo is Holland in last / zegt men van iemand, die zich door het geringste, als

wars het van het zorglijkste uitzigt, vervaard laat maken.

Zij maken een leuen/ als of er een schip met blooijen herging. Eene spreekwoordelijke satyre op zulken, die alles om een bagatel in beweging brengen.

Het is een rege blooiaak/ zegt men van een onrein bed of bedstede.

Hij zal dat mel nablooijen: naauwkeurig onderzoeken.

VOGEL.

De vogel is het schot niet waardig/ de persoon of zaak verdient niet, dat men er moeite aan besteedt.

Ieder schot een vogel/ zegt men, wanneer iedere poging gelukt.

Hoe het de vogel vliegt/ hij komt op zijn nest terug/ hetzelfde als Oost West/ 't huis best.

Kleine vogeltjes maken kleine nestjes: elks werk is naar zijne kracht. Men moet van hetgeen nog jong en teeder is niet te veel verwachten.

Men ziet aan het nest wel/ wat vogel er in is: Men leert iemand wel uit zijne huishouding kennen.

Men kent den vogel aan zijne beeyen/ zoo ook den mensch aan zijn uiterlijk voorkomen.

Men kan niet bliegen hoor dat men vleugels heeft: men kan zonder de middelen er toe niet werken. Ook wel: niet doen, wat boven zijne kracht gaat.

Een verslagen vogel komt niet ligt meer/ zegt men, wanneer iemand ter dege afjagt gekregen heeft, om aan te duiden, dat hij zich daaraan ten tweedemale niet wagen zal.

Het is een ligte vogel: eene galante vrouw of

meisje. Men noemt zoo ook wel *den wind*, om deszelfs *veranderlijkheid* aan te duiden.

Hij springt (als een *vogel*) van den hak op den tak: *hij blijft niet bij zijn onderwerp; maar spreekt nu eens over dit, dan weder over iets anders*. VAN DER PALM heeft in eene aantekening op 1 Kon. XVIII: 21, de gissing, dat men door *hak*, *kreupel* of *hak-hout* en door *tak*, hooger geboomte moet verstaan.

Het is een vogel uit herren lande / zegt men van een' *onbekenden vreemdeling*.

Het is een takvogel: *eene proef om tot zijn doel te geraken*. Men gebruikt het ook wel van zekere *galante meisjes*.

V o s.

't Is te laat / zet de hoef / toen zijn staart in 't hij hebroren was. Eene spreekwoordelijke waarschuwing, *om in tijds op zijne hoede te zijn, tegen 't geen onschaden of belemmeren kan*.

Het zijn hoef- (looze) streken / naar den aard van dit dier.

Elk gaat nu bij den hoef schoof: Dit zegt met zinspeling op de geardheid van dit dier, *elk wil nu op zijne wijze slim zijn*.

Als de hoef de passie preekt / hoeren past op je ganzen / is eene spreekwoordelijke les, *om zich niet tijdens gevaar, door mooie praatjes in slaap te laten wiegen*.

W.

WALVISCH.

Hij schreeulut / als of er een walvisch naar den hemel

Ulaag: *hij stelt zich zoo verbaasd aan, als of het wonderbaarlijkste gebeurde.*

WESP.

Hij spreekt als eene meerp: *zijne taal is al zeer scherp en pijnlijk kwetsend.*

WILD.

De stadige (gestadige) jager hangt het miib/ zegt: *aanhouden doet verkrijgen.*

WIEK.

Hij is bang in de miik geschoten/ wordt van iemand gebruikt, die door het eene of andere geval zoo getroffen is, dat hij er zich niet weet boven te verheffen.

WOLF.

De wolf en de giez zijn bergaderb/ wordt gebezigd, als gevaarlijke vijanden zich tegen iemand vereenigen, en hij b. v. *in de handen van roofzieke schrapers valt.*

Wij zullen er op staan als de boeren op de molken/ d. i. *ons manhaftig verdedigen.*

Er zullen de wolf en het schaap vrienden worden/ zegt men, *als het voor onmogelijk geschat wordt, het omtrent eene zaak eens te worden of zich met elkander te verzoenen.*

Onder hondert molken is er geen goed: *hoevelen er ook van dien aard zijn, zij zijn nooit te vertrouwen.*

De wolf hapt nog naar 't schaap/ als hem de ziel

uitgaat / zegt men van iemand, *die tot zijn' dood toe een vruut of vrek' is.*

Hij heeft den walv bij de ooren vast. Dit wordt van hem gebezigd, *die zijne magtige partij meester is.*

Allengskens eet de walv het schaap / zegt men, *wanneer iemand, van tijd tot tijd uitgezogen wordt, of van een' verleider, die niets onbeproefd laat om tot zijn doel te geraken.*

WORM.

Hij is zoo vriendelijk als een oornorm. Daar dit diertje tot de lastige insecten behoort, wordt door deze spreekwoordelijke vergelijking, een *onvriendelijk* man aangeduid.

WOUW.

Schouten en halfschouten /
Schuimt men als de vrouwen.

Wij weten, wat zulke ambtenaren somtijds voor de boeren zijn geweest, en mogelijk nog wel hier en daar zijn; dus geen wonder, dat de laatste voor deze zoo bang zijn, als de hoenders voor de *wouwen*, die kiekendieven zijn. Vandaar dan ook het spreekwoord: ik mag niet lijden dat de vrouwen haken het haken is / voor: *ik kan niet dulden dat de zwakken door de sterkeren bedreigd of overmand worden.*

Z.

ZALM.

Een man als een zalm / maar zoo het niet / zegt men

van iemand, dien men prijzen wil, — daar *zalmen* tot de uitnemendste visschen behooren.

ZOG.

Hij is zo schielijk af te krijgen/ als een zag van een appelmande. Wij weten hoe dit dier op die vrucht belust is, en hoe men veel moeite heeft om hem het snoepen er van te beletten, en dus wordt in het spreekwoord iemand aangewezen, *die maar in 't geheel niet van zijn stuk of gewoonte is af te brengen.*

ZWAAN.

Hij heeft een' hals als een zwaan / d. i. *een' zeer langen hals.*

ZWALUW.

Het is zwaarten cement/ zegt men, als een huis of schuur van *klei* of *leem* wordt opgetrokken, daar het genoemde vogeltje beide tot den bouw van zijn nestje gebruikt.

A A N T E E K E N I N G E N .

1.

Hondsvot. De eene meent, (schrijft WEILAND) dat het uit *hundhuswud* hondshoofd, zamengehokken is; de andere denkt aan *hundsvogt* d. i. oppasser van de honden. KILIAAN heeft het woord *fotte*, cunnus; en mogelijk is ons *hondsvot* uit *hond* en *fot*, *fotte* zamengesteld. Althans J. G. HAAS zegt: *fut ist so viel als weibleicher schaam*, en J. Vos zegt:

*Ik ben een hondsvot, zoo gij zegt; maar 't is gezocht,
Ik zou een hondsvot zijn, zoo 'k u had voortgebracht.*

2.

Met verlangen zien wij uit, naar de verhandeling van den Heer A. NIERMEIJER over *het booze Wezen in het bijgeloof onzer Natie*, waarin veel wetenswaardigs over dit onderwerp voorkomen moet.

3.

Men heeft ook. Bij gebrek aan brood eet men korst-

jeſt aan paſtijjen. Oppervlakkig beſchouwd, zou dit te kennen moeten geven: *bij gebrek aan het gewone dagelijksche voedsel, moet men zich behelpen met het buitengewone en lekkerste*, en met dat al beteekent het juist het omgekeerde. Het is toch afkomstig van MARIA DE MEDICIS, welke eens aan den eerſten Miniſter op deſzelfs klagt, dat het volk geen brood meer had, ten antwoord gaf: *le peuple n'a plus de pain, qu'il mange des croutes de pâtes*, 't welk letterlijk vertaald wel zegt: *heeft het volk geen brood meer, laat het dan paſtij-korſtjes eten*; maar het laaſte Franche woord beteekent in den zin, waarin het hier gebruikt word, heel wat anders dan hetgeen wij *pasteijen* noemen, en wel het zoogenoemde *pruikenbrood* of gebakken brood, waarin het haar, tot de pruiken noodig, door de warmte was gekruld.

4.

Ik moet herinneren, dat in het *Taalkundig Magazijn*, ter verklaring van dit ſpreekwoord aangehaald wordt: *Douce Illustrations of Schakespeare etc.* II. 346. Naar welk werk ik elken bezitter van hetzelfde, 't welk met mij het geval niet is, verwijze.

4.

Er is nog eene andere verklaring. Men meent, dat *druilen* genomen wordt voor *netelig, haatdragend zijn, wrok voeden*, zoo als van hem, die beledigd of beſtraft is en in zichzelf mokt, gezegd wordt: *hij druilt*. Wat het oor aangaat, men meent hier *pars pro toto* te vinden. De mensch wordt toch wel naar een gedeelte van het ligchaam, zoo als b. v. in *kleutergat*, genoemd. Ik geef deze verklaring zoo als zij is; maar blijf toch nog aan de aangewezena afleiding hechten.

5.

De Heer LUBLINK *de jonge* meent, dat dit spreekwoord deszelfs oorsprong verschuldigd is aan eene Engelsche vertaling in dichtmaat, te vinden in de *Algemeene Oefenschole*. Daar dezelve niet zeer bekend schijnt te zijn, volgt hiër de inhoud:

LEANDER, die een heer van staat en aanzien was,
 Voelde onverwacht, door 't vuur der ~~antelende~~ lonken
 Van LAURA, 't eenig kind van rijken DONILAS,
 Zijn jeugdig hart ontvonken.
 Zij, die in schoonheid ver blonk boven andren uit,
 En niemand van het vlek, in afkomst of vermoogen,
 Te wijken had, wierd haast LEANDER'S bruid,
 Door teder mingevelei en liefdeklagt bewoogen.
 Elk juigchte door het land, en spelde niets dan goed
 Uit dit gelukkig paren:
 Dees Echthulk (zong men) zal op 's waerelds wisselvloed,
 Door Liefde en Vreë bestierd, altijd voorspoedig vaaren,
 Maar LAURA zag zich naauw in 't huisbewind gesteld
 Of wekte 't gantsch gezin tot klaagen:
 't Beveelen ging gestaëg van dreigen vergezeld;
 » Gehoorzaam (was 't) of zie u straks ten huize uit jaagen. »
 Haar wettige Gemaal, haar Heer bleef zelfs niet vrij,
 Maar wierd wel streng gevergd te bukken,
 Opdat zij 't juk van haare dwinglandij
 Hem en zijn gantsch geslacht mogt op de schoudren drukken.
 Dit stookte daaglijksch twist en heftig huiskrakeel;
 Doch op wat hoeg de Man het wenden mogt of draaijē,
 Het zij hij weinig sprak of veel,
 Het haantje van de Vrouw moest altijd koning kraaijen.
 LEANDER voelde in 't eind zijn hart
 Geheel van spijt vervuld, zijn liefde in haat verkeeren:
 » 'k Zal, (riep hij toornig uit,) ik zal u, tot uw smart,
 » Doen zien wat Echtgenoot gij trotsch zoekt te overheeren;
 » 'k Onttrek me uw' wetteloozen dwang;
 » Ik spot met uw gebied; ik lagch met uw beveelen:

- » Leer andre, zo gij kunt, den toon van uw gezang
 - » Met onderwerping spelen. ”
- Hij trad terstond met drift naar d' ouden DORILAS,
 Dien hij de gantsche zaak in haar beslag verhaalde,
 En toonde van wat goest zijn vrouw bezeten was;
 Met welk een valsche munt zij liefde en trouw betaalde.
- » Neem, (riep hij eindlijk uit,) neem uwe dochter weer;
 - » 'k Zal onverminderd u haar' bruidschat teffens geeven,
 - » Zo slijt ik, als welder,
 - » In stille rust mijn leven. ”

In 't eerst scheen DORILAS verzet door dit verhaal,
 Doch deed welhaast zijn' Zoon dit zeldzaam antwoord hooren:

- » Ik sta (dus ving hij aan) verwonderd om uw taal,
- » Dewijl ik nimmer dacht dat ge u zo ligt zoud stooeren.
- » 't Is een gemeene zaak het vrouwelijk gebied;
- » Ga, schielijk, uwen pligt bij andre mannen leeren,
- » En denk nooit dat uw leed of ongelijk geschied,
- » Wanneer ge u en uw huis ziet door uw vrouw regeeren. ”

De jonge Man hervatte fluks het woord,
 Sprak: » 't Belge u niet Papa, 'k ben niet van uw gedachten;

- » Het is een stelling die ik nimmer heb gehoord,
- » Dat elke vrouw 't gezag zou van haar' man verachten:
- » In tegendeel, ik acht dat nergens eenig man
- » De last bejegt dien mijn vrouw mij vergt te draagen,
- » Dewijl geen mensch haar trots beteuglen kan,
- » Alwaar' het zelfs door slagen.
- » 'k Ben ook verzekerd dat geen man, van welk een staat,
- » Zo lang hij 't recht van 't onrecht weet te schiften,
- » Zo lang hem 't licht der reden niet verlaat,
- » Zich onderwerpen zal, als slaaf, aan vrouwedriften. . . .

» Zagt, zagt, (riep de oude Man) niet hooger toch mijn Zoon!

- » Gij kent de waereld niet; gij hebt nog veel te leeren:
- » Geloof, eer men 't u toon',
- » Dat alle vrouwen in 't gemeen haar' man regeeren.
- » 't Verschil bestaat alleenig in de wijz':
- » Dees heerscht (maar dit 's van 't slegtst) met raazen en met tieren.
- » Die, door godienstig eerbewijs,
- » En weet, niet zonder kunst, den teugel bot te vieren;

- » Gehoorzaamt zelve voor een' tijd ,
 - » Maar enkel op dat haar het doelwit van haar zinnen
 - » Te ligter in de handen glijd' ,
 - » En zij met meer gemak haar' man kan overwinnen.
 - » Een derde heerscht zelfs door toegeeflijkheid.
 - » Een vierde , 't weêr gelijk , regcert alleen bij buijen ;
 - » De hagel wordt van daag door 't gansche huis verspreid ,
 - » En morgen schijnt de zon en 't windje blaast van 't Zuijen .
 - » Doch om een eind van ons geschil te zien ,
 - » En om ons brein , door twist , niet langer te beroeren ,
 - » Beproof hetgeen ik zeg , dat ligtlijk kan geschiên ,
 - » Hebt gij slegts lust om 't uittevoeren .
 - » Ontfang vijf paarden , die op stal staan , van mijn hand ,
 - » Span ze , u ten dienst , voor mijnen wagen ,
 - » 'k Zal ondertusschen , in deez' mand ,
 - » Vijfhonderd eijeren doen op het rijtuig draagen .
 - » Rijd dus waar 't u behaagt , maar laat , terwijl gij tracht
 - » De waarheid nategaan of valscheit van mijn zeggen ,
 - » In 't huis daar gij de vrouw vind meester van de magt ,
 - » Een van uw eiren leggen :
 - » En vind ge , integendeel , een' man ,
 - » Die , op zijn eigen grond , is in 't gebied gebleeven ,
 - » Schenk dien een paard van uw gespan :
 - » 'k Staa borg dat de eijermand dus 't eerst u zal begeeven :
 - » Wanneer ik hoop dat gij , zo groot niet als voorheen ,
 - » Uw ongeval zult schatten ,
 - » Maar beter , met uw lot te vrcên ,
 - » Het denkbeeld van vernoegdheid vatten :
 - » Te meer , wanneer ge uw Vrouw vooral niet erger vind
 - » Dan een van haare geuurinnen ,
 - » Die allen , wat men ooit begint ,
 - » Het best met taai geduld en zwijgen zijn te winnen ,
 - » Doch komt gij paarden 't eerst te kort ,
 - » Verwacht dan dat ge , op uw begeëren ,
 - » Van mijne dochters trouw terstond ontslagen wordt ,
 - » En niet een duit mij van haar' bruidschat uit zult keeren .”
- Dit voorstel nam LEANDER aan :
- » Was honderd tegen een , dit spel was vast gewonnen ,

» Ja, naar de goede Man zich zeker voor liet staan,
 » Zo haast geëindigd als begonnen.
 Hij aarzelde niet lang, maar maakte zich met spoed
 Ten togt gereed; 't gespan wierd in 't gareel gelagen;
 De Voogdenzoeker had zijn' Vader pas gegroet,
 Of steeg met lust ten wagen:
 Hij achtte zich alrede ontslagen van zijn spijt,
 En was, in zijn gedachten,
 Na weinig uren, vrouw en paarden tevens kwijt:
 Het grootst geluk dat zijn begeerte kon verwachten.
 Halt! was 't terstond voor 't eerste huis.
 De Jonker vond het open,
 Maar hoorde, door de Vrouw, met schrikkelijk gedruis,
 Den Man gebieden naar de voordeur toe te loopen.
 Hier lei hij stil een van zijn eiren op den vloer,
 Toog heen, niets meer belust te vraagen;
 En 't geen hem in het tweede en derde huis weërvoer,
 Voorspelde dat zijn togt geenszins naar wensch zou slaagen.
 Hij spoedde nochtans voort, maar vond hoe overal
 De Vrouwen van haar' pligt ontâarden:
 Hij raakte, tot zijn ongeval,
 Allensz zijn eiren kwijt en hield nog al zijn paarden.
 Dus kwam hij aan de hoeve van een' Heer,
 Uit een aanzienlijk huis gebooren,
 Hier, dacht hij, raak ik in mijn eer,
 Of alles is verlooren.
 Hij klopte, en zag de poort zich aanstonds opgedaan.
 Men gaf (nadat hij vroeg den Heer van 't huis te spreken,)
 Hem, met veel eerbieds, te verstaan,
 Dat deeze, voor een poos, was van 't gezin geweeken:
 Doch, zo hij binnen wilde treên,
 Mevrouw in 't zijvertrek zou vinden:
 Die hem, met duizend minzaamheên,
 Ontving als eenon van haar vrienden.
 » Neem, (sprak ze) als 't u geliefd, neem uwe plaats Mijnheer.
 » En, zo gij haast hebt met uw zaaken,
 » Zal ik mijn' Man, die zich een weinig lei ter neêr,
 » Schoon ik hem liefst niet stoor, doen om uw komst ontwaaken.'

- » Niet in 't geringste, (gaf LEANDER tot bescheid,)
- » Een vraag slegts deed mij herwaarts trekken,
- » Wier antwoord gij, Mevrouw, door uw gulhartigheid,
- » Mij kunt zo wel als uw Gemaal ontdekken.
- » 't Zal u verwonderen (dit stel ik vooraf vast)
- » Het geen ik voor moet draagen,
- » Dewijl 't geen' Vriend, veel min een' vreemden past,
- » Zo onbeleefd te vraagen.
- » Naardien nochtans een zaak van groot gewigt
- » Hierdoor beslissing moet ontvangen,
- » Zal, hoop ik, mij dit ongeveinsd bericht
- » Bij u versooning doen erlangen.
- » Ja mooglijk word uw voordeel wel begeert,
- » Wanneer ik u verzoek, met waarheid, mij te zeggen,
- » Of gij uw Echtgenoot, dan of hij u regeert.
- » Dit is Mevrouw, de vraag, die ik u voor moet leggen."
- » Wel, wel, Mijnheer, ik had dit voorstel niet verwacht,
- (Hernam zij,) » 't klinkt mij vreemd in de ooren.
- » Doch wijl hem die zijn' pligt betracht
- » Geen schaamte voegt, zal ik mijn antwoord u doen hooren:
- » Weet dan, dat ik altoos mijn' Man
- » Gehoorzaam, en hem zoek in alles te behaagen;
- » Ja, dat het mij bekooren kan,
- » Mijn' roem daar op te draagen.
- » Indien hier 't vrouwlijk woord niet geld,
- » Te zeer verdacht om kracht aan dit besluit te geeven,
- » Welaan, dat hij 't u zelve meld';
- » Hij nadert ons; de zaak zij hem verbleeven.
- De Landheer, op dat oogenblik,
- In 't onderzoekvertrek getreeden,
- Scheen uitermaten in zijn' schik,
- Zoras hij zich 't geheim der zaake hoorde ontleeden.
- Elk woordje van zijn onderworpen Vrouw,
- Gesprooken in haar eigen voordeel,
- Wierd, als waarachtig en getrouw,
- Gestaafd door uitspraak van zijn oordeel.
- Nu greep LEANDER nieuwen moed.
- » Kies, (sprak hij) » kies Mijnheer het beste mijner paarden:

VIII A A N T E E K E N I N G E N .

» Eilieve! wees zo goed,
 » Dit van mijn hand, als een geschenk, te aanvaarden.”
 Mijnheer had naauwlijks zijn gezicht
 Op 't fiere rosgespan geslagen,
 Of gaf zijn' vreemden Gast bericht,
 Dat hem de zwarte Ruin het meeste kon behaagen.
 Doch geenszins was Mevrouw met deeze keur voldaan;
 In tegendeel, zij zocht, met teemen
 En talmen, haaren Man te raën,
 De GRAAUWE MERRIE aan te neemen.
 Zij gaf tot reden van haar' eisch,
 Dat dees bekwamer was dan d' andren tot haar' zadel, (*)
 En 't best was tot de reis,
 Wanneer zij door het land spansoerde met den Adel.
 De Man betoogde, van zijn' kant,
 Dat hem de Ruin, waarop hij 't oog had laten vallen,
 In voegzaamheid en stand,
 Het nuttigst was van allen.
 Maar wat hij sprak, Mevrouw bleef bij haar' ouden zang;
 Het Graauwtje kon haar meest bekooren:
 De tegenstribbling viel haar kort geduld te lang,
 Waarom ze hem welhaast een' andren toon deed hooren:
 » Wat! (zei zo) is u mijn zin niets waard?
 » Zult gij de MERRIE niet verkiezen?
 » DE GRAAUWE MERRIE IS VOORZEKER 'T BESTE PAARD.
 » Uw grilligheid zal mij dien buit niet doen verliezen!”
 » Wel Hartje, (sprak de Man) indien gij 't zo begeert”
 » Zagt, (riep de Jonker) staak meer van uw keur te spreken.
 Een Ei is tot uw' dienst, u word geen Paard verëerd:
 Uw heerschappij, Mijnheer, is mij te klaar gebleeken.
 Ik ben verpligt mijn gantsch gespan
 Te brengen daar ik 't heb ontvangen:
 'k Zal leeven met mijn Vrouw zo maklijk als ik kan,
 Bewust dat overal de huwlijksbanden prangen.

(*) Het paardrijden is onder de Vrouwen van fatsoen seer gemeen in Engeland.

6.

Ik heb het geduld niet gehad, het *vita St. Antonii van Athanasius* geheel uit te lezen. Welligt dat daarin nog iets betreffende den oorsprong van het spreekwoord te vinden zou zijn. Men treft, over dien zonderlingen man nog al veel merkwaardigs aan bij J. G. ZIMMERMAN uber die Einsamkeit 1 Th. s. 146 — 174, en *Allgemeine Geschichte der Christlichen Religion und Kirche* von Dr. AUGUST NEANDER p. 488 — 501 maar niets aangaande het bedoelde patronaat.

7.

BILDERDIJK beweert in zijn *verkl. gesl.* op het woord *vinger*, dat dit *vin* eigenlijk *ving* d. i. *vinger* is. DE JAGER merkt in het *Magazijn* aan, dat het gebruik, 't welk de Dichteresse A. BIJNS van *vinnen* maakt, eerder aan menschenleden dan aan visch doet denken. Zij zegt namelijk in hare *Konstige Refereijnen vol schoone Schrifture ende Leeringen*, derde boek bl. 153. tot God: Ghij en derft (d. i. behoeft) geenen pols tasten, oft water besien: Ghij doorsiet de nieren, leden, de *vinnen*
Dit wetende, doet mij tot uwaert vlien.

8.

De vinnen van zich steken, schrijft LUBLINK *de jonge* in zijne brieven, schijnt natuurlijk ontleend van de wijze van zelfverdediging bij de visschen, die daardoor hunne uiterste kracht aanwenden, om hunne vijanden te keer te gaan. Mij staat ondertusschen niet voor, dit bij latere Dichters gevonden te hebben; wel bij HOOFT en VONDEL, waarvan de volgende voorbeelden

X A A N T E E K E N I N G E N .

ten bewijze strekken. Bij den eersten in GERAARD VAN VÉLZEN, alwaar hij in een' zijner brieven schrijft: *onze zaken sluimeren vast aan, veer nochte vin des oorlogs van zich stekende*, en in een van zijne gedichten:

De torens schudden van het hooge huis te *Muiden*
Niet anders of de wind, van tegen over 't Zuiden,
In 's aardryks holligheid, benaauwd, met ongemak
Om aantogt woelde, en al *zijn vinnen van zich stak*.

En in VONDELS *Palamedes*, zegt de zeegod:

De moord slaat *Dionard* voor *Trooye*, 't water bruischt
En raakt aan 't zieden, als mijn grimmigheid verbolgen
De vinnen van zich steekt.

Proeven

TER

VERKLARING

VAN

SPREEKWOORDEN

en

SPREEKW. ZEGSWIJZEN.

Naar wier *Oorsprong* of *Zin* is gevraagd.

1.

Ik tuil om de kruz van den balk niet vallen.

Dit zegt men, als het *om het even is, wat men kiezen zal*. Mogelijk wordt daarin gezinspeeld op gelijksoortige in het water liggende balken, die bij het betreden tot nader onderzoek, ligt zouden doen uitglijden en vallen, zoo dat men bij het koopen er onverschillig omtrent is. Het wordt echter ook nog op deze wijze afgeleid: » Wanneer twee personen een beest hebben doen slagten en het wordt afge-

2

hakt, wordt het eerst in twee zoo na mogelijk gelijke deelen doorgehakt, daarna werpt de vleeschhouwer zijn mes, waaraan hij eene omwentelende beweging geeft op den grond, terwijl hij de deelgenooten laat raden: plomp of scherp. Het deel naar hetwelk dan de botte of scherpe zijde van het mes gekeerd is, behoort aan hem, die eene der beide zijden gekozen heeft, en dit noemt men de keur van den balk. (Zie de Boekzaal voor April 1839.) Het is mij echter dan nog niet duidelijk, wat het beteekent: *daarom niet te vallen*.

2.

Als Paschen komt op een Zondag is elk een kind van zijn eigen vader.

Dit schijnt een spreekwoordelijk raadseltje te zijn, waarvan de oplossing dan echter gemakkelijk is; want elk is een kind van zijn eigen vader, zoo als Paschen *altijd* op Zondag komt.

3.

Dat is een stukje van Albert Durer.

ALBERT DURER was een zeer beroemd schilder, plaatsnijder en beeldhouwer in *Duitschland*, wiens kunstgewrochten in hooge waarde wierden gehouden. Van daar dat dit soms, (thans echter minder dan te voren) op iets dat bijzonder bevalt, wordt toegepast.

4.

Wie de hante trouwt om de hante / verliest de hante en houdt de hante.

In het *Taalkundig Magazijn*, vindt men het vol-

gende tot opheldering van dit spreekwoord: »Onder de vele beteekenissen van het woord *want* behoort ook die van *kleed*, zoo als is aangetoond door Huyd. Proeve III. 347, en waarvan bij Kiliaan *wandborstel* voor *kleederborstel*. *Dant* is een *meisje of vrouw*, vooral van ligtzinnigen aard. Plantijn: »Een *dante, dantelorie*, une malsoingneuse fille ou femme nonchalante." Dit woord, vroeger zeer gewoon, is zelfs nog gebezigd door den dichter Huisinga Bakker, Poëzy, III. 164:

Cleopatra. die dartle dant,
Hoe rijk van pragt, hoe schoon van troni,
Verlokk' den Roomschen held Antoni,
Tot oneer van syn Vaderland.

En nu is het, geloof ik, duidelijk, dat de zin van het spreekwoord hierop nederkomt: wie een lichtzinnig meisje trouwt om haar kleed (aanzien of vermoegen), verliest zijne alzoo verkregen bezitting spoedig, en houdt haar op 't laatst alleen over. Deze verklaring wordt nog nader bevestigd door het verband, waarin het spreekw. met eene eenigzins verschillende lezing, bij Cats in zijn »*Spiegel van den ouden en nieuwen tijt*'' voorkomt: »Onder dies en denck niet dat ick den gront-steen van 't huwelick op gelt of goet leggen wil: geenszins, 't oudt veersje seyt wel:

Sy die een sot trout om syn kot,
Mist licht het kot, en houdt den sot;
En die een dant trout om haer want,
Mist licht de want, en houdt de dant.
Dies, wilt gy trouwen 't uwer vrough,
Soekt boven al de ware deught."

5.

Een groene Kersmis maakt een witte Paschen.

Dit schijnt een weerkundige opmerking te zijn, op ondervinding gegrond. Wanneer het met Kersttijd nog open en gunstig weder is, zoo dat het groen der weiden nog niet is verdord, dan heeft men een laten nawinter te wachten en is er kans dat om den tijd van Paschen eene witte wereld (een besneeuwde grond) zal zijn. (zie Vaderl. Letteroefen. voor Junij 1839.) *Overdragtelijk* heb ik het nimmer hooren gebruiken.

6.

Hij is zoo hartig als elst in de mei.

In de maand *mei* heeft de genoemde visch de meeste kleine graatjes, die als haartjes moeilijk bij het eten zijn en dit wordt hier bij woordspeling toegepast op *twistzieke menschen*.

7.

Hij is zoo stout als of hij nog een lijf in de kist had.

Dit beteekent, dat hij alles op het spel zet, als of hij nog een ander lijf in de kist had, om er bij verlies van het tegenwoordige, door hem gebruikt, zich van te bedienen. In *de kist* zegt dus *in bewaaring, ter zijner beschikking*. (zie *Boekzaal der geleerde wereld* voor December 1838.)

8.

Hij meent / dat hij goud zal drinken uit een harentje.

Dit spreekwoord wordt in het zoo even genoemde nummer der *Boekzaal*, in dezer voege verklaard: hij meent, dat hij het goud maar voor het grijpen zal

hebben of dat hem het goud zal toevloeijen als het vocht uit een wel gevuld horentje (*drinkschaal* of *bekertje*.)

9.

Hij spreekt er mede als Jan Potage met zijn muts.

Zoo spreekt men om aan te duiden: *gij gaat er zeer los mede om*. JAN, eigenlijk *Jean Potage* is de kermis-hansworst, gelijk *Polichinello*, wiens naam in *Poesje-nel* is verbasterd, en *Pierrot*. Het is aardig om de aanmerking van SCHELTEMA in zijn *Geschied- en Letterk. Mengelwerk* hier mede te deelen, dat dit wezen, naar de volks of meest geliefde spijsje zijnen naam heeft, bij de *Duitschers*, *Hans Worst*, bij de *Engelschen*, *Jack Pudding*, bij de *Italianen*, *Macaronie*, bij de *Franschen*, *Jean Potage* en bij onze voorouders *Pekelharing*. (verg. *Vaderl. Letteroefen.* voor Junij 1839.)

10.

Ik zou hem wel een knapzak vol hooi toebetrouwen /
had ik borg voor 't leez.

Wil men dit omschreven hebben, dan is het of er staat: Als ik hem een lederen knapzak met hooi verkocht, mogt ik hem het hooi toebetrouwen; maar voor het leder van den zak, zou ik borg moeten hebben, en de zin is: *ik vertrouw hem wel eene kleinigheid; maar niet veel toe*.

11.

Mijn heez zij heez van mijn heez heez.

Zal dit niet wel zeggen: Ik zou ongaarne de naaste buur van mijn Heer willen zijn: Dit zou mij om deze en gene reden lastig vallen?

12.

†usſchen Paſchen en Pinkſteren krijen de onzaligen.

Dit zal wel ontleend zijn van het *Latijnsche*: *mense Majo nubunt malae*. De Romeinen toch hielden de Meimaand voor den ongelukkigſten tijd van het geheele jaar om te huwelijken. In de 19e eeuw moge men overal vrij van dit vooroordeel zijn!

13.

†ij beſtaan elkander van kniejen noch ellebogen.

Dit is een niet onaardig ſpreekwoord, om aan te duiden, dat er geen ligchaamsdeel aan dezen of genen perſoon is, 't welk de familie betrekking aanwijst met hem, van wien men ſpreekt.

14.

†lle bagen een draadje iſ een hemdſmouw in 't jaar:

Alle kleintjes zamengenomen maken van lieverleê iets groots.

15.

†iſ de †it de teerlingen geeft / dan mogen de
†onniken wel dobbelen.

Met teerlingen te werpen d. i. te dobbelen, was een verboden ſpel, vooral voor geestelijken; maar als nu de abt, het hoofd der monniken, zelf vrijheid en aanleiding tot dit ſpel gaf, door de teerlingen te geven, dan mogten de monniken vrij ſpelen. Van hier zegt het ſpreekwoord: *als de grooten* (b. v. overheden, ouders, heeren en vrouwen) *de gelegenheid geven tot vermaak, uitspanning of dergelyke, dan is het niet te verwonderen, wanneer de geringeren* (onderdanen, kinderen, dienſtboden) *er goed het hunne van nemen.*

16.

Als 't regent en de zon schijnt/ dan is het kermis
in de hel.

In den Konst- en Letterbode 1815, n°. 48, beweert V. E. V. S., dat in dit spreekw. het woord *hel* laagte, de aarde, beteekent, en dus de zin is: als na eene langdurige droogte, alles door eenen zachten en verkoelenden regen en weldadigen zonschijn uit de hoogte verkwikt wordt, is het kermis in de hel, de laagte, de diepte, op het ondermaansche, met één woord op de aarde. Een ander schrijver (Bode 1816, n°. 10) meent, dat men het spreekw. in den gewonen zin moet opvatten, dewijl de Franschen daarvoor zeggen: *le diable marie sa fille*. Een derde, N. W.[estendorp], staaft (Bode 1817, n°. 14) dit laatste door vergelijking met het Groningsche: *Als het regent en de zon schijnt, bakken de heksen pannekoecken*. Het spreekw. is, naar hem, uit den tijd der heksen, en men meende, dat onder deze vrouwen een feestdag was, wanneer de zon scheen en er te gelijk een zachte stofregen viel. Indien men vooronderstellen mogt, dat zij priesteressen geweest zijn van de Godin Hertha, dan zou men de oorzaak in den vruchtbaarmakenden regen kunnen vinden.

17.

Hij heeft Dirck aan 't ooz geslagen.

Dit spreekwoord schijnt afkomstig te zijn van de voormalige *drinkgelagen* hier te lande, en gebruikt van iemand, die de gevolgen van een met drank overladen maag ondervinden moest. TUINMAN meent, dat men door *Dirck drank* moet verstaan; maar die personificatie zou dan al vrij laf zijn.

S

18.

Hij heeft een stuk van een oud net gegeten.

Dit spreekwoord, thans gelukkig weinig in gebruik, is een lage spotternij met een *lang leven*. De ziel of geest des menschen toch, is in dit spreekwoord als in een ingezwolgen stuk net zoo verward, dat zij er niet uit kan.

19.

Hij houdt den gek in de moulu.

Oudtijds droeg men zeer wijde mouwen, waarin men gemakkeijk iets kon verbergen. P. WELAND noemt een aantal spreekwijzen daarvan ontleend, als: *Nets uit de moulu schudden: onberaden en los met iets te werk gaan.* *Het achter de moulu hebben: zynen aard bedekken.* *Den aap uit de moulu laten springen: zynen aard openbaren,* en: *Den gek uit de moulu laten kijften: zijne gekheid toonen*, waarvan het tegenovergestelde in ons spreekwoord wordt aangeduid.

20.

Hij is een rijke fokker.

Dit *fokker* is eene verbastering van den eigenaam FUGGER (ook wel FUGGERT geschreven) den rijken bankier, wien Keizer KAREL V, adelde, ter belooning van de groote geldsommen, hem door FUGGER voorgesloten en naderhand op eene treffende manier kwijtgescholden. (BILDERDIJK verk. gesl. I. 205.)

21.

Hij is rz mede berlegen / als Anna met haaz moers
(moeders) ziel.

TUINMAN schrijft tot verklaring hiervan: » *Een ziel*

beteekent ook wel een *vrouwen onderkeurs*. Dus is dit woord dubbelzinnig, en daarop wordt in het spreekwoord -gezinspeeld. De genoemde ziel van de moeder, was voor de dochter te wijd en te lang, zij was er derhalve mede verlegen, want zij viel af en er werd op getrapt. Dit nu wordt verder op dezen of genen *die zich in zekere verlegenheid bevindt, toegepast.*"

22.

Hij kan ook wel Duitsch.

Dit schijnt tot de spreekwoorden te behooren, die van eene of andere anecdote hunnen oorsprong ontleenen, welke met er tijd verloren is gegaan. Ik heb het hooren bezigen als *iemand mannelijk van zich afsprak*, maar ook wel bij *jammerlijke brabbeltaal*.

23.

Komt de duivel in de kerk / dan wil hij op het hoog
altaar zitten.

Men plaatst in de Roomsche kerken het voornaamste beeld op het hoog-altaar. Die plaats wil de duivel in de kerk, als *hoogmoed de geestelijkheid aanzet, om zich van alles meester te maken*.

24.

Loop hoor St. Delfen.

BILDERDIJK heeft over dit spreekwoord in zijne *Nieuwe Verscheidenheden* IV. 204 het volgende aan de hand gedaan: »In mijn tijd zeide men nog wel: Laat hem hoor St Delfen loopen! als een soort van vloek, gelijk aan *laat hem naar den loopen*; maar men verstond het niet meer. De zaak is deze:

St. Velten is ST. VALENTIJN en was van oudsher hier en elders, gelijk nog in *Engeland*, het eerste zoogenoemde vroeg-feest, als waarop men het nieuwe voorjaars-groen zag en dat dus met algemeene wandelingen (vooral van de jeugd) naar buiten, gevierd werd. Men begrijpe, dat dees *Heiligen-dag* als toen tien (of tegen nu gerekend) twaalf dagen later kwam, daar de nieuwe stijl, door Paus GREGORIUS XIII ingevoerd, ons zoo veel terug heeft gezet. Ieder jong meisje moest derhalve op dat feest, zoo als de Franschen het noemen, een *Chapeau* hebben, en die er geen' had, moest met een bloot vriend of bekende gaan. *Met een meisje loopen*, was eene aanduiding van vrijerij, even als naderhand *met haar verkeeren*. *Hij loopt met ANTJE* zei men of *met SAARTJE* in die beteekenis; doch als het slechts eene hoffelijkheid van 't *St. Velten-feest* was, noemde men het: *voor St. Velten loopen*. Het drukt derhalve geene verwensching uit; maar eene bloote onverschilligheid.

» Intusschen, sedert men de *vallende ziekte* (Epilepsie) uit onbetaanlijke spotzucht, bij wege van alliteratief *St. Veltens* plaag heeft genoemd, is het wel degelijk een vloekwoord geworden, even als in *Duitschland der Schwernoth* : »

TUINMAN had reeds geschreven : » *St. Velten* is ST. VALENTIJN, dien men in 't Pausdom, omdat zijn naam naar *valt heen* zweemt, over de *vallende ziekte* gesteld heeft. 't Is dan een vloek, om iemand dat euvel toe te wenschen : »

25.

Dag lehen te geuzen!

Dit spreekwoord, 't welk ik niet weet, dat meer

in gebruik is, vindt zijnen oorsprong in den tijd der Spaansche beroerten, toen 's lands Edelen hun verzoekschrift aan de Landvoogdes hadden ingediend, die deswegens voor *gueux*, *bedelaars* werden uitgemaakt. Zij stelden er intusschen hunne eer in, zoo genoemd te worden, en dronken onder dien naam op elkanders gezondheid. Ook stond op hunne napjes *vivez les gueux!* (*leven de geuzen!*) te lezen. (zie WAGENAAR *Vaderl. Hist.* VI. 150.)

26.

Over honderd jaren komen de Heidenen in 't land.

Over dit spreekwoord ken ik tot hiertoe niets dat aannemelijker is dan de volgende verklaring van TUINMAN. Het wil zeggen: over honderd jaren ben ik lang weg en 't verschilt mij niet, hoe het dan gaat, al kwamen dan de Heidenen in 't land. Hij vergelijkt hier andere dergelijke spreekwoorden mede, die tot opheldering er van dienen kunnen.

27.

't Is uit het Evangelie van den spinraak.

Bij het spinnen werden vertelseltjes gedaan, legenden en dergelijke. De zin is dus: 't is een oud vertelseltje, van niet veel belang.

28.

't Zijn Heeren van zes weken.

Men heeft dit dus verklaard: *hunne glorie zal niet lang duren*, en hier bij gevoegd dat met *zes weken* dikwijls een *korte tijd* wordt aangeduid. Naderhand heeft men mij verhaald, dat tijdens de Oost-Indische Compagnie hier te lande in vollen

12

bloei was, men dit spreekwoord van de matrozen gebruikten, die gewoon waren binnen de zes weken of zoo korten tijd, als zij aan wal waren baldadig en overvloedig te verkwisten, wat zij in jaren met de vaart gewonnen hadden, en dat men gewoon was dit toe te passen op menschen *die te veel verteering maakten, waardoor zij hun goed spoedig doorbrengen zouden.*

29.

Dreembe zorgen hauben den ezel.

Zie *deze Nalezingen* bl. 11.

30.

Er zijn pannen op het dak/ voor: *men wordt beluisterd.*

Heeft een huis geen dicht dak, zoo als dat van pannen, dan vliegt er rook, reuk enz. uit, doch in een tegenovergesteld geval niet, en ieder weet er van. Hieruit nu neemt men in het spreekwoord aanleiding om tot *voorzigtigheid in het spreken* te vermanen; daar de zaak anders bekend worden zou.

31.

Het is een winterkoning/ voor: *iemand die 's winters ziekelijk is.*

De *winterkoning* is een soort van kwikstaart. Met zinspeling hierop, wordt de ziekte, die 's winters den patient regeert, en vervolgens bij overnoeming, hij zelve in het spreekwoord zoo betijld.

32.

Kogte? staat eens aan den zandlooper!

Voormaals had men op de preekstoelen zandloo-

pers tot aanwijzing van den tijd. Het stooten er tegen, deed het zand sneller doorvallen, en als de preek begon te vervelen, zei men wel boertende bij zich zelve: *Kofter stoot enz.* Thans bezigt men het bij geheel andere gelegenheid, namelijk *als men verlangt, dat er eens ingeschonken wordt.*

33.

Zijne niertjes liggen warm (zacht), voor: hij lacht al zeer ligt.

Men heeft meer zulke spreekwoorden, om *opgeruimdheid* aan te duiden, b. v. *Zijn hartje ligt in een hant lapje/* en men houde in ons spreekwoord wel onder het oog, *dat de nieren in het vet liggen, die als een zacht bedde voor dezelve zijn,* dat gemak en alzoo genoegzaam aanbrengt.

34.

Hij loopt het huuz uit de sloffen.

Dit is geheel *hyperbolisch*. Men zou al hard moeten loopen, als men uit de pantoffels de vuurvonken, even als de rennende paarden uit de keijen wilde lokken.

35.

Hij of zij/ is met het verkeerde been uit het bed gestapt/ voor: *in geen goed humeur.*

Iets met het verkeerde been doen, zegt: het been daar gebruiken waar het niet moest, b. v. met het linker uit het bed stappen, als men van jongs af gewoon is dit met het regter te doen, en schijnt alzoo als zinnebeeld van *verkeerden luim* gekozen te worden.

Ik ben geen Bremen/ voor: iemand, die iets steken laat.

De spreekwijze is volgens BILDERDIJK niet overoud, maar eene bespotting der Fransche kleederdracht van de zestiende eeuw. Onder de mannen droeg men toch vroeger tamelijk korte en om de pols geslotene mouwen van het opperkleed, over welke boord de enge hembdmouw met geborduurde of gespeldewerkte puntranden overgeslagen was en waar dus de hand geheel vrij en onbelemmerd uit stak tot allerlei verrigting; men voerde de lang afhangende lubben met franjen in, die allengs meer verlengd, tot over de vingers hingen. Men noemde die aan en overhangende franje (onder meer namen, die er aan gegeven werden) bij de Franschen *aiguillettes*, en van daar bij ons *bramen*. De Hollanders spotteden met de Edelen, die ze begonnen te dragen en noemden ze *bramers*. Het viel in het oog, hoe hinderlijk die *franje*, welke zelfs tot over de vingers en nagels hing was, om iets degelijks te doen. Vandaar dat men dikwijls 't geen men in handen genomen had, uit de hand moest geven, om door een ander te worden verrigt of voleindigd. Het zeggen: *Ik ben geen Bremen* is dus: *ik draag geen lubben, die over de handen heen hangen*; maar kan mijne handen en vingers behoorlijk roeren en gebruiken. Andere uitdrukkingen van gelijken aard, doch bij eenen minderen rang van burgerlieden was: *Ik kan de mouwen (of de armen) opstropen*/ waar van weer tot synonymen strekte: *ik kan zelf de handen uitsteken of roeren*.

37.

Hij is getrapen/ voor: *bij onderzoek onbekwaam
gekeurd.*

De Heer DE JAGER geeft aan de meening de voorkeur, die deze spreekwijze van het *druipstaarten der honden*, dus van de *verlegenheid der onbekwaam gekeurden* afleidt. Daartegen kwam mij onwillekeurig voor den geest:

*Quo quis indoctior
Eo impudentior.*

Ik hang mijn zegel geheel en al aan de verklaring door de Heer RIEHM, aangegeven, volgens welke het afgeleid wordt van Hebr. II: 1. *Daarom moeten wij ons te meer houden aan hetgeen van ons gezegd is, opdat wij niet t' eeniger tijd doorvloeijen.* (Christel. Maandsch. I. 412.) De spreekwijze zal dan ontleend zijn van water, hetwelk men, in een vat willende gieten, door onachtzaamheid laat voor bij vloeijen, zulk water gaat verloren. Zij werd als Bijbeltaal in volgenden tijd toegepast op Geestelijken die zorgen moesten, dat zij voor hun ambt bekwaam waren. Was dit het tegenovergesteld geval, dan *vloeiden zij door* (dan *droopen zij*). Van de *geestelijke* of wil men, *kerkelijke examina*, is dit ook tot de *wereldlijke* overgebracht.

38.

Het ontfreëkt mij aan *Philippus Quartus*.

Metonymia signi pro signato. De spreekwijze is afkomstig van de Spaansche tijden, toen alhier het geld in zwang was met de beeldtenis van PHILIPPUS IV, welke men zeer veel nog op de Spaansche Dukatons

ziet. (verg. HOEFFT, Proeve van Bred. taaleigen bl. 461.) Op gelijke wijze zegt men thans: Het ontbreekt mij aan Willempjes/ voor: *ik heb geld gebrek.*

39.

De zee zoekt lijgen.

Ik hoorde dit zonderlinge spreekwoord slechts eenmaal aangaande een' schatrijken man gebruiken, die nog wel een zoetigheidje uit den zeehandel verlangde.

40.

Het is een omgekeerde Arminiaan/ voor: *een open-gespouwene, gestoofde baars.*

Zulk een baars plagt onder de grootste lekkernijen geteld te worden, en hierbij zal welligt, tijdens de Remonstrantsche twisten, een volgeling van ARMINIUS vergeleken zijn, die tot de partij van GOMARUS overgegaan, voor de laatste zoo als men het noemt, een lekker hapje was.

41.

Het is een herachtje fatikfel.

Dit is ontleend aan Job XII: 5, waarbij VAN DER PALM heeft aangeteekend: *de vertaling: een herachtje fatikfel heeft geenen zin, dan dien men er willekeurig aan geeft.*

42.

Er loopt iemand over mijn graf/ *als men over zijn liychaam grillt.*

Men kan van dit spreekwoord alleen zeggen dat het gevoel van de eene koude, aan de andere denken doet, die aan het graf eigen is, en waaraan men als door het loopen van iemand daarover, herinnerd wordt.

43.

Een oogenblik staans verlet / veel gewonnen /

Zoo zegt men, en echter geloof ik, verkeerd. Het scheidensteeken moet achter *staans* geplaatst worden, dan is het: *een oogenblik staans*, (*wanneer men namelijk voort moest loopen*,) *verlet*, *verhindert veel gewonnen — veel gewins*.

44.

Het is een arme / onnoozele hals.

Hals, wordt genomen voor *mensch*, even als *borst*, met het onderscheid tusschen vernedering en veredeling. *Hals* wordt gebruikt om uit te drukken, *hals zonder hoofd*, *onnoozele bloed*, verg. BILDERDIJK, Aanteek. op HUIJGENS V. 358.

45.

Hij is mors-dood.

WEILAND schrijft bij het woord *mors*, dat het een bijwoord is van *morsen*, *morselen*, *morzelen* d. i. pletteren, afkomstig, in het gemeene leven alleen gebruikelijk van dingen, die plotselijk en geheel verbroken worden: Hij is mors-dood. In het oudvriesch voegt hij er bij, heet *mort dolch* eene wonde, waarbij eene verplettering, vermorzeling plaats heeft, verg. *Taalkundig Woordenboek* op het woord *mors*.

46.^e

Twee Jaden weten wel wat een bril kost.

Dit spreekwoord duidt eenvoudig aan, dat twee menschen in hetzelfde vak, elkander niet ligt bedriegen kunnen.

47.

De maan schijnt in het water.

Men heeft een ander spreekwoord: Hij mag het mel ijden / dat de zon in het water schijnt / *dat het er vrolijk toegaat*. Zou dus: De maan schijnt in het water / niet moeten aanduiden: *het is een vrolijke avond of nachtpartij*.

48.

Het is een grabelle.

Is dit een verbastering van *Granvelle* en wordt er ANTONIE PERENOT, *Kardinaal van Granvelle* mede bedoeld, dan denkt men in het spreekwoord aan een *heerschzuchtig, woelziek mensch*.

49.

Men moet geen kwalf in zijn hart (ook wel zijn buik) laten swaren.

Het spreekwoord zegt: *geen noodloos geheim van iets maken*, zoo als ik in de *Handleiding* bl. 98 opgegeven heb; maar de oorsprong er van bleef mij tot nu toe onbekend.

50.

Hij waterstant er van.

Wanneer men naar eenige lekkere spijs zeer verlangt, krijgt men van begeerte water in den mond.

51.

Hij is zoo fijn als gemalen poppenf....t.

Dit spreekwoord is al zeer veel in gebruik en eene vergelijking van iets zedelijks met iets stoffe-

lijks; maar wat is dit? *De beeldjes waarmede de kinderen zich vermaken?* Dit kan immers niet? Moeten wij dan denken aan *het weefsel, waarin de rupsen zich wikkelen?* Maar ook dat geeft niet wat in het spreekw. genoemd wordt. Bijzonder fijn is de ontlasting van de wijfjes der kleine vogelen, welke men *poppen* noemt. Indien zij droog geworden, gemalen werd, zou er naauwelijks iets fijner gedacht kunnen worden. Maar hoe zonderling echter dit denkbeeld!

52.

Hij krijgt van de taart/ voor: *hij wordt beknord.*

Bedrieg ik mij niet dan wordt dit genoegzaam opgehelderd door het gelijksoortige spreekwoord: Daar heb ik van gegeten/ voor: *daar heb ik van gelust, dat heeft mij veel gekost.*

53.

Dat past als een tang op een varken.

Wie de figuren van beide in aanmerking neemt wordt, bij het hooren dezer spreekw. vergelijking terstond overtuigd, dat de bedoelde zaak in het geheel niet past.

54.

Hij staft hem een kool/ voor: *hij fopt hem.*

WEILAND denkt bij dit spreekwoord aan het gewas *kool*; maar dan begrijp ik het niet, want het behoort tot de smakelijke moesgroenten. Verbeelde ik mij daar en tegen, iemand die op *kool* belust is, en voor wien men *een kool* (doorgebrand hout of

20

turf) gereed maakt, dan is dit wel fopperij te noemen, en de overbrenging gemakkelijk.

55.

Men zijn de poppen aan het dansen/ voor: *nu is alles in beweging of aan den gang.*

Dit is duidelijk van het *poppenspel* afkomstig en verklaart zich zelve zoo, als in de opgave van dit spreekwoord is geschied.

56.

Op je neus geturfd/ kan heb je geen zolbertje
kan nonden.

Zoo zegt men wel tot iemand, die meent, dat hij maar voetstoots, zonder moeite, zijn wensch zal verkrijgen. Het is van dezelfde soort als: Wat je hou/ dat je neus een hitje was/ wat zou je rijden! bl. 15 toegelicht.

57.

Hij zond hem van Pontius naar Pilatus.

Men zegt dit van iemand, die eenen anderen voor gek laat loopen. Het is eene verbastering van PILATUS naar HERODES, waarschijnlijk om de gemakelijkheid wegens de P als eerste letter van de beide namen.

58.

Hij zit op de klapbank.

De *klapbank* is die, welke men in vele dorpen van ons Vaderland heeft, waar men des avonds een buurpraatje houdt, en van daar, dat men zoo iets zegt van iemand, die druk aan het praten of vertellen is.

59.

Hij doet een bedelaars gebed / voor : *hij telt geld.*

Men moet in de Roomsche landen zijn , en bedelaars hun *pater noster* koud en gevoelloos hooren bidden , om de vergelijking van het werktuigelijk *geld tellen* met zulk een *gebed* wel te verstaan.

60.

De gekken vragen naar de klok ; maar de wijzen meten hun tijd.

Bedrieg ik mij niet dan wordt door dit spreekwoord aangeduid : *de gekken moeten nog gaan zien of hooren , of het hun tijd is ; maar de wijzen weten het zelf.*

61.

Hij slaapt een gat in den dag / voor : *zeer lang.*

Zou het denkbeeld niet ontleend zijn van een kostbaar kleet , dat door een te langdurig gebruik een gat krijgt en daardoor gedeeltelijk te loor gaat ; dan toch is naar het mij voorkomt , de toepassing gemakkelijk en wijst het spreekwoord de schade aan , die de slaper zich berokkent.

62.

Het zijn zielezjes van potaarde.

Wat heeft *potaarde* weinig waarde , en bij de figuurtjes er van gemaakt , worden *weinig nadenkende menschen* in dit spreekwoord vergeleken.

63.

Met Nieulmejaars zijn de hagen een hant / schree (niet *schreeuw*) gelengt.

LUBLINK *de jonge* heeft hierover in zijne meerge-

melde brieven en briefwisseling, veel lezenswaardigs medegedeeld. Het oogmerk van dit spreekwoord is, gelijk hij schrijft, om op een' gegeven tijd, (den nieuwjaarsdag of drie koningen naamelijk) de aangewonnen lengte van den dag te bepalen. Dit verdient inderdaad aanmerking, daar het toch onbetwistbaar is, dat men door een tred of schrede, wel een ligchaamlijke, maar nooit een tijdmaat plag uitdrukken. Wie heeft immer den tijd naar voeten of duimen afgemeeten? Men heeft het derhalven trachten te verklaren door zekere *emendatie*, en, naar dezelve, de voetmaat op een tijdmaat overgebracht. Men heeft gezegd het moet niet zijn *haunentree*, maar *haanenkraai*, dat is naamelijk zo veel tijd, als 'er gedurende het kraaijen van een' haan verloopt. Ondertusschen is het vreemd, dat deeze zelfde spreekwijze ook in andere taalen voorkomt, en niet als *gekraai*, maar als *tred*, *schrede*. In het Fransch zegt men: *Les jours ont augmenté d'un pas de coq*. Bij de Duitschers: *Die tagen haben einen hahnenschritt zugenommen*. Bij de Engelschen heeft men zelfs in een vaers gebracht:

At new years tide

The days are lengthend a cocks stride.

Zeker Engelsman, met naame P. GEMSEGE, die meent dat dit spreekwoord reeds van de oude Saxen herkomstig is, geeft 'er een verklaring van, die ik met zijn eigen woorden zal mededeelen. »Elk verstaat 'er (zegt hij) de meening van, welke te kennen geeft, dat de dagen reeds een' geringen, doch merkbaren graad langer zijn geworden. Ik geloof echter dat maar weinigen daarvan den grond

en waaren oirsprong weeten; waaröver men zich te minder behoeft te verwonderen, daar het zo ongevoelen als ongepast schijnt, den tijd naar duimen en voeten te willen meeten. Doch de landman weet wel wat hij zegt, en is, mijns bedunkens, langs den volgenden weg op dit denkbeeld gekomen. Bij den winter nachtevening, of zonnestilstand, ziet hij waar de schaduw, aan den bovendrempel van zijn huis of deur, zich op den middag vertoont; hier maakt hij een teeken. Op den nieuwjaarsdag, wanneer de zon in den Meridiaan reeds hooger staat, bespeurt hij dat de schaduw vier of vijf duim is voortgegaan; zo groot, zo wijd, meent hij, is een haanentreë, en dus geschikt om de merkbare verlenging van den dag uit te drukken. Men moge hier nog bijvoegen, dat vóór de verandering van den ouden in den nieuwen stijl, thans in onze Almannakken of tijdwijzers gebruikelijk, en lang na den oirsprong van dit spreekwoord ingevoerd, de tusschentijd van het Equinoctium tot nieuwe jaar, nog elf dagen langer was, en dus het onderscheid van de zonshoogte, of de lengte der dagen, tusschen die twee tijdpunten, nog duidelijker waarteneemen."

Wat dunkt u van die verklaring? heeft zij niet alle redenen voor zich? Ik herinner mij, dat toen ik dezelve, al voor veele jaaren aan mijnen kunstvriend, PIETER HUIZINGA BAKKER, mededeelde, hij mij, met een hartelijke uitdrukking der oude taal te gemoet voerde: mijn vriend! dat 's een gebraën peérke jent.

64.

Hij luert lief te parlesauten.

Dit spreekwoord zegt: *hij weet genoeg van vloeken en ruzen*, en is ontleend van het Spaansche *par los santos, een eed bij de Heiligen*.

65.

Het gaat haaz schotsch toe.

Schotsch is *lomp, ruw, wild*. BILDERDIJK leidt het in zijne aantekeningen op HUIJGENS V. 242 af van *schieten* en wil, dat het zoo veel zeggen zal als *schotsgewijze* d. i. in 't wilde, zonder doel of oogmerk. Men zegt ook wel *schotsch* en *scheef*, en bedoelt er hetzelfde door.

66.

Hij haat kleine broodjes.

Men heeft ook *zoete broodjes*, met zinspeling op een bakker, die door honing of sieroop zijn brood smaaklijk tracht te maken en dit is duidelijker dan het opgegevene.

67.

Het is kliekjes-dag / voor: *dag waarop de overgeschotene spijs gebruikt wordt*.

BILDERDIJK schrijft in zijne *geslachtlijst*, dat *kliet*, het overgeblevene van een gerecht, als uitschraapsel van pan of schotel beteekent, met den lepel *uitgeklakt* of *geklikt*. DE JAGER voegt er in het *Magazijn* bij: te *Breda* zegt men *kliet*, zie HOFVFFT Bred. Taaleigen 301. Ook het *Brem. Nied. Wört.* II. 183 brengt het woord tot *klikken, klakken*, d. i.

werpen. Zoo zeggen wij ook wel: *kalk tegen den muur klijken*.

68.

Hij zent hem een *hattetiel* / voor; *klein briefje*.

Men heeft bij deze spreekwijze in bedenking gegeven of het woord *kattebel* ook eene verbastering zal zijn van *charta bulla* in tegenoverstelling van eene perkamente.

69.

Het is een *zielverkooper* / voor: *ronselaar*.

BILDERDIJK denkt in zijne *Geslachtlijst* II. 122, bij dit woord aan een *ziel* of *hangmatverkooper* en en denkt aan zoo iemand, die voorheen de toerusting van *zeelieden* op den *risico* van de zeemansgagie verkooft, zoo dat hij ze daardoor als in zijne hand kreeg en dit verduidelijkt de spreekwijs niet weinig.

70.

Wat is een *ronzebons* / van waar die naam?

In het *Taalkundig Magazijn* leest men: » dat dit woord uit het Engelsche *to rouse en punch* zou zamengesteld zijn, als BILDERDIJK in zijne *verkl. geslachtlijst* wil, komt mij, althans zonder nadere staving, nog al gezocht voor. De overeenkomst intusschen met het Engelsche *punch*, *Hans Worst* of *Jan Klaassen*, is niet te miskennen. DOUCE leidt dit woord van het Italiaansche *polichinello* af, zie *Illustrations* etc. II. 251." Deze aantekening brengt ons niet verder dan tot den *Hans Worst*; maar zou men diens bijnaam van *ronzebons* niet van het *harde*

lonzende geluid moeten afleiden, 't welk op de ker-
mis tooneelen, het gehoor maar al te dikwijls on-
aangenaam aandoet.

71.

Hij of zij / is er bij hoor spek en appels.

Men heeft ook voor *spek en boonen*, denklijk
omdat velen een' maaltijd, die daarin bestaat, wei-
nig achten.

72.

Slapperdement / Slapperdemallemafterb.

Ik kan mij zeer wel met DE JAGER vereenigen
wanneer hij schrijft, dat deze woorden tot die tal-
rijke soort van uitdrukkingen behooren, vroeger of
nog in onze taal voorhanden, welke verzachte of
vervalschte vloekwoorden bevatten, ten deele van
vreemdelingen overgenomen en waartoe ook het bo-
vengenoemde *parlesanten* behoort. *Slapperdement* zal
wel hetzelfde zijn als *sakkeralement*, het zij het
Fransche *sacrement*, het zij uit vermenging van dit
met den vroeger zoo gewonen uitroep: *elementen!*

73.

Wat zijn *hukbaalhet* / voor: *palen*, of liever *paal*
hoofden.

WEILAND schrijft: of dit paalwerk dezen naam
gekregen heeft in toespeling op den wreeden *Duc*
D'ALBA, wordt gegist, doch is onzeker. Men vindt
die gissing reeds bij WINSCHOOTEN in zijn *Seeman*
bladz. 54. Zij komt mij niet aannemelijk voor en
liever vereenig ik mij met *BILDERDIJK* in zijne *verkl.*
geslachtlijst, o. h. w. wanneer hij aanneemt, dat

het woord eigenlijk is *dok-dolf* of *dok-tolp*, dok-paal, welk *tolp* alsdan verwant kan zijn aan het Hoogduitsche *tölpel*.

74.

Alle gelijkentijden gaan mank.

Dit is hetzelfde als : *omne simile claudicat*. Er is altijd iets 't welk in gelijkenis of vergelijking niet regt past.

75.

Als heb ook een maord in het kapittel te zeggen /
en : Hij is gekapitteld / voor : *doorgehauld*.

Een *Kapittel* is bij de Roomschegezinden eene vergadering die het toeverzigt heeft over de Kanunnikken en Religieusen. Vandaar zegt men aangaande iemand die niet veel in te brengen heeft, dat hij een stem in het kapittel mist; maar het tegenovergestelde, volgens het opgegevene spreekwoord van *hem, die zich wel weet te doen gelden*, dat hij ook 'een woord in het kapittel heeft. Wanneer een Monnik of Kanunnik, wegens een of ander vergrijp voor het kapittel terecht staat, om bestraft te worden, heet dit *kapittelen* en van daar dat dit woord in 't algemeen gebruikt wordt voor : *iemand duchtig doorhalen*.

76.

Ongeukkig in 't spel / gelukkig in de liefde.

Ik heb dit nimmer gehoord, oppervlakkig beschouwd schijnt het mij toe een troostwoord aan een jong mensch te zijn, die spelende aan het verliezen is.

77.

Hij braait hem een rad voor de oogen / voor: *hij*
misleidt hem.

Dit spreekwoord wordt daardoor duidelijk, dat een rad, 't welk voor de oogen gedraaid wordt, ons belet, de voorwerpen daar achter geplaatst, behoorlijk te onderkennen.

78.

Hij is een klikspaan / voor: *een verklikker.*

Eene *spaan* is een dunne, buigzame strook van hout. *Klikken* beteekent een klein en fijn geluid geven, 't welk met zulk een spaan gemakkelijk valt, en nu staat dunkt mij, de *verklikker* voor onze oogen, die het een of ander stilletje overbrengt.

79.

Hij sleeft met het mes in den buik zitten.

Zou dit ook ontleend zijn van de bekende straf-oefening bij de *Japanezen*, menigmaal door de *Hollandsche* zeelieden, tijdens de drukke vaart op *Japan*, waargenomen? Die veroordeeld is zich den buik te openen en het mes er in te laten zitten, verkeert in den pijnlijksten toestand, en zoo ook hij, die van zijn bezwaar niet ontheven wordt.

80.

Hij slaeg ez onder als malle Han onder de hoenters.

Dit spreekwoord wordt bladz. 16 van deze *Nalezingen*, op het woord *hoen* toegelicht.

81.

Zulk een volk / zulk een leed.

Zegt men wel boertende, als men op een plaisiertogtje, door een zware bui overvallen wordt. Zou de geschiedenis van JONA daartoe ook aanleiding gegeven hebben? In allen gevalle is het geen compliment, 't welk men elkander maakt.

82.

Starnemelk is koop? / wie is borg?

Zoo werd mij het spreekwoord, 't welk ik niet kende opgegeven. Naderhand ontdekte ik, dat men zich verschreven had, en dat het zijn moest wie is borg. De zin is: *de kooper is niet veel, en nog minder de borg.*

83.

Hij berispt zich met een haare mees / voor: eene ijdele hoop.

Verg. over dit Spreekwoord de *Nalezingen* bl. 34.

84.

Helbr op / Machieltje!

MACHIELTJE is al weder een zoo maar uit den hoop gegrepen naam. Mogelijk zal menige schoonmaaker den zin het beste verstaan.

85.

Hij steekt den bezem uit.

Dit spreekwoord, naar het gebruik er van beoordeeld, schijnt afkomstig van de Watergeuzen. Als deze den bezem op de mast uitstaken, moest er op zee iets voorvallen. Het was het sein tot den strijd,

en van daar, dat het op *iedere uitdaging* van welk eenen aard ook, wordt toegepast. Evenwel moet ik hierbij aanmerken, dat op sommige Vaderlandsche dorpen het gebruik bestaat van, wanneer men den zoogenoemden priseerder, bij deszelfs rondreize verlangt om het slagvee te waarden, *den bezem uitsteekt*, en dat wanneer te dier gelegenheid, zoo als men zegt *gefooid of getracteerd wordt*, dit genoemd wordt *den bezem uitsteken*.

86.

Hij gaat naar Palermo.

Dit zegt men wel van iemand, *die gaat sterven*. Het wordt afgeleid van de kruistogten naar het Heilige land, op welke men al veel *Sicilië* aandeed, om nooit weer terug te keeren.

87.

Kam je van Wiffo / dat je mannye zoo bruipt?

Dit spreekwoord is tot hiertoe onverklaard gebleven.

88.

Hij doet gijst in zijn schenen.

Dit wordt van iemand gebruikt die *zich verheft en hoogmoedig aanstelt*. De gist namelijk doet rijzen.

89.

De Westkappelsche Engel rijdt.

De Westkappelsche Engel, is de W. of Z. W. wind. Wanneer deze hevig waait, wordt de dijk van *Westkappel* doorgaans deerlijk gehavend. In het vooruitzicht van dien ten gevolge veel te doen te zullen krijgen, noemen de dijkwerkers dien wind een Engel, als die hun voordeel aanbrengt. Voor hen is hij dus geen *Engel des verderfs*; maar *een goede*.

De jongste Schepens vellen het vonnis.

Dit spreekwoord wordt gebezigd, *als jonge lieden, of kinderen iets beter willen weten dan de ouden, en hunne stem met gezag doen gelden.* Het is van den tijd der *Schepenen* ontleend, die *oneven* in getal waren, zoo dat als de voorgaande, met gelijke stemmen bepaalden, de jongste, die het laatste stemde, eigenlijk kon gezegd worden, het vonnis te vellen. Zoo heeft men het verklaard.

Met veel genoegen ontving ik de volgende mededeeling: Het spreekwoord is ontleend uit de lijfstraffelijke regtspleging in cas des doods, in vroegere jaren hier te lande geobserveerd wordende, namelijk: op den dag der executie van de doodstraf en voor dat zij plaats had, vergaderden nogmaals de zeven Schepenen, zonder den Hoofdofficier, en nam de jongste Schepen het præsidium waar, die als dan plegtig aan zijne Collegaas, hoofd voor hoofd, afvroeg, of zij bij het gewezen vonnis persisteerden. Wanneer nu drie lieden *voor* en drie *tegen* het gearresteerde vonnis mogten stemmen, besliste hij, als de *zevende* stem hebbende, en *wees alzoo de jongste Schepen het vonnis.* Het bovenstaande voegde de geachte inzender hierbij, zal dan mede een bewijs zijn van de naauwgezetheid, waarmede de administratie der crimineele justitie hier te lande werd uitgeoefend, zoodanig, dat genoegzaam tot het laatste oogenblik toe, voor den misdadiger, nog eene mogelijkheid bestond, dat een gearresteerd vonnis kon worden veranderd of vernietigd.

91.

Hij geeft hem het heilige kruis? achterna.

TUINMAN heeft bij: Iemand een kruis naschrijven/ het volgende: » Dit zegt men van een' vertrekkenden gast, dien men moede is, om hem dus een' zegen op zijne reizen te geven, waartoe het maken van kruisen bij de Pausgezinden dient. Of zou het zijn, gaat hij voort, opdat hij niet wederkome, gelijk zij den duivel, door het teeken des kruises willen veerdrijven? Ik denk liever het eerste, dewijl men in dien zin tot zulk eenen ook zegt: *geluk op uwe reize:* »

92.

Hij heeft dubbel en dwars? genoeg gehad.

Dubbel en dwars — over genoeg, meer dan genoeg b. v. van *eten* genomen: *Ik heb dubbel en dwars? genoeg.* *Enkel* was voldoende, *dubbel* is over genoeg en *dwars*, zóó veel, dat het zoo als men zich wel eens uitdrukt, *dwars in de maag ligt.*

93.

De blyden gaan hooraan.

Dit spreekwoord geldt de begrafenis van iemand, die geen droeve doode is en goed wat te erven laat. Bij eene begrafenis toch, gaan zij, die den doode het naaste bestaan en derhalve erfgenamen, zijn vooraan in de lijkstatie.

94.

Eene kleine put in de aarde/ eene groote ruimte
in huis.

Dit schijnt hetzelfde te zijn met een groot gemak

in een klein knústje/ 't welk men wel eens bij zeer
behoeflige lieden hoort, *wanneer een klein kind
sterft of begraven wordt.*

95.

Dat is een huis uit de Breeveertien gebouwt.

DE JAGER schrijft in zijn *Magazijn*: » Deze spreek-
wijs weet ik niet gehoord te hebben; maar wel de
breeveertien spelen/ waarvoor men ook wel zegt den
breeven heerz uithangen/ en waartoe ook behoort het
spreekwoord: die breed heerst/ laat breed hangen. »

» Wat *breeveertien* betreft, gaat hij voort, de Heer
HOEFFT zegt daaromtrent in de Bijvoegsels tot zijn
Bred. Taaleigen, 718 het volgende: » Ik heb voor-
heen hier wel de spreekwijze gehoord: De breekert-
tinn uithangen of laten waagen/ in de beteekenis van
vele en overdadige geldverteringen maken. Den oor-
sprong van dezelve heb ik niet kunnen navorschen,
ten ware zij van de zeelieden mogt ontleend zijn, die
van een' verkwi~~er~~ sprekende, misschien zeggen, dat
hij de *breeveertien* uithangt, d. i. eene breede vlag
of een breeden wimpel van veertien ellen lengte laat
waaijen, met zinspeling op de bekende bank *bree-
veertien* genaamd. » Volgens den Heer WELAND
peilt men op deze bank, doorgaans *veertien* vadem
diepte, en kan dezelve dus van deze omstandigheid
haren naam hebben: »

Zoo ver de Heer DE JAGER. Men zal intusschen
met mij inzien, dat dit weinig of geen licht ver-
spreidt over het aangegeven spreekwoord, beter
naar het mij voorkomt daaruit opgehelderd, dat men
zoo als mij verzeljerd is, oudtijds van de genoem-

34

de bank aan onze kusten, de beste stof voor kalk en steenen haalde. Een huis daarvan gebouwd, zag er derhalve fraaijer en steviger uit dan andere geringe huizen, en figuurlijk werd dit op andere deugdelijke zaken toegepast.

Eerste Register.

SPREKWOORDEN

DIE IN DE

VOORREDE

OPGEHELDERD ZIJN.

	Bladz.
<i>Alle zeilen bijzetten.</i>	IV.
<i>Als de eene koe bist (uitgespr. als bizt) ste-</i> <i>ken de andere den staart reeds op.</i> . . .	VII.
<i>— het kindeken is geboren, heeft het knol-</i> <i>leken zijn smaak verloren.</i>	VIII.
<i>Daar is het kutje met het mutje.</i>	V.
<i>— waar men schaart moet men ook pikken.</i> .	VIII.
<i>De Mei koel en nat geeft boter (ook wel ko-</i> <i>ren) in het vat.</i>	VIII.
<i>— stormfok bijzetten.</i>	III.
<i>— vossen uebben de mijlen gemeten; maar</i> <i>zij hebben de staarten vergeten.</i>	IX.
<i>Door den mosterd slepen.</i>	V.
<i>Driemaal is scheepsregt.</i>	IV.
<i>Een band en een wis die haalt men waar</i> <i>hij is.</i>	VII.
<i>— kwezel, een ezel en een' notenboom moe-</i> <i>ten door slagen goed worden.</i>	—
<i>Een mans moer is de duivel op den vloer.</i> .	IX.
<i>— oude koe likt haar achterste zoo gaarne</i> <i>als een jonge.</i>	—

	Bladz.
<i>Een schoon schip maken.</i>	IV.
<i>God voordert u! of God voordert uw werk.</i>	VI.
<i>Het is als de baren van de zee.</i>	III.
— — <i>belabberd.</i>	V.
— — <i>water of ook wel een druppel in de zee.</i>	IV.
— <i>komt juist aan als schepers (schaapherders) pap.</i>	VIII.
— <i>wil niet vlotten.</i>	IV.
<i>Hoe vaart gij.</i>	—
<i>Hij gaat van den eersten baauw niet bissen (bitzen.)</i>	VIII.
— <i>is buiten westen.</i>	VI.
— — <i>een plakbroek.</i>	VIII.
— — <i>er uitgeboond.</i>	—
— <i>kent het op zijn duimpje.</i>	VI.
— <i>maakt een pissert.</i>	VII.
— <i>meende eenen vetten kater te strikken.</i>	VIII.
— <i>moet altijd den laatsten man den zak opgeven.</i>	—
<i>Iemand met iets aan boord komen.</i>	III.
<i>Ik heb veel avarij bekomen.</i>	—
<i>In vlot water komen.</i>	IV.
<i>Met zeil en treil.</i>	—
<i>Op Gods genade laten drijven.</i>	III.
— <i>zulke havens vangt men zulke visschen.</i>	IV.
<i>Snuivende manlui, fluitende vrouwlui en brulende koei zijn zelden goei.</i>	VII.
<i>Stinkende vellekens geven klinkende gellekens.</i>	IX.
<i>Toebak is goed voor menschen niet voor beesten.</i>	—
<i>Vier witte voetjes bij iemand hebben.</i>	V.
<i>Zoo als het rijdt en zeilt.</i>	IV.
<i>Zijn anker of ankertje ergens neer leggen.</i>	III.

Tweede Register.

WALEZING

OP DE

SPREEKWOORDEN

EN

SPREEKWOORDELIJKE ZEGSWIJZEN,

BIJZONDER

uit het Dierenrijk ontleend.

	Bladz.
<i>Aan het lammeren ziet men wat ooijen vol geweest zijn.</i>	38.
<i>— vreemde lieden kinderen en vreemde hon- den is somtijds de kost verloren.</i>	21.
<i>Al regende het varkens gij zoudt geen borstel kunnen krijgen.</i>	50.
<i>— verloren als men het uit de eijeren (ook wel het hoenderhok) halen moet.</i>	8.
<i>Allengskens eet de wolf het schaap.</i>	57.
<i>Alle spinnekoppen zijn geen struisvogels, schoon ze lange pooten hebben.</i>	46.

<i>Als dat gebeurt, zal er wel een aap uit mijn g . t vliegen.</i>	2.
<i>— de eksters op de varkens vliegen, dan is het om de luizen te doen.</i>	34.
<i>— — ezels elkander krauwen, dan blijft de liefde in 't land.</i>	11.
<i>— — haren geschoren zijn, dan dansen de haren op de stoppels.</i>	34.
<i>— — onder ligt, al de wereld wil hem lijzen.</i>	22.
<i>— — katten ganzen eijeren leggen.</i>	26.
<i>— — koekoek zwijgt, hoort men den leeu- werik.</i>	29.
<i>— — vos de passie preekt, boeren past op je ganzen.</i>	55.
<i>— ééne koe blaaf, dan blaten ook de anderen.</i>	27.
<i>— — viest, dan ligten de anderen de staarten op.</i>	—
<i>— ik dood ben ka . . e een hond op mijn graf.</i>	20.
<i>— men den haan hoort kraaijen, moet men niet altijd gelooven, dat het dag is.</i>	13.
<i>— uit de luizen is, dan komt men in de neten.</i>	33.
<i>Alweer kwaad water zei de reiger, en hij kon niet zwemmen.</i>	43.
<i>Apen vlooijen; (wat doet gij?) wilt gij ook den zak ophouden?</i>	2.
<i>Bedrieg een anderen hond met dat been, ik ken het wel.</i>	17.
<i>Beter een hond te vriend dan te vijand.</i>	21.
<i>Boer pas op je ganzen!</i>	12.
<i>Bijt hem een vlooi, zoo is Holland in last.</i>	53.

<i>Daar de hond zijn kop door krijgt, haalt hij</i>	
<i>ook zijn g . t door</i>	22.
— <i>dienen geen twee hanen op ééne werf</i>	12.
— <i>is een otter in 't bolwerk</i>	39.
— <i>— kat noch hond afgekomen</i>	18.
— <i>twee grieten in huis zijn , behoeft men</i> <i>geen' bassenden hond</i>	—
— <i>vliegen geen uilen met bonte kraaijen</i>	48.
— <i>zal een ooi lammen</i>	37.
<i>Dat is maar luizenzalf</i>	33.
— <i>louwt een beetje , zei de reiger en hij zat</i> <i>achter een bies</i>	43.
— <i>mogt je de koekoek</i>	28.
— <i>schaap zal ons de wolf niet ontjagen</i>	44.
— <i>schoon aankomt , maar daarna met den</i> <i>staart steekt</i>	47.
— <i>smaakt als eendebout</i>	7.
<i>De beer is los</i>	3.
— <i>ezel weet ook wat ,</i>	10.
— <i>gekken grijzen niet , maar de ezels worden</i> <i>grijs geboren</i>	11.
— <i>graauwe merrie is het beste paard</i>	40.
— <i>man zocht naar het paard en hij zat er op</i>	—
— <i>muizen liggen er voor de broodkast dood</i>	36.
— <i>nachtegal moet voor den uil wijken</i>	—
— <i>stadige (gestadige) jager vangt het wild</i>	56.
— <i>vogel is het schot niet waardig</i>	54.
— <i>wolf en de gier zijn vergaderd</i>	56.
— <i>— hapt nog naar het schaap , als hem</i> <i>de ziel uitgaat</i>	—
— <i>— neemt zijne kansen waar , wanneer</i> <i>de hond slaapt</i>	19.

VI T W E E D E R E G I S T E R .

	Bladz.
<i>Die voor hond scheep komt moet beenen kluiven.</i>	19.
— <i>zich zelven een schaap maakt, de honden</i>	
<i>bijten hem.</i>	21.
— — — — — <i>wordt van</i>	
<i>de wolven gegeten.</i>	45.
<i>Duiven op zolder te houden, of dezelve te</i>	
<i>drinken te geven.</i>	6.
<i>Een adelaar of arend vangt geen' vliegen.</i>	3.
— <i>blind man schiet somtijds wel een kraui.</i>	30.
— — — <i>paard zou er geen schade doen.</i>	40.
— <i>ei is geen ei, twee ei is een half ei, drie</i>	
<i>is een pauschei.</i>	9.
— <i>ezel die vrijt, die p . . t of hij smijt.</i>	10.
— <i>garnaal heeft ook een hoofl.</i>	12.
— <i>haan is stout (of fier) op zijn eigen erf.</i>	13.
— <i>hond heeft liever 't gebeent, dan 't kos-</i>	
<i>telijkt gesteent.</i>	18.
— — — <i>is stout op zijn eigen dam.</i>	21.
— <i>at kijkt wel op een Koning.</i>	24.
— <i>kattendans kan men alleen niet doen.</i>	26.
— <i>kip op hol met een' hooiwagen.</i>	27.
— <i>klein vischje een zoet vischje.</i>	52.
— <i>koekoek en een sijs, die zingen geen eene</i>	
<i>wijs.</i>	29.
— <i>man als een zalm, maar zoo vet niet.</i>	57.
— <i>mug kan een' groot karel wel steken dat</i>	
<i>hij jankt.</i>	36.
— <i>onzeker ei is een onwis kuiken.</i>	8.
— <i>verslagen vogel komt niet ligt weer.</i>	54.
<i>Eene koe kakt zoo veel als zeven meezen.</i>	27.
<i>Fier zou de haas den hond vangen.</i>	13.
— <i>zoudt gij eene koe op stelten doen gaan.</i>	27.

<i>Eer zullen de wolf en het schaap vrienden worden.</i>	56.
<i>Eigen honden, duurkoop jukt.</i>	22.
<i>Elk gaat nu bij den vos school.</i>	55.
<i>— waant zijn uil een valk te zijn.</i>	48.
<i>Er is een vreemde stier in de wei (weide) geweest.</i>	47.
<i>— liep geen dolle hond zeven jaar.</i>	21.
<i>— vliegen zoo wel wilen in als over de kerk.</i>	48.
<i>— zijn leeuwen op den weg.</i>	33.
<i>Geen olijker goed dan menschen, men vangt er zelfs apen mede.</i>	2.
<i>Goed honds, goed kinds.</i>	22.
<i>Groote visschen eten de kleine.</i>	53.
<i>Gij zijt de man niet om vijf pooten aan een schaap te zoeken.</i>	44.
<i>Heeft we moeder van een eend geschrikt?</i>	7.
<i>Het gaat den kreeftegang.</i>	31.
<i>— — — slakkengang.</i>	45.
<i>— is al van 't varken, als 't niet wezen wil.</i>	50.
<i>— — als schelvisch, die van Utrecht naar Amsterdam is gebragt.</i>	52.
<i>— — een babok.</i>	4.
<i>— — — blinde vink.</i>	51.
<i>— — — brak — brakje.</i>	5.
<i>— — — druiloor.</i>	38.
<i>— — — duivenmelker.</i>	6.
<i>— — — ezelsbrug.</i>	10.
<i>— — — goede brak om het wild op te jagen.</i>	5.
<i>— — — — leg-hen.</i>	15.
<i>— — — gouden deur aan een varkenskot.</i>	50.
<i>— — — goudvink.</i>	51.

VIII T W E E D E R E G I S T E R.

	Bladz.
<i>Het is een janhen.</i>	15.
— — — <i>kule jakhals.</i>	23.
— — — <i>ligte vogel.</i>	54.
— — — <i>lokvink.</i>	51.
— — — <i>lokvogel.</i>	55.
— — — <i>magere spiering.</i>	46.
— — — <i>molenpaard.</i>	39.
— — — <i>naaimug.</i>	35.
— — — <i>onnozele dwif.</i>	6.
— — — <i>oude ram.</i>	43.
— — — <i>rare vink.</i>	52.
— — — <i>raven aas.</i>	42.
— — — <i>regt kuiken.</i>	32.
— — — <i>regte hazenkop.</i>	13.
— — — — <i>vloobak.</i>	54.
— — — <i>slimme gans.</i>	11.
— — — <i>spoorhond.</i>	20.
— — — <i>tijger.</i>	47.
— — — <i>clasvink.</i>	52.
— — — <i>vlugge ekster.</i>	9.
— — — <i>vogel uit verren lande.</i>	55.
— — — <i>wilde kraai.</i>	29.
— — — <i>er zoo vol als een potje met pieren.</i>	41.
— — — — <i>dat men er geen' hond met</i> <i>den staart kan doorhalen.</i>	17.
— — — <i>gebakken zei het scholletje.</i>	45.
— — — <i>geen kuiken van ééne mei.</i>	32.
— — — <i>goede visch, ware hij maar gevangen.</i>	52.
— — — <i>het zoo goed waard als een ei een oortje.</i>	9.
— — — <i>kwaad oude honden aan een band te</i> <i>leeren gaan.</i>	16.
— — — <i>maar apenkool.</i>	2.

<i>Niet is maat hond.</i>	19.
— — <i>niet voor de poes.</i>	42.
— — <i>stinkende boter en vuile (ook wel rotte)</i> <i>visch.</i>	52.
— — <i>taal om honden en katten te vergeven.</i>	22.
— — <i>te laat zei de ekster, en had de bout</i> <i>in 't gat.</i>	9.
— — — — — <i>vos, toen zijn staart</i> <i>in 't ijs bevrozen was.</i>	55.
— — <i>volmaakt zijn aap.</i>	2.
— — <i>zwaluwen cement.</i>	58.
— — <i>zijn stokpaard.</i>	39.
— <i>kalf is op een oor na gevild.</i>	24.
— — <i>zou zijn moer vinden, al zou het zich</i> <i>te bersten loopen.</i>	—
— <i>komt er bij 't huilen der honden niet toe,</i> <i>dat de kalveren afsterven.</i>	18.
— <i>lijkt naar hen noch koekeloer.</i>	15.
— — <i>zoo veel als een kat naar een eend-</i> <i>vogel.</i>	26.
— <i>past hem als een ezel de laarzen.</i>	11.
— <i>schaap is den wolf bevolen.</i>	44.
— — <i>wil den wolf bijten.</i>	—
— <i>sluit als een tang op een varken.</i>	50.
— <i>viel een witte hond met een' zwarten.</i>	17.
— <i>wijd gedeelde kalf, liever een voet dan</i> <i>een half.</i>	23.
— <i>zit of staat er zoo dik op, als haar op den</i> <i>hond.</i>	20.
— <i>zijn hane (ook wel kromme) eijeren.</i>	13.
— — <i>maar vleermuizen.</i>	53.
— — <i>vosse (looze) streken.</i>	55.

<i>Hoe ver de vogel vliegt, hij komt op zijn nest terug.</i>	54.
<i>Honden moeten beenen knagen.</i>	19.
<i>Hij banketteert als een luis op eene begraasde weide.</i>	33.
<i>— beeft als een juffershondje.</i>	16.
<i>— behoeft wel een gepeperden leeuwrik.</i>	33.
<i>— bevuilt zijn eigen nest.</i>	37.
<i>— braadt den haring om de kuit.</i>	14.
<i>— — er den haring uit.</i>	—
<i>— bromt als een duintor.</i>	47.
<i>— — — roerdomp.</i>	44.
<i>— doet het per kraai.</i>	31.
<i>— — iemand geen henne-ei schade.</i>	8.
<i>— draaft als een molenpaard.</i>	39.
<i>— — — — pekelharing op een pothuis.</i>	14.
<i>— droomt van schol en eet platvisch.</i>	45.
<i>— geeft niet meer om een leugen, dan een kraai om den zondag.</i>	30.
<i>— grimlacht als een ezel, die in het bosch door een wolf wordt begroet.</i>	11.
<i>— groeit in alle schoonheid op, gelijk de jonge apen.</i>	2.
<i>— haalt hem een pier uit den neus.</i>	41.
<i>— heeft al veel paascheijeren gegeten.</i>	8.
<i>— — de wolf bij de ooren vast.</i>	57.
<i>— — den haas op zijn leger geschoten.</i>	13.
<i>— — een hals als een zwaan.</i>	58.
<i>— — — hondenneus.</i>	20.
<i>— — — katterug.</i>	26.
<i>— — — kikker in zijn keel.</i>	27.
<i>— — — mier aan hem.</i>	34.

	Bladz.
<i>Hij heeft een paardje s . . . t geld.</i>	40.
— — — <i>slecht paard bereden.</i>	—
— — — <i>ezelsooren.</i>	10.
— — — <i>gevochten als een leeuw.</i>	32.
— — — <i>hem zoo lief, als den hond de knuppel.</i>	21.
— — — <i>kind noch kraai.</i>	29.
— — — <i>muizennesten in 't hoofd.</i>	36.
— — — <i>palingen in zijn kousen.</i>	41.
— — — <i>schelvischoogen.</i>	45.
— — — <i>streken onder zijn staart.</i>	46.
— — — <i>van den ekster gegeten.</i>	9.
— — — <i>zelf een os geslagt, hij behoeft uwe pensen niet.</i>	38.
— — — <i>zoo een aardigen gang als een hond, die een knuppel aan den staart heeft.</i>	17.
— — — <i>zijn kost eerlijk betaald als een paard zijn stalhuur.</i>	40.
— — — <i>helpt hem op den hond.</i>	20.
— — — <i>huilt sn . t en kw . l als een hofhond.</i>	21.
— — — <i>is aan de honden overgeleverd.</i>	20.
— — — <i>het teefje vast.</i>	47.
— — — <i>als een uil bij lieden van eere.</i>	—
— — — <i>daar te huis, als een luis in een spij- kerton.</i>	33.
— — — <i>er gezien als een ham op een joden bruiloft.</i>	74.
— — — <i>op gebeten, als een ooijevaar op een kikvorsch.</i>	38.
— — — <i>te huis als een visch (ook wel snoek) op zolder.</i>	52.
— — — <i>zoo schielijk af te krijgen, als een zog van een appelmande.</i>	58.

<i>Hij is er zoo welkom, als een hond in de vleesch-</i> <i>hal.</i>	17.
— — <i>leelijk ten huring gevaren.</i>	14.
— — <i>te stikken, als een gladde aal bij den</i> <i>staart.</i>	1.
— — <i>zoo barsch, als een spinnekop op een</i> <i>preekstoel.</i>	46.
— — — <i>beschaamd, als een paard dat zijns</i> <i>meesters kur omsmijft.</i>	40.
— — — <i>dik, als het varken van St. Teunis</i> <i>(ST. ANTONIUS).</i>	50.
— — — <i>koud, als een bokje.</i>	4.
— — — — <i>visch.</i>	52.
— — — <i>paapsch, als Duc d'Alfs hond, die</i> <i>at vleesch in de vasten.</i>	18.
— — — <i>plat als een schol.</i>	45.
— — — <i>stom als een visch.</i>	52.
— — — <i>vlug als het eekhorentje.</i>	6.
— — — <i>vriendelijk als een oorworm.</i>	57.
— <i>kakelt als een hen op een luij.</i>	15.
— <i>kan geen vin verroeren.</i>	51.
— — <i>zoo met het kalf om 't hooi gaan.</i>	23.
— <i>koopt kat in den zak.</i>	24.
— <i>kruipt als een luis op een geteerde huid.</i>	33.
— <i>kijkt, als een hond die het vleesch uit den</i> <i>pot gestolen heeft.</i>	17.
— — <i>er op, als een hond op eene zieke</i> <i>koel.</i>	19.
— <i>laat geen spinnewebben voor den mond was-</i> <i>sen.</i>	46.
— <i>legt zijne eijeren in zijn eigen of buiten</i> <i>zijn nest.</i>	8.

<i>Hij liep druipstaartende weg.</i>	6.
— <i>ligt daar als een bandrekel.</i>	44.
— <i>loert, als een kat op eene zij' spek.</i>	26.
— <i>loopt op een hondendraf.</i>	17.
— — <i>weg, als een hond voor den broodkorf.</i>	21.
— — <i>zoo snel, als of hij eijeren in zijn schoenen had.</i>	7.
— <i>maakt hem wijs dat paarden str n vijgen zijn.</i>	40.
— — <i>vun een mug een olifant.</i>	35.
— — <i>verzen als mosselen visch.</i>	—
— <i>mag niets dan kuikentjes en randjes van pannekoeken.</i>	32.
— <i>moet aan de kat of aan de kaas.</i>	26.
— <i>noodt gasten op een schaapshoofd.</i>	45.
— <i>of zij heeft een bek als een hooischuur.</i>	4.
— — — <i>het gekraaid.</i>	31.
— — — <i>is als een muis, altijd uit eten nimmer t' huis.</i>	36.
— — — <i>een kreeft.</i>	31.
— — — <i>loopt als een vette gans.</i>	12.
— — — <i>schreit krokodillen tranen.</i>	31.
— — — <i>ziet er pierstekig uit.</i>	41.
— <i>piert hem.</i>	42.
— <i>poot hem een luis in zijn pels.</i>	33.
— <i>praat als of hij een schaapsschoer in zijn zak had.</i>	45.
— <i>pronkt als een hond in een tonnestoel.</i>	17.
— <i>rijdt altijd zijn eigen paardje.</i>	40.
— — <i>op het roode ezeltje.</i>	10.
— <i>schiet hem den pijl tot de veeren in't lijf.</i>	51.
— — — <i>op zijn nest.</i>	37.

	Bladz.
<i>Hij schiet twee kraaijen met één schot.</i>	30.
— <i>schreeuwt als of er een walvisch naar den hemel vloog.</i>	55.
— <i>schudt hem als een waterhond.</i>	22.
— <i>s . . . t als een reiger.</i>	43.
— <i>slaat er onder als malle jan onder de hoenders.</i>	16.
— <i>slacht de muis hij eet gaarne in een an- dermans trezoor.</i>	36.
— <i>speelt op zijn poot.</i>	42.
— <i>spreekt zoo hoogdravend als een haan die op den preekstoel kraait.</i>	13.
— <i>springt als een kakkerlak.</i>	23.
— — — <i>kalf in de wei.</i>	—
— — — <i>vogel van den hak op den tak.</i>	55.
— <i>steekt als een wesp.</i>	56.
— — — <i>de vinnen van zich.</i>	51.
— — — <i>een borst op als een pekelharing.</i>	14.
— <i>stinkt als een bok.</i>	4.
— — — <i>naar het geld als een bok naar mus- kus.</i>	—
— <i>treedt zoo moedig als een engelsche haan.</i>	12.
— <i>trekt zijn' ooren in.</i>	38.
— <i>valt er in als een eend in het wak.</i>	7.
— <i>verheugt zich over een doode mees.</i>	34.
— <i>verliest een veer uit zijn staart.</i>	51.
— <i>weet er zoo veel van als een kat van 't zeven gesternte.</i>	24.
— — — <i>waar de haas liep.</i>	13.
— <i>werkt of zweet als een otter.</i>	39.
— <i>wil het hondengat uit.</i>	16.

<i>Hij wil met éenen sprong twee hazen besprin-</i>	
<i>gen.</i>	13.
— — <i>vijf pooten aan een kalf.</i>	23.
— <i>wordt zoo rood aan zijn kammetje.</i>	24.
— <i>zal dat wel navlooijen.</i>	54.
— — <i>den baars niet vergallen.</i>	3.
— — <i>wel met hangende pootjes aankomen.</i>	42.
— <i>zet hem een klem op zijn staart.</i>	47.
— <i>ziet als een bok die knoflook (ook wel</i>	
<i>palm) eet.</i>	4.
— — — — <i>rat uit zijn oogen.</i>	43.
— — — — <i>stier die stooten wil.</i>	47.
— — <i>eene koe voor een' windmolen aan.</i>	27.
— — <i>er uit als een schelvisch (ook wel ka-</i>	
<i>beljaauw) die gestorven ligt.</i>	45.
— — <i>zoo vies als of zijn moer een rog was.</i>	44.
— <i>zingt als een krekkel.</i>	31.
— <i>zit als een kikker op een kluitje.</i>	27.
— <i>zou weg loopen voor eene doode kat.</i>	26.
— — <i>wel een stuk van een dood paard eten.</i>	40.
— <i>zwelt op als een pad.</i>	41.
— <i>zwemt als een visch.</i>	52.
<i>Ieder schot een vogel.</i>	54.
— <i>vogeltje zingt zoo als het gebekt is.</i>	29.
<i>Ik beef van schrik als een morgenlands van</i>	
<i>het pikken van een kraai.</i>	30.
— <i>ben er zoo bekend als een snoek op een</i>	
<i>hooizolder.</i>	46.
— <i>heb bot gegeten en versta niet dat scherp-</i>	
<i>zinnig is.</i>	5.
— — <i>er een muis van hooren piepen.</i>	36.
— <i>mag niet lijden dat de wouw boven het kie-</i>	
<i>ken is.</i>	57.

XVI T W E E D E R E G I S T E R .

	Bladz.
<i>Ik wilde wel dat ik maar alle man met mos-</i> <i>selschelpen betalen kon.</i>	35.
<i>In den donker is het goed moffelen maar slecht</i> <i>vlooijen vangen.</i>	53.
<i>Inmiddels sterft de Keizer, de olifant of ik. . .</i>	37.
<i>Jong vleesch zwelt in de pot.</i>	53.
<i>Keffende honden bijten niet.</i>	20.
<i>Kinderen zijn open.</i>	2.
<i>Kleine vogeltjes maken kleine nestjes. . . .</i>	54.
<i>Maak dat de ganzen wijs maar mij niet. . .</i>	11.
<i>Men kan niet veel goude koopen voor een ei. .</i>	8.
<i>— — — vliegen voor dat men vleugels</i> <i>heeft.</i>	54.
<i>— — nooit weten waar eene koe een' haas</i> <i>vangt.</i>	28.
<i>— kent den ezels aan zijn ooren.</i>	10.
<i>— — — vogel aan zijne veeren.</i>	54.
<i>— moet een stok voor den hond dragen. . .</i>	21.
<i>— niet eer wijn drinken, dan wanneer</i> <i>de ratten op zolder loopen.</i>	43.
<i>— zegt van bleekershonden maar dat zijn</i> <i>beesten.</i>	21.
<i>— ziet aan het nest wel wat vogel er in is. .</i>	54.
<i>Met er tijd komt de hen op haar eijeren en</i> <i>laat de hen eerst op haar eijeren komen. .</i>	15.
<i>Mooi weer en geen haring.</i>	14.
<i>Muisje wacht uw staartje.</i>	36.
<i>Niemand roept haring eer hij in 't net is. .</i>	14.
<i>Of men van de kat of van de kater gebeten</i> <i>wordt, is hetzelfde.</i>	26.
<i>Onder honderd wolven is er geen goed. . . .</i>	56.
<i>Rare honden, grappige duivels.</i>	22.

<i>Romp, slomp, twaalf eijeren, dertien kiekens.</i>	8.
<i>Schouten en baljouwen, schuwt men als de wouwen.</i>	57.
<i>St. Jacob bij 't ram, St. Pieter een lam.</i>	32.
<i>Terwijl de visch kookt smelt de boter.</i>	52.
<i>Twaalf boeren en één hond, dan heeft men dertien rekels.</i>	17.
<i>Twee honden aan een been, komen zelden overeen.</i>	20.
<i>— kwade honden bijten elkander niet.</i>	16.
<i>Vele ezels maken de last (of de vracht) ligt.</i>	10.
<i>Vlieg wil ook een vogel zijn.</i>	53.
<i>Vreemde zorgen dooden den ezel.</i>	11.
<i>Waar zal men het varken beginnen.</i>	50.
<i>Wat eenden hemeltje is dat, gedurig met den bek in 't nat.</i>	7.
<i>— je wou? — dat je neus een hitje was, wat zou je rijden.</i>	15.
<i>— men spaart voor den mond is voor de kat of de hond.</i>	19.
<i>Weg gaan mijn koeijen, riep de boer, en hij had zijn kalf bij den staart.</i>	28.
<i>— weg! voor 't varken daarmede.</i>	50.
<i>Witte raven vindt men zelden; alzoo zelden vindt men trouw.</i>	42.
<i>Wij honden vangen de hazen, zei 't keuken- rekeltje.</i>	19.
<i>— scheiden zoo niet, zei de haan tegen de pier en hij vrat haar op.</i>	41.
<i>— zullen er op slaan als de boeren op de wolven.</i>	56.
<i>Zes kippen en een haan, daar kan een man op leeg gaan.</i>	13.

	Bladz.
<i>De blijden gaan vooraan.</i>	32.
— <i>gekken vragen naar de klok; maar de wijzen weten hun tijd.</i>	21.
— <i>jongste schepen vellen het vonnis.</i>	31.
— <i>maan schijnt in het water.</i>	18.
— <i>Westkappelsche Engel rijdt.</i>	30.
— <i>zee zoekt vijgen.</i>	16.
<i>Die de dante trouwt om de wante, verliest de dante en houdt de wante.</i>	2.
<i>Een groene Kersmis maakt een witte Paschen.</i>	4.
— <i>kleine put in de aarde, een groote ruimte in huis.</i>	32.
— <i>oogenblik staans verlet, veel gewonnen.</i>	17.
<i>Er loopt iemand over mijn graf: als men over zijn ligchaam grilt.</i>	16.
— <i>zijn pannen op het dak, voor; men wordt beluisterd.</i>	12.
<i>Helder op, Machieltje!</i>	29.
<i>Het gaat daar schotsch toe.</i>	24.
— <i>is een arme, onnoozele hals.</i>	17.
— — — <i>gravelle.</i>	18.
— — — <i>klikspaan, voor: een verklikker.</i>	28.
— — — <i>omgekeerde Arminiaan, van een opengespuwene, gestoofde baars gebruikt.</i>	16.
— — — <i>verachte fukkel.</i>	16.
— — — <i>winterkoning, voor: iemand die 's winters ziekelijk is.</i>	12.
— — — <i>zielverkooper, voor: ronselaar.</i>	25.
— — <i>klijkjesdag, voor: dag waarop de overgeschotene spijs gebruikt wordt.</i>	24.
— — <i>uit het Evangelie van den spinrok.</i>	11.

<i>Het ontbreekt mij aan PHILIPPUS Quartus,</i>	
voor: geld.	15.
— <i>zijn Heeren van zes weken.</i>	11.
— — <i>zieltjes van potaarde</i>	21.
<i>Hij bakt kleine broodjes.</i>	24.
— <i>bleef met het mes in den buik, zitten.</i>	28.
— <i>doet een bedelaars gebed, voor: hij telt geld.</i>	21.
— — <i>gist in zijn schoenen.</i>	30.
— <i>draait hem een rad voor de oogen, voor:</i>	
<i>hij misleidt hem.</i>	28.
— <i>gaat naar Palermo.</i>	30.
— <i>geeft hem het heilige kruis achterna.</i>	32.
— <i>heeft dubbel en dwars genoeg gehad.</i>	32.
— — <i>een stuk van een oud net gegeten.</i>	8.
— — <i>Dirk aan 't oor geslagen.</i>	7.
— <i>houd den gek in den mouw.</i>	8.
— <i>is een rijke fokker.</i>	—
— — <i>er mede verlegen als ANNA met haar</i> <i>moers (moeders) ziel.</i>	8.
— — <i>gedropen, voor: bij onderzoek onbe-</i> <i>kwaam gekeurd.</i>	15.
— — <i>morsdood.</i>	17.
— — <i>zoo harig als elft in de Mei.</i>	4.
— — — <i>fijn, als gemalen poppenst . . . t.</i>	18.
— — — <i>stout, als of hij nog een lijf in</i> <i>de kist had.</i>	4.
— <i>kan ook wel Duitsch.</i>	9.
— <i>krijgt van de taart, voor: hij wordt beknord.</i>	19.
— <i>loopt het vuur uit de slossen.</i>	13.
— <i>meent dat hij goud zal drinken uit een</i> <i>horentje.</i>	4.
— <i>of zij is er bij voor spek en appels.</i>	26.

<i>Hij of zij is met het verkeerde been uit het bed gestapt</i> , voor: in geen goed humeur.	13.
— <i>slaapt een gat in den dag</i> , voor: zeer lang.	21.
— <i>sloeg er onder als malle Jan onder de hoenders</i>	28.
— <i>speelt er mede als Jan Potage met zijn muts</i>	5.
— <i>steekt den bezem uit</i>	29.
— <i>stooft hem een kool</i> , voor: hij fopt of benadcelt hem.	19.
— <i>verblijdt zich met een doode mees</i> , voor: erne ijdele hoop.	29.
— <i>watertand er van</i>	18.
— <i>weet wel te parlesanten</i>	24.
— <i>zend hem een kattedel</i> , voor: klein briefje.	25.
— <i>zendt hem van PONTIUS naar PILATUS</i>	20.
— <i>zit op de klapbank</i>	—
<i>Ik ben geen Bremer</i> , voor: iemand die iets steken laat.	14.
— <i>heb ook een woord in het kapittel te zeggen, en hij is gekapitteld</i> , voor: doorgehaald.	27.
— <i>wil om de keur van den balk niet vallen</i>	1.
— <i>zou hem wel een knapzak vol hooi toevertrouwen, had ik borg voor 't leër</i>	5.
<i>Karnemelk is kooper, en wie is borg?</i>	29.
<i>Kom je van Lillo, dat je mandje zoo druipt?</i>	30.
<i>Komt de duivel in de kerk, dan wil hij op het hoogaltaar zitten</i>	9.
<i>Koster stoot eens aan den zandlooper</i>	12.
<i>Loop voor St. Velten</i>	9.
<i>Men moet geen wolf in zijn hart (ook wel zijn buik) laten smoren</i>	18.

<i>Met Nieuwejaar zijn de dagen eene haneschree</i> (niet schreeuw) gelengd.	21.
<i>Mijn deur zij ver van mijn heers deur.</i>	5.
<i>Nog leven de geuzen!</i>	10.
<i>Nu zijn de poppen aan het dansen, voor: nu</i> is alles in beweging of aan den gang.	20.
<i>Ongelukkig in 't spel, gelukkig in de liefde.</i>	27.
<i>Op je neus geturfd, dan heb je geen zolder-</i> <i>tje van nooden.</i>	20.
<i>Over honderd jaar komen de Heidenen in 't</i> <i>land.</i>	11.
<i>Slapperdement, Slapperdemallemosterd.</i>	26.
<i>Tusschen Paschen en Pinksteren vrijen de</i> <i>onzaligen.</i>	6.
<i>Twee joden weten wel wat een bril kost.</i>	17.
<i>Vreemde zorgen dooden den *zel.</i>	12.
<i>Zulk (een) volk, zulk (een) weér.</i>	29.
<i>Zij bestaan elkander van kniejen noch ellebogen.</i>	6.
<i>Zijne niertjes liggen warm, (zacht) voor: hij</i> lacht al zeer ligt.	13.

NASCHRIFT.

SPREKERWOORDEN

EN

SPREKERWOORDELIJKE ZEGSWIJZEN,
NAAR WIER **OORSPRONG** EN **ZIN** WORDT GEVRAAGD.

Kom je van Lillo, dat je mandje zoo druipt?

Het is maar een wissewasje.

Alle dingen hebben twee handvatten.

Alle gekken op een stokje.

Daar is een Bagijn te geesselen.

Daar is geen spit meê te wenden.

Daar is klei aan de kloet.

Daar is wind in de Moezel.

Waar niet is, verliest *de Keizer* zijn regt.

De bommel is uitgebarsten.

Dat was, is altijd beter, al regende het honing.

De levendige doode is een schoone doode.

Die aan een witte roos riekt, krijgt de roos aan den neus.

Hij heeft een pik op iemand.
Hij doet een torn op hem.
Elk regeert in zijne maand.
Hij hakt met een *groot*e bijl.
Gedreigde lieden leven 't langst.
Goed rond, goed Zeeuwsch.
Het bloed kruipt daar 't niet gaan kan.
Men legt hem het vuur aan de scheenen.
Heusje komt om zijn beusje.
Hij smeert hem honing om den mond.
Hij domineert als Bouwens geest.
Hij draait het spel op den duim.
Hij haalt het hembd over den rok.
Hij heeft dat op *zijn luppen* gekregen.
Hij heeft de *grendels* door *gegeten*.
Hij heeft de hoogte.
Hij heeft den duim in de hand.
Hij heeft de oudste brieven.
Hij heeft een *slipper* gekregen.
Zij heeft hem *onder de sim*.
Hij heeft *het graauw* op zijn hand.

Hij heeft van de gerstenbrooden niet gegeten.

Ik laat mij geen ooren aannaaijen.

Is de brug weg; zoo gaat er over.

Hij maakt er *korte metten* mede.

Loop aan de pomp en haal de klap naar u toe.

Maak u niet te gemeenzaam met de edellieden van den Prins.

Men behoeft dat niemand *aan den neus* te hangen.

Men komt met geen kousen en schoenen in den hemel.

Hij mag geen vinger in de asch steken.

Zij gaat met de blaauwe huik uit.

Hij zit met een anders *slippen* in de asch.

Neem de oogen in de hand en zie door de gaten.

Hij geesselt hem met een vossenstaart.

Men speelt een *stomme* bedevaart.

't Is een heet ijzer om aan te tasten.

't Is Klaas, Klaas.

't Is volkje van *deux aas*.

Zij schreit tranen met tuiten.

't Valt moeilijk veel hoofden onder één *kaproen* te brengen.

Wenschers en wouders zijn arme huishouders.

Wie sterft eer hij sterft, sterft niet als hij sterft.

Wijs mij een hoer, ik wijze u een dief.

Zij is uit den stam LEVI.

Zij trekken ééne lijn, maar ieder aan een einde.

Neem, dat ST. PALLUS van de Grieken nam.

Het is over *stier* of *stuur*.

Zij is getrouwd onder de huik.

Zij kan over een gekloofd rietje gaan.

Zij kooijen bij elkander.

Zijn hersens zijn vlot.

Zij vochten om den rozenkrans.

Zij werpen de spullen bij een.

Onbeschaamde menschen hebben het derde deel van de wereld.

Niets is zoo kwaad of het is ergens goed toe.

Men zal hem van dat zelfde laken een rok en broek maken.

Hij houdt hem het ijzer in den buik.

Het is als of hij een hond had zien geeselen.
